
TÜRK HALK MÜZİĞİ

FORMLAR-ÇALGILAR ve YEDİ BÖLGEDEN HİKÂYELİ TÜRKÜLER

YAZAR

DOÇ. DR. MEHMET ÖNCEL
(*İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi*)

EDİTÖR

BEDİRHAN BÜYÜKDUMAN
(*İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi*)

TASHİH-REDAKSİYON

VEDAT ALİ ÖZKAN KAYACI

GRAFİK-TASARIM

MUSTAFA EDİZ ALTINDIŞ

ISBN

978-605-70009-7-2

BASKI

MATSİS MATBAA HİZMETLERİ SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

TEL: 0212 624 21 11

İSTANBUL 2022

İLETİŞİM

EVRENSEL DEĞERLER DERNEĞİ
Selman-i Pak Cd. Şeyh Yokuşu Sk.

No: 6/4 Üsküdar / İstanbul

Tel: 0 216 341 15 88

Whatsapp: 0 552 392 50 60

www.evrenseldegerler.org.tr

info@evrenseldegerler.org.tr

TÜRK HALK MÜZİĞİ

FORMLAR-ÇALGILAR ve YEDİ BÖLGEDEN HİKÂYELİ TÜRKÜLER

DOÇ. DR. MEHMET ÖNCEL

evrenseldeger evrenseldegerlerdernegi evrenseldegerler

www.evrenseldegerler.org.tr

DOÇ. DR. MEHMET ÖNCEL

1980 Şanlıurfa doğumludur. İlk, orta ve lise eğitimini memleketinde tamamlamıştır. Lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Bilgisayar ve Kontrol Öğretmenliği'nde (2007), "Rauf Yektâ Bey'in Âti, Yeni Mecmûa, Resimli Kitap ve Şehbâl Adlı Mecmûalarda Mûsikî ile İlgili Makalelerinin İncelenmesi" tezi ile yüksek lisansını (2010), "Hasan b. Ahmed b. Ali el-Kâtib'in Kemâlû Edebî'l-Ginâ Adlı Eseri" tezi ile de doktorasını (2017) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Türk Din Mûsikîsi bölümünde tamamlamıştır. 2019 yılında İbn Zeyle'nin "el-Kâfi fî'l-mûsikâ" adlı eseriyle doçentlik payesi aldı. 2014-2015 yılları arasında 15 ay Ürdün'de Arapça eğitimi almıştır. Aynı zamanda özel bir vakıfta Arapça ve İngilizce başta olmak üzere İslâmî ilimler ve sosyal bilimlere dâir 4 yıllık eğitimini başarıyla tamamlamıştır. Lisans eğitimi süresince İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda İsmail Hakkı Özkan gibi önemli nazariyâtçı hocalardan dersler aldı. Halil Karaduman, Birsen Gecikli Ortakale, Elif Ahis, Metin Özden, Engin Baykal (kudüm), Serdar Bişiren (bendir), Mert Nar (bendir), Mustafa Sağyaşar, Mehmet Kemiksiz, Necati Çelik (ud), Enver Mete Aslan (ud) gibi üstadlarla meşk etti. Yaklaşık 10 yıl halk müziği alanında Oxfordlular Sıra Gecesi Grubu ve Birsen Gecikli Ortakale'nin yürüttüğü koroda hânende olarak görev almıştır. Yurt içi ve yurt dışında pek çok konserde hânende ve sâzende olarak yer alan Mehmet Öncel, hâlihazırda İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Güzel Sanatlar Müzik Öğretmenliği bölüm başkanlığını sürdürmektedir. İyi derecede Arapça ve İngilizce bilmektedir. Çalışmalarını XI-XIV. yüzyıl mûsikî eserlerine yoğunlaştırmaktadır. Yayınlanmış 2 kitabı ve pek çok kitap bölümü ve makaleleri vardır. Âşık Yunus Emre'nin şiirlerinden mürekkep bir CD çalışması, Zikrullah isimli bir albümü 2021 yılında çıktı. TRT 1'de yayınlanan "Uyanış Selçuklu" ve "Barbaroslar: Akdeniz'in Kılıcı" adlı dizilerde yer alan zikirleri tertip etti ve icrâ edilen eserleri seslendirdi. Ayrıca çeşitli yayınevlerinde müzik kitaplığı editörü olarak çalışmaktadır. Evli ve Zeynep Mercan adında bir kızı vardır.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ...11

1. BÖLÜM

TÜRK HALK MÜZİĞİNİN SINIFLANDIRILMASI

1. UZUN HAVALAR.....	18
Arguvan Havaları.....	19
Barak Havaları.....	20
Bozlak.....	21
Dîvân.....	23
Gurbet Havaları.....	27
Hoyratlar.....	28
Mayalar.....	32
Müstezad.....	35
Yol Havaları.....	37
2. KIRIK HAVALAR.....	38
Ağıt.....	38
Barlar.....	41
Bengi.....	44

Deyişler	46
Düvaz.....	48
Güvende	50
Halaylar	52
Horo (Hora).....	54
Horon	56
İlâhî.....	59
Karşılama	61
Koçaklama	63
Nefesler.....	65
Semahlar	67
Teke Zortlatmaları	70
Zeybekler	72

3. TÜRK HALK MÜZİĞİNDE YAYGIN OLARAK

KULLANILAN ÇALGILAR.....	74
1. Mızraplı (Tezeneli) Çalgılar.....	75
2. Yaylı Çalgılar.....	82
3. Üflemeli Çalgılar	85
4. Vurmalı Çalgılar.....	88

2. BÖLÜM

YEDİ BÖLGE DEN HİKÂYELİ TÜRKÜLER

AKDENİZ BÖLGESİ'NDE HALK MÜZİĞİ...95

1. Acem Kızı / Adana Türküsü..... 98
2. Gücük Hoca Gelmez Tütün Satıyor / Antalya Türküsü 101
3. Şerfe Türküsü (Güle Çıktım Gülmedim) / Burdur Türküsü .. 104
4. Meyrik (Maraş'tan Bir Haber Geldi) / Maraş Türküsü..... 107
5. Kına Türküsü (Evlerinin Önü Kavak) / Mersin Türküsü..... 110
6. Ben de Gittim Bir Geyiğin Avına / Adana Türküsü..... 114
7. Eli Elime Deydi / Hatay Türküsü 118

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NDE HALK MÜZİĞİ...121

1. Bitlis'te Beş Minare / Bitlis Türküsü..... 125
2. Şu Fırat'ın Suyu / Elazığ Türküsü 128
3. Sarı Gelin (Erzurum Çarşı-Pazar) / Erzurum Türküsü..... 132
4. Kırmızı Gül Demet Demet / Erzurum Türküsü..... 135
5. Kızıroğlu Mustafa Bey (Bir Hışmınan Geldi Geçti)
Kars Türküsü..... 138
6. Yemen Türküsü (Havada Bulut Yok) / Muş Türküsü..... 142
7. Eledim Eledim / Erzurum Türküsü 145
8. Mezire'den Çıktım Ağrıyor Başım / Elazığ Türküsü 147
9. Taşa Verdim Yanımı / Erzincan Türküsü 150

EGE BÖLGESİ'NDE HALK MÜZİĞİ...153

1. Evlerinin Önü Yoldur (Al Fadime'm) / Afyon Türküsü 156
2. Devrent Deresini Duman Bürüdü / Denizli Türküsü..... 160

3. İzmir'in Kavakları / İzmir Türküsü.....	168
4. Başçeşme'den İndik / Manisa Türküsü	171
5. Kütahya'nın Pınarları / Kütahya Türküsü	175
6. Çıktım Belen Kahvesine (Ormancı) / Muğla Türküsü	179
7. Gökçen Efem İner Gelir İnişten / İzmir Türküsü.....	182
8. Çökertme / Muğla Türküsü.....	184
9. Ahmet Bey'in Bir Küheylan Atı Var / Kütahya Türküsü.....	187

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NDE HALK MÜZİĞİ...191

1. Türkmen Gelini (Eyvanına Vardım Eyvanı Çamur) Adıyaman Türküsü	195
2. Suzan Suzi (Kırklar Dağının Düzü) / Diyarbakır Türküsü..	199
3. Ezo Gelin / Gaziantep Türküsü	202
4. Süt İçtim Dilim Yandı / Kilis Türküsü	207
5. Yola Çıktım Mardin'e / Mardin Türküsü.....	210
6. Cabur Dağ'dan Kuş Geliyor / Urfa Türküsü	213
7. Fırat Kenarının İnce Dumanı / Urfa Türküsü	217
8. Evlerinde Bir İpekten Halı Var / Gaziantep Türküsü.....	221
9. Maden Dağı Dumandır / Diyarbakır Türküsü	224

İÇ ANADOLU BÖLGESİ'NDE HALK MÜZİĞİ...227

1. Misket (Güvercin Uçuverdi) / Ankara Türküsü	230
2. Karadır Kaşların / Eskişehir Türküsü	235
3. Gesi Bağları'nda Dolanıyorum / Kayseri Türküsü.....	240
4. Ankara'da Yedim Taze Meyvayı / Kırıkkale Türküsü	245
5. Aşan Bilir Karlı Dağın Ardını / Sivas Türküsü	249
6. Hastane Önünde İncir Ağacı / Yozgat Türküsü.....	253
7. Zahide'm Kurbanım N'olacak Halım / Kırşehir Türküsü.....	257

8. Ceviz Oynamaya Gelmiş Odama / Kayseri Türküsü..... 261
9. Ereğli'den Çıktı Sökün Eyledi / Niğde Türküsü..... 264

KARADENİZ BÖLGESİ'NDE HALK MÜZİĞİ...267

1. Beyaz Giyme Toz Olur / Bolu Türküsü..... 270
2. Hem Okudum Hemi de Yazdım / Çorum Türküsü..... 273
3. Giresun'un İçinde / Giresun Türküsü 277
4. Köroğlu (Bolu Beyi) / Kastamonu Türküsü 281
5. Hekimoğlu / Ordu Türküsü 285
6. Çarşamba'yı Sel Aldı / Samsun Türküsü..... 288
7. Çift Candarma Geliyor / Artvin Türküsü 293
8. Trabzon'dan Çıktım Uzun Yazılar (Kâhya) / Trabzon Türküsü ..295

MARMARA BÖLGESİ'NDE HALK MÜZİĞİ...299

1. İki Keklik / Balıkesir Türküsü..... 301
2. Zeytinyağlı Yiyemem Aman / Bursa Türküsü 304
3. Edirne'nin Ardı Beyler / Edirne Türküsü..... 307
4. Üsküdar'a Gider iken (Kâtibim) / İstanbul Türküsü..... 310
5. Kur'a Kağıtları Allı Yeşilli / Kocaeli Türküsü 314
6. Yüksek Yüksek Tepelere / Tekirdağ Türküsü 318
7. Ağlama Kâzibe'm Sızlama Kâzibe'm / Edirne Türküsü 321
8. Arda Boylarında Kırmızı Erik / Çanakkale Türküsü..... 325
9. Drama Köprüsü / Tekirdağ Türküsü..... 328

SONUÇ...331

KAYNAKÇA...335

GİRİŞ

“Ah bu türküler

Türkülerimiz

Ana sütü gibi candan

Ana sütü gibi temiz

Türkülerde tüter dağ dağ, yayla yayla

Köyümüz, köylümüz, memleketimiz.

Ah bu türküler, köy türküleri

Dilimizin tuzu biberi

Memleket ahvalini onlardan sor

Kitaplarda değil türkülerde ara

Yemen’i; öleni-kalanı, gidip-gelmeyeni. . .

Ben türkülerden aldım haberi.

Ah bu türküler, köy türküleri

Mis gibi insan kokar mis gibi toprak.”

Bedri Rahmi Eyüboğlu

XX. yüzyılın önemli şâir, roman yazarı, akademisyen, siyasetçi ve edîbi Ahmet Hamdi Tanpınar “Anadolu’nun romanını yazmak isteyenler ona mutlaka türkülerden gitmelidirler.” sözüyle, bizi biz yapan medeniyetimizin ve kültürümüzün aslî kodlarının nerelerde olduğuna pek sarıh bir şekilde işaret etmiştir. Binlerce yıldır birçok medeniyete sahiplik eden Anadolu, bütün bu zenginlikleriyle tarih sahnesinde varlığını öncekilerin tecrübelerinden istifade ederek günümüze kadar taşımıştır. Anadolu coğrafyasına hâkim İslâm medeniyeti, hakîkati itibariyle diğer tüm din ve medeniyetlere hoşgörü ile yaklaşmış ve bunlar arasında aslî değerleriyle çatışmayan ve faydalı gördüğü her şeyi kendi potasında eriterek benimsemiştir. Bu yönüyle, kültürel zenginliği ziyadesiyle artmış bir medeniyettir.

Bir toplumun özünü, değerlerini, kısaca, yaşayışını anlamlandırıp değerlendirmenin ilk adımı ona ait kültürü bilmekle gerçekleşir. Peki, kültür nedir? Etimolojik olarak “doğadan türeyen tarım ve ürün yetiştiriciliği” anlamında kullanılan kültür daha sonraları “zihin yetiştirme” mânâsında kullanılagelmiştir. Özellikle Almanca’da ve İngilizce’de 17. yüzyılın sonlarında, belirli bir halkın “bütün bir yaşam biçimi” demek olan bir “tin” konfigürasyonunun ya da genellemenin adı olmuştur (Williams, 1993: 8-9). Kültürü “hars” olarak tanımlayan Ziya Gökalp bununla toplumun can damarı dînî, ahlâkî, iktisâdî, hukukî, muâkalevî, lisânî, bediî ve fennî hayatını ele alan 8 önemli hususiyeti bağdaştırmaktadır. Zikri geçen 8 hususiyetin toplamına hars demektedir (Gökalp, 2019: 26). Batı’da Raymond Williams da aşağı-yukarı Gökalp’in saydığı öğeleri ön plana çıkarmaktadır. Endüstri, demokrasi, sınıf, sanat ve kültür olgularının zaman içinde yaşadığı değişimle her birinin bir diğerine âit anlamı barındırdığını söyler (Williams, 1960: xi). Bazı düşünürler kültürü maddî ve mânevî olmak üzere ikiye ayırır. Üretim alanında meta olarak kabul edilen olgular maddî kültür kategorisine; bilim, sanat, edebiyat gibi düşünsel alanlar ise mânevî kültür kategorisine dahil edilmektedir (Büyükyıldız, 2015: 23). Kültüre dâir muhtelif tanımların serdedildiğini müşahede etmekteyiz. Bu vesileyle; kültürün, bizzat tanımı hususunda kesin bir şey söylenemese de muhtevası bakımından topluma dâir her şeyle ilgilendiği söylenebilir. Kanâatimizce kültür, doğuştan itibaren farkında olarak veya olmadan özümsemişimiz mâlumâtın yekûnünü olarak tarif edilebilir. Dolayısıyla bu minvalden bakıldığında, kültür dediğimiz şey çevre ile etkileşim sonucu alınan tavırlar bütünü olarak karşımıza çıkar. Müzik algımız da bunun bir semeresidir.

Kültür ve sanatın bir alt dalı olan müziğe, özelde ise halk müziğine bakıldığında; temelini halkın yaşanmışlığından aldığını ve kültürel yaratımlarına dayandığını söylemek mümkündür (Kaynar, 1996: 11). Bugün coğrafyamızdaki her insanımızın öyle ya da böyle müzikle bir temâsı olmuştur. Müzik olmadan eğlence, mezuniyet, tören, sünnet, nişan, düğün olabilir mi? Yüzyıllardır düşmana korku, dosta şevk ve-

ren mehter; imanımıza güç-kuvvet veren ezanlar, Kur'an tilaveti, mevlidler, ilâhîler, dualar makamsız ve müziksiz olur mu? Câmiler, tekeler, zâviyeler, cem evleri; güzel sestem, makamdan, nağmeden ayrı düşünülebilir mi? Hâsılı-kelam; sevdası, aşkı, muhabbeti, acısı, hüznü, sevinci, dini, zaferi ve kısaca hayata dâir her ne varsa gönüllerden dalga dalga yayılan nağmeler ve ezgilerden mahrum kalmasının imkanı var mıdır? Bunlara mânî olmak insanımızın umuduna, düşüncesine, duygusuna, yaşanmışlığına sınır çizmek demek değil de nedir? Bu da pek mümkün olamaz kanâatimizce...

Anadolu coğrafyamızın 7 bölgesi tek çatı altında toplanmış ancak her biri diğerinden hatırı sayılır farklılık gösteren önemli bir dil, kültür, sanat ve estetik hazinesidir. Kendilerine has ezgileri, halk oyunları, yemekleri, giyim kuşamı, örf ve âdetleri bazen aynı bölgede olmalarına rağmen komşu il ile dahi farklılık gösterecek kadar zenginliğe sahiptir. Bunun bir adım ötesi aynı şehirdeki ilçelerin dahi kendi aralarında çeşitlilik arz etmesidir. Şecaatin, cesaretin timsali Ege Bölgesi'nde zeybeğin heybeti; Karadeniz'in hırçın ve coşkun dalgalarının horona sirâyeti; haksızlığa karşı hakkı savunmanın, feryadın, isyanın İç Anadolu'da bozlaşa ve Güneydoğu Anadolu'da hoyrata yansımaları görmek mümkündür. Davulla, zurnayla, bağlamayla, defle göğe yükselir halkımızın sevinci, heyecanı, neşesi... Bizim kültürümüzde müzik, ekmek gibi su gibi herkesin ihtiyaç duyduğu yeri doldurulamayan bir lezzet, mâzinin tecrübesini âtiye taşıyan hakiki bir köprü, bizi dar kabuğumuzdan kurtarıp ufka doğru varlık alanımızı genişleten ve âlem-i suğrâdan âlem-i kübrâya varıncaya dek sırlı sesleri duymamıza vesile birer bilgelik öğüdü taşıyan kıymetlimizdir.

Müziğin en saf hâli olarak adlandırılabilir Türk halk müziği; özünde, Türk topraklarında yaşamış ve âşık adı verilen halk sanatçılarının muhtelif olaylar karşısındaki duygu ve düşüncelerinin dışavurumuna dayanır. Bu sebeptendir ki Türk halk müziği, adı gibi halkın öz hakiki müziğidir. Atınç Emnalar'a (1998: 27) göre; Türk halk müziği "kendine özgü çalgıları, çalış ve söyleyiş tavırları, türleri, biçimleri ve geniş dağarcığıyla; ulusal nitelikleri bünyesinde taşıyan, halk biliminin diğer dallarıyla iç içe oluşan, yöresel müziklerin birleşimiyle ortaya çı-

kan bir müzik çeşididir”. Anonim bir karaktere sahip olan Türk halk müziğinin âşıklar ve türkü yakıcılar olmak üzere iki kaynağı vardır. Bu halk sanatçıları herhangi bir nazarî bilgileri olmamasıyla birlikte tamamen irticâlen duygu ve düşüncelerini müziğe aktarırlar. Genellikle “eskiden yaşamış büyük ozanların deyişlerini, yetiştikleri yörenin müziği ile söylerler” (Emnalar, 1998: 28). Kendine has çalgı, tür, biçim, form ve melodilerle duygularını ifade eden toplum, böylelikle bu müziğin yüzyıllarca varlığını sürdürmesini sağlar. Ortaya çıktığı bölgenin dil ve düşünce yapısını, melodik özelliklerini ve hattâ hayat tarzını yansıtmaya açısından halk müziği yalnızca bir eğlence aracı olmaktan çıkar ve toplumsal sorunlara duyarlı, estetik bir sanat hâline gelir. Hattâ bu kitapta yer verilen bazı türkülerde olduğu gibi, tarihsel olaylara da ışık tutar.

Bu çalışmanın amacı günümüzde her alanda varlığını gösteren Türk halk müziğini gelecek nesillere kolayca aktarabilecek sade bir dille, fazla tafsilata girilmeden, hem akademik câmiâda hem de halk tarafından kolaylıkla okunabilecek bir kaynak oluşturmaktır. Bu minvalde çalışmanın “Türk Halk Müziğinin Sınıflandırılması” başlığı altında, halk müziğinde en çok icrâ edilen formları açıklanmış ve kırık havalara dâir örnekler de notalarıyla beraber verilmiştir. “Türk Halk Müziğinde Yaygın Olarak Kullanılan Çalgılar” başlığı altında, yine halk müziğinin mihenk taşı olarak kabul edilen enstrümanlar hakkında bilgilere yer verilmiştir. Son olarak “Bölgelere Göre Halk Müziği” başlığı altında ise ülkemizin yedi bölgesinin türküleri ve Türk halk müziğinin özellikleri anlatılmış ve bu özellikler örnek eser notalarının hikâyeleri ile desteklenmiştir. Bu sayede yedi bölgemize ait asgarî 8 türkünün hikâyeleri varyasyonlarıyla beraber ele alınmıştır. Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden döküman taraması yoluyla ele alınmıştır. İlaveten elde edilen veriler, veri analizi yoluyla işlenmiştir. Çalışma içerisinde yeralan notalar TRT Müzik Dâiresi Yayınları THM Repertuarı’ndan alınmış ve daha net ve okunulabilir olması amacıyla yeniden notaya alınmıştır. Bahsi geçen özelliği ile bu çalışma hem akademisyenler hem de Türk halk müziği icracıları için ayrı birer önem teşkil etmektedir.

1. BÖLÜM

TÜRK HALK MÜZİĞİNİN SINIFLANDIRILMASI

Halk müziği tasnîfine girmeden önce türkü kavramının iyi anlaşılması gerekir. Çünkü halk müziği denildiğinde akla gelen ilk şey “türkü” mefhûmudur. Türkü, Türk kelimesine, Arapça'nın nispet “ya”sı eklenerek “Türke ait” veya “Türke özgü” anlamında kullanılmaktadır. Türkün gönül dünyasındaki hislerin belli ölçü ve düzümler çerçevesinde şiirin ezgi kalıplarıyla sese dönüştürülmesidir diyebiliriz. Dolayısıyla türkü Anadolu'nun ruhunu ve yaşayışını anlatan, gönül dünyasını titreten insicamlı sesler bütünüdür. Muhtevâ ola-

rak hayata dâir hemen her şeyi konu edinebilecek bir zenginliktedir. Hikâyesi olmayan türkü yok gibidir. Çünkü türkü özü itibarıyla aşkın, ızdırabın, ayrılığın, acının, hastalığın, eşin, evladın, hüznün, savaşın, tabiatın, neşenin, sevincin, mizahın, hicvin, bayramın ve kısacası ortak duygularımızın aynasıdır.

Türkülerin diğer müzik formları ve türlerinden farkı tamamen güncel biçimde ve insan hayatının içinden çıkmasıdır diyebiliriz. Türküyü dinlemek, ona eşlik etmek, mırıldanmak, alkış tutarak ritme uymak tamamen fitratın getirdiği hususiyetlerdir. Dolayısıyla türküyü dinlerken yeri gelir sevinir, yeri gelir üzülür, bazen de dinleniriz. Kimi zaman bizi kalabalığın içinden alır duygularımızla baş başa bırakır, kimi zaman da yalnızlıktan çıkarıp koyar cumhurun ta ortasına. Bu yönüyle yaşanmışlığın tasarruf biçimi olan türküler estetik kaygıdan ziyade sade, içten, samimi duyguların coşkunluğudur.

Proto-Türkler'den itibaren ozanlar, bahşılar, kamlar tarafından bugüne kadar yakılmıştır türkülerimiz. Binlerce yıldır gelişerek değişen müziğimiz muhtelif coğrafyalarda izini, kokusunu, rengini bırakarak; Fırat'a, Dicle'ye, Tuna'ya kadar gelmiştir. Halkının gönül telinden sâdır olan lâhûti nağmeler tüm yaşanmışlıklarla hemdem olmuştur. Bu yolla binlerce sanatkârın, mûsikîşinasın, bestekârın, sâzendenin, güftekârın mayaladığı eserler ustadan çırağa, gönülden gönüle, hocadan talebeye, kulaktan kulağa intikal ederek günümüze ulaşmıştır.

Bireylerin veya toplumların farklı olaylar ve durumlar karşısında hissiyat ve davranışlarının ezgilendirilme süreci olan halk müziği, kendi içerisinde sözlü-sözsüz ve usûllü-usûlsüz (uzun hava, kırık hava) gibi farklı dallara ayrılmaktadır. Sözlü müzik kültürünün daha yaygın olarak görüldüğü halk müziği, kültürel unsurları temel alan ve bu bağlamda kurgulanarak seslendirilen ezgilerden meydana gelir. Sözsüz halk müziği ise yöresel çalgı ezgilerinden oluşmaktadır.

Sarisözen, Türk halk müziğini uzun hava ve kırık hava olmak üzere iki ana başlık altında değerlendirerek şu tespitlerde bulunur:

Türk halk müziğini incelemek için uzun havalar ve kırık havalar olmak üzere iki büyük kısma ayırmak lazımdır. Uzun havalar, halk mûsikîsinin meydana getirdiği ezgilerden bir kısmını ölçüye dâhil etmezler. Uzun havaları şöyle târif edebiliriz: Ölçü ve ritim bakımından serbest olduğu halde, dizisi bilinen ve dizi içindeki seyri belli kalıplara bağlı bulunan ezgilere “uzun hava” denir. Kırık havalar, türküler ve oyun havaları gibi ölçüsü ve ritmi belli olan parçalara “kırık hava” denir. (Sarisözen, 1962:4)

Türk halk müziğine yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde, türkülere dâir içerik, edebî özellik yöreye göre çeşitli tasniflere tâbî tutulmuşlardır. Genel olarak bu tasniflere baktığımızda ortak bir konsensüsün oluşmadığı ortaya çıkmaktadır. Ancak bu farklılık bir eksiklikten ziyade zenginliğin alâmet-i fârikasıdır. Mehmet Özbek konu bakımından türküleri lirik (aşk, sevda, gurbet, ağıt, ninni), satirik (güldürücü, taşlama), olay (târîhî, eşkıya), tören ve mevsim (kına, düğün, esvap, itikat, mezhep), iş-meslek (esnaf), pastoral (çoban, tabiat), didaktik, oyun (ritmik, temsili oyun) olarak tasnif etmektedir. Yapıları bakımından ise bentleri 2, 3, 4 mısralı, bağlantıları her mısradan sonra tekrar edilen, bağlantısı başta olan ve her bentten sonra değişik kalıpta iki ayrı bağlantısı olan türküler olarak ayırmaktadır (Altıok, 2000: 19-20-21). Bir başka metin içerisinde 8 ana başlık altında toplamıştır: Coşkun ve heyecanlı anlatıma sahip lirik türküler, taşlama ve eleştiriye dayalı satirik türküler; somut bir olaya dayanan olay türküler; nişan, düğün, kına, bayram gibi tören ya da mevsimsel olaylara dayanan tören ve mevsim türküler; ait olduğu toplumda yaygın olan mesleklerle ilgili olan iş ve meslek türküler; doğa güzelliklerine, köy ve çoban yaşamına dayanan pastoral türküler; öğretici ve ders verici bir nitelik taşıyan didaktik türküler; halk kültürünün vazgeçilmez olan halk oyunlarına temel oluşturan oyun türküler (Kaynar, 1996: 59-66). Onur Akdoğu (1996: 148) ise bölge türkülerini (Karadeniz, Teke, Konya, Yozgat, Rumeli, Âzerî), müstezad, zeybek, maya, bozlak, gurbet, barak, hoyrat, divan, güvende takımı, barana takımı ve müzikli öykü olarak

sınıflamıştır. Yukarıda zikredilen tasnife benzer pek çok sınıflandırma gerek halk müziğine hizmet etmiş gerekse bu alana ilgi duyan kişiler tarafından yapılmıştır. Geleneksel olarak halk müziği önceki dönem kaynaklarında genellikle uzun havalar ve kırık havalar olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Ancak son yıllarda özellikle halk müziğine dâir önemli çalışmalarda bulunan Süleyman Şenel'e göre, halk müziği üç ana grup altında tasnife tâbî tutulabilir. Buna göre enstrümantal, vokal ve her ikisini muhtevî vokal-enstrümantal müzik olarak göstermiştir (Şenel: 2000, 65-66). İlaveten bir başka tasnife göre ritimli ezgiler, serbest ritimli ezgiler ve karışık (karma) ezgiler gibi 3'lü yeni ve farklı bir sınıflandırmadan da bahsetmiştir. Bu bilgiler ışığında halk müziği sözlü ve sözsüz olarak iki ana başlık şeklinde ayrılabilir. Sözlüler ise ritimli (kırık hava), serbest ritimli (uzun hava) ve karma ritimli olarak gösterilebilir. Bu çalışmada, geleneğe uygun bir şekilde yapılan tasnife uyulacaktır. Ancak halk müziğinin sadece tasnifine dâir alanın uzmanları tarafından en azından bir çalıştayın yapılması gerekliliği, yapılan literatür taramalarından da anlaşılmaktadır.

1. UZUN HAVALAR

Uzun hava, halk müziği içerisinde serbest ölçülü ve serbest ritimli olarak belli bir dizi kalıbıyla birlikte bu dizi içindeki seyir yapısının belli kalıplara bağlı kalınarak oluşturulduğu sözlü eserlere verilen isimdir. Uzun havalar serbest ölçü ve ritimlerle ezgilendirilmekle birlikte; dizi, makam ve seyir yönünden yöre içerisinde tavırları yansıtan belirli kalıplara göre şekillendirilir. Bundan dolayı uzun havaların ritim yönü itibarıyla serbest olduğu tam olarak söylenemez. Uzun havaların, kendi içindeki bu uyumu hece veya kelime ritmiyle de örtüşmektedir. Uzun havaların önemli bir özelliği de serbest olarak, yani konuşur gibi (resitatif) söyleniyor olmasıdır. Burada kastedilen serbestlik, eseri kişiye özgü kılmamaktır. Bu sebeptendir ki tür ve biçimlerine göre kendine özgü kuralları mevcuttur. Uzun havaların kırık havalardan ayrıldığı

bir diğerk nokta ise ölçüli tartımların yanı sıra sözel yapı ile şekillenerek oluşturulan serbest tartımlarla oluşturulmasıdır. Uzun havalar muhteva bakımından hayata dâir her meseleyi özlü ve sanatlı bir şekilde ifade etmeye yardımcı eserlerdir. Uzun havalar çoğunlukla ayrılık, ölüm, hastalık, isyan gibi daha çok üzüntü veren meseleler üzerine okunur. Aynı olmasa da dînî mûsikîde kaside, Türk müziğinde ise gazel formuna müşabehet gösterdiği söylenebilir. Ayrıca kaside ve gazellerdeki gibi “diloy, ahh, of of, oy oy, vah vah, ağam, beğim, yarım, canım” gibi lafzî terennümlerin kullanıldığı uzun havalar vardır. Ege, Orta Anadolu, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Karadeniz gibi farklı yörelere ayrılan Türk halk müziğinin icrâ edildiği pek çok bölgede uzun havalar sıklıkla kullanılmakta olup yörelere göre farklı isimlendirmelerle karşımıza çıkmaktadır.

Arguvan Havaları

Malatya’da, özelde ise Arguvan ilçesinde ve Kahramanmaraş ilimizdeki mukim alevî Türkmenleri tarafından icrâ edilen bir uzun hava türüdür. Arguvan uzun havaları diğerk uzun havalar gibi konu bakımından doğa, sevdâ, aşk, nasihat ve gurbet temalarını ele alır. Kullanılan güftelerin kahir ekseriyeti hece ölçüsünün 7 ve 11’li kalıpları ile yapılır. Bir sekizli içinde çoğunlukla hüseyinî makamıyla bir bağlama eşliğinde okunur. Uzun hava öncesi bağlama icrâcısının açışı ile uzun havaya girilir. Bağlama bu tür uzun havalarda şelpe tekniği denilen mızrapsız şekilde telleri çekerek veya tellere vurularak çalınır.

Yörede yaygın olan türlerden deyiş, nefes ve benzeri türküler uzun havalardan hemen sonra toplu veya solo biçimde icrâ edilir. Yörede uzun havaları konuşur gibi söyleme (resitatif) geleneği yaygındır. *Asr-ı Gurbet Harab Etmiş Köyümü, Bir Gün Şu Dünyadan Göçüp Gidersem, Kınalı Keklğim İndi Pınara, Sarı Çiçek Sarartıyor Dağları, Deli Gönül, Kara Trende Yol Alıyor, Dam Üstünde Uzun Bacalar* yörenin sevilen uzun havaları arasındadır.

Barak Havaları

Kıllı av köpeği, kıllı akbaba yavrusu veya bayrak anlamında kullanılan barak kelimesi, Gaziantep, Adana, Nizip, Kilis, Kahramanmaraş ve bu yörelere sınır bölgelerde icrâ edilen uzun hava türünün adıdır. Baraklar içerik olarak genellikle sevda, ayrılık, göç, sıla hasreti ve ölüm gibi konuları ele alır. Zikri geçen yörelerin vazgeçilmez sazları arasında zurna, bağlama ve keman uzun havanın acısına eşlik etmektedir. Bölgede bu tür uzun havalara kemanı ile eşlik eden önemli saz üstatlarından birisi de Gâvur Hacı lâkaplı Hacı Çiçek'tir.

Türkmenlerin yörede özenle seslendirdiği bir tür olan baraklarda triller ve glissandolar oldukça dikkat çekicidir. Uzun hava icrâsında, tiz bölgelerden pest ses bölgelerine doğru inen bir seyir söz konusudur. Konuşur biçimde söyleme geleneğinin yaygın olduğu yörede, aşiret ağızlarının etkileri de görülmektedir.

Bölge müzik kültüründe baraklar, ekseriyetle 11'li hece ölçüsü ile meydana getirilen güftelerden seçilmektedir. Kullanılan makamlara baktığımızda çoğunlukla hicaz ve uşşak ailesi icrâ edilmektedir. Ancak rast, saba makamlarında da okunan baraklar vardır. "Deli Boran, Gelin Köroğlu, Ezo Gelin, Veled Bey, Topal Abdo, Kılıçoğlu, Zelha Gelin, Gider Durnam Yayladan Gider, Sıra Beyler Göçün, Gine Neler Geldi Başıma, Aman Evinin Önüne Oturmuş Ağlar" barakları en çok sevilen ve dinlenenlerdir. Bu uzun hava çeşidini en güzel icrâ edenler arasında Adanalı Halit Araboğlu, Kilisli Aslan Sazcı, Mehmet Demir, Oğuzelili Şerif Akbağ, Antepli Fayat Alagöz, Şido Hanifi, Ökkeş Dehmanoğlu, Cevdet Günebakan, Gül Ahmet Yiğit, Hatay'dan Asım Kuzuluk gösterilebilir. Bugün hâlâ canlılığını koruyan baraklar, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde muhtelif meclislerde çalınıp okunmaktadır. Horasan'dan Anadolu'ya uzanan Türkmenlerin yaşayışını, feryadını, haykırışını sanatlı ve estetik düzeyde zengin bir melodi dağarcığıyla bizlere ikram etmektedir.

Bozlak

Halk müziğinde oldukça yaygın bir şekilde icrâ edilen bozlaklar “bozlamak, ses vermek, yüksek sesle feryat etmek, acı acı ağıtlar söylemek” mânâsında kullanılmaktadır (Özbek, 1998, s. 32-34). Kelimenin köken itibariyle Osta Asya’dan geldiği ifade edilmektedir. Halk müziğinde çokça icrâ edilen bu uzun hava çeşidi, Anadolu coğrafyasında ve hâssaten İç ve Güney Anadolu’daki Toroslar’da göçebe Avşar ve Türkmenler’in yaşam tarzı yaylak-kışlak hayatın kendilerine sunmuş olduğu sevinci, kederi, kahramanlığı, yiğitliği, isyanı ifade etme biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Avşarlar ve Türkmenlerden neşet eden bozlaklar daha sonra abdallar, halk ozanları ve âşıklar tarafından ekseriyetle icrâ edilerek günümüze kadar getirilmiştir.

Melodik ve ritmik yapısına ilaveten ağız ve muhtevâ bakımından da oldukça zengin ve sanatlı bir üsluba sahip bozlakların iki temel sac ayağı vardır. Bunlardan ilki Avşar bozlağı olarak isimlendirilen hüseyinî-muhayyer makamının melodileriyle karara giden dizi, diğeri ise Türkmen bozlağı olup daha çok kürdî makamıyla karar veren dizidir. Ayrıca Türk müziği makamlarından muhayyer kürdî ve acem kürdî makamlarına ait seslerin de kullanıldığı bozlaklar vardır. Güfteleri genellikle 11’li ve 14’lü hecelerden oluşur. Türün önemli temsilcileri arasında Muharrem Ertaş, Neşet Ertaş, Çekiç Ali (Ali Ersan), Hacı Taşan, Erol Cöke, Ümit Tokcan, Seyfettin Taşan ve Tufan Altaş sayılabilir.

Dîvân

Dîvâna dâir muhtelif tanımlar yapılmaktadır. Mehmet Özbek'e göre (2014: 61-62) "Türk halk müziğinde 18 perdelik ses.", "Bağlama ailesi çalgılarından dîvân sazının kısa adı.", "Halk edebiyatında bir şiir biçimi." ve son olarak "Türk halk müziğinde bir uzun hava türü." şeklindedir. Şiir biçimindeki dîvânlar ekseriyetle aruzun "fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün" kalıbıyla yazılmaktadır. Bir başka tanıma göre halk şâirleri tarafından 11 ve 15'li hece kalıplarıyla yazılmış, çoğunlukla dörtlüklerden teşekkül eden şiirlerin icrâ edildiği ezgi olarak anlatılmaktadır. Zikri geçen bu dîvân Anadolu'da doğu ve güney bölgelerde okunmaktadır. Güfteli kısımları serbest; giriş ve ara sazlar ise ritmik olarak çalınıp okunur. Halk müziğinde uzun hava türü olarak dîvânlar, bazen makam adı ile bazen de muhtelif isimlendirmelerle kullanılmaktadır. Makam olarak hicaz, şehnaz, uşşak; muhtelif isimlendirmelerde ise Osmanlı dîvânîsi, Çıldır dîvânı, şenlik dîvânı, yüğrük dîvânî, mereke dîvânîsi vb. olarak geçmektedir. Makam fikrine dayalı olan dîvânlar hususen Türk müziği makam geleneğine bağlı pestten tize doğru bir seyir izleyen yapıya sahiptir. Bu seyir esnâsında her bölümün kendine has bir işlenir şekli vardır. Örneğin; "Urfa Divanı"na bakıldığında sırayla hüseynî, kürdî, ibrahimî, kürdî, hüseynî olmak üzere 5 aşaması vardır. İlk üç aşama çıkış, son iki aşama ise iniş bölümünü oluşturur.

Kısaca ifade etmek gerekirse dîvânlar, içinde serbest ve ritimli bölümlerin olduğu ve ayrıca okunduğu bölgeye göre bazen aruz bazen hece vezni kullanılarak icrâ edilen bir uzun hava türüdür. Ritmik yerler çoğunlukla 2/4 veya 4/4 şeklindeki usullerle icrâ edilir. Urfa, Erzurum, Konya, Diyarbakır, Elazığ ve Kerkük gibi medeniyetimize beşiklik etmiş bölgelerde o yörenin ağız ve hançeresine uygun bir üslup ve ezgi tekniğiyle söylenmektedir. Dîvân icrâsını en güzel yapan şahsiyetlerden Mehmet Özbek ve Abdurrahman Kızılay'ı özellikle zikretmek gerekir. Bu türün en sevilen eserleri arasında Urfa Dîvân Ayağı, Konya Dîvân Ayağı, Harput Dîvânı, Kerkük Dîvânı, Diyarbakır Dîvânı, Şehnaz Dîvânı sayılabilir.

KERKÜK DİVANI

A

1. 2.

8 YAREYAREYİ YARE Yİ YAREYİYA RE Yİ A

9 GÜLÜMDİGEL MEN SENİ SEVELİ NEÇEGÜN NEÇEAY NEÇE İL Dİ ZA LIM

10 A O GÜL

11 SENME Nİ ALDATTIN

12 BUSEN DE NECEDİLDİ HEYRA NINO O LUM SAZ

13 YA NA ĞI NIN DÖRT BİRET RA FI PEN BE Yİ A LAGÜLDÜ

14 ÖPSEM ÖL DÜRÜLLER ÖP MESEM Ö LEMAMA NI

15 BUNA SİL ZULUMİŞDIRHIÇBİLMEMHAREGE DİM SAZ

16 GÜLÜMDİGEL BEY RAM LAŞAH BUGÜN BUGÜN ŞAN LIBEY RAM

17 GÜNÜDÜ HERKEBEHETMENDEİ SE A LAGÖZÇATMAKAŞ AL MAYANAH

18 KEYTAN DUDAĞ CÜMLE Sİ SENDE Dİ HEBESMEN NEDE DİM

19 (AÇIŞ_____) DEDEGENEMENDAYANAM AÇ SİNEN MENDAYANAM

20 KEREM EŞ KIN DANYAN DI KÖLENO LUM UmutVERMEN DE YA NİM

21 CANDEDİM CANDE DİMDERTKAZANDIMBUNUBULDUMFAYDAMEN

22 GELİ KETLİMEFERMAN GİDEREM BUBOYDAMEN

23 (AÇIŞ_____) YAR DA YAN SIN SİNEME YAR DAYANSIN

24 MEN DÜŞ TÛM MEN DÜŞ TÛM EŞ KO DU NA

25 KÖLENO LUM TUTUŞSUN YAR DAYAN Sİ NA O ĞUL

26

CAN DEDİM DERT KAZAN DIM

Musical notation for line 26: A single staff in treble clef with a key signature of one flat. The melody consists of quarter and eighth notes, with a long slur over the final four notes.

27

BU NU BULDUM FAY DAMEN

Musical notation for line 27: A single staff in treble clef with a key signature of one flat. The melody consists of quarter and eighth notes, with a long slur over the final four notes.

28

GE LİN KET Lİ MEFER MAN

Musical notation for line 28: A single staff in treble clef with a key signature of one flat. The melody consists of quarter and eighth notes, with a long slur over the final four notes.

29

Gİ DEREM BU BOY Yİ DA MEN

Musical notation for line 29: A single staff in treble clef with a key signature of one flat. The melody consists of quarter and eighth notes, with a long slur over the final four notes.

Gurbet Havaları

Kişinin doğup büyüdüğü yer, ailesi ve akrabalarından uzakta sıla hasreti çekmesi olarak târif edilen gurbet, müziğimizin her safhasında kendine yer bulmuş önemli bir konudur. Bu yönüyle gurbet havaları, muhtevâ ile beraber bir uzun hava çeşidinin ismi olarak da kullanılmaktadır. Özellikle Teke yöresine ait halkın sıla, sevinç, özlem, keder, üzüntü, ölüm, ayrılık, hasret, gurbet, kahramanlık gibi hayatın renklerine dâir pek çok yaşanmışlığını ele alır. Bugün hâlen askere giden gençler gurbete gitmeden önce toplanır, bu havaları okuma geleneğini sürdürür. Sözleri anonim olup genellikle usulsüz serbest çalınır okunur. Ancak zamanla usullü hale gelen eserler de bulunmaktadır.

Bölgenin icrâcı ve sanatçıları yöreye has müzikal tavrı korumaktadır. Bu kıymetli gelenek usta-çırak eğitim metodu meşk aracılığıyla aslına uygun bir şekilde aktarılmaktadır. Gurbet havalarının icrâsına kabak kemane, sipsi, cura, üç telli bağlama, kaval, zurna gibi çalgılar eşlik eder. Bu havaların en karakteristik özelliklerinden birisi, okuyucunun sesini tizden peste doğru ya da pestten tize doğru kaydırıp¹ birbirine bağlayarak söylemesidir. Uzun havayı seslendirdiği sırada çalınan ezgiyi aynen çalma, dem tutma veya ritmik bir motifle katkı sağlama şeklinde eşlik ettiği inisi karakterli gurbet havalarında ses kaydırma uygulaması karara gidilirken mutlaka yapılır. Diziler genellikle 11’li hece ölçüsü ile oluşturulmakta ve icrâ esnâsında “aman, of, hey, beyler, de, ah” gibi lafzî terennümler ilave edilmektedir.

Gurbet havalarında, üzerinde glissandonun (kaydırma) çokça yapılabildiği karcıgar ve hüseyinî makamları ekseriyetle kullanılmaktadır. Bilinen gurbet havaları arasında “Avşar beyleri”, “Atıverin urganımı”, “Ali Bey”, “Çıktım gurbet ele geri gelinmez”, “Eylen durnam eylen” gösterilebilir. Teke yöresinde gurbet havalarının sonuna yöreye özgü oyun havaları ya da hareketli bir türkü eklenebilir.

1 Müzikte sesleri kaydırarak, yani bir notadan diğerine ulama şeklindeki okumaya veya çalmaya glisendo denir. Misal olarak udun aynı teline basılı olan bir perdeden diğer perdeye parmağı kaldırmadan geçme işlemi verilebilir.

Hoyratlar

Kelime kökeni olarak “kaba, kırıcı ve hırpalayıcı” anlamına gelen hoyrat, halk müziğimizde başta Güneydoğu Anadolu olmak üzere Doğu Anadolu ve Kerkük bölgelerinde sıkça okunan bir uzun hava türüdür. Sözleri çoğunlukla cinaslı, en fazla 4-5 sesin ustalıkla kullanıldığı ve kendine has melodik yapıya sahip, mevcut akordun bir oktav üstünden okunan eserlerdir. Sıra geceleri, düğün, nişan, kına, sünnet esnâsında veya herhangi bir sebebe bağlı kalmadan eğlenme maksadıyla oluşturulan oturak âlemlerinde saz eşliğiyle veya eşiksiz bazen tek kişi bazen de karşılıklı olarak tiz perdeden okunmaktadır. Hoyrat okuyan kişilere hoyratçı denir. Hoyratlar muhtevâ olarak kahramanlık, yiğitlik, sevdâ, gurbet, ölüm, ayrılık gibi konularda halkın ve yörenin yaşayışını yansıtan özlü eserlerdir. Okunduğu yörenin dilini de en güzel şekilde yansıtan hoyratların pekçok çeşidi vardır. Bunlar arasında Kerkük’te “İdele, Yolçı, Nobatçı, Muçula, Şerife, Kesik”; Elazığ’da “Kayabaşı, Şirvan, Kürdili, İbrahimi, Muhalif; Urfa’da ise “Bahçacı, Aşırtmalı, Mesnevî, Beşirî, Kılıçlı, Dîvân” gibi çeşitleri vardır.

Çoğunlukla müzikli sohbet ortamlarında ve erkekler tarafından seslendirilen hoyratlar dört dizeden oluşmaktadır. Yazılışları ve okunuşları aynı olmakla birlikte anlamları farklı olan cinaslı sözler ya da söz kalıpları hoyrat türünün belirleyici özellikleri arasındadır.

Yara sızlar
Oh değmiş yara sızlar
Yaralının halından
Ne bilsin yarasızlar
Alma yanı
Kızarmış alma yanı
Nasıl kabre koyarlar
Mırazın almayı

İlk dizeleri eksik heceli olan hoyratlardaki bu eksik kısım genellikle “oğul, ağam, ah, zalım, kardaş, balam” gibi hitap sözleri ile doldurulmaktadır. Kendisine özgü bir giriş ve ara müziği bulunan bu uzun hava türü başlangıç, meyan, kararı olan; hususi bir melodik seyir ve hareket izleyen ezgisiyle dikkati çeker (Akbiyık, Kürkcüoğlu, 1991: 16).

Hoyrat türündeki uzun havaların dizeleri çoğunlukla 4+3, 3+4, 5+2 veya 2+5 biçiminde duraklı 7’li hece ölçüsünden oluşmaktadır. Kimi hoyratlar 4 dizeli değil çok dizeli bir yapıdan oluşabilir. Bu durumda sözlerin uzun olması sebebiyle her 4 dizeden sonra bir türkünün dörütlüğü seslendirilir.

Genellikle yörenin halk sazları eşliğinde seslendirilen hoyratlara ud, cümbüş, klarnet, keman çalgıları eşlik eder. Adam Ağladan Oldum (Şanlıurfa), Ay Doğdu Güne Döndü (Şanlıurfa), Al Yanaktan Al Yanaktan (Elazığ), Baba Bugün Geyipsen Karaları (Kerkük), Yazıram Okuram Yazı Bilmem (Şanlıurfa); TRT Türk halk müziği repertuarı uzun hava kayıtlarından bazılarıdır.

Anadolu’nun hemen her yöresi tarafından benimsense de hoyratların en güzel örneklerini genellikle Kel Hamza, İbrahim Tatlıses, Seyfettin Sucu, Bekçi Bakır, Mehmet Özbek, Abdurrahman Kızılay, Aysun Gültekin, Hasan Neccar gibi değerli isimler seslendirmiştir.

AL YANAKTAN AL YANAKTAN

(VERSAĞ HOYRAT)

Mayalar

Mayalar, edebî olarak, 4+4+3 kalıbıyla yazılmış a a a b şeklindeki dört dizeli halk şiiri olarak tanımlanmaktadır. Müzikal olarak ise çoğunlukla bu biçimde yazılmış şiirlerin Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Erzincan, Kars, Sivas gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki illerde uşşak-hüseyinî makamlarıyla seslendirildiği bir uzun hava türü kabul edilmektedir. Ayrıca Kars, Erzurum, Artvin ve Ağrı illeri ve çevresinde yaygın bir âşık makamı olarak da geçmektedir.

İlk söyleyeninin çoğu zaman belli olmadığı maya türünün konusunu aşk, sevdâ, ayrılık ve gurbet gibi hayatın acı yönünü gösteren tecrübeler oluşturur. Mayaların icrâsına genellikle bağlama, mey, dilsiz kaval eşlik eder. Ancak civar bölgedeki illerin müzik kültürüne göre davul ve zurnanın da kullanıldığı görülmektedir. İlâveten ince saz ekibinin vazgeçilemez çalgılarından klarnet, cümbüş ve keman Harput yöresi maya okuyuşlarında yaygın olarak kullanılmaktadır.

Yukarıda da zikredildiği gibi hüseyinî makamı ve ailesiyle icrâ edilen mayalar bir oktavı geçmeyen beşli içinde seyrini gerçekleştirir. Ancak Harput yöresinde icrâ edilen bazı mayalar bir oktavı da aşabilmektedir.

İcrâ öncesi, solisti esere hazırlayan ve bazen ritmik bazen serbest olarak çalınan açış gerçekleştirilir. Başlangıçta çalınan eser ritmik ise bu ezgiye “ayak” ismi verilir. Ardından sözlü kısma geçilir. Genellikle hece vezninin 4+7 biçiminde duraklı 11’li kalıbında söylenen mayalarda; “oğul, yavri, of, yavri yavri, oh, ağam” gibi terennüm kalıpları kullanılmaktadır. Cıgalı Maya, Eski Maya, Gelin Mayası, Kürt Mayası, Kerem Mayası, Türkmen Mayası, Ne Karaymış Şu Alnımın Yazısı, Yar İçerden, Susam Açmış, Akşam Olur Güneş Gider Ay Gelir, Huma Kuşu (Erzurum), Bir Gül İçin Bülbül Giymiş Kareler, Yar İçerden Anam (Erzincan), Kuleden Gel Kuleden (Erzincan), Diyarbakir Dolar Şimdi (Diyarbakır) eserleri yurdumuzda seslendirilen maya türlerine örnek olarak verilebilir.

Anadolu coğrafyasının belirli bölgelerinde amatör bir ruhla icrâ edilen maya türü uzun havalar, devlete bağlı pek çok kurum ve kuruluştaki sanatçılar ve alaylı müzisyenler tarafından da sevilerek yorumlanmıştır. Yörelere tanınmış icrâcıları arasında Zaralı Halil Söyler (Sivas), Mükerrerem Kemertaş (Erzurum), Aysun Gültekin (Erzurum), Enver Demirbağ (Elazığ), Sılbıslı Salih Dündar gibi isimler sayılabilir.

GELİN MAYASI

Yöresi: Gaziantep
Kimden Alındığı: Osman Kargılı

Derleyen: Ferruh Arsunar

BE NİM AŞ NAM KE MER BAĞ LAR BE Lİ NE

2
BEN KUR BA NİM Dİ YA MAN AŞ RE Tİ NE E Lİ NE

3
DÖRTGAZİLER Dİ YA MAN Dİ YA MAN GELİN SUNAM GİBİ

-2-

Bir balıkçı kaptı kaçtı fesimi
Çok çağurdım işitmedi sesimi
Anam yoktur bacım çeksün yasımı
Hey ağalar gelen suna kimindir

-3-

Süt mavi şalvar halebin çizmesi
Ne hoş olur onu giyip gezmesi
Bir altuna burnunun bir hızması
Hey ağalar gelen suna kimindir

Müstezad

“Ziyade, artmış, çoğalmış” mânâsına gelen müstezad, aruzun “mef’ûlü mefâilü mefâilü feûlün” tef’ilesindeki her dizeye “mefâilü feûlün” kalıbının eklenmesiyle oluşan şiir kalıbı olarak târif edilir. Müstezadlar yapı bakımından gazele benzemekte olup bunlara aynı zamanda yedekli dîvân, ayaklı kalenderî ismi de verilir. Müstezad müzikal olarak mâhur makamının bir dalı olarak da geçmektedir. Bu tür uzun havalar edebî olarak yukarıda zikredilen tef’ilelerle okunduğu zaman bu ismi alırlar. Müstezadların okunuş şekli dîvânlara benzer. Başlar serbest tartımlı olarak icrâ edilir. İkişer dizeden müteşekkil aşamaların arasında nakarat bölümü icrâ edilir. Bir diğer müzikal tanıma göre, Kars, Erzurum, Artvin ve Ağrı illeri dolaylarında kullanılan âşık makamı olarak geçer. Son olarak; müstezad düzeni denilen bir akort şekli vardır. Buna göre bağlamanın alt teli (la), orta teli (re), üst tel ise (fa) notasına göre akort edilir.

Erzurum, Elazığ ve Şanlıurfa yörelerinde usûllü ve usûlsüz olarak icrâ edilen yaygın bir uzun hava türüdür. Türk mûsikîsinin rast, mâhur, acemaşiran makam dizisi seslerinden oluşan bir ezgi yapısına sahiptir. Müstezadın başlangıcında çalgılar tarafından ritmik usûllü bir giriş ezgisi çalınır. Uzun hava kısmına; müstezad ayağı da denilen bu girişten sonra geçilir. Söz aralarında ritmik usullü çalgı bölümlerinin de eklendiği bu uzun havalara “aman, aman aman, ah, yandım, yanasın, hey, oy” gibi terennümler ilave edilir. En çok okunan ve bilinen müstezadlar arasında Aşkın Ezeli Aşkına İlham-ı Hüdâdır, Ey Dil Ne Durursun Demidir Başta Figane gösterilebilir.

AŞKIN EZELİ ÂŞIKA İLHÂM-I HÜDÂDIR

Yöresi: Erzurum

§

7 (Yavaşlayarak) 1. 2. (Serbest)

(SAZ ³ ³)

12 EY AŞ KINE ZE Lİ A ŞİKAİL HÂ MI HÜDA

13 DIR BİRNEŞVENÜMÂ DIR A MA NA MAN

14 (SAZ ³ ³) TAHKİYKİ GÖNÜL ŞEH Rİ NE BİR

15 NÜ RUZİYÂDIR MİNHA CİHÜDADIR AMANAM

16 A Tempo

MAN AM MA NAM MA NAM MA NAMANAM MAN YAN DIM YAN DIM YAN

23 1.

DİM SE NEKUR BAN ÖL DÜM ÖL DÜM ÖL DÜM SE NEHEY RAN AM

29 2. SON

RAN (SAZ)

Yol Havaları

Karadeniz Bölgesi'nde yaylaya giderken veya dönüş esnâsında hem dinlenme ve konaklama hem de eğlenme maksadıyla okunan bir uzun hava türüdür. Bu tür uzun havalar daha çok Rize ve Trabzon'da yaygın olarak görülmektedir. Bu eserlerin sözlü ve çalgısal örnekleri bulunmaktadır. Kırık havaların özellikle de horon aralarında okunur. Ekseriyetle anonim olan yol havaları muhtevâ bakımından öncelikle yayla ve göçe dâir sözler içerir. Ancak zamanla ekin, hasat, sevda, gurbet, özlem ve doğaya dâir temaları da içermiştir. Eşlik eden çalgılar yörede sıkça kullanılan ve yörenin karakteristik özelliklerini yansıtan tulum ve kemençedir.

Âdeta konuşur gibi (resitatif) bir söyleme biçiminin hâkim olduğu bu tür uzun havaların icrâsında yöre ağzı kendisini açıkça belli eder. Ses aralığı bir oktavı genellikle geçmez. Çoğunlukla hüseyinî makamında icrâ edilmekte olup hicaz makamındaki örneklerine rastlanmaktadır. Yol havalarının güfteleri 7'li ve 11'li hece ölçüsünde yazılmıştır.

Ah yaz gelende

Ah yaz gelende

Açtı da maçkanın yaylaları

Garip dağlar oy dağlar

Kalk gidelim seninle yaylaları gezmeye

Oy oy oy ey ey güzelim ey

Dağlar oy oy

Yol havalarının doğaçlama olarak söylenmesi ve ardından da karşılıklı atışma biçiminde "atma türkü" icrâsı geleneği de görülmektedir. Ancak bu atışmalar âşıklarda görüldüğü şekliyle belirli bir konu üzerine ve yine belli bir ayağa göre yapılmaz. Genellikle bu atışma biçimindeki türküler mânilerden oluşan dörtlüklerden kurulmuş sade metinlerdir.

2. KIRIK HAVALAR

Kırık havalar, uzun havalardan farklı olarak kendi içinde belli bir ritim ve usûlün bulunduğu sözlü veya sözsüz eserlerden müteşekkil formlara verilen addır. Kırık havaların, ritmik karakter ve ölçü bakımından yapısı belirgindir. Gelenekli icrâ kalıplarına bağlı olup ağıt, bar, bengi, deyiş, duvaz, güvende, halay, horon, ilâhî, karşılama, koçaklama, mengi, semah, zeybek gibi alt birimleri muhtevîdir. Sözlü ve sözsüz ezgileri kapsayan kırık havalar, her türlü türkü ve oyun havası ezgilerinin genel adıdır denilebilir.

Ağıt

İlhan Başgöz, ağıdı “ölüm veya benzeri bir felaket üzerine yakılan halk türküsü” olarak tanımlar. Ağıdın odak noktasında “ölüm, ayrılık, korku, feryat, isyan” gibi konular olup daha özelde ise “ölüm döşeği, sekerat, ölenin vasıfları, iyilikleri” ele alınır. Bu konulara münasip güfte ve melodilerle yakılan türkülerin adıdır ağıt. Halk müziğindeki bu formun dînî mûsikîde karşılığı olan mersiye; ilk dönem Türklerinde umûmi mâtem âyinleri “Yuğ törenleri”nde icrâ edilen “sagu”ların karşılığı olarak gösterilebilir. Dolayısıyla muhtevâ olarak evrensel bir vasfı hâiz iken icrâsı tamamen bulunduğu coğrafyanın, yörenin hususiyetleri ile mezcedilir. Yoğun bir duygu yükü ile okunan ağıtlar bazen feryadın bazen de tevekkülün ifadesidir. Yaşanan bu lirizm gâh inleyerek gâh haykırarak kendini gösterir. Türk kültüründe olduğu gibi Arap, Fars ve diğer medeniyetlerde de ağıt yakma geleneği vardır. Bunun neticesi olarak nevvah, naih, mersiyehan, ağıtçı denilen bir meslek grubu ortaya çıkmıştır. Ağıtlar genellikle ölen kişinin evinde yapılır. Ancak evi müsait olmayanlar ise gelen tâziyeleri kabul etme adına başka yerleri kullanabilmektedir. Bugün, tâziye kabûlü için Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki şehirlerde gerek belediyeler aracılığıyla gerekse özel kişi ve kurumlar tarafından tâziye evleri halkın istifadesine sunulmaktadır.

Halk müziğinde ağıt, zamanla gelişerek değişime uğramıştır. Me-

lodinun ilk zamanlardaki daha monoton ve sade hali, süreç içerisinde daha makamsal ve lirik hale gelmiştir. Bugün, ağıt türü türkülerin halk nazarında mühim bir konumu vardır. Hususen; Türk halkının samimi, içten ve topluca terennüm ettiği eserler genellikle hüseynî ve uşşak makamı etrafında icrâ edilmektedir. Ağıt türü trklere örnek olarak “Çanakkale Türküsü”, “Yemen Türküsü”, “Hey Onbeşli”, “Bebeğin Beşiği Camdan” gösterilebilir.

ÇANAKKALE İÇİNDE

ÇA NAK KA LE İ ÇİN DE AY NA LI ÇAR ŞI

5
A NA BEN Gİ Dİ YOM DÜŞ MA NA KAR

8
ŞI OF GENÇ Lİ Ğİ MEY VAH

-2-

Çanakkale içinde bir uzun selvi
Kimimiz nişanlı kimimiz evli

-3-

Çanakkale üstünü duman бүürüdü
On Üçüncü Fırka harbe yürüdü

-4-

Çanakkale içinde bir dolu testi
Analar babalar mektubu kesti

Barlar

Halaya benzeyen barlar Artvin'den başlayıp aşağı doğru Kars, Erzurum, Erzincan'ın bir bölümü, Ağrı ve Van yöreleri ağırlıklı olmak üzere daha çok Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde çalınan, söylenen ve oynanan bir ezgi türüdür. Çoklu bölümlerden meydana gelen barlar birbirlerine bağlanarak çalınıp söylenir. Barların sözlü olanlarının yanında sözsüz olan örnekleri de bulunmaktadır. Ayrıca barlar kadınlar için ayrı erkekler için ayrı karakterlerde icrâ edilmektedir. "Çift Beyaz Güvercin, Aşşaktan Gelirem" kadın barlarına örnek olarak verilebilir. "Baş Bar, İkinci Bar" ise erkek barlarının karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Halk oyunu olarak barlar, en az 5-6 kişinin dizili biçimde durarak bazen el ele bazen de omuz omuza oynayageldiği toplu bir oyundur. Bu oyunun kendi içinde "sarhoş barı, sekme, aşırma, hoş bilezik, hey nara, daldalan, koççarı ve tamzara" şeklinde sırası vardır. Ekip başına "barbaşı", sonundakine "pöççük" denir. Davul zurna eşliğinde oynanan bu oyunları çoğunlukla erkekler oynar. Ağır Bar, Baş Bar, Düz Bar, Mendo Barı, Naz Barı, Uzundere Barı, Veysel Barı örnek olarak gösterilebilir.

BAŞ BAR

Yöresi: Erzurum
Kimden Alındığı: Ebamüslim Abay - Turgut Udun

4

7

10

13

16

19

21

23

26 ♩ = 200

Bengi

Kelime olarak “Ebedî hayat suyu” anlamına gelen bengi, yapı itibariyle zeybeklere oldukça benzemektedir. Hattâ bazı kaynaklara göre zeybeklerin alt türü olarak gösterilen bengiler, ağırlıklı olarak Balıkesir ve çevresinde yaygın olarak icrâ edilmektedir. Bengi hem toplu oynanan oyunun adı hem de oyuna eşlik eden ezginin adıdır. Mehmet Özbek yukarıdaki tanımlara ilaveten bengiyi Orta Toroslar, Balıkesir, Kütahya ve Bilecik dolaylarında Türkmenlerin icrâ ettiği bir semah türü olarak açıklar (Özbek, 2014: 28). Bengi, Bergama dolaylarında düğünlerin vazgeçilmez oyunudur. Bergama’da bu oyuna aynı zamanda “Alay havası” da denir. Davul ve zurna eşliğinde halka şeklindeki efe ve kızanların başlangıçta ağırca, çalımlı yürüyüş ve hareketler yaptığı, aralarda uzun havalı müzik pasajlarının olduğu ardından ritmin hızlandığı bir oyundur. Ritim olarak zeybekler gibi çoğunlukla 9 zamanlı aksak usûllerle icrâ edilir. “Balıkçılar Bengisi, Pamukçu Bengi Zeybeği, Bergama Bengisi” bilinen ve en çok icrâ edilen bengilerdir.

BERGAMA BENGİSİ

Yöresi: İzmir/Bergama
Kimden Alındığı: Halil Bedii Yönetken

Deyişler

Lügatte “söz söyleyiş, anlatma biçimi, üslup; bir kimsenin konu ile ilgili anlattığı ifade; halk edebiyatında hece vezniyle yazılmış şiirlerin genel adı” olarak açıklanan deyiş ifadesi, aynı zamanda halk müziğinde bir form adı olarak kullanılmaktadır. Özellikle Anadolu coğrafyasında yaşayan Alevî-Bektaşî halkının dînî-tasavvufî inancı ve yaşayışına dâir temaları konu edinen ve ekseriyetle hece vezinli şiirlerin besteli hali olarak kullanılmaktadır. Bu eserlerde “12 imam, tarikatın yolu, erkânı ve uygulamaları” işlenmektedir. Nâdir de olsa hayata dâir meselelerin ele alındığı deyişler vardır. Eski büyüklerin sözleriyle bezenmiş deyişler Alevî-Bektaşî âyinlerinde zikrin bir parçası olarak kabul edilir. Perdeli ve sırlı sözlerin sarfedildiği deyişler genellikle 5, 7, 8, 11, 14 ve 15’li kalıplardan oluşur. Dînî mûsikîdeki nefes formunun halk müziğindeki karşılığı olarak kabul edilebilir. Kahir ekseriyeti solo olarak okunan deyişler toplu koro halinde de icrâ edilebilmektedir. Ses aralığı 2 oktavı geçmeyen deyişler genellikle inici bir seyir izlemektedir. Deyişlerin makamsal olarak çeşitliliği çok fazla değildir. Bunlardan uşşak ve hicaz ailesi makamları sıklıkla bağlama eşliğinde kullanılır. 2000’in üzerinde deyişin olduğu bilinmektedir. Bu deyişler arasında Aklım Fikrim Zar Eyledi, Ervâh-ı Ezelde Levh-i Kalemde, Dünyada Tükenmez Murat Var İmiş, Arzeyledim Dostu Görmeye Geldim, Biz Bektâşî Gülleriyyiz, Medet Yâ Muhammed Yâ Ali, Dinle Sana Nasihat Edeyim, Ezrail Serime Çöktüğü Zaman diye bilinenler başlıca örneklerdir.

ERVAH-I EZELDEN LEVH-İ KALEMDE

Yöresi: Erzincan
Kimden Alındığı: Yavuz Top

Derleyen: Süleyman Yıldız

Düvaz

Farsça 12 rakamının ismi olan düvazdeh kelimesinden türeyen düvazde veya düvaz Alevî-Bektâşî kültüründe 12 imam adına yazılmış şiirler ve bu şiirlerin müzikal icrâsına verilen ad olarak kabul edilmektedir. On iki imamı öven, onlar hakkında mâlumat veren düvaz türü aynı zamanda bu yolun hakikatlerini sanatlı bir şekilde ifade etmede kullanılır. Burada çoğunlukla şiirler Şah Hatayî'ye ait düvazlardan seçilir. Düvazlar yapı olarak cem âyinlerinin içinde bir bölümde okunurlar. Günümüzde müstakil olarak da okunmaktadır. Cem âyinine girmeyenlerin bu bölümden nasiplenmesi adına, cem'e başlamadan evvel zâkirler üç deyişin ardından bir düvaz okur. Cem âyininin başlamasıyla beraber on iki hizmet duası, süpürge hizmeti, ibrikarlık hizmeti, post hizmeti, çerağ hizmeti ve gülbankın ardından tekrar zâkirler tarafından üç deyiş bir düvaz okunur. Cem âyininin ilerleyen safhasında mîraçlama, yedirme bölümünde; semah, tevhid ve gülbank ile sakka suyu, sofrâ hizmeti ve son olarak toplu dua ile cem birlenir. Cem içinde farklı bölümlerde düvaz okuyuş sırası bölgeden bölgeye değişebilmektedir.

DÖRT KAPI İÇİNDE BİR ŞEHİR GÖRDÜM

Yöresi: Edirne
Kimden Alındığı: Musulcalı Bektaşî Topuluğu

Derleyen: Hüseyin Yalırık

DÖRT KA PI İ ÇİN DE BİR ŞE HİR GÖR DÜM ()
MİH MANI MIZ ŞA HI MER DAN A Lİ DİR
DİR HÜ () A ÇIL MIŞ KA PI SI
GİR DİM İ ÇE Rİ () PA ZA RI MIZ ŞA HI
MER DAN A Lİ DİR DİR HÜ ()

-1-

Dört kapı içinde bir şehir gördüm
Mihmanımız Şah-ı Merdan Ali'dir
Açılmış kapısı girdim içeri
Pazarımız Şah-ı Merdan Ali'dir

-2-

Dört kapıdan mert şah içeri girdim
İmam Hasan Şahım Hüseyin'i gördüm
Şah-ı İmam Zeynel'e yüzümü sürdüm
Esrarımız Şah-ı Merdan Ali'dir

-3-

Muhammed Bakır'dan Cafer-i Sadık
Kâzım, Ali Rıza, Kur'an-ı Nâtuk
Zahirim âşıktır bâtınım mâşuk
Didarımız Şah-ı Merdan Ali'dir

-4-

Taki, naki, askeri pir oldu belli
Muhammed Mehdi'yi sevdim ezeli
Kuşandı Zülfikârı sürdü düldülü
Sırdaşımız Şah-ı Merdan Ali'dir

-5-

Pir Sultan'ım sırrı sakla canında
Hâcet kabul olsun hak divanında
Haydar-ı Kerrar dedi Ali Şahım da
İkrânımız Şah-ı Merdan Ali'dir

Güvende

Güvende terimi hakkında muhtelif tanımlar yapılmıştır. Buna göre Bursa ve civarında aynı zeybekler gibi çoğunlukla 9 zamanlı çalınan oyun ve bu oyuna eşlik eden ezgilere verilen addır. Bunun dışında Alevî-Bektâşî topluluklarında saz çalan kişilere de güvende ismi verilmektedir. Urfa'da davul ve zurna çalan kişilere halk arasında gevende denilmektedir. Yine güvende kelimesine benzer govent kelimesi Bingöl, Muş, Siirt ve Urfa gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan yerlerde bir söyleniş biçimi ve bu yörelerde türkü okunarak oynanan bir oyun olarak geçmektedir. Bilinen güvendeler arasında Edirne Güvendesî, Balıkesir Güvende Zeybeği gösterilebilir.

EDREMIT GÜVENDESİ

Yöresi: Manisa/Soma
Kimden Alındığı: Mustafa Çalar

Derleyen: İsmail Ergün

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of four staves of notation. The first staff begins with a percentage symbol (%) and ends with the word "SON". The second and third staves contain complex rhythmic patterns with triplets. The fourth staff ends with a double bar line and a percentage symbol (%).

NOT: Eksik olan ilk ölçü, eksik olan son ölçüye tamamlanır.

Halaylar

Halay, davul ve zurna eşliğinde Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde toplu olarak icrâ edilen halk oyunu ve bu oyunda çalınan ezgiler bütünü şeklinde târif edilir. Halaylar genel olarak ezgi yapısı ve biçim bakımından bölümlüdür. Bir bölümlü halaylar olabileceği gibi birkaç bölümden oluşan halaylar da görülebilir. Birden fazla bölümden oluşan halaylarda ilk bölümden sonraki bölümler öncekine bağlanarak ve gittikçe hızlanarak icrâ edilir. Açık havada ve daha çok da meydanlarda sözlü ve sözsüz bir formda icrâ edilen halaylara davul-zurna çalgıları eşlik etmektedir. En az iki kişiyle oynanan bu oyunlarda yerin müsaitliğine göre kişi sayısı arttırılabilir. Ortalama bir halay kadrosu 10 kişi civarındadır. Genellikle kadın ve erkek grupların ayrı ayrı oynadığı halayları yöresine göre kısmen de olsa birlikte oynadıkları görülmektedir. Halaybaşının yönetiminde gittikçe hızlanan bir seyir izler. Tüm Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin yanı sıra Kırşehir, Yozgat ve Sivas başlıca halay bölgeleridir. Halaylar; ağırlama, yanlama, sıktırma, yeldirme, ikileme, hoplatma gibi kendilerine has yöresel adlarla ve bölümlerle anılır. Düğün, önemli gün ve gecelerin vazgeçilmez eğlencesi halaylar sözlü ve sözsüz olarak tasnif edilir. Bu iki tip halaylar arasında Altın Yüzük Yaptırdım, Çekin Halay Dizilsin, Erzincan halayı, Dik halay, Çorum halayı (Ağırlama), Sivas halayı (Çökelek) gösterilebilir.

ALTIN YÜZÜK YAPTIRDIM

(HALAY - ÜÇ AYAK)

Yöresi: Ankara/Çubuk
Kimden Alındığı: Burhan Gökalep

Derleyen: Nida Tüfekçi

Ağrlama...

5

9

13

16

20

AL TIN YÜZÜK YAP TIR DIM KA ŞI SEN SİN

23

SEV Dİ Ğİ ĞİM ÇOKĞÜ ZEL LER GÖR DÜM DE A MA NA MAN

26

BA ŞI SEN SİN SEV Dİ Ğİ ĞİM (SAZ_____)

30

Horo (Hora)

Karşılamalara benzer şekilde genellikle Trakya ve Rumeli Bölgesi'nde icrâ edilen oyunlu bir ezgi türüdür. Horaya aynı zamanda "oro" da denir. Yunanistan'da "horos", Bulgaristan'da "xopo", Makedonya'da "opo", Romanya'da "kolo" şeklinde bilinir. Çoğunlukla Balkanlar'dan gelen göçmenler tarafından icrâ edilir. Sıra ve dâire şeklinde oynanır. Karşılamalardan farkı ise daha çok 2 ile 4 zamanlı usûllerin bu türde en çok rastlanan yapılar olmasıdır. Kasap Havası, Zigoş, Arzu-Kanber hora örnekleri arasında gösterilebilir.

TRAKYA KASAP HAVASI

Yöresi: Trakya

Derleyen: Emin Aldemir

The musical score is written in a single system with five staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 7/8 time signature. A double bar line with a repeat sign is placed at the end of the first staff. The second staff starts with a measure rest for 5 measures, followed by the melody. The third staff starts with a measure rest for 9 measures, followed by the melody. The fourth staff starts with a measure rest for 13 measures, followed by the melody. The fifth staff starts with a measure rest for 17 measures, followed by the melody. The score concludes with a double bar line and repeat sign.

Horon

Kaynaklarda horan, horum olarak da geçen ve yapıları bakımından Teke zortlatmalarına benzer hızlı bir karaktere sahip horonlar, Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yaygın olarak çalınıp söylenen oyunlu ezgilerdendir. Yörenin karakteristik çalgısı kemençe, bu oyunlu ezgilerin vazgeçilmez eşlik çalgısıdır. Kemençe dışında davul-zurna, kaval ve tulum eşliğinde de horonların çalındığı, söylendiği ve oynandığını söylemek mümkündür. Kadın ve erkeklere özgü horon oyunu ve ezgileri olduğu gibi beraber oynanan horonlar da vardır. Horonlar genellikle 2, 4, 5, 7 ve 9 zamanlı usûllerle oynanmaktadır. Ancak karma usûllerin de kullanıldığı horonlar bulunmaktadır. Horonlar düğün, bayram, askere uğurlama, sünnet, yayla, festival, dernek gibi biraraya gelen Karadeniz halkının duygu ve sevincini yansıtan önemli bir kültürel zenginliktir. Karadeniz'in doğasının sert ve dağlık, denizinin hırçın dalgalı, havasının sürekli değişkenlik gösteren bir yapıda olması tabiatı gereği insanlarına ve oyunlarına sirâyet etmiştir. Dolayısıyla horonlar Karadeniz insanının fitratını, ruhunu, duygu dünyasını yansıtan önemli bir figürdür diyebiliriz. Horonlar düz, yenlik ve sert olmak üzere 3 bölümden müteşekkildir. Bilinen horonlar arasında Sasa Horonu, İki Ayak Horonu, Bıçak Horonu gösterilebilir.

İKİ AYAK HORONU

Yöresi: Rize
Kimden Alındığı: Remzi Bekar

The musical score is written in a single staff with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The time signature is 4/4. The piece begins with a simple melody of quarter notes: G4, A4, B4, A4, G4. This is followed by a series of more complex rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, often with grace notes. The score is divided into measures, with measure numbers 4, 6, 8, 11, 13, 15, 19, 21, and 23 indicated. There are several repeat signs and first/second endings. A triplet of eighth notes is marked with a '3' above it at measure 8. A fourth-note figure is marked with a '4' above it at measure 15. The piece concludes with a final cadence.

25

27

30

32

34

36

38

40

43

3

3

3

Detailed description: This musical score is written for a single melodic line in a 3/4 time signature. The key signature has one flat (B-flat). The piece begins at measure 25 with a repeat sign. The melody consists of eighth and sixteenth notes, often beamed together. There are several repeat signs throughout the score. At measures 27, 34, and 43, there are triplets of eighth notes. The piece concludes with a final whole note chord in measure 43.

İlâhî

Kelime kökeni olarak “Allah’a ait” mânâsına gelen ilâhî, İslâm’a dâir dînî ve tasavvufî bütün konuları muhtevî şiirlerin Türk mûsikîsi makam ve usûlleriyle bestelenmiş hali olarak tanımlanabilir. Dînî mûsikî formları arasında gösterilen ilâhî, aslında mâhiyeti itibariyle farklı tasniflere tâbî tutulmuş ilâhî çeşitlerinin bir üst başlığı olarak gösterilebilir. Buradan kasıt şudur: Mevlid ve mîraciye bahirleri arasında okunan ilâhîlere “tevşih”, sözleri Arapça olan ilâhîlere “şuğul veya şul”, Bektâşî ilâhîlerine “nefes”, ramazan ayında okunan ilâhîlere “ramazaniyye” denilmesi gibi... Kısacası Müslümanların hayatındaki dînî temalı muharrem, hac, kurban, mektep, düğün, ölüm gibi önemli gün ve olayları konu edinen ilâhîler bu tasnif altında gösterilebilir.

HÜSEYİNİ İLAHİ

MUSTAFA'DIR CÜMLE HALKA REH-NÜMÂ

Usûlü: Devrihindi

Güfte: İsmail Hakkı Bursevî
Beste: Mehmet Öncel

Mustafa'dır cümle halka reh-nümâ
Mustafa'dır ehl-i işka muktedâ

Sâlik-i râh-ı hakikat dâima
İtdi nûr-ı Mustafa'ya iktidâ

Tutağör dâmân-i şer-i Ahmed'i
İresin ser-menzil-i maksûdâ tâ

Teşne-i câm-ı visâl-i Hak isen
Bezmi-i işka var duhûl it aşıkâ

Kimse bulmazdı bugün râh-ı vusûl
Olmasaydı rehberi ger Mustafa

Zühd ile gümrâh olanlar oldılar
İşka uy Hakk'ı seversen sâlikâ

Zâhir u bâtın şefaât kıl ümid
Ümmet isen Mustafa'ya Hakkı'ya

Karşılama

Çoğunlukla Trakya, Marmara Bölgesi ile Karadeniz Bölgesi'nde Giresun ve Ordu illeri çevresinde en az iki veya daha çok kişinin karşılıklı oynadığı oyunlu ezgilerdir. Genellikle 9 zamanlı usûl yapısında çalınıp söylenmektedir. Ancak usûllerin düzümü bölgeden bölgeye değişiklik arzedebilir. Anadolu'nun kimi yörelerinde karşılama "karşı-beri, var-gel" gibi farklı adlarla bilinmektedir. Bu tip eserlere örnek olarak Rumeli Karşılması, Merzifon Karşılması, Çanakkale Karşılması, Giresun Karşılması gösterilebilir.

RUMELİ KARŞILAMASI

Koçaklama

Muhtevâ bakımından “cesaret, şecaat, kahramanlık ve yiğitlik” gibi meseleleri ele alan koşma tarzı şiirlerin okunduğu türkölere koçaklama denir. Bu şekildeki türkölelerde özellikle cesaretin ve kahramanlığın simgesi olan haşmet, azamet ve düşmana korku veren heybetin melodileri hissedilir. Kahir ekseriyeti aksak usûllerle bestelenip okunmaktadır. Daha çok, erkekler arasında çalınıp okunan bu tür eserler, ses aralığı bakımından yaklaşık bir oktav aralığına sahiptir. Kendine has bir ara ezgisi olup âşıklar önce sazlarıyla kısaca gezindikten sonra icrâya başlar. Kars, Erzurum, Artvin, Ağrı ve civar bölgelerinde daha çok icrâ edilir.

UCA DAĞLARININ BAŞINDA

(KÖROĞLU SALIĞI)

Yöresi: Erzurum
Kimden Alındığı: Yöre Ekibi

Derleyen: Nida Tüfekçi
Mustafa Hoşsu

§

5

UCA DAĞ LA RIN BA ŞIN DA KAR LI DAĞ LA RIN BA ŞIN

7

DA (SAZ.)

11

TE KAT LI GEZ Dİ ĞİNVAR MI LE LELE LE LE LELE LE

14

LE LELE LE LE LELE LE LE LELE CAN TEKAT LI

19

GEZ Dİ ĞİN VAR MI

§

Nefesler

Bektâşî şâir ve âşıklarının yazmış olduğu şiirlerin Türk mûsikîsi ve halk müziği makam ve usûllerine göre bestelenmiş ilâhîlerine nefes denir. Nefeslerde “Bektâşî yolu, Hz. Ali sevgisi, Hz. Hüseyin, Ehl-i Beyt, Kerbela” gibi konular öncelikle ele alınır. Çoğunlukla 5, 7, 8 ve 11’li hece vezniyle yazılmış şiirlerden oluşan bestelerdir. Nefesler melodik olarak sade ve kısmen türkûlere benzemektedir. Bu eserler çoğunlukla Nim Sofyan, Sofyan, Yürük Semâî, Devr-i Hindî, Aksak, Raks Aksağı, Curcuna, Bektâşî Devr-i Revânı ve Raksan usûlleriye bestelenmiştir.

BUGÜN BEN BİR GÜZEL GÖRDÜM

Yöresi: Tokat
Kimden Alındığı: İbrahim Karataş

Derleyen: Mustafa Hoşsu

6
BUGÜN BEN BİR GÜZEL GÖR DÜM BAKAR CEN NET SARA YIN DAN

10
(SAZ _____) KAMAŞ TI GÖ ZÜMÜN NU RU

14
O NUN HÜS NÜ CE MA LİN DEN

-1-
Bugün ben bir güzel gördüm
Bakar cennet sarayından
Kamaştı gözümün nûru
Onun hüsnü cemâlinden

-2-
Salındı bahçeye girdi
Çiçekler selama durdu
Mor menekşe boyun eğdi
Gül kızardı hicâbından

-3-
Bahçenin kapısını açtım
Sanırsın cennete düştüm
Sevdim çoştum helalleştim
Bûse aldım yanağından

-4-
Bahçenin kapısı daldır
Dalında öten bülbüldür
Emrah da ednâ kuludur
Bağışla geç günahından

Semahlar

Semah'ın terim olarak kökeni Arapça sem', yani "işitmek" kelimesine dayandığı rivâyet edilmektedir. Istılâhî olarak Alevî Bektâşî geleneğine bağlı topluluklar tarafından icrâ edilen sazlı, sözlü ve oyunlu ezgilerin bütününe ifade eden dînî bir ritüel olarak târif edilir. İcrâ edildikleri yörelere göre semah, semağ, zemah, zamah, zamak gibi farklı isimlerle anılmaktadır. Alevî Bektâşî topluluklarının bulunduğu her yerde semah icrâ edilir. Ancak bu âyinlere herkes katılamaz. Sadece davet yoluyla icâbet edilebilir ve genellikle eşler beraber semaha iştirak eder. Semahlar "ağırlama, yürütme ve yeldirme" olarak üç bölümden müteşekkildir. Cem âyini içinde belli bir sıraya göre Alevî dedesi riyâsetinde kırklar, tevhit, hizmet ve öğretici-belletici semahları okutulur. Bu esnâda semah yapanlar hem kendi etrafında hem de halka içinde dönerler. Kısacası şiir, müzik ve raksın neşe ve cezbe halindeki mânevî insicâmı aracılığıyla hem kulak hem göz hem de ruhun nasibini alması arzu edilir. Mevlevîlikte semâ ne ise Alevî-Bektâşîlerde semah da odur. Ancak semahlarda Mevlevî âyiniindeki gibi semâzenlerin giydiği tennûre, sikke ve hırkaya benzer veya âyine özel kıyafet yoktur. Semahların güfteleri çoğunlukla yedi büyük, yedi kutup olarak kabul edilen Şah Hatâî, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, Nesimî, Fuzulî, Viranî ve Yeminî'nin şiirlerinden seçilir. Değişik boyutlarda bağlamaların eşlik ettiği semahlarda en az iki ya da daha fazla kişinin bulunması gerekmektedir. Bağlama dışında özellikle Ege ve Akdeniz yörelerinde kabak kemane, Doğu Anadolu'da ise keman çalgısı semahlara eşlik etmektedir. Semah törenlerinde keman omuz yerine dizde icrâ edilmektedir. Semahlarda çok farklı usûller kullanılmakla birlikte daha çok 2, 4, 7, 9 zamanlı usûller çalınıp okunmaktadır.

Halay ve barlar gibi tekli ya da çoklu bölümlerden oluşan semahlar "cem" olarak adlandırılan dînî toplantıların sonunda çalınıp söylenmektedir. Halaylar ve barlardan farklı olarak her bölüm diğerinden bağımsız bir deyiş ve nefesten meydana geldiğinden her bir bölümün ayrı ayrı söylenmesi de mümkündür. Semahlar Erzincan, Keskin, Şiran, Uzun-dere gibi il, ilçe ve yer isimleriyle; turnalar, kırat gibi hayvan isimleriyle; Bacılar, Hızır Paşa, Koyun Baba, Kırklar, Hubyar, Şıh Hasan gibi insan ve topluluk isimleriyle tasnif edilmektedir.

GELİN EY NAZLI CANLAR

(KIRKLAR SEMAHI)

Yöresi: Tunceli

Kimden Alındığı: Kazım Mansuroğlu

Derleyen: Süleyman Yıldız

7

KALKSINKALK SIN SE MAHAKALK SIN_
TA LİP O LAN SE MAHAKALK SIN_

13

GE LİN EY NAZ LI EY CAN LAR_
A Lİ YELMÜR TE ZA HAY DAR_

19

BÜTÜNDE VİR BU NU SÖY LER_ BÜGÜNDEV RA NI SUL TAN DIR_

24

YÖRÜYÖ RÜ SOL DANYÖ RÜ KERVANGİT Tİ

29

KAL MANGE Rİ DEHEMGELDİ DE HEMGELDİ A Lİ A BA ŞA HA GELDİ

34

ŞAHAGEL Dİ ŞARI MI ZA BÜGÜNBAY RAM DIR BİZE EĞ Dİ GÜLÜN

39

DA LI NI KOPARMIŞ YAP RA ĞINI A RADA Bİ Rİ YÜZÜM SÜRSEM

44

ŞAHÜSE YİN TOĞ RAĞINI YENİDE CEV ROLDU CE FA MÜMİNE İ
Pİ Rİ LE HAK KA VA RILMAZ A Lİ GEREK

49

MAN GEL Dİ A RIGEZER HERÇİ ÇEK TEN BALIGE REK YOLOĞ LUNA
YOL OĞ LU NA

DERYALAR DA DÖ NERKA YIK Kİ MİSER HOŞ Kİ MİA YIK BAHÇENDE Kİ

54 Pervane Bölümüne Geçiş

KÜ ÇÜKLA YIK GÜ LÜ ĞE REK YOLOĞ LU NA SA ĞA KA NATLAN

58

HALLAH HALLAH ÇEKİP Bİ Zİ BU DERİ YAYA GETİRE NE DE MİNEHÜ
İ Kİ GÖNÜL BİR Lİ Ğİ NE YETİRENİN " " " "

63

KUD RET TEN ĞİY MIŞDO NU NU HÜNKÁ RA DÖN MÜŞYÖ NÜNÜ
BU DUR HA TA Yİ DE ME Yİ ZA OLMAZ MÜ MİN E ME Ğİ

67

KAL BİN DE KUD RET Kİ Nİ SİL Dİ RE NİN DE Mİ NE HÜ
GEL Dİ KIR LA RIN YE MA Ğİ YE Dİ RE NİN " " " "

Teke Zortlatmaları

Oldukça hareketli ve hızlı bir karaktere sahip olan teke zortlatmaları, ağırlıklı olarak adını aldığı Teke yöresinde çalınıp söylenir. Adını tekenin çiftleşme zamanı geldiğinde sekerek, arkasını dönerek yapmış olduğu sıçramalı hareketlerden dolayı aldığı anlatılır. Antalya, Burdur, Isparta ve Denizli bölgelerinde de bu icrâ edilir. Teke zortlatmaları ezgi usûlü bakımından 9 zamanlı bir yapı göstermektedir. Bu yapı 2+2+2+3 veya 2+3+2+2 şeklinde çeşitlilik gösterir. Bilinen örnekleri arasında “Ardıç Arasında Biter Naneler, Pazarda Bal, Dirmincik, Yayla Yollarında Yürüyüp Gelir, Dımıdan ve Teke Zortlatması” gösterilebilir.

TEKE ZORTLATMASI

Yöresi: Burdur
Kimden Alındığı: Ahmet Turgut ve Yöre Ekibi

Derleyen: Birsal Acar

§

1. 2.

4

7

10

13

16 §

Zeybekler

XVII. yüzyıldan beri yaklaşık 400 küsur yıldır kadınlar ve erkeklerin ayrı ayrı oyunlarla eşlik ettiği zeybek ezgileri Ege Bölgesi'nin tamamında ve Akdeniz Bölgesi'nin de bir bölümünde çalınıp söylenen kahramanlık türküleri ve oyunlarının genel adıdır. Heybet ve cesaretin simgesi olan zeybekler kahramanca bir edâ ile davul-zurna eşliğinde oynanan oyunlardır. Zeybekler solo bir karaktere sahip oyunlardır. Kıyafet, silah, dans ve müziğin bir arada kullanıldığı bir oyundur. Bu çalgıların dışında kabak kemane, darbuka, kaşık ve bağlama ailesinin de eşlik ettiği görülmektedir. Yapısal bakımdan zeybekler ağır, orta ve hızlı olarak sınıflandırılabilir. Bazı kaynaklarda bu tasnif ağır ve kıvrak/yürük olarak ikiye ayrılmaktadır. Bir başka tasnife göre 9 çeşit zeybek vardır. Bunlar Yörük Zeybek, Kadın Zeybeği, Bengi, Kesinti, Mengi, Köroğlu, Sekme, Güvende ve Sipsi... Sözlü ve sözsüz zeybeklere örnek olarak “Çökertme, Çay Benim Çeşme Benim, Kerimoğlu Zeybeği, Çakıcı Zeybeği, Şu Dalma'dan Geçtin mi, Yağcılar Zeybeği, Kabartan Zeybeği, Harmandalı Zeybeği, Göynük Zeybeği, Soma Zeybeği” gösterilebilir.

ŞU MUĞLA'NIN ÇAMLARI

(KERİMOĞLU ZEYBEĞİ)

Yöresi: Muğla

Derleyen: Hamdi Özbay

ÖFÜLEN OFÜLEN OF ŞUMUĞ LA NIN ÇAM LARI DAÇAM LA RI (SAZ.)
" " " " " " " LAYLANYER KESE ĞİN A RA SI

AL KANLA RABOYAN MIŞ KERİMOĞLU NUNHER YAN LA RI (SAZ.)
YAK TI DABE Nİ (SAZ. _____) KAŞLA RI NIN KA RA SI

HAYDAMANAMANA MANAMAŞUMUĞ LANIN ÇAMLARIDAÇAMLA RI

3. TÜRK HALK MÜZİĞİNDE YAYGIN OLARAK KULLANILAN ÇALGILAR

Türk halk müziğinde yaygın olarak kullanılan çalgılara değinmeden evvel çalgı kavramına ve çalgıların sınıflandırılmasına değinmek yerinde olacaktır. Ayten Kaplan'a göre (2008: 115): "Genel anlamda çalgı, ses çıkaran bir müzik aytıdır. Çalgılar her ulusun kültürel yapısına ve ses sistemine göre düzenlenerek yapılır ve kullanılır. Bir çalgının; belirli bir sekizli alanı, değışik perdeleri, ses rengi, öteki çalgılarla uyum sağlayabildiğı ve sağlayamadığı belirli durak yerleri, göçürüm ve aktarım sahası, gürlük basamağı gibi özellikleri vardır." Ayrıca çalgı bilimi mânâsına gelen organoloji, "çalgıların gelenekleşmiş sınırlarla, geçmişle ama şimdiki kolektif bir akılla belirlenmiş yapımı, müzikteki örgütlenme biçimi içerisindeki yeri, nitelik ve niceliğini sosyolojik ve kültürel bağlam üzerinden" (Işıқтаş, 2018: 6) inceler. Büyük İslâm filozofu İbn Sinâ da mûsikî hakkındaki yazılarında çalgıların tasnifine değinmiştir. İbn Sinâ enstrümanları dört ana kısımda inceler. Bunlardan ilki tanbur ve ud ailesinden olan barbat gibi telleri ve perdeleri olan enstrümanlar; ikincisi telleri olan fakat perdeleri olmayan enstrümanlar; üçüncüsü rebap gibi telleri ve perdeleri olan fakat yayla çalınan enstrümanlar; sonuncusu ise telleri olmayan ve üflenerek çalınan, üflemeli kategorisine ilişitirilebilecek enstrümanlardır (İbn Sinâ, 2013: 108). Bu tasnifi tıpkı klasik Türk mûsikîsinde veya Batı müziğinde olduğu gibi Türk halk müziğindeki çalgılara da uygulamak mümkündür. Bu bölümde Türk Halk Müziğinde kullanılan enstrümanlar Mızraplı, Yaylı, Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar olmak üzere dört ana bölümde incelenecektir.

Mızraplı (Tezeneli) Çalgılar	Yaylı Çalgılar	Üflemeli Çalgılar	Vurmalı Çalgılar
<ul style="list-style-type: none"> • Kopuz • Çöğür • Meydan Sazı • Divan Sazı • Tanbura • Bozuk • Bulgari • Cura • Bağlama • Tar • Ud • Cümbüş 	<ul style="list-style-type: none"> • İkliğ • Kabak Kemane • Kemeñçe • Kemane (Keman) 	<ul style="list-style-type: none"> • Zurna • Mey • Tulum • Kaval • Sipsi • Klarnet 	<ul style="list-style-type: none"> • Davul • Def (Tef) • Dümbelek (Darbuka) • Kaşık • Zilli Maşa (Çalpara)

I. Mızraplı (Tezeneli) Çalgılar

Bağlama Ailesi

Türk dünyasında geniş bir icrâ sahasına sahip olan bağlama, bu yaygın kullanımı ile yapısal olarak birbirine benzeyen türdeki çalgıların ailesinin adı haline gelmiştir. Bağlama ailesinin atası, Türk boy-larının Orta Asya'dan beri kullandıkları kopuz adı verilen çalgıdır. Kopuz, çöğür, meydan sazı, divan sazı, tanbura, bozuk, bulgari, cura ve bağlama çalgılarının tek bir aile çatısı altında tasnif edilmesinin sebebi; tüm bu çalgıların yapı, teknik ve icrâ şekli olarak taşıdığı benzerliklerdir. Bağlama ailesinde bulunan çalgıların önemli özellikleri, tüm Anadolu'da yaygınlaşmış olmaları ve hem çalıp hem söylemeye olanak sağlamalarıdır.

Bağlama ailesinde bulunan çalgıların genel fizikî yapısına bakıldığında, 9 bölümden oluştuğunu söylemek mümkündür: Gövde, göğüs, sap, perde, burgu, alt eşik, orta eşik, üst eşik, teller.

Gövde (Tekne): Armudi biçimde olan bu bölüm sazın en geniş ve derin yeridir. Aynı zamanda ses kutusu (Beydüz, 1998: 12) veya rezonans kutusu (Demirbaş, 2020: 14) olarak da adlandırılır. Genellikle bir bütün kütüğün oyulması ile yapılır.

Gögüs (Kapak): Teknenin üstüne yapıştırılan ladin, kızılçam, köknar gibi sık elyafılı ağaçlardan yapılır. Sesin iyi verilmesini sağlayan bu bölüm, eşikten gelen titreşimi sese dönüştürür ve tekneye iletir. Ayrıca ses tablası ya da ses tahtası olarak da adlandırılır.

Sap: Perdelerin bulunduğu kısma verilen addır. Sert ağaçlardan yapılması tellerin gerilimini taşıyabilmesi açısından önemlidir.

Perdeler: Sap bölümüne notaların yerini belirtmek amacıyla bağlanan misinalardır. Önceleri bağırsaktan olan perdeler günümüzde misinadan yapılmaktadır.

Burgular: Tellerin bağlandığı sapın uç bölümünde bulunan deliklere yerleştirilen, telleri germeyi sağlayan tahta parçalarıdır.

Eşikler: Tellerin gövde ve sap üzerinde eşit aralık ve yükseklikte durmasını sağlayan tahta parçalarıdır. Bağlamada alt eşik, orta eşik ve üst eşik olmak üzere toplamda 3 adet eşik vardır.

Teller: Bağlamanın ilk hallerinde at kılı ve bağırsaktan yapılan teller günümüzde çeliktendir. Alt eşikten başlayarak burgulara bağlanır ve sesin elde edilmesini sağlarlar.

Kopuz

Bağlamanın atası olarak bilinen kopuz çalgısı, Türk Boyları'nın Orta Asya'dan beri kullandıkları köklü bir çalgıdır. Kopuzun ne zaman kim tarafından icat edildiği bilinmemekle birlikte bir rivâyete göre mücidi Dede Korkut'tur (Öncel, 2021: 48). Ancak bu çalgı günümüzde kullanılmamaktadır. "Yaylı

olarak çalınmaya devam eden kopuzun göğsü deri, telleri kıl, ibrişim ya da bağırsaktan yapılma kırıştendi. Gövdesinin neden yapıldığı kesin bilinmemekle birlikte, yarım hindistan cevizi ya da kabaktan olması akla en uygun olanıdır.” (Kaynar, 1996: 162). Türk denizcileri, kopuz çalgısının daha uzunca saplısı olarak adlandırılan kolca kopuzu Avrupa’ya ulaştırmışlardır. Ancak bu çalgının telleri tamamen mâdenîdir. Mâdenî tellerin eklenmesiyle birlikte kopuzun yapısı da değişmiş göğüsteki deri yerini ahşaba bırakmış, sapı da uzatılmıştır. Sapa eklenen perdeler bu sazın dönüşümünü bağlamaya kadar vardırırmış ve böylelikle kopuz çalgısı bağlamanın atası haline gelmiştir.

Çögür

Kopuzdan bağlamaya geçişte en önemli adım olan çögür sazi ebat olarak cura ile tanbura arasındadır. Anadolu’nun her yöresinde icrâsına rastlanabilecek çögürün günümüzdeki hâli 12 telli ve 32 perdelidir. Sapı ile birlikte uzunluğu 110 cm olan bu çalgının göğsünde 5 cm yüksekliğinde bir köprü bulunur. Göğüs tahtası 17 cm enindedir. Akordu alt tel (la), orta tel (re), bam teli olarak adlandırılan en üst tel ise (mi) olacak şekilde yapılır.

Meydan Sazı

Ağırlıklı olarak meydan ve umûmî yerlerde icrâ edildiği için bu adı almış olan çalgıya aynı zamanda sahip olduğu 12 telden dolayı 12 telli de denir. 30-32 perdesi vardır. Tellerinin kalın olması icrâ güçlüğü yarattığından dolayı bu sazi icrâ edenlerin sayısı günümüzde ol-

dukça azdır. Tel boyu 112-115 cm arası değişirken gövdesi 52,5 cm, sapı 70 cm'dir. Dâvudî bir sesi olan meydan sazına bağlama ailesinin bas sesli sazı da denir.

Divan Sazı

Bugün meydan sazının yerini almış olan divan sazı, meydan sazıyla aynı görünümde ve ona yakın bir büyüklüktedir. Genellikle âşık geleneğinde kullanılsa da günümüzde, bas karakterli sesiyle çalgı topluluklarında bir âhenk yakalama görevini üstlenmiştir. Üçerli gruplar halinde toplam 9 teli vardır.

Boyu yaklaşık olarak 102-104 cm arasındadır. Bozuk düzende akord edilen divan sazı, 2,5 oktavlık bir ses sahasına sahiptir.

Tanbura

Önceleri kopuz ile aynı anlamda kullanılmış olan tanbura hakkında M. R. Gazimihal, mızrapla ya da parmakla çalma tekniğinde çıkardığı sestemütevelli bu ismi almış olabileceğini belirtir (Kaynar, 1996: 164). Boyu 80-90 cm olan bu sazda 20-22 adet perde vardır. Divan sazından bir oktav daha tiz bir çalgı olan tanbura, bağlamadan ise 4 ses daha tizdir. 3 grup halinde toplam 6 teli vardır. Her grupta teller oktavlı şekilde akord edilir. 2 oktav bir ses genişliğine sahiptir.

Bozuk

Bozuk algısı hakkında Ümit Kaynar (1996: 165), “her çeşitteki ezgilerin kendine özgü düzenle alındığı algılar yerine düzenlerin bozulup tek düzene indirgendiğı çalgı türüne ‘bozmak’ fiilinden ‘bozuk’ adı verilmiştir” şeklinde bir açıklama yapar. Bu çalgının uzunluğu gövdeyle birlikte 80-90 cm aralığındadır. 6-9 telli olabilen bozuk; 15-18 adet arasında bir perde sayısına sahiptir. Akord düzenine bakıldığında ise alt teller (la), orta teller (re) ve üst teller (sol)’dür.

Bulgari

Bu saz İslâmiyet’i kabul etmiş Bulgar Türklerinin Anadolu’ya gelmesi sonucu müziğimize girmiş ve bu sebepten “bulgari” adıyla kültürümüze yerleşmiştir (Emnalar, 1998: 61). Bugün; cura adıyla yaşayan bulgari, 3-4 telli ve 16 perdelidir. Yakın zamana dek algılar mızrap yerine parmaklarla alındığı için bulgari da yerini curaya bırakana kadar bu teknikle (mızrapsız) icrâ edilmiştir.

Cura

Mızrap ile çalınan bağlama ailesinin en küçük çalgısı olan cura, Kastamonu yöresinde bodur veya küçük olarak da adlandırılır. Boyu 50 cm olan curanın akordu kara düzen akordunun bir oktav tizidir. Bu düzene göre; alt tel ince (la), orta tel ince (re), üst tel ise ince (sol)’e akordlanır. Ses genişliği 2 oktavdır. Cura, “bugün mızrapla alınıyorsa

da; özellikle Ege ve Güney’de parmaklarla çalınır. Halk arasında parmaklarla çalmaya ‘Şelte (şelpe) ile çalmak’ ya da kısaca ‘selte’ denir” (Kaynar, 1996: 166). Önceleri 2-3 telli ve 7-16 perdeli olan, parmaklarla çalınan cura; günümüzde ikişerden 3 grup telli ve 24 perdeli olarak düzenlenmiş ve mızrapla çalınmak suretiyle icrâ edilir olmuştur.

Bağlama

En çok kullanılan halk çalgımız olan bağlama, bu özelliğiyle mızraplı çalgıların grubuna adını da vermiştir. Günümüzde ikişerden 3 grup olmak üzere toplamda 6 teli ve 18-24 perdesi vardır. (fa), (re), (mi) şeklinde kendi adıyla anılan bir akord düzenine sahiptir. Gövdesi dut, kestane, ceviz gibi çeşitli ağaçlardan oluşan bağlamanın en makbulü dut ağacından olanıdır. Sapı genellikle çam ya da gürgen ağacından, gövde kapağı da çam ağacındandır. Bağlamanın form boyutlarında sabit bir oran yoksa da her yapımcının kendine has ölçüleri vardır.

Tar

Geleneksel bir Azerbaycan çalgısı olan Tar, Özbekistan, Türkmenistan, Gürcistan, İran ve Türkiye’de geçmişten beri kullanılan bir müzik aletidir. Farsça “tel” anlamına gelen tarı diğer mızraplı sazlardan ayıran en büyük özelliği gövde biçimidir. İki bölümlü gövdesi ve deriden olan bir göğsü vardır. “Son yıllarda, Âzerî türkülerinin TRT repertuarında yer alması bu sazın Türkiye’de de yaygınlaşmasına ve TRT THM çalgıları içine girmesine sebep olmuştur.” (Emnalar, 1998: 65). Evliya Çelebi’ye göre tarın atası “şeştar” adıyla bilinen enstrümandır.

Gövde, çanak, büyük çanak, kol ve baş kısımlarından oluşan tarın gövde malzemesi olarak genellikle dut ağacı kullanılır. Göğsü ise ince deriler veya büyük baş hayvanların yürek zarı ile kaplanır. Günümüzde 3 çift, 3 tek olmak üzere 9 veya 11 telli olarak kullanılan tar, 2,5 oktavlık bir ses sahasına sahiptir.

Ud

İbn Sînâ'ya göre, "Çoğunluk tarafından öteden beri kullanılan en meşhur enstrüman, uddur." (İbn Sînâ, 2013: 108). Filozoflar tarafından icat edilmiş olan ud, "kadîm mûsikî nazariyesinin temelini teşkil eder" (Öncel, 2021: 55) ve aynı zamanda İran, Ermenistan, Mısır gibi geniş bir coğrafyaya hitap eder. Başlarda 4 telli ve perdeli olarak kullanılan udlar, günümüzde 11 telli, perdesiz bir enstrümandır. Uda 5. tel 9. yüzyılda yaşamış Zir-yâb tarafından eklenmiş ve böylelikle bu çalgı günümüzdeki şeklini almıştır.

Ud, tekne, gövde, sap, burguluk ve teller olmak üzere toplamda 5 bölümden meydana gelir. Türk halk müziğinin dışında klasik Türk mûsikisi ve Arap mûsikisinde de yaygın olarak kullanılan udun akordu, aşağıdan yukarıya doğru şu şekilde yapılır: gerdâniye, nevâ, düğâh, hüseyñîaşiran, kaba bûselik ve kaba ırak (kaba hüseyñîaşiran) (sol, re, la, mi, si, fa diyez). Klasik Türk mûsikisinin temel sazlarından biri olan ud, halk müziği içerisinde de önemli bir yere sahiptir.

Geçmişte en alt telleri bağırsaktan yapılan udun alt telleri, günümüzde naylondandır. Geri kalan teller ise ipek üzerine gümüş veya bakır sarılarak yapılır. İcrâsında bağlama tezenesinden farklı olarak daha uzunca bir mızrap kullanılır.

Cümbüş

Zeynel Âbidin isimli bir luthier tarafından 20. yüzyılın ilk çeyreğinde üretilmiş olan cümbüş, yüksek ve metalik tınısı ile diğer sazlardan ayrılrsa da yapı ve icrâ olarak uda çok benzer. Cümbüş, icat edildiği dönemde bir popülerlik kazanmış olsa da daha sonraları Türk mûsikîsi sazları içerisinde yer

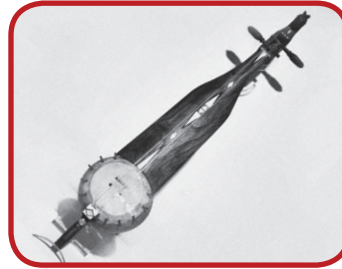

bulamamış, daha çok eğlence amacıyla yapılan müziklerde kullanılmış ve bu sebepten de sahip olduğu popülerliği kaybetmiştir. Ud gibi perdesiz olan cümbüş, 12 tele sahip, alüminyum gövdeli, göğsü deri kaplı bir çalgıdır. Anadolu'nun birçok yerinde kullanılan cümbüş, düğünlerde gelin alma, uzun havalarda açış ve taksim, kırık havalarda ise eşlik sazi olarak orkestra içerisinde kullanılmaktadır. Ayrıca birçok açıdan uda benzediği gibi, Amerikan banjosuna benzetildiği de olur.

2. Yaylı Çalgılar

İklîğ

Yaylı çalgıların atası olarak kabul edebileceğimiz ıklığı, Türkler Anadolu'ya gelirken yanlarında getirmiş ve kullanmışlardır. Eski Asya kültürü çalgılarında olduğu gibi, ıklığın da temelini silah olarak kullanılan ok ve yay oluşturur. "İnsanların yaşamlarını sürdürmek ve korunmak için kullandıkları

bu aletleri, Asya orijinli ilk telli ve yaylı çalgıların atası olarak kabul etmemiz mümkündür." (Koruk, Esen, Özek, 2007: 406). İklığın gövde bölümü önceleri ağaç kütüğünden yapılmış, daha sonraları yarım hindistan cevizi yüzüne deri gerilerek yapılı hale gelmiştir. Gövdesinin büyüklüğü çeşitlilik gösterse de genellikle 32-39 cm çapındadır. Göv-

desinin hemen devamında sap bölümü, sapın bitiminde de tel sayısı kadar burgu vardır. Çalgının ve yayının telleri genellikle at kılından yapılır. İkliğ çalan kişi, daha iyi ses alabilmek için enstrümanı dizlerinin arasına sıkıştırır.

Kabak Kemane

Önceleri yay ile icrâ edilen kopuzun sonraları mızrapla icrâ edilir hale gelmesinin ardından yay ile icrâ edilen kopuz yerini kabak kemaneye bırakmıştır. Kabak kemanenin gövde kısmı içi boşaltılmış su kabağının üzerine deri gerilerek yapılır. İstenilen sesin oluşturulabilmesi için genellikle tavşan derisi

ya da koyunun kuyruk derisi gibi ince deriler kullanılır. Sapı ise gürgen ya da şimşir ağaçlarından elde edilir. İki ya da üç telli olan kabak kemanenin telleri gövde üzerine yapıştırılan eşğin üzerinden geçirilerek sap boyunca uzatılır ve sap eşğinden de geçirildikten sonra burgulara bağlanır. Yayı ise eğilmiş bir ağaç dalının uçları arasına at kılı gerilerek elde edilir. Tiz bir sese sahip olan bu enstrüman daha çok Ege, Teke yöresi ve Güneydoğu'da yaygın olarak icrâ edilir. Gövde, klavye, burguluk, eşik, tel, ayaklık ve yay olmak üzere 7 bölümden oluşan kabak kemanenin gövde çapı yaklaşık olarak 11-16 cm'dir. Gövdeye gerilen derinin çapı 9-11 cm, klavyesi yaklaşık 30 cm boyundadır.

Kemençe

Genellikle Karadeniz bölgemize has bir çalgı olarak değerlendirilen kemençenin boyu 40-60 cm arasında değişir. Gövdesi dut, ceviz, limon, pelesenk gibi ağaçlardan yapılan kemençenin göğüs tahtasında köknar veya çam ağacı kullanılır. Göğsün çökmesini engellemek için içine can direği adı verilen bir dayanak yerleştirilir. Bu can direğinin ayrıca rezonansı yükseltmek gibi bir işlevi de vardır. Enstrümanın

çalınmasını sağlayan yay ise genellikle abanoz, gül ya da şimşir ağacından yapılır ve boyu 45-60 cm arasında değişiklik gösterir. 3 teli olan kemençenin telleri 4'lü sisteme göre akord edilir. Çelikten olan en ince teline zil, bağırsaktan olan daha kalın iki teline ise sağır ve bom denir. Solo ve toplu sazlarla birlikte çalınabilen kemençe, Karadeniz yöresine ait horonlara eşlik edebilmesi amacıyla ayakta da icrâ edilebilir. Kemençenin icrâ şeklinde ise genellikle yay ile iki telin birden çekilmesi geleneği yaygındır.

Kemane (Keman)

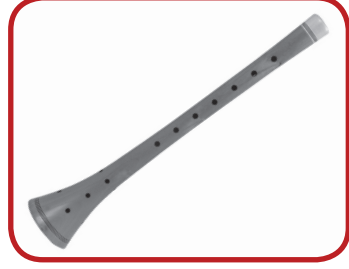
Klasik Batı müziği ve Türk müzikisinde keman olarak adlandırılan enstrüman, Türk halk müziğimizde kemane adıyla anılmaktadır. Bahsi geçen müziklerde yaygın olarak kullanılsa da Türk halk müziğinde aynı görevi gören enstrümanlar olduğu için fazla yaygınlaşmamış olan kemane, daha çok Elazığ, Diyarbakır, Urfa, Afyon gibi illerimizde diğer çalgılarla birlikte kullanılmıştır. Fakat burada da alışılmışın dışında olacak şekilde kemençe ya da kabak kemane gibi “çeneye dayalı değil de ucu boşta (ya da dize dayalı) biçimde” (Kaynar, 1996: 176) çalınmaktadır. Kemani bir araya getiren birçok bölüm vardır. Yaklaşık 35,5 cm uzunluğa sahip gövdesi; göğüs (üst tabla), sırt (alt tabla) ve kasnaklardan (yanlık) oluşur. Gövdenin üzerinde burgular ve salyangoz içeren sap yer alır. Burgulardan çıkan teller eşige varır ve ardından kolay akort için kuyruğa takılan fiksten geçerek ya da direkt alt eşikte son bulur (Uçar, Tanınmış, 2021: 11). Arşe adı verilen yayı ise doğal ya da yapay at kılı veya misinadan oluşur.

3. Üflemeli Çalgılar

Zurna

Üflemeli çalgıların en yaygını olan zurna; literatürde, “gövdesi sert ağaçlardan yapılan, kamışlı üflemeli halk çalgısı” (Duygulu, 2014: 494) olarak geçer. Farsça surnay (nay-ı sur) sözcüğünün Türkçeleştirilerek zurna haline geldiği çeşitli kaynaklarda geçer (Emnalar, 1998: 88). Zurna yapımında ıhlamur, ceviz, şimşir, gürgen gibi ağaçlar kullanılsa da en makbul kabul edileni erik ağacından yapılanlarıdır. Kamış, etem, nezik, avurtluk ve gövde olmak üzere 5 kısımdan meydana gelir. Zurnanın kamışı suda bekletilip yumuşatılmasının ardından ince ve basılı üst kısmı ağza alınır. Diğer ucu ise eteme bağlanır. Zurnanın gövdesinde perde görevi gören, 7 adet önde 1 adet arkada olmak üzere toplamda 8 delik vardır. Keşfinden günümüze en az değişim geçirmiş çalgımız olan zurna yalnızca halk müziğinde değil “Osmanlı İmparatorluğu zamanında saray nevbetlerinde ve savaşlarda bir çeşit ulusal bando olarak yer tutardı” (Kaynar, 1996: 89). Boy ve seslerine göre kaba zurna, orta zurna, cura zurna ve zil zurna olmak üzere toplamda 4 çeşit zurna vardır. Günümüzde de yaygın olarak kullanılan zurna, yine halk müziğimizin yaygın vurmali çalgısı olan davul ile ayrılmaz birer ikili haline gelmiştir.

Mey

Doğu Anadolu bölgemizde ve ayrıca İran, Irak, Suriye ve Azerbaycan gibi komşularımızda da kullanılan mey, önceleri Artvin, Ağrı, Erzurum ve Van çevresinde yaygınken daha sonraları tüm Doğu Anadolu'ya yayılmıştır. Tüm nefesli çalgılarda olduğu gibi meyde de sert ağaç kullanımı, ses edinilmesi açısından mükeldür. Bu sebepten, mey yapımında erik ağacının kullanılması önemlidir. Gövde, kamış ve kısıkaç olmak üzere 3 kısımdan meydana gelen meyin; gövdesinde ön tarafta

7, arka tarafta 1 olmak üzere toplam 8 delik bulunur. Kamış adı verilen bölüm, ağız kısmına takılır ve sesin çıkmasını sağlar. Kısaça ise kamışın akordunu ve sesini düzenleyen parçadır. Mey sazının ses sahası 1 oktav ile sınırlı olduğundan mütevellit, günümüzde 18 farklı akortta mey kullanılmaktadır. Farklı coğrafyalarda da yaygın olan mey çalgısı bu bölgelerde farklı isimler almıştır: “Azerbaycan, İran, Karakalpaklar ve Özbekistan’da ‘balaban/balaman’; Dağıstan’da ‘Yasti Balaban’; Gürcistan’da ‘Duduki’; Ermenistan’da ‘Duduk’, ‘Nay’; Kırgızlar’da ‘Kamış Sırnay’ olarak geçmektedir.” (Öncel, 2021: 50).

Tulum

Doğu Karadeniz bölgemizde yaygın olarak kullanılan tulum, üflemleri çalgılar özelinde hava depolu üflemliler kategorisine dahil edilen bir çalgıdır. Tulumun yapımında küçükbaş hayvanların derileri bir bütün halinde çıkarılır ve kol ve bacak kısımlarına ağızlık ve çifte adı verilen parçalar eklenir. Tulumu hava depolu üflemleri çalgı yapan özelliği, diğer üflemleri çalgılar gibi içerisine üflenen havayı hemen dışarı salmayıp içerisinde depolamasıdır. Deri, ağızlık, nav, dilli ve analık adı verilen beş farklı bölümden meydana gelir. Tulumun ahşaptan olan ağızlık bölümü derinin sağ ön ayağına bağlanır ve üflenerek deriye hava girmesini sağlar. Nav bölümü dillerin ve kamışların yerleştirildiği, sesin dağılmasını engelleyen bölümdür. Analık ise üzerinde 5 adet perde deliğinin bulunduğu iki kamışın birleşiminden oluşan, seslerin kontrolünü sağlayan bölüme verilen addır. Tulumun ses sahası yaklaşık olarak 4-5 sestten oluşur.

Kaval

Kültürümüzde oldukça yaygın ve saygın bir yere sahip olan kaval, bir meslek çalgısı olarak bilinir. Anadolu köylerinde çobanlar, çok eski tarihlerden beri sürülerini kaval icrâsı ile yönlendirirdi. Çobanların, sürüyü yönetmek için gereken her bir komut için kavalda farklı birer ezgileri mevcuttu. Dilli ve dilsiz olmak üzere iki çeşidi bulunan kavalın, çobanlıkta makbul olarak görüleni dilsiz olanıdır. Dilli kavalla enstrüman üzerinde hakimiyet kuran çobanlar daha sonra dilsiz kavala geçerler. İçi boş bir boruyu andıran kavalın üzerinde 7 adet önde, 1 adet arkada olmak üzere toplamda 8 deliği vardır. Rezonansı sağlamak için alt uç kısmında da kullanılmayan ve halk arasında cin veya şeytan deliği şeklinde adlandırılan delikleri bulunur. Mâdenî borulardan da üretilmiş olan kavalların genelde ağaçtan yapılanı makbul olarak görülür. Kavalın yapımında en yaygın olan yaygın olmayana doğru armut (ahlat), erik, şimşir, ceviz, kızılıçık ve kiraz ağaçları kullanılır. 80 cm boya sahip olan kavalın ses aralığı 2,5-3 oktav aralığındadır. Ana gövde, kaval içi temizleme sürgüsü ve kaval kını olmak üzere 3 bölümden oluşur.

Sipsi

Türk halk müziğimizin en tiz ve küçük çalgısı olan sipsi, Ege Bölgesi'nin Teke Yöresi'nde yaygın olarak kullanılır. Gövde ve ağızlık olmak üzere 2 bölümden oluşan sipsinin gövdesi genellikle sert su kamışından yapılırsa da kartal kanadı kemiği, söğüt dalı ve içi boş ot ve çavdarlar da kullanılabilir. Önde 5, ar-

kada 1 olmak üzere toplamda 6 deliği bulunan sipsinin ses genişliği yalnızca 1 oktavdır. Teke Yöresi'nde icrâ edilen eserlere genellikle kabak kemane ve bağlama ile birlikte sipsi de eşlik eder.

Klarnet

Batı'dan topraklarımıza ve müziğimize gelmiş olan klarnetin ortaya çıkışı ile ilgili net bir bilgi olmamakla birlikte, atası sayılan şalümonun 17. yüzyılda Johann Cristopher Denner tarafından klarnete dönüştürüldüğü yaygın olarak kabul gören bir savdır. Genellikle abanoz gibi sert ve dayanıklı ağaçlardan

üretilen klarnet, bek (ağızlık), baril (fıçı), üst ve alt gövde ve kalak (pavillon) olmak üzere 5 bölümden oluşur. Bek adı verilen bölüm sesin oluşumunu sağlar. Baril, çalgının akordu için elzem bir parçadır. Üst ve alt gövde, üzerinde bulunan delikler ve metal aksamlar sayesinde üflenen sesin notaya çevrilmesi görevini üstlenir. Son olarak kalak bölümü de enstrüman sesinin dışarı çıkmasını sağlar. Müziğimize ilk olarak 19. yüzyılda dahil olan klarnet, yaygınlaşarak hem klasik Türk müzikimizde hem de Türk halk müziğimizde kendisine kalıcı bir yer edinir. Toplamda 9 farklı çeşidi olan klarnet Türk halk müziğinde “özellikle Elazığ (Harput) ve Diyarbakır'da uzun havalara eşlik eder” (Kaynar, 1996: 188). Bunun dışında Trakya ve Ege yörelerinde icrâ edilen formlarda da sıklıkla klarnetin kullanıldığı görülür.

4. Vurmalı Çalgılar

Davul

Arapça “tabl” kelimesinden dilimize girerek en sonunda davul haline gelmiş olan bu vurmalı çalgı, gür ve tok sesiyle genellikle açık

hava çalgısı olarak kabul edilir. Zurna ile birlikteliği halk müziğimizde önemli bir yere sahiptir. En eski çalgı olma özelliğine sahip davulun ilk örneklerine Sümerlere ait olan tasvirlerde rastlanır. Tokmak ve çubuk ile icrâ edilen davul silindirik şeklindedir. Her iki yüzeyine gerilen derilerde genellikle keçi veya dana derisi kullanılır. Çeşitli işlemlerin ardından kavak veya ceviz ağacından yapılmış kasağa gerilen deriler, yine ağaçtan yapılmış çemberler ve gergi ipleri ile kasağa sıkıştırılır. Davul icrâsında kullanılan tokmak, ahlat veya gül ağacı; çubuk ise kızılıcık, gürgen gibi ağaçlardan yapılır. Boyutlarına göre cura davul, orta davul, meydan davulu, kaba davul gibi isimlendirilen davula omuza asılarak icrâ edildiği için asma davul da denir. Eski zamanlardaki savaşlarda düşmana korku vermek için de icrâ edilen davul günümüzde yöresel halk oyunlarında, düğünlerde ve ramazan ayında insanları sahura kaldırmak için kullanılmaktadır.

Def (Tef)

Yine eski bir ritim aleti olan def, Sümerce “dap” kelimesinden türemiş, önce Akadcaya oradan Arapçaya ve diğer Sâmî dillere “def” olarak geçmiştir. Ceviz ve servi ağacından yapılan kasnakların üzerine dana, keçi veya balık derisi gerilmesi ve ardından kasağın delinerek muhtelif sayılarda mâdenî levha takılması ile yapılan defler dînî mûsikîmiz, klasik mûsikîmiz ve halk mûsikîmizde yaygın olarak kullanılmaktadır. Ebat olarak çeşitlilik gösteren bu çalgının halk müziğinde kullanılanları genellikle 27-28

cm çapındadır. “Delbek”, “kabran” gibi isimlerle de adlandırılan defin icrâsı diğer çalgılara göre biraz farklılık içermektedir. Parmak vuruşları ile çalınan defte bulunan ziller def sallanarak ya da parmak darbeleleriyle zillere vurularak icrâ edilir.

Dümbelek (Darbuka)

Günümüzde darbuka adıyla bilinen bu çalgı “Anadolu ve Trakya’nın dört bir yanında darbuka isminden çok dümbelek, dübüldök, dünbelek, dürbeke, dümbeki, dap, dümbek, dibirdek, dömbelek, dömbeki, debildek adıyla bilinir.” (Duygulu, 2014: 132). Silindir biçimli, gövdesinin ortasında bir boğuma sahip ve bir

kısına deri gerilen bu vurmali çalgı Anadolu’da yaygın olarak kullanılır. Gövdesi daha çok topraktan veya metalden yapılan darbuka bu özelliğiyle ikiye ayrılır. Gövdesi topraktan yapılan darbukaların çapı yaklaşık 29 cm, boyu 44 cm’dir. Bakır veya diğer metal alaşımdan yapılan darbukalar ise düğün, oyun ve fasıllarda sıkça kullanılan ve Türk darbukası olarak anılan darbukalardır. Bunların da çapı yaklaşık 26 cm olmakla beraber boyu da ortalama 42 cm’dir. Darbukaların derisi olarak keçi, dana veya balık derileri kullanılırken günümüzde sentetik olarak adlandırılan deriler de yaygın olarak kullanılmaktadır.

Kaşık

Kaşık olarak adlandırılan çalgı; “yemek yenilen tahta kaşıklara benzer, özel olarak oyun ve ritim tutmak için yapılmış araçlardır” (Kaynar, 1996: 194). Evlerde bulunan tahta kaşıklar bir çalgı olarak değerlendirilebildiği gibi özel olarak üretilenleri de vardır. Bir çalgı olarak üretilen kaşıklar daha kısa saplıdır. Net ve gür ses çıkartması

için şimşir ağacından yapılırlar. İki elde birden kullanılan kaşıklar sırt sırta gelecek şekilde ikişerli tutulur ve bu şekilde birbirine vurularak icrâ edilir. Çıkardığı sestem dolayı halk arasında kaşık şıklatma/şaklatma olarak da adlandırılır. Genellikle hareketli ve kıvrak ezgilere sahip oyun havalarında kullanılır.

Zilli Maşa

Maşa biçimindeki iki demir kol ucuna yerleştirilen zillerden meydana gelen bir çalgıdır. Genellikle kadınların kullandığı bu çalgı demir kolların açılıp kapanması sonucu zillerin birbirine değmesi şeklinde icrâ edilir. Yüksek bir sese sahip zilli maşalarda maşalar titretilerek zillerin hep beraber sallanması da sağlanabilir.

2. BÖLÜM

YEDİ BÖLGEDEN HİKÂYELİ TÜRKÜLER

AKDENİZ BÖLGESİ'NDE HALK MÜZİĞİ “HİKÂYELİ TÜRKÜLER”

Ülkemizin güneyinde Toros Dağları'nı da sınırları içerisinde barındıran Akdeniz Bölgesi, geçmişte Hititlerden Perslere, Romadan Araplara dek çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış önemli bir bölgedir. Tüm bu medeniyetlerin bölgenin yaşamına ve kültürüne katkıları günümüzde de net bir şekilde görülür. Başta Sünnî ve Alevî inanç geleneklerinin etkin olduğu Akdeniz Bölgesi kültüründe dinî inançların da yeri önemlidir.

Burdur, Isparta, Antalya, Mersin, Adana, Kahramanmaraş, Osmaniye ve Hatay gibi illerimizi kapsayan Akdeniz Bölgesi'nin halk müziği ağırlıklı olarak Teke Bölgesi olarak adlandırılan yerde yayılmış ve gelişimini sürdürmüştür. Bu bölgenin bir başka özelliği de kültürünün, göçebe yaşam tarzını benimsemiş Yörüklerle iç içe geçmiş olmasıdır.

Bölge kültüründe önemi büyük olan bir diğer yöremiz de Hatay (Antakya)'dır. Tanzimat sonrası birçok bürokrat ve himayesindeki sanatçılar batı illerinden bu bölgeye göçmüşlerdir. Bundan mütevellit yöre türkülerinde İstanbul ve Rumeli etkisi fazlaca görülmektedir.

Yine türkülerde, yıllarca devam etmiş olan Antakya Mevlevîhânesi'nin etkisini görmek mümkündür. Burada icrâ edilmiş ilâhîler müziğin genel karakterinde bir mihenk taşı olmuştur. Mersin ilimiz de kıvrak ve ritmik ezgileriyle bölgenin diğer illerinden ayrılmaktadır. Ancak bu ilimizde her ne kadar kıvrak ve ritmik ezgili eserler görülse de uzun hava, ninni, ağıt, zeybek, semah gibi ağır tarzdaki formlar da icrâ edilmektedir.

Akdeniz Bölgesi halk müziğinin gelişiminde etkili olan bir başka grup da Osmanlı idaresinden kaçıp Beydağları ile Kırtıl eteklerinde ormanlıklarda gizlenip hayatlarını ağaç işleriyle idame ettiren ve Tahtacılar olarak adlandırılan Alevî Türkmenlerdir.

Bu bölgede ağırlıklı olarak kullanılan çalgılara baktığımızda, tenzeneli çalgılardan bağlama, divan, tambura ve mızrapsız şekilde parmakla çalınan cura görülmektedir. Bunun dışında kabak kemane, davul-zurna, kaval, darbuka, klarnet, cümbüş, kaşık, tef, sipsi ve zilli maşa da yörede sıkça kullanılan çalgılardandır. Ayrıca bölgede Tahtacılar ve Abdallar arasında bağlama ve kemane ile semah ezgileri de icrâ edilmektedir.

Türkülerin ezgileri incelendiğinde; genellikle kerem, yahyalı kerem, garip, bozlak, muhalif gibi dizilerin yanı sıra beşiri, yanık kerem, kandilli kerem ve misket ayaklarından oluştuğu söylenebilmektedir. Eser formlarına bakıldığında Avşar beyleri, Avşar bozlağı, gurbet havaları, kerem, garip gibi uzun hava türlerinin yaygın olduğu görülmektedir. Bölgenin bir özelliği olarak, Teke yöresinde icrâ edilen uzun havalara gurbet adı verilir. Uzun hava kapsamında olan gurbet dışında bozlak, ağıt, varsağı ve koşma da bu bölgede sıkça kullanılır. Halk kültürünün vazgeçilmez bir parçası olarak görülen oyun kültürü de Akdeniz Bölgesi'nde oldukça gelişmiştir. Özellikle davul-zurna eşliğinde oynanan Teke Zortlatması bölgenin temel oyunları arasındadır. Ege Bölgesi'nin ardından gelişmiş bir zeybek kültürüne sahip olan bu bölgede Kesinti Zeybeği, Asi Zeybek, Sarı Zeybek gibi zeybek oyunla-

rına da rastlanır. Bunların dışında kaşık oyunları, mengi, sallamalar ve Türkmenlerin oynadığı halaylar da bölgenin oyunları arasında sayılabilir. Ayrıca bölge kültüründe önemli yere sahip ve Alevî-Bektaşî inanç kültürüne mensup Tahtacıların semah ve mengi oyunları da bu listeye eklenebilir.

Türk halk müziği geleneğinin vazgeçilmez bir parçası olan halk ozanlığı geleneği de bu bölgede oldukça yaygındır. Köklü bir kültür geleneğine sahip bu bölgede ismi sayılabilecek çok sayıda halk ozanı vardır: Âşık Vecaî, Şemsi Baba, Âşık Lütüfî, İspartalı Âşık Seyrânî, Âşık Hüdâî, Âşık İrfânî, Berçenekli Âşık Mahzunî, Âşık Meçhulî, Âşık Diler... Bölge içerisinde bulunan Çukurova yöresi, Karacaoğlan ve Dadaloğlu gibi isimlerin dışında, âşıklık geleneği içerisinde önemli yer tutar. İlbeylioğlu, Âşık Abdullah, Kul Halil, Kul Seydi gibi ozanlarla birlikte Nazlı Gelin, Sinem Kız, Adanalı Hasibe Ramazanoğlu gibi kadın halk ozanları da bu kültür içerisinde önemli yere sahiptirler.

Eserlerin ritmik yapısı incelendiğinde daha çok 9 zamanlı yapılar kullanılsa da 2-3-4 zamanlı ezgiler de görülmektedir. 5 ve 7 zamanlı ezgiler de gurbet havalarının saz bölümlerinde kullanılmıştır. Ancak bu ritmik yapılar Adana ve civar illere gidildiğinde daha da çeşitlenerek artmaktadır. Bahsi geçen bölgelerde, ezgiler 2-4-5-6-7-8-9-10-11-15 zamanlı ritmik yapılar ile oluşturulmuştur.

Dirmilcik'ten Gider Yaylanın Yolu, Evlerinin Önü Mersin, Çekemedim Akça Kızın Göçünü, Kullar Olam Seni Doğuran Anaya, Ah Neyleyim Gönül Senin Elinden, Şu Karşiki Dağda Kar Var Duman Yok gibi eserler bölgenin sevilen türkülerine örnek olarak verilebilir.

1. Acem Kızı / Adana Türküsü

Bu türkünün hikâyesi Acem Kızı lakaplı bir zenne ile Adana Kadırlili Âşık Hüseyin arasındaki muhabbetin ve sevginin semeresi olarak ortaya çıkmıştır. Kadırlili eşrâfı eğlenmek maksadıyla Adana'ya gitmek yerine komşu Ceyhan'a gitmeyi tercih ederler. Yine eğlence maksadıyla Ceyhan'a giden yöre zenginleri bu sefer yanlarında güzel sesli Âşık Hüseyin'i de götürürler. Güzelliği ve raksıyla bölgede nam salan Acem Kızı sahneye çıkar, her zaman olduğu gibi herkesi büyüler. Zenginler mekânın sahibinden Âşık Hüseyin'in Acem Kızı'nın sahnesinde bir türkü söylemesini rica ederler. Âşık Hüseyin de eline sazını alarak gönülünden “Çırpınıp da şanoya da çıkınca” mısraıyla başlayan türküsünü çığırır. Acem Kızı Hüseyin'e, Hüseyin Acem Kızı'na vurulur. Hüseyin Kadırlı'ye döner ama akli fikri hep Acem Kızı'ndadır. Dayanamaz iki üç gün sonra çoluk çocuğu bırakır tekrar Ceyhan yollarına düşer. Acem Kızı'nın yanında bulur kendini. Yine yöre zenginlerinden birisi Acem Kızı'nın nâmını duyar. Eğlence mekânının sahibine yüklü bir para teklif ederek Acem Kızı'nı Adana'ya götürür. Bunu işiten Âşık Hüseyin ona yetişebilmek için can havliyle koşar, tam arabaya bindikleri sırada onları yakalar. Gözleri yaşla dolan Hüseyin bu defa “Dayanamam gayrı ben bu hasrete” bozlağını okumaya başlar. Acem Kızı Hüseyin'i sevse bile fakir, gariban biri olduğunu bildiği için zenginle gitmeye itiraz etmez. Acem Kızı bundan sonra Adana'da aynı işini sürdürür. Âşık Hüseyin, Acem Kızı'nın peşini bırakmaz ve onu bulur. Acem Kızı kendisini kaçırmasını ister. Hem fakir hem de evli olan Hüseyin bunu yapmaktan çekinir. Bu esnâda Maraş'tan gelen bir bey Acem Kızı'na vurulur ve ona izdivaç teklif eder. Teklifi kabul eden Acem Kızı Maraş beyi ile evlenir, çoluk çocuğa karışır. Acem Kızı'nın evlendiğini duyan Âşık Hüseyin onun acısıyla “Bilemedim kıymetini kadrini, hata benim günah benim suç benim” adlı meşhur bozlağını dile getirir. Üstad Neşet Ertaş'ın, tüm Türkiye'ye sevdirdiği bu eserler bugün hâlâ canlılığını korumaktadır.

Acem Kızı türküsünün sözleri şu şekildedir:

Çırpınıp da şanoya da çıkınca
Eğlen şanoda da kal Acem Kızı
Uğrun uğrun kaş altından bakınca
Can telef ediyon bil Acem Kızı

Seni gören âşık neylesin canı
Yumdukça gözünden döker mercanı
Burnu fındık ağzı kahve fincanı
Şeker mi şerbet mi dil Acem Kızı

Âşık Hüseyin'im söyler söz olur
Çok sallanma güzel sana göz olur
Mısır'ı Bağdat'ı versem az olur
Ara menendini bul Acem Kızı

ACEM KIZI

Yöresi: Adana
Kimden Alındığı: Çekik Ali

Derleyen: Osman Özcenkçi

-1-

Çırpıp da şanoya da çıkınca
Eğlen şanoda da kal Acem kızı
Uğrun uğrun kaş altından bakınca
Can telef ediyon bil Acem kızı

-2-

Seni gören aşık neylesin canı
Yumduka gözünden döker mercanı
Burnu fındık ağzı kahve fincanı
Şeker mi şerbet mi dil Acem kızı

-3-

Aşık Hüseyin'im söyler söz olur
Çok sallanma güzel sana göz olur
Mısır'ı Bağdat'ı versem az olur
Ara menendini bul Acem kızı

2. Gücük Hoca Gelmez Tütün Satıyor / Antalya Türküsü

Anadolu'nun hangi tarafına gidilirse gidilsin oralarda muhakkak bir sevda türküsünün yakıldığını kolaylıkla görebiliriz. "Gücük Hoca Gelmez" ağıdının hikâyesi de birbirine kavuşamayan iki sevdalı gencin hikâyesidir. Rivayet odur ki Yumakoğulları Sülalesi'ne mensup Hüseyin Yumak'ın güzeller güzeli kızı Iraz ile Haseli eşrâfından Hacı lakaplı Ali uzun zamandan beri birbirlerine sevdalı olup evlenmek isterler. Ancak Iraz'ın çok fazla taliplisi vardır. Bunlardan birisi de tüccar Gücük Hoca'dır. Hacı Ali bu kişinin aradan çekilmesi için türlü hamleler yapar. Ancak çok da fazla yapacak bir şeyi yoktur. Çaresiz durumun düzelmesini beklemektedir. Iraz'a sevdalı başka birisi daha vardır. O da Tırtarlar Sülalesi'nden Veli Kuş'tur. Iraz'ın erkek kardeşi Ali Yumak aslında bacısını ne Hacı Ali'ye ne de Veli Kuş'a vermek ister. O, bacısını Isparta'nın Eğridir İlçesi eşrâfından Pırtıcı Ethem'in oğlu Şükrü'ye yüklü bir başlık parası karşılığında vermek istemektedir. O civarlarda başlık parasına "ağarlık" denilmektedir. Ali Yumak, Pırtıcı Ethem ile bir olup diğer taliplilerden kurtulmak için sinsice bir plan yapar. Plana göre Gücük Hoca'yı öldürtüp suçu da Iraz'ın sevdiceği Hacı Ali'nin üzerine yıkacaklardır. Gücük Hoca'yı öldürmesi için Kâtip lâkaplı Süleyman Toklu ile anlaşırlar. Para karşılığında Kâtip, Gücük Hoca'yı öldürür. Ortaya atılan bir iftira ile Hacı Ali herkes tarafından olayın fâili olarak gösterilir. Ancak Haseli bölgesinin tanınan âlimlerinden ilim irfan sahibi abisi Mustafa Toru, kardeşini kurtarmak için araya girer. Delil yetersizliğini ve iftira olduğunu ilgili mercilere göstererek kardeşini kurtarmayı başarır. Ne var ki bu söylentiler birbirini seven iki gencin kavuşmasına engel olmuştur. Iraz'ın kardeşi Ali Yumak, hain bir yöntemle bacısının bütün taliplilerini bertaraf etmiştir. Kız kardeşini, artık, Şükrü'ye verebilecektir. O zamanın parasıyla 120 sarı lira karşılığında bacısını Şükrü ile evlendirir. Kanadı kırık Iraz bu duruma karşı çıkmaz. Hacı Ali ise çaresiz sevdiceğinin yâd ellere gitmesine ses çıkaramamıştır. Ancak bu acıya çok fazla dayanamayan Hacı Ali, birkaç gün içinde henüz hayatının baharında iken kahrından vefat eder. Ali'yi de âleme ibret olsun diye Iraz'ın köyüne defnedirler. Bu olay üzerine

Fatma Aydın tarafından bu ağıdın yakıldığı aktarılır:

Gücük Hoca gelmez tütün satıyor
Ali'yıla Veli belin büküyor

Eğerdir'in yolu dardır daracık
İraz'ı gandıran sarı liracık

Daş dibinden çıkar suyun goyusu
Gurbat ele gender gızın eyisi

GÜCÜK HOCA GELMEZ TÜTÜN SATIYOR

Yöresi: Antalya
Kimden Alındığı: Gülfidan (Çalışkan) Tosun

Derleyen: Enver Tosun
Veysel Aydın

Güçük Hoca gelmez tütün satıyor
Ali'yıla Veli belin büküyor
Eğerdir'in yolu dardır daracık
İraz'ı gandıran sarı liracık
Daş dibinden çıkar suyun goyusu
Gurbat ele gender gızın eyisi

3. Şerfe Türküsü (Güle Çıktım Gülmedim) / Burdur Türküsü

Bu türküyle aynı melodiye ait farklı güftelerin de olduğu tespit edilmiştir. Birinci dünya savaşı döneminde, 1915 civarında Koca İsmail ile Güzeller Sülalesi'nden Şerife'nin (Şerfe) aşk hikâyesini konu edinen bir türküdür. Rivâyete göre Goca İsmail pehlivan gibi, iri yarı, genç, yiğit, yakışıklı, gözü pek bir delikanlıdır. Görenleri kendine hayran bırakan evli Şerife'ye ise vurgundur. Şerife'nin kocası zayıf, çelimsiz, korkak birisidir. Goca İsmail ne yapar eder Şerife'yi kandırır. Hoş, Şerife de bu yakışıklı gence karşılık verir. Bu durumu öğrenen kocası hem korkaklığından hem de zayıflığından hiçbir şey söyleyemez. Uzun bir müddet buna sessiz kalır. Ne var ki Güzeller Sülalesi'nin erkekleri bu hayâsızlığa tahammül edemezler. Bunu hazmedemezler. Bir zaman sonra Şerife'nin kocasını da yanlarına alarak bir plan yaparlar. Şerife'nin evine yakın bir yerde Goca İsmail'e pusu kurup ondan kurtulmak isterler. Şerife ile gizli gizli buluşan Goca İsmail yine bir gün sevgilisinin evine gelir. Eve yakın yerde samanlığın altına yaklaşınca camı tıklar. Pusuya yatan akrabalar Goca İsmail'i oracıkta vururlar. İsmail samanlığın dibindeki çitin içine düşer ve orada günlerce cansız olarak kalır. Birkaç günün geçmesiyle Goca İsmail'in akrabaları onu aramaya çıkar. Derken, cesedi kokan İsmail'i Şerife'nin evinin dibinde bulurlar. Hükümetin kolluk görevlileri olayın fâillerini araştırırken Şerife'nin korkak kocası kendisi yapmasa da cinayeti üstlenir ve cezaevine gönderilir. Rivâyet odur ki Goca İsmail'i Durabeyler köyünden Paşa Süleyman katletmiştir.

Güle çıktım gülmedim
Gülden düştüm ölmedim
Güzeller mezesi (Şerfe'm sen yaktın beni)
Sefayımış bilmedim

Penceresi damaklı
Şerfe'm elma yanaklı
İstedim de vermediler (Şerfe'm sen yaktın beni)
Gızın çok mu kıymetli

Bahçalarda var limon
O limonu ben almam
Nereye gidiyon sen güzel (Şerfe'm sen yaktın beni)
Ben olsam ayrılmam

ŞERFE TÜRKÜSÜ

(GÜLE ÇIKTIM GÜLMEDİM)

Yöresi: Burdur
Kimden Alındığı: Servet Tekin-Ramazan Yalçın

Derleyen: Ferhat Erdem

GÜ LE ÇIK TIM GÜ L ME DİM GÜL DE NDÜŞTÜM Ö L ME
PEN CE RE Sİ PA RMAK LI ŞER FEM EL MA YA NA K

Dİ M Dİ M GÜ ZEL SEN LE GEZME Sİ
LI LI İS TE DİM DE VERME Dİ

ŞERFEMSENYAK TIN BE Nİ SEFA YI MIŞ Bİ L ME
" " " " " " " GI Zİ ÇOK MU GL Y MA T

FİNAL

Dİ M
LI

-1-
Güle çıktım gülmedim
Gülden düştim ölmedim
Güzeller mezesi (Şerfe'm sen yaktın beni)
Sefayımış bilmedim

-2-
Penceresi damaklı
Şerfe'm elma yanaklı
İstedim de vermediler (Şerfe'm sen yaktın beni)
Gızın çok mu gıymetli

-3-
Bahçalarda var limon
O limonu ben almam
Nereye gidiyon sen güzel (Şerfe'm sen yaktın beni)
Ben olsam ayrılmam

4. Meyrik (Maraş'tan Bir Haber Geldi) / Maraş Türküsü

Maraş'ta meydana gelen hüznü bir hikâyenin türküsüdür Meyrik. Bu ağıdın birkaç varyantı da bulunmaktadır. Ne var ki hemen hepsinde güzel kız Meyrik ince hastalıktan dolayı vefat etmiştir. İlk hikâye 1970 yılında Maraş'ın Pazarcık ilçesine ait bir köyde gerçekleşmiştir. Meyrik, köyünün en güzel kızlarından birisidir. Henüz evlenmeden önce verem hastalığına yakalanmıştır. Ancak bu durumu pek çok kişi bilmesine rağmen bu durumdan habersiz bulunan teyzesinin oğlu Hasan ile Meyrik evlendirilir. Bu evlilik Meyrik'in hastalığına şifa olmaz. Çok geçmeden Meyrik fenalaşır ve hastaneye kaldırılır, kısa bir müddet sonra da ruhunu teslim eder. Bu acı haber köye tez ulaşır ve tüm köylüyü yasa boğar. Duyduğu üzüntüden dolayı Meyrik Gelin'in kayınvalidesi ve aynı zamanda teyzesi ile halası irticalen bu ağıdı yakmıştır.

Bir diğer rivâyete göre ise Maraş eşrafından zengin bir ailenin biricik kızı olan Meyrik, güzelliği ve ahlâkıyla çok sevilen birisidir. Bu sırada Pazarcık ilçesine ait bir köyde yaşayan Meyrik, evliliğinin ardından Kayabaşı muhitine taşınır. Evlenmiştir evlenmesine ama bir türlü çocuk sahibi olamaz. Bu durum hem Meyrik hem de eşi için elem verici bir durumdur. Öte yandan kaynanasının iğneleyici konuşmaları ve davranışları Meyrik için onulmaz yaraların açılmasına sebep olur. Meyrik artık dayanamaz ve eşine başka bir hatunla evlenmesi gerektiğini söyler. Ancak kocası, çok sevdiği Meyrik'in üstüne gül koklamaya razı değildir. Meyrik'in evlilikten önce de ortaya çıkan hastalığı bu ızdıraplarla beraber daha şiddetli bir hâlde nükseder. Hastaneye kaldırılan Meyrik kısa bir müddetin ardından vefat eder. Bu acıya dayanamayan kaynanası ve halası bu türküyü yakmışlardır. Bugün hemen hemen herkesin severek okuduğu ve dinlediği bu türkü 1971 yılında Âşık Mahzunî Şerif tarafından okunmuş ve yayılmıştır.

Maraş'tan bir haber geldi
Dediler ki Meyrik öldü oy oy oy
Keşke Meyrik ölmeseydi
Kesileydi elim kolum oy oy oy

Oy Meyrik Meyrik Meyrik
Ben kurbanam sana Meyrik
Ben hayranam sana Meyrik

Doktor yarayı kesiyor
Gene Meyrik kan kusuyor oy oy oy
Dediler ki Meyrik öldü
Anası kime (bana) küsüyor oy oy oy

Oy Meyrik Meyrik Meyrik
Ben kurbanam sana Meyrik
Ben hayranam sana Meyrik

Şu Meyrik'in acısına
Çarşaf serin gecesine oy oy oy
Keşke Meyrik ölmeseydi
Sabır onun kocasına (anasına) oy oy oy

MEYRİK

(MARAŞ'TAN BİR HABER GELDİ)

Yöresi: Kahramanmaraş
Kimden Alındığı: Kadir Kurtuyol

Derleyen: Dilber Ay

-1-
Maraş'tan bir haber geldi
Dediler ki Meyrik öldü oy oy oy
Keşke Meyrik ölmeseydi
Keşileydi elim kolum oy oy oy
Bağlantı: Oy Meyrik Meyrik Meyrik
Ben kurbanam sana Meyrik
Ben hayranam sana Meyrik

-2-
Doktor yarayı kesiyor
Gene Meyrik kan kusuyor oy oy oy
Dediler ki Meyrik öldü
Anası kime (bana) küsüyor oy oy oy
Bağlantı...

-3-
Şu Meyrik'in acısına
Çarşaf serin gecesine oy oy oy
Keşke Meyrik ölmeseydi
Sabır onun kocasına (anasına) oy oy oy
Bağlantı...

5. Kına Türküsü (Evlerinin Önü Kavak) / Mersin Türküsü

Bu türkü Mersin'in Mut yöresine aittir. Bu yörede kına türkülerine aynı zamanda "gelin okşaması" da denilir. Köyde kınasız gelin düşünülemez. Davul dövdürüp kına yaktırmadan evlenenleri evlenmiş bile saymazlar. Gelinin son genç kızlık gecesidir bu gün. Kına gecesinde gelin kalabalığın ortasına oturtulur. Sazlar başlar çalınmaya. Öncelikle kınaya "Evlerinin önü kavak, kavaktan dökülür yaprak, elim gına, başım duvak, uyansana allı gelin uyan" mânisi söylenerek başlanır. Aslında bu türkünün çok acıklı bir hikâyesi vardır. Çocuklukta beri birbirini tanıyan, oyunlar oynayan, hattâ cıngırdağa beraber bindikleri söylenen Ali ile Gülbahar'ın öyküsüdür. Sessiz sedasız birbirine yangındırlar bu gençler. Bir türlü söyleyemezler birbirlerine. Uzaktan bakışlarıyla anlatırlar birbirlerine sevdalarını. Gülbahar artık büyümüştür, serpilmiştir. Güzelliği herkesin dikkatini çeker. Dünürlerin biri gider diğeri sıraya girer. Gülbahar, Ali'nin kendisini ailesinden istemesini, vermezlerse kaçıracağını söylemesini ister. Ancak ne Ali bunu söyleyebilir ne de Gülbahar bunu istemeye cesaret eder. Birgün Ali niyetini ailesine bildirmek amacıyla babası Koca Musa'nın ayakkabısına bir çivi çakar. Bu yörede babanın ayakkabısına çivi çakmak aslında "Elinizi çabuk tutun, ben artık evlenmek istiyorum!" mânâsına gelir. Ancak ne tesadüftür ki o gece Ali'nin abisi Mehmet, herkesin sofrada olduğu esnâda pilava kaşık koyarak kalkar. Babası ayakkabısına çivi çakan kişinin Ali değil de Mehmet olduğunu düşünür. Derhal hanımına "Büyük oğlumuz Mehmet evlenmek ister. Buna minder çiğnemiş bir yerden, gelip gittiği yeri bilen bir kız alalım!" der. "Sefer Çavuş'un kızı Gülbahar'ı alsak nasıl olur?" deyince, Ali sevdiceğini abisine yakıştıran babasına bir şey söyleyemeden bir hışımla yemekten kalkar. Babası bu duruma bir anlam veremez. Babası elinde peşgirle gider Sefer Çavuş'un evine. Peşgir, düğümlü geri gelirse kızın rızasının olmadığı; peşgirin düğümü açılmış olarak geri verilirse kızın gönlünün olduğu anlaşılır. O gün peşgirin düğümü çözülmüş olarak Koca Musa'ya verilir. Gülbahar peşgiri açmaz. Annesi veya ablası ondan gizli olarak

peşgiri açmış ve misafire öylece vermiştir. Töre bu, karşı durmak olmaz. Ne Gülbahar kimseye sevdasını söyleyebilmiş ne de Ali sevdiğini anlatabilmiştir. Düğün hazırlıkları başlar. Gençler çaresiz içleri kan ağlayarak bu durumu seyredeler. Düğün günü gelip çatar. Gülbahar, Ali'den başka birisine yâr olmaktansa ölmeyi tercih eder. Aynı şekilde Ali de karşısındaki ağabeyi bile olsa buna aslâ rıza gösteremez. Kaçarak da ailelerini boynu bükük bırakmak istemezler. Son çare kimseciklere söylemeden hayatlarının henüz baharında iken ikisi buluşup zehir içerek sevdalarını âhirete bırakırlar. Bu acıklı hikâye üzerine halk bu kına türküsünü yakmıştır.

Evlerinin önü de kavak
Kavaktan dökülür yaprak
Eli kına yüzü de duvak

Uyan Ali'm sabahlar oldu
Gün doğmadan neler oldu
Yandı yürek kebab oldu

Evlerinin önü iğde
İğdenin dalları yerde
Al tavanlı yüksek de evde

Uyan Ali'm sabahlar oldu
Gün doğmadan neler oldu
Yandı yürek kebab oldu

Evlerinin önü yazı
Yazıda yayılır kuzu
Seccadeden kalkmaz yüzü

Uyan Ali'm sabahlar oldu
Gün doğmadan neler oldu
Yandı yürek kebab oldu

Çattılar ocak başını
Kurdular düğün aşını
Çağırın gelsin kardaşımı

Uyan Ali'm sabahlar oldu
Gün doğmadan neler oldu
Yandı yürek kebab oldu

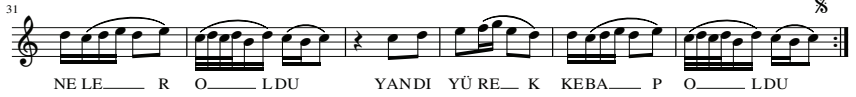
Baba pazara vardın mı
Bir ok altın aldın mı
Bu kızım madenin mi
Uyansana allı gelin

KINA TÜRKÜSÜ

(EVLERİNİN ÖNÜ KAVAK)

Yöresi: Mersin
Kimden Alındığı: Cavit Erdem

Derleyen: Muzaffer Sarısözen

-1-
Evlerinin önu de kavak
Kavaktan dökülür yaprak
Eli kına yüzü de duvak

Bağlantı: Uyan Ali'm sabahlar oldu
Gün doğmadan neler oldu
Yandı yürek kebab oldu

-2-
Evlerinin önu iğde
İğdenin dalları yerde
Al tavanlı yüksek de evde

Bağlantı...

-3-
Evlerinin önu yazı
Yazıda yayılır kuzu
Seccededen kalkmaz yüzü

Bağlantı...

-4-
Çattılar ocak başını
Kurdular düğün aşımı
Çağırın gelsin kardaşımı

Bağlantı...

6. Ben de Gittim Bir Geyiğin Avına / Adana Türküsü

Adana ilimize ait olan bu türkünün farklı bir hikâyesi vardır. Gavrudağı, şimdiki adıyla Nurdağı; oldukça sarp kayalıklara ve vâdilere sahiptir. Bu vâdilerde, kayadan kayaya geyik sürüleri gezermiş. Eski zamanlarda, Durmuş Ali adında, yirmi beş yaşında, uzun boylu, esmer bir yiğit, atının terkisinde asılı geyik yavrusu ile evin avlusuna girer. Durmuş Ali'nin annesi bir geyik yavrusuna, bir kendi yavrusuna bakar; içi sızlar, oğluna öğütler verir ve bir daha geyik avına gitmemesini ister:

“Sana yüz kere dokunma bu kuzulara demedim mi? Elin kurur demedim mi? Bir ocağın bir umudu, bir bahçenin tek fidanısın demedim mi? Gözümün ışığı oğul! Cânım oğul! Yazık değil miydi bu ana kuzusuna? Ana olsan, analığın ne olduğunu bilirdin. Yavrum, dil yavrum. Neden vurdun bu fukarayı? Keşke anasını da vuraydın. Kuzusuz geyik ne yapar şimdi dağlarda tek başına?”

Ancak Durmuş Ali anasını dinlemez. Günlerden birgün, şafağın daha yeni yeni ışıdığı vakitlerde yine geyik avına çıkar. Sarp kayaları aşarken bir geyiğin izine rastlar. Bu izi sürdükten sonra, tehlikeden habersiz yayılmış bir geyik görür. Nişan alır, tam ateş edecekken geyik kaçır. Durmuş Ali hınç ile peşine düşer. Bir kez daha yakalar; nişan alır, geyik kaçır ve peşine düşer. Bu hengâmede Durmuş Ali'nin dizleri, elleri kesikler içinde kalır; her geçtiği kayayı kana bular.

Akşamın kızılığında, geyiği bir uçurumda yakalar. Durmuş Ali tetiğe basar ve geyik kendini uçurumdan aşağı bırakır. Durmuş Ali geyiği vurmanın sevinciyle ilerlediğinde bu uçurumun uçsuz bucaksız olduğunu görür. Avladığı geyiği yakalamak için belindeki ipi bir kayaya bağlar ve kendisini aşağı sarkıtır. Yetişemeyince de kendini aşağı bırakır ve sivri bir kaya çıkıntısına çarparak durur. Durmuş Ali oracıkta yaralı yatarken geyik kayadan kayaya sekerek oradan uzaklaşır. İşte o an Durmuş Ali'nin aklına gelir; bu geyik, önceden vurduğu geyiğin anasıydı... Ve işte, öcünü almıştı...

Durmuş Ali acılar içinde kıvrılırken, ölümü görür ve bir türkü söyler. Oradan geçen avcılar türküyü duysalar da Durmuş Ali'ye bir türlü ulaşamazlar. Artık Durmuş Ali son nefesini vermiştir. Rivâyet odur ki bu kayanın etrafından geçildiğinde insanın kulağına ince, yanık, dertli bir türkü gelirmiş...

Ben de gittim bir geyiğin avına aman aman
Geyik çekti beni kendi dağına aman aman dağına
Tövbeler tövbesi geyik avına
Siz gidin kardeşler kaldım burada

Ben giderken kaya başı kar idi
Yel vurdu da erim erim eridi
Ak bilekler taş üstünde çürüdü
Siz gidin avcılar kaldım burada

Urganım kayada asılı kaldı
Esvâbım sandıkta basılı kaldı
Nişanlım sılada küsülü kaldı
Siz gidin avcılar kaldım burada

BEN DE GİTTİM BİR GEYİĞİN AVINA

Yöresi: Adana
Kimden Alındığı: Aziz Şenses

Derleyen: Ahmet Yamacı

BENDE GİT TİM BİR GE Yİ ĞİN A VI NA AMANA MAN
BEN Gİ DER KEN KA YA BA ŞI KA Rİ Dİ " " " "

5 GE YİK ÇEK Tİ BE Nİ KEN Dİ DA ĞI NA AMANAMMAN DA ĞI NA
YELVUR DU DA E RİM E RİM E Rİ Dİ " " " " E Rİ Dİ

11 GE YİK ÇEK Tİ BE Nİ KEN Dİ DA ĞI NA AMANAMAN DA ĞI NA
YELVUR DU DA E RİM E RİM E Rİ Dİ " " " " E Rİ Dİ

17 TÖVBELER TÖV BE Sİ GE YİK A VI NA AMANA MAN
AK Bİ LEK LER TAŞ ÜST TÜN DE ÇÜ RÜ DÜ " " " "

21 SİZ Gİ DİNKAR DAŞLAR KAL DIM BU RA DA AMANAMMAN BU RA DA
" " " AV CU LAR " " " " " " " " " " " " " "
" " " AV CU LAR " " " " " " " " " " " " " "

27 SİZ Gİ DİNKAR DAŞLAR KAL DIM BU RA DA AMANAMMAN KA YA DA
" " " AV CU LAR " " " " " " " " " " " " " "
" " " AV CU LAR " " " " " " " " " " " " " "

-1-

Ben de gittim bir geyiğin avına aman aman
Geyik çektii beni kendi dağına aman aman dağına
Tövbeler tövbesi geyik avına
Siz gidin kardeşler kaldım burada

-2-

Ben giderken kaya başı kar idi
Yel vurdu da erim erim eridi
Ak bilekler taş üstünde çürüdü
Siz gidin avcılar kaldım burada

-3-

Urganım kayada asılı kaldı
Esvabım sandıkta basılı kaldı
Nişanlım sılada küsülü kaldı
Siz gidin avcılar kaldım burada

7. Eli Elime Deydi / Hatay Türküsü

Bu türkü, Fransızların Hatay'ı işgal ettiği yıllarda yaşanan bir olay sonucu yakılmıştır. Olay, Hatay'ın Yayladağı ilçesinde bulunan Şenköyü'nde yaşanmıştır.

Şenköyü, Şeyh Ahmet Kuseyrî'nin yaşadığı köydür. 15. yüzyılda yaşamış olan Şeyh Ahmet Kuseyrî, halk tarafından çok sevilen bir âlim, mutasavvıftır.

20. yüzyılın başlarında, Hatay Fransızların işgalindeyken köylüler topraklarını işlemektedir. Birden, Fransız askerleri gelir. Tarla sahibiyle yaşanan tartışmanın ardından Fransız askerleri toprakları ateşe vermek isterler. Köylüler ve askerler arasında tartışma gittikçe büyür. 7'den 70'e tüm köylüler Fransız askerlerinin karşısına mertçe dikilmişlerdir. Fransız askerlerinden birisi tam 8 yaşındaki bir çocuğa tokat atacakken birden neye uğradığını şaşırır, afallar. Şeyh Ahmet Kuseyrî tarafından odunla bir güzel dövülmüştür. O günden itibaren Fransız askerleri köyde kimseye rahatsızlık veremez. Çünkü olası bir durumda bilirler ki Şeyh ile karşı karşıya kalacaklardır. Bu olay ile birlikte köylü Şeyh Ahmet Kuseyrî'yi her dâim yanında hisseder ve bu türküyü yazarlar:

Eli elime değdi de hem ben yandım hem kendi
Pencereden at beni de yar yanına kat beni
Eli elime değdi de hem ben yandım hem kendi
Hamaylı tak boynuma da köle diye sat beni
Eli elime değdi de hem ben yandım hem kendi

Eli elekli yarım de göğsü yelekli yarım
Eli elime değdi de hem ben yandım hem kendi
Beni koymuş el alıyor mermer yürekli yârim
Eli elime değdi de hem ben yandım hem kendi

ELİ ELİME DEYDİ

Yöresi: Hatay
Kimden Alındığı: Mahmut Kuşçu

Derleyen: Muzaffer Sarsızözen

E Lİ E Lİ ME DEY Dİ DE HEM BEN YAN DIM HEM KEN Dİ

3
PEN CE RE DEN AT BE Nİ DE YÂR YA Nİ NA KAT BE Nİ
E Lİ E LEK Lİ YÂ RİM DE GÖĞ SÜ YE LEK Lİ YÂ RİM

5
E Lİ E Lİ ME DEY Dİ DE HEM BEN YAN DIM HEM KEN Dİ

7
HA MAY LI TAK BOY NU MA DA KÖ LE Dİ YE SAT BE Nİ
BE Nİ KO MUŞ E LA LI YOR MER MER YÜ REK Lİ YÂ RİM

9
E Lİ E Lİ ME DEY Dİ DE HEM BEN YAN DIM HEM KEN Dİ

11
(SAZ.)

-1-

Eli elime değdi de hem ben yandım hem kendi
Pencereden at beni de yar yanına kat beni
Eli elime değdi de hem ben yandım hem kendi
Hamaylı tak boynuma da köle diye sat beni
Eli elime değdi de hem ben yandım hem kendi

-2-

Eli elekli yarım de göğsü yelekli yarım
Eli elime değdi de hem ben yandım hem kendi
Beni koymuş el alıyor mermer yürekli yarım
Eli elime değdi de hem ben yandım hem kendi

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NDE HALK MÜZİĞİ “HİKÂYELİ TÜRKÜLER”

Adnan Ataman (2009: 108), Doğu Anadolu Bölgesi'ni, “sert iklim şartları ile dağlık, yaylalık ve yüksek irtifalı coğrâfi yeryüzü yapısının ve çetin mücadelelerle geçen tarihinin etkilerini taşıyan sert, keskin, vurgulu, melodik ve ritmik yapılu, halk sanat ve kültür ürünleri bölgesi” şeklinde tanımlar. Bu bölge dünya tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Pers, Urartu, Helen ve Roma medeniyetlerinin hüküm sürdüğü bu topraklar uzun yıllar zengin bir kültüre ev sahipliği yapmış ve günümüze dek gelen bu özelliğiyle kültür mirasına sahip bir bölgemiz halini almıştır. Bölgenin müzik kültürüne bakıldığında her ne kadar geçmiş medeniyetlerin etkisi hâlâ hissedilse de günümüzde bu kültürü etkileyen unsurların daha çok etnik yapı ve dinî hayat olduğunu söylemek mümkündür. Doğu Anadolu Bölgesi'nde müzik, hayat pratiğini de içermesi açısından da ilgi çekicidir.

Bölgenin en önemli ve dikkat çeken geleneği, 5 ile 30 kişiden oluşan müzikli sıra gezmeleridir. Müzikli meclis olarak da adlandırabileceğimiz bu gelenekte, yöreyi ilgilendiren sohbetler, herkese eşit söz

hakkı verilecek şekilde gerçekleşir ve müzik icrâsı da topluluk içerisinde belirlenen kişilerce yönetilir. Sohbet esnâsında, uygun görülen kısımlarda bu yöneticiler tarafından halk müziği icrâsı, halk oyunları ve eğlencelik oda oyunları sergilenir. Bu müzikli meclislere örnek olarak Elazığ kürsübaşı gelenekleri verilebilir. Kürsübaşı toplantılarına, yöre insanlarından müzik ahlâkına ve âdâbına sahip kimseler katılır. Yalnızca müzik içermekle kalmayan bu toplantılara bölgedeki küsler barıştırılmadan başlanmaz. Ayrıca kız isteme, dinî ve felsefî yaklaşımlar üzerine düşünme gibi olaylar da bu toplantıların vazgeçilmezidir. Özetle söylemek gerekirse “bu meclisler yörenin tarihinin, yaşama biçiminin, törelerinin, gelenek ve göreneklerinin bir sonraki kuşaklara aktarıldığı yerlerdir.” (Ünüvar, 2020: 218).

Bölge ve Türk halk müziği kültürüne önemli katkıları olan Elazığ yetiştirmiş olduğu sanatkârlara ilaveten ritmik hoyratları, peşrevi, çaydaçırası, versağı, müstezâtı, muhalifi, tecnisi, oyun havası, ilâhileri, mevlidhanları, mayası, divanı, şirvanı ile kendine has kalelerden birisidir. Yörenin müziği gerek nağme gerekse güfte bakımından dinamiklik ve canlılık arzeder. Sadece Elazığ’ın yaklaşık 350 küsür eserle halk müziğimize önemli bir katkısı vardır.

Uzun hava formunun yaygın bir şekilde icrâ edildiği Doğu Anadolu Bölgesi’nde ağız ve dil konusundaki çeşitlilik de önemlidir. Malatya ve Sivas yöresinde yaygın olan Çamşılı ağızı ve bu ağız ile benzerlik taşıyan Arguvan ağızı, Erzincan Eğin yöresinde Eğin ağızı bölgede söylenen uzun havalarda kullanılmaktadır. Ayrıca ağıt biçimindeki eserler yine uzun hava geleneğine uygun olacak şekilde de icrâ edilir. Bölgede icrâ edilmekte olan uzun havalar konusunda Molla Hüseyin Bateli, Şeyh Ahmet Hani, Molla Mehmet Hani, Diyarbakırlı Celal Güzelses gibi isimlerin etkileri de dikkate değerdir.

Müzik ve folklor açısından en zengin yöremiz olarak kabul edilebilen bu bölgede halay ve kol havaları yaygındır. Kadın ve erkekler tarafından ayrı ayrı oynanabilen bu oyunlar, birlikte de oynanabilir. Sınır

bölgesinde bulunan komşu ülkelerle de kültür alışverişi içerisinde olan bu bölgede, özellikle Âzerî ve Kafkas kültürüne ait ögeler müzik kültüründe yeretmiştir. Bölgede, bar olarak bilinen halk oyunu, özellikle Erzurum'da çokça oynanan bir türdür. Kılıç ve hançerle oynanan Hançer ve Köroğlu Barları bölgenin ilgi çeken oyunları arasında sayılabilir.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde kullanılan çalgılar da oldukça geniş bir çeşitlilik arz etmektedir. Cura ve çöğür çalgıları özellikle deyiş türünün icrâsında kullanılmaktadır. Bunların dışında davul, zurna, bağlama, dilli ve dilsiz kavallar, kemençe, kemane, keman, çığırta, tar, garmon, kanun, mey, klarnet, cümbüş ve def gibi çalgılar da bölge müziğinde aktif olarak kullanılan çalgılar arasında sayılabilir. Ayrıca Ardahan yöresine has dıbilga düdüğü de kullanılan çalgılar arasındadır. Hakkâri bölgesinde ise özellikle yöre düğünlerinde tercih edilen ve Kürtçe "Pik", Türkçe "Düzele" veya "Düzale" adlı nefesli bir çalgı kullanılmaktadır.

İğdır, Ardahan ve Kars gibi iller Azerbaycan ile yakınlığından dolayı bu kültürden az da olsa etkilenmiş illerimizdendir. Bu bölgelerde Âzerî halk müziğinin etkisi görülürken tar, garmon, nağara ve koltuk davulu eşliğinde türküler okunmakta olup türkülerin ritmik yapıları ise genelde 6 zamanlıdır.

Her yöremizde olduğu gibi Doğu Anadolu'da da halk ozanlığı ve âşıklık geleneği yaygın bir kültürel öge olarak karşımıza çıkar. Burada hayatın şekillenmesinde dinî grupların, şeyhlerin, dedelerin dışında halk ozanlarının da önemli bir payı vardır. Bölgede yetişmiş ozanlar arasında Şehrî, Bakaî, Âşık Davut Sularî, Âşık Beyhanî, Kağızmanlı Hıfzı, Harputî, Âşık Celâlî, Melulî, Erzurumlu Emrah, Erbabî, Süm-mânî, Âşık Nihanî, Âşık Cevlanî, Mazlumî, Âşık Reyhanî gibi isimler sayılabilir. Bu isimlerin yanı sıra Alvarlı Efe, Erzurumlu İsmail Hakkı gibi mânevî mürşidlerin nutk-u şerifleri de türkü formunda seslendirilmektedir.

Genel olarak söylenen eserler aşk, doğa, tasavvuf, gurbet, ayrılık, sevdâ, ağıt gibi temalardan oluşmaktadır. Ancak bunların dışında nin-

ni, dağ ve yayla havaları, koçaklama, cirit, deyişler, kına ve gelin havaları bölgede yaygın olarak söylenmektedir. Bölgede Pir Sultan, Kul Himmet, Hatâî, Nesimi, Köroğlu, Mücrimî, Sefil Sıtkı gibi âşıkların deyişleri ve semah havaları sıklıkla icrâ edilmektedir.

TRT Halk Müziği Repertuarı'nda Doğu Anadolu Bölgesi'ne ait yaklaşık 900 türkünün çoğunluğunun 4/4, 10/8 ve 12/8'lik ritmik yapılardan oluştuduğu görölmüştür. Bunların dışında; 2-3-5-6-7-9-14-18 ve 20 zamanlı ritmik yapılar da bu bölgenin türkülerinde çeşitliliği oluşturmaktadır. İcrâ edilen makamların yarısından fazlası uşşak-hüseyni ailesindedir. TRT Halk Müziği Repertuarı'nda Hakkârî ve Şırnak gibi bazı illerimize dâir türküler yok denecek kadar azdır.

Bir Ay Doğar İlk Akşamdan Geceden, Bir Seher Vaktinde İndim Bağlara, Ayrılık Hasreti Kâr Etti Cana, Bahçeye Gel ki Görem, Bu Tepe Pullu Tepe, Açıldı Laleler Güller, Ay Gız Adın Amandır bölgenin illere göre sevilen türkülerinden bazılarıdır. Doğu Anadolu Bölgesi müzik kültürü içerisinde katkı sunan kişilerin arasında; Raci Alkır, Malatyalı Fahri Kayahan, Enver Demirbağ, Mükerrrem Kemertaş, Muzaffer Ertürk, Paşa Demirbağ, Adile Kurt Karatepe, Esat Kabaklı, Erkan Oğur, Fatih Kısaparmak, Salih Turhan, Fahri Kayhan, Selahattin Alpay, Ayşe Taş, Ahmet Kaya, Belkıs Akkale, Erol Köker, Nazmi Özalp gibi değerli isimleri saymak mümkündür.

1. Bitlis'te Beş Minare / Bitlis Türküsü

20. yy başları, Osmanlı Devleti'nin artık son dönemleridir. Her taraftan düşman askerleri vatanı istila etmeye çalışmaktadır. Herbiri kendisi için en uygun yeri zaptetme gayretindedir. Askerlerimiz harpten harbe giriyor. Yiyecek yok, giyecek yok, silah yok, cephane yok... Velhasıl mahrumiyetin her türlü bu toprakları sarmıştır. Milleti ayakta tutan tek şey vatan sevdası ve îmandır. Doğuda bir taraftan Ruslar diğer taraftan Ermeniler köyleri kasabaları yakıp yıkmakta ve genç, yaşlı, kadın, erkek, hamile, çocuk demeden önüne gelen herkesi şehid etmektedir. Yine böyle bir zaman diliminde 1916 yıllarında Ruslar Bitlis, Van civarını kuşatır. Her yer yangın yeri. Anadolu insanı kendi imkânlarıyla düşmana karşı koyuyor. Medeniyetimizin köşe taşlarından Bitlis'in savaş öncesinde nüfusu 30.000 idi. Ancak düşman saldırıları sonucu yaralananlar, şehit olanlar ve bunun ötesinde pek çok kişinin göçe zorlanması nüfusun 3.000'e düşmesine yol açmıştır. Çetin mücadeleler sonucu Bitlis düşman elinden kurtarılmıştır. Bu zorlu dönemde küçük oğlunu alıp başka yere saklanan vatandaşın biri Bitlis'in düşman elinden kurtulduğunu duyunca hemen memleketine döner. Şehre varmadan Dideban Dağı eteklerine gelince şehirden dumanların yükseldiğini görür. Ve oğluna şehre gitmesini ve oradaki durumdan kendisini haberdar etmesini ister. Babasının dediği yere giden çocuk şehirden hiçbir emârenin kalmadığını, her yerin altüst olduğunu söyler. Sadece beş minarenin ayakta kaldığını haber verir. Bunun üzerine, geçmişe dâir her ne hatırası varsa yıkılan babanın hüznü dilinden bu türkünün sözleri dökülür:

Bitlis'te beş minare
Beri gel oğlan beri gel
Yüreğim dolu yâre
Beri gel oğlan beri gel

İsterem yanan gelim
Beri gel oğlan beri gel
Cebimde yok beş pâre
Beri gel oğlan beri gel

Tüfengim dolu saçma
Beri gel oğlan beri gel
Kaçma sevdiğim kaçma
Beri gel oğlan beri gel

Doksandokuz yârem var
Beri gel oğlan beri gel
Bir yâre de sen açma
Beri gel oğlan beri gel

BİTLİS'TE BEŞ MİNARE

Yöresi: Bitlis
Kimden Alındığı: Nazmi Zülfikâr

Derleyen: Nazmi Zülfikâr

-1-

Bitlis'te beş minare
Beri gel oğlan beri gel
Yüreğim dolu yâre
Beri gel oğlan beri gel

-2-

İsterem yanan gelim
Beri gel oğlan beri gel
Cebimde yok beş pâre
Beri gel oğlan beri gel

-3-

Tüfengim dolu saçma
Beri gel oğlan beri gel
Kaçma sevdiğim kaçma
Beri gel oğlan beri gel

-4-

Doksandokuz yârem var
Beri gel oğlan beri gel
Bir yâre de sen açma
Beri gel oğlan beri gel

2. Şu Fırat'ın Suyu / Elazığ Türküsü

Her geçtiği yere bir iz bırakan Fırat, her nereye dokunmuşsa oraya muhakkak mührünü vurmuştur. Fırat binlerce yıldır nice medeniyetlere, nice yaşanmışlıklara bizzat şahit olmuştur. Şu Fırat'ın Suyu Akar Serindir türküsüne dâir pek çok rivâyet bulunmaktadır. Bunlardan birkaçı şu şekildedir: Rivâyet odur ki Fırat cennet nehirlerinden bir nehirdir. Ümmetin hüznünü, sevincini, kederini, neşesini Fırat'ın suyunda görmek ve hissetmek mümkündür. İşte nice canların uğruna verildiği Fırat, koynunda kim bilir nicelerini barındırmaktadır. Bu canlardan birisi de Elazığ'ın Korucuk Köyü'nde yeni evlenen Nazlı gelinin hikâyesidir. Nazlı gelin herkes gibi evin ihtiyacını karşılamak için Fırat'a su almaya gider. Suyun kenarına varmak üzereyken ayağı kayar ve suya kapılarak kaybolur. Günlerce Nazlı gelini arayan aile sonunda Kömürhan Köprüsü'nün dibinde bulurlar kara bahtlı gelinin cesedini. Ana ağlar, baba ağlar, yâri ağlar, herkes ağlar... Genç kocasının dilinden bu türkünün sözleri çıkarak bugün okunduğu hâle gelir. Bir diğer rivâyet ise Elazığ'ın Baskil bölgesinde meydana geldiğidir. Malatya-Elazığ arasında aynı zamanda kayıklarla ulaşım sağlanmaktadır. Köyüne tatil için gelen mektepli gencin Fırat kenarına indiği esnâda suya kapılıp boğulması sonucu bu türkünün yakıldığı söylenir. Bilinen pekçok rivâyetten birisi de İzzet Altınmeşe'nin naklettiğidir. O, türkü çalışmaları ve derlemeleri vesilesiyle mütad aralıklarla Diyarbakır, Elazığ ve Adana gibi bu bölgeye de gider zîrâ oralarla bağını hiç koparmayan bir sanatçıdır. İştittiğine göre Fırat'a barajların, köprülerin az olduğu bir dönemde karşıdan karşıya geçen sevinçli bir düğün kafilesinin hüznü hikâyesidir sözkonusu olan... İptidâî sallarla kafile karşıdan karşıya geçerken Fırat kabarıyor ve önüne gelen herkesi sürükleyip alır koynuna. Hem kız tarafı hem de erkek tarafı perişan olmuştur. İştittiği bu hikâye vesilesiyle Fırat türküsünü kendisinin bestelediğini söyler. Yukarıda zikredilen tüm rivâyetlerde ortak nokta Fırat'ın bir şekilde o coğrafyada yaşayan pek çok canı aldığı gerçeğidir. Buna göre türkünün sözleri şu şekildedir:

Ŗu Fırat'ın suyu akar serindir
Ölem ölem derdo ölem akar serindir oy oy oy oy
Yârimi götürdü kanlı zalimdir
Ölem ölem kanlı zalimdir nasıl gülem oy oy oy
Daha gün görmemiş taze gelindir
Ölem ölem derdo ölem akar serindir oy oy oy oy
Söyletmeyin beni yaram derindir
Ölem ölem kanlı zalimdir nasıl gülem oy oy oy

Kömürhan Köprüsü Harput'a bakar
Ölem ölem derdo ölem akar serindir oy oy oy oy
Zalım Fırat gelmiş ocaklar yıkar
Ölem ölem kanlı zalimdir nasıl gülem oy oy oy
Ahbaplarım gelmiş ağıtlar yakar
Ölem ölem derdo ölem akar serindir oy oy oy oy
Söyletmeyin beni yaram derindir
Ölem ölem kanlı zalimdir nasıl gülem oy oy oy

ŞU FIRAT'IN SUYU

Yöresi: Elazığ
Kimden Alındığı: İzzet Altınmeşe

Derleyen: İhsan Öztürk

(SAZ. _____)

ŞU FI RA TIN SU YU A KAR SE RİN Dİ ROY
KÖ MÜR HAN KÖP RÜ SÜ HAR PU TA BA KA ROY

Ö LEM Ö LEM DER DO Ö LEM

A KAR SE RİN DİR O YO YO YOY
HAR PU TA BA KAR O YO YO YOY

YÂ Rİ Mİ GÖ TÜR DÜ A NAM
KÖ RO LA SI ZA LİM Fİ RAT

KAN LI ZÂ LİM DİR Ö LEM Ö LEM
O ÇAK LAR YI KAR Ö LEM Ö LEM

KAN LI ZÂ LİM DİR NA SİL GÜ LEM O YO YO YOY
O ÇAK LAR YI KAR NA SİL GÜ LEM O YO YO YOY

DA HA GÜN GÖR ME MİŞ TA ZE GE LİN DİR OY
AH BAP LA RİM GELMİŞ A ĞİT LAR YA KAR OY

15

 Ö LEM Ö LEM DER DO Ö LEM

16

 TA ZE GE LİN DİR O YO YO YOY
 A ĞİT LAR YA KAR O YO YO YOY

17

 SÖY LET MEYİN BE Nİ ANAM YARAM DERİN DİR ÖLEM ÖLEM

19

 YA RAM DE RİN DİR NA SİL GÜ LEM O YO YO YOY

-1-

Şu Fırat'ın suyu akar serindir
 Ölem ölem derdo ölem akar serindir oy oy oy oy
 Yârimi götürdü kanlı zalimdir
 Ölem ölem kanlı zalimdir nasıl gülem oy oy oy
 Daha gün görmemiş taze gelindir
 Ölem ölem derdo ölem akar serindir oy oy oy oy
 Söyletmeyin beni yaram derindir
 Ölem ölem kanlı zalimdir nasıl gülem oy oy oy

-2-

Kömürhan Köprüsü Harput'a bakar
 Ölem ölem derdo ölem akar serindir oy oy oy oy
 Zalım Fırat gelmiş ocaklar yıkar
 Ölem ölem kanlı zalimdir nasıl gülem oy oy oy
 Ahbaplarım gelmiş ağıtlar yakar
 Ölem ölem derdo ölem akar serindir oy oy oy oy
 Söyletmeyin beni yaram derindir
 Ölem ölem kanlı zalimdir nasıl gülem oy oy oy

3. Sarı Gelin (Erzurum Çarşı Pazar) / Erzurum Türküsü

Bu türkünün muhtelif varyasyonları, başta Türkiye’de olmak üzere Ermenistan ve diğer bazı ülkelerde de okunmaktadır. Erzurum civarında yaşayan Türklerden Kıpçaklar dönemine ait bir hikâye üzerine bu türkünün yapıldığı rivâyet edilmektedir. Rivâyet odur ki Hristiyan Kıpçak beyinin sarışın, mavi gözlü güzel kızı ile Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî Hazretlerinin Sananî adlı dervişinin kavuşamamasını konu edinmektedir. Şeyhine kızıp dergahtan kaçan Sananî’nin yolu Erzurum Oltu’ya düşer. Yolda tesadüf ettiği başka bir dervişle yol arkadaşlığı yapar. Penek suyu kenarına geldiklerinde; derviş, Sananî’ye kendisine yardım etmesini ister. Sananî ise yardım etmekten çekinir. Bunun üzerine derviş, Sananî’ye “Benden esirgediğin omuzlarına domuz yavruları binsin” diye beddua eder. Yolun bir kısmını geçtikten sonra Hristiyan Penek beyinin sarışın güzel kızını görür görmez sevdalanan Sananî, sarı gelinin de yaşadığı bu yerde misafirliğini uzatır ve sarayda hizmet etmek için görev alır. Kendisine biçilen görev domuz çobanlığıdır. Durumdan haberdar olan Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri çok üzülür ve 500 dervişini Sananî’yi geri getirmesi için vazifelendirir. Gerekirse, sevdiğini de getirmelerini ister. Müridler derviş Sananî’ye gelir, durumu haber verirler. Sananî sevdiceğiyle beraber gelebileceğini söyler. Böylece, Sananî sarışın kızla beraber bir sabah erkenden saraydan çıkar. Durumun farkına varan saray görevlileri derhal Sananî’nin kaçtığı kızı kurtarmak üzere Sananî ve dervişlerin peşine düşer. Uzun bir müddet dağ tepe demeden kaçarlar. Allahuekber Dağları’nda görevliler ve dervişler karşılaşır. Zaten bu dağlar ismini o gün kendilerini ve Sananî’yi korumak adına yaptıkları çatışmada “Allahuekber” diye nida etmelerinden alır. O gün hem dervişler hem de iki âşık orada öldürülür. Bu hazin hikâye o günden sonra Sarı Gelin türküsü olarak dillerde dolaşmaktadır.

Erzurum çarşı pazar
Leylim aman aman leydim aman aman
Leylim aman aman sarı gelin
İçinde bir kız gezer
Hop ninen ölsün sarı gelin aman
Sarı gelin aman sarı gelin aman suna yârim

Elinde divit kalem
Leylim aman aman leydim aman aman
Leylim aman aman sarı gelin
Katlime ferman yazar
Hop ninen ölsün sarı gelin aman
Sarı gelin aman sarı gelin aman suna yârim

SARI GELİN

(ERZURUM ÇARŞI PAZAR)

Yöresi: Erzurum
Kimden Alındığı: Faruk Kaleli

Derleyen: Muzaffer Sarısözen

ER ZU RUM ÇAR ŞI PA ZAR LEY Lİ MAM MA NAMAN

4
LEY Lİ MAM MA NA MAN LEY Lİ MAM MA NA MAN SA RIGE LİN

7
İÇİN DE BİR KIZ GE ZER HOP NİNE NÖLSÜN SA RI GE Lİ NAMAN

11
SA RI GE Lİ NA MAN SA RI GE Lİ NA MAN SU NA YA RİM

-1-

Erzurum çarşı pazar
Leylim aman aman leylim aman aman
Leylim aman aman sarı gelin
İçinde bir kız gezer
Hop ninen ölsün sarı gelin aman
Sarı gelin aman sarı gelin aman suna yârim

-2-

Elinde divit kalem
Leylim aman aman leylim aman aman
Leylim aman aman sarı gelin
Katlime ferman yazar
Hop ninen ölsün sarı gelin aman
Sarı gelin aman sarı gelin aman suna yârim

4. Kırmızı Gül Demet Demet / Erzurum Türküsü

Pek çok türküde olduğu gibi bu türkünün de farklı hikâyelerine rastlanmaktadır. Çoğunun ortak noktası, olayın kahramanının Revan, bugünkü Erivan taraflarına kervanla ticâret yolculuğu yapması ve dönüş yolunda amansız bir vebaya yakalanıp yolda ölmesidir. Rivâyet odur ki Mehmed'in annesinden başka kimsesi yoktur. Annesi Mehmed'in hem anası hem de babasıdır. Binbir zorlukla oğlunu büyüten anne oğluna o kadar düşkündür ki her an oğluyla meşgul olur. Mehmed de annesine çok düşkündür, annesinin sözünden hiç çıkmaz ve üzmez. Zaman geçmiş Mehmed artık büyümüştür, genç karayağız bir delikanlı olmuştur. Bir yandan tarla işleri ile uğraşır diğer yandan ettiklerini satmak üzere Revan'a ticarete gider. Mehmed âdeti üzere her gün tarla dönüşü annesine bir demet gül getirir. Annesi de bu gülleri toplar evin en güzel köşesinde saklar. Tarladan hasatı toplama zamanı gelmiştir. Çıkan ürünleri Revan'a kervanla götürme hazırlığı yapan Mehmed annesinin elini öper, duasını alır ve yola revan olur. Bazı zamanlarda aylarca oğluna hasret kalan annesinin alnı secdesiz ağzı duasız kalmaz. Tesellisini oğlunun kendisine her gün getirdiği güllerde arar. Mehmed son kervan yolculuğu dönüşünde pek çok kişinin yakalandığı amansız veba hastalığına yakalanır. Taşı sıksa suyunu çıkaracak kadar kavî karayağız Mehmed birkaç gün içinde solar, tâkatten düşer ve çok geçmeden dünya hayatından sıyrılıp âhirete doğar. Bu acı haber Mehmed'in anasına nasıl anlatılabilir? Biricik balasının hayatının daha baharındayken elinden kayıp gittiğini, gurbet elde kimsesiz bir mezara gömüldüğünü kim nasıl söyleyebilir? Kervan artık dönmüştür. Tam bir düğün havasında kimisi babasına, kimisi anasına, kimisi de yârine doğru koşarak sımsıkı sarılıp hasret gidermektedir. Mehmed'in anası da taze fidanını kervan boyunca arar durur. Ne çare, bir türlü göremez balasını. Sonunda kervancılar gül Mehmed'inin yolda vebadan vefat ettiği haberini verir annesine... Anne oracıkta yıkılır; âh eder figân eder ama yemeyip yedirdiği, giymeyip giydirdiği Mehmed'e doyamadan kanadı kırık bu dünyada kalır. Bu hâl üzere dilinden dökülür bu türkü...

Kırmızı gül demet demet
Sevda değil, bir alâmet
Balam nenni, yavrum nenni
Gitti gelmez ol muhannet
Şol Revan'da balam kaldı
Yavrum kaldı
Balam nenni

Kırmızı gül herdem olmaz,
Yaralara merhem olmaz
Balam nenni, yavrum nenni
Ol tabipten derman gelmez
Şol Revan'da balam kaldı
Yavrum kaldı, balam nenni

Kırmızı gülün hazanı
Ağaçlar döker gazalı
Kara yağızın güzeli
Şol Revan'da balam kaldı
Yavrum kaldı

KIRMIZI GÜL DEMET DEMET

Yöresi: Erzurum
Kimden Alındığı: Muharrem Akkuş

Derleyen: Nida Tüfekçi

KIRMIZI GÜL DEMET DE MET KIRMIZI GÜL DEMET DE MET

SEVDA DEĞİL BİRALA MET BALAM NEN Nİ YA VRU MNEN Nİ

GİTTİ GEL MEZ OLMUHAN NET GİTTİ GEL MEZ OLMUHAN NET

ŞOL REVANDA BALAM GAL DI YAVRUM GAL DI BALAM NEN Nİ

-1-

Kırmızı gül demet demet
Sevda değil, bir alâmet
Balam nenni, yavrum nenni,
Gitti gelmez ol muhannet,
Şol Revan'da balam kaldı,
Yavrum kaldı, balam nenni.

-2-

Kırmızı gül herdem olmaz,
Yaralara merhem olmaz
Balam nenni, yavrum nenni,
Ol tabipten derman gelmez
Şol Revan'da balam kaldı,
Yavrum kaldı, balam nenni.

-3-

Kırmızı gülün hazanı,
Ağaçlar döker gazalı,
Balam nenni, yavrum nenni,
Kara yağızın güzeli
Şol Revan' da balam kaldı,
Yavrum kaldı, balam nenni.

5. Kiziroğlu Mustafa Bey (Bir Hışmınan Geldi Geçti) /

Kars Türküsü

Bu türkü iki kahraman arasındaki münasebetten ötürü ortaya çıkmıştır. Birisi Bolu'nun diğeri ise Kars'ın yiğididir. Rivâyet odur ki babası zalim Bolu Beyi tarafından öldürölen Köroğlu, döneminin en cesur ve en babayiğit gencidir. Babası, Bolu Beyi Süleyman'ın seyisi Yusuf'tur. Bolu Beyi, Yusuf'tan kendisine güzel bir at bulmasını ister. Yusuf, Anadolu'nun sulak bölgelerine giderek bir tay seçer ve bunu beyine sunar. Ancak tayın görünüşü zayıf ve cılız olduğu için Bolu Beyi öfkelenir ve Yusuf'un gözlerine mil çekilmesini emreder. Getirdiği tay ile beraber gözlerine mil çekilmiş olarak evine gönderirler. Bunu gören küçük oğlu babasının intikamını alacağına yemin eder. Gün gelir; Köroğlu büyür, babasının intikamını alır. Nâmi her tarafa yayılan Köroğlu, kır atı ile diyar diyar gezer. Çin'e giderken yol üstünde Kars'ta mola verir. Kars'ın babayiğidi Kiziroğlu'ndan habersizdir. Burada kalıp insanlara adaletle hükmetmeye karar verir. Kiziroğlu'nun mekânına bir kale kurar. İşlerinden dolayı uzun bir müddet köyüne gelemeyen Kiziroğlu, döndüğünde böyle bir kalenin yapıldığını görünce hiddetlenir. Buna kim cesaret edebilir diye sertçe çıkışır ve başlar Köroğlu ile kavgaya. Bu iki yiğit günlerce dövüşür ancak bunun bir kazananı olmaz. Öyle ki bu yiğitlerin atları da birbiriyle kavgaya tutuşmuştur. Kiziroğlu atının diğer atı yendiğini görünce gayrete gelir ve Köroğlu'nu yere serer. Tam son darbeyi vuracakken, Köroğlu "Dur yiğit; ailemle helalleşip geleyim. Sonra yapacağını yaparsın!" der. Bunun üzerine köyüne dönen Köroğlu, Kiziroğlu'nu anlatır gördüğü herkese. "Bir atı var ala paça peh peh, mecal vermez Kırat kaça hey hey... Ağam kim, paşam kim, Kiziroğlu Mustafa Bey!" diye anlatırmış herkese. Köroğlu'nun bu sözlerini duyan Kiziroğlu merhamet edip Köroğlu'nun canını bağışlar. Mustafa Bey, Köroğlu'na sarılır. "Sen benden daha yiğit birisisin. Buralarda senin gibi bir yiğit varken durulmaz, kalmak yakışmaz!" deyip köyü terkeder. Bunun üzerine bu türkü günümüze kadar okunagelmıştır.

Bir hışmınan geldi geçti
Kiziroğlu Mustafa Bey
Bu dağları deldi geçti
Kim kim kim kim
Kiziroğlu Mustafa Bey
Bir bey oğlu bir bey oğlu

(Ah)
Bir at biner ala paa
Mecel vermez kırat kaça (Hey)
Az kalsın ortamdan bie
Kim kim kim kim
Kiziroğlu Mustafa Bey
Bir bey oğlu bir bey oğlu

(Ah)
Hay edende haya teper
Huy edende huya teper (Hey)
Koroğlu'nu aya teper
Kim kim kim kim
Kiziroğlu Mustafa Bey
Bir bey oğlu bir bey oğlu

KIZIROĞLU MUSTAFA BEY

(BİR HIŞMINAN GELDİ GEÇTİ)

Yöresi: Kars

Kimden Alındığı: A. Dursun Cevlani

Derleyen: Muzaffer Sansöz

A _____ H BİRHIŞ MI NAN GEL Dİ GEÇ Tİ BİRHIŞ MI NAN

GEL DİGEÇ Tİ Kİ ZİR OĞ LU MUS TA FA BE _____

Y (SAZ _____) BUDAĞLA RI DEL Dİ GEÇ Tİ

KİM KİM KİM KİM Kİ ZİR OĞ LU MUS TA FA BE _____

_____ Y BİR BE YOĞ LU BİR BE YOĞ LU (SAZ _____)

_____) AH BİR AT Bİ NER A LA PA ÇA
AH HU YE DEN DE HU YA TE PER

105

BİRAT Bİ NER A LA PA ÇA MECEL VER MEZ KIRAT KA
HU YE DEN DE HU YA TE PER HU YE DEN DE HU YA TE

112

ÇA HEY (SAZ _____) AZ KAL SINOR TAM DAN
PER HEY KÖ ROĞ LUNU ÇA YA

125

Bİ ÇE AZ KAL SINOR TAM DAN Bİ ÇE KİM KİM KİM KİM Kİ ZİR OĞ LU
TEPER KÖ ROĞ LUNU ÇA YA TEPER

137

MUS TA FA BE _____ Y BİR BE YOĞ LU

152

BİR BE YOĞ LU

Bir hışmınan geldi geçti
Kızıroğlu Mustafa Bey
Bu dağları deldi geçti
Kim kim kim kim
Kızıroğlu Mustafa Bey
Bir bey oğlu bir bey oğlu
(Ah)

Bir at biner ala paça
Mecel vermez kırat kaça (Hey)
Az kalsın ortamdan biç
Kim kim kim kim
Kızıroğlu Mustafa Bey
Bir bey oğlu bir bey oğlu
(Ah)

Hay eden de haya tepir
Huy eden de huya tepir (Hey)
Köroğlu'nu çaya tepir
Kim kim kim kim
Kızıroğlu Mustafa Bey
Bir bey oğlu bir bey oğlu

6. Yemen Türküsü (Havada Bulut Yok) / Muş Türküsü

Osmanlı toprakları arasında gösterilen Yemen, devlet için zaptedilmesi ve ulaşılması her zaman güç bir yer olmuştur. Anlatıldığına göre Osmanlı himayesindeki Yemen’de şiddetli bir savaş başlamıştır. Bunun çözülmesi için Yemen’e çeşitli vilayetlerden oluşturulan bir alay gönderilmesine karar verilir. Ancak bir diğer görüşe göre tek vilayetten bir birlik oluşturulursa hepsi akraba, eş, dost ve hısım olmaları hasebiyle aralarındaki dayanışma daha kuvvetli olur ve böylece savaştan daha iyi netice alınır diye düşünülür... Osmanlı’nın dört bir yanına haber salınır. Ancak bu habere bir bölgeden istenilen düzeyde bir iltifat oluşmaz. Farklı bölgelerdeki sınırlı sayıda bir gönüllü ekip oluşur. Ancak Muş’un Bulanık, Malazgirt ve Varto bölgelerinden toplu bir ses yükselir. “Hepimiz varız, gönüllü olarak Yemen’e gitmeye hazırız!” haberi gelir. Kısacası “ölürsek şehit, kalırsak gazi oluruz” diyerek bu kutsal vazifeye talip olmuşlardır. Yetkililer yeterli sayıda başvurunun olması hasebiyle Yemen ellerine Muş’tan oluşturulan bir redif alayı gönderir. Ne var ki gidilir gidilmesine ancak ne dönen olur ne de bir haber alınır. İşte, şehadet mertebesinin bu kadar arzu edildiği Muş’un Mehmetleri Rabb’lerinin huzuruna erkenden çıkarlar. Hz. Peygamber’e komşu olurlar. Muzaffer Sarısözen’in ilk derleme çalışmaları neticesinde Muş yöresine ait bir türkü olarak TRT repertuvarına kaydedilmiştir. Muşlu aileleler geri dönmeyen ciğerpârelerinin yollarını gözlerken dillerinden bu türkünün sözleri anonim olarak bu zamana kadar okunagelmıştır.

Havada bulut yok bu ne dumandır
Mahlede ölen yok bu ne figandır
Şu Yemen elleri ne de yamandır
Ano Yemen'dir gülü çemendir
Giden gelmiyor acep nedendir

Kışlanın önünde redif sesi var
Bakın çantasına acep nesi var
Bir çift kundurayla bir de fesi var
Burası Muş'tur yolu yokuştur
Giden gelmiyor acep ne iştir

Kışlanın önünde çalınır sazlar
Ayağım yalnayak yüreğim sızlar
Yemene gidene ağlasın kızlar
Burası Muş'tur yolu yokuştur
Giden gelmiyor acep ne iştir

YEMEN TÜRKÜSÜ

(HAVADA BULUT YOK)

Yöresi: Muş
Kimden Alındığı: Düriye Keskin

Derleyen: Muzaffer Sarısözen

-1-

Havada bulut yok bu ne dumandır
Mahlede ölen yok bu ne figandır
Şu Yemen elleri ne de yamandır
Ano yemendir güllü çemendir
Giden gelmiyor acep nedendir

-2-

Kışlanın önünde redif sesi var
Bakın çantasına acep nesi var
Bir çift kundurayla bir de fesi var
Burası Muş'tur yolu yokuştur
Giden gelmiyor acep ne iştir.

-3-

Kışlanın önünde çalınır sazlar
Ayağım yalınayak yüreğim sızlar
Yemen'e gidene ağlasın kızlar
Burası Muş'tur yolu yokuştur
Giden gelmiyor acep ne iştir.

7. Eledim Eledim / Erzurum Türküsü

Bir evladın anasından evvel âhirete doğuşunun hikâyesidir bu türkü. Derler ya, “Allah sıralı ölüm versin!” işte Mevlüt Çavuş anasından önce vefat etmiş ve anası aylarca, yıllarca ardından ağıtlar yakmıştır.

Erzurumlu Mevlüt, Birinci Dünya Savaşı yıllarında asker olur. Askerlik yeri olan Sivas’a vardığında Mevlüt’ü çavuş yaparlar. Anasına sık sık mektuplar yazar fakat anasının okuma-yazması yoktur. Her mektubu komşuları okur, anası ağlar, komşular okur, anası ağıtlar yazar. Günlerden bir gün Erzurum’a bir kara haber ulaşır. Mevlüt Çavuş bir arkadaşının, bacağına, koluna ve başına isabet eden üç kurşunuyla vurulmuş, oracıkta yere yığılmış ve ebedî âleme göç etmiştir. Köyün muhtarının kara haberi vermesinin ardından Mevlüt Çavuş’un evinden feryatlar yükselir, ağıtlar yakılmaya başlanır. İşte, Erzurumlu Mevlüt’ün anasının yaktığı ağıtlardan birisi de böyledir:

Eledim eledim höllük eledim
Aynalı beşikte (balam) bebek beledim
Büyüttüm besledim asker eyledim
Gitti de gelmedi (canan) buna ne çare.

Bir melek sîmâdır aklımı alan
Aşkın ateşine (canan) sînemi salan
Bizi kınamayan ehl-i dil olan
Gitti de gelmedi (canan) buna ne çare...

ELEDİM ELEDİM

Yöresi: Erzurum
Kimden Alındığı: Muharrem Akkuş

Derleyen: Yücel Paşmakçı

-1-

Eledim eledim höllük eledim
Aynalı beşikte (balam) bebek beledim
Büyüttüm besledim asker eyledim
Gitti de gelmedi (canan) buna ne çare

-2-

Bir güzel simadır aklımı alan
Aşkın sevdasını (canan) serime salan
Bizi kınamasın ehl-i din olan
Gitti de gelmedi (canan) buna ne çare

8. Mezire'den Çıktım Ağrıyor Başım / Elazığ Türküsü

Her türkü, bir acının dışavurumudur aslında. Kâtip Mehmet'in ölümü de bu türkünün acısıdır.

Kâtip Mehmet, Elazığ'ın Anbar mahallesindeki Piranlı ailesinin büyük oğludur. Kendisinden küçük iki erkek kardeşi, bir de onu anasından çok seven tek kız kardeşi vardı. Babası Amerika'da bir fabrikada ustabaşı olarak çalışır, fakat sürekli ailesine mektup yazar ve para gönderirdi. Babasını küçükten beri görmeyen Mehmet okumuş, kâtip olmuştu. Eğlenceyi de severdi. Eğlendiği günlerden bir gün Kâtip, Ermeni asıllı Sara'ya gönlünü kaptırır. Sara hançer kaşlı, siyah parlak yüzlü, hafifmeşrep bir Ermeni kızıydı. Ancak Kâtip ne yapsın? Gönül ferman dinlemez derler.

Günün birinde Kâtip, babasından aldığı bir mektubu okuyunca sevinçten havalara uçar. Babası onlara toplu para göndermiştir. Kâtip parayı alır, bir kısmını anasına verdikten sonra kalanıyla Sara'yı görmeye gitmeye karar verir. Anasının bu ziyarete gönlü razı değildir, çok dil döker, yollarını keser Kâtip'in. Ama Kâtip kulak asmaz. Anasını da azarlar ve yola koyulur. Yolculuğuna eniştesi Arap Mehmet'i de davet etse de davetine karşılık alamaz ve atlar tek başına atına. Sevdiğine varınca Kâtip, başlarlar eğlenmeye. Kendilerini öyle kaptırmışlardır ki dış kapının kırıldığını dahi duymazlar. Kâtip ve Sara eğlenirken dört tane gözü kanlı herif odadan içeri dalar. Kâtip tabancasına sarılsa da bir şey yapamaz. Bu dört tane gözü kanlı herif Kâtip'i yere yığar ve kimi bıçağını çeker, kimi silahına davranır. Birden içlerinden biri silahını ateşler ve Kâtip vücuduna isabet eden bir domdom kurşunuyla yere yığılır. İşte Mezire'den ağrıyan başıyla yola koyulan Kâtip'ten geriye bu türkü kalmıştır...

Mezire'den çıktım ağrıyor başım
Harput'a varmadan serildi nâşım
İntikamım alsın bacı kardaşım
Di değme değme de yaram derindir,
Yaram iyi olursa, Mevlâ'm kerimdir!

Sara'nın evleri toptop'a bakar
Kâtibi vurmuşlar al kanlar akar
Bir mahle kâtibin yoluna çıkar
Di değme değme de nar tanesiyem
Anamın babamın bir tanesiyem

Atımı bağladım ben bir dikene
Tükettin ömrümü ömrün tükene
Benden selam olsun kefen dikene
Di vurma vurma da ben yaralıyam
El alem al geymiş ben karalıyam

MEZİRE'DEN ÇIKTIM AĞRIYOR BAŞIM

Yöresi: Elazığ
Kimden Alındığı: Abdullah Tunç

Derleyen: Mehmet Özbek

ME Zİ REDEN ÇIK TIM AĞ RI YOR BA ŞİM

ME Zİ REDEN ÇIK TIM AĞ RI YOR BA ŞİM

HARPU TA VAR MA DAN SE RİL Dİ NA ŞİM

HARPU TAVAR MA DAN SE RİL Dİ NA ŞİM

İN Tİ KAMİM AL SIN BA CI KAR DA ŞİM

İN Tİ KAMİM AL SIN BA CI KAR DA ŞİM

DİDEĞME DEĞ ME DE YA RAM DE RİN DİR

YARAMEYO LUR SA MEV LÂ KE RİM DİR

-1-
Mezire'den çıktım ağrıyor başım
Harput'a varmadan serildi naşım
İntikamın alsın bacı kardaşım
Di değme değme de yarım derindir,
Yaram iyi olursa, Mevlâ'm kerimdir!

-2-
Sara'nın evleri toptop'a bakar
Kâtibi vurmuşlar al kanlar akar
Bir mahle kâtibin yoluna çıkar
Di değme değme de nar tanesiyem
Ananın babamın bir tanesiyem

-3-
Atımı bağladım ben bir dikene
Tükettin ömrümü ömrün tükene
Benden selam olsun kefen dikene
Di vurma vurma da ben yaralıyam
El alem al geymiş ben karalıyam

9. Taşa Verdim Yanımı / Erzincan Türküsü

Rivâyet olur ki Erzincan'ın Esesi Köyü'nde afacan bir oğlan ve nazlı bir kız çocuğu yaşarmış. Bu küçük köyde herkesin birbirini tanıdığı ve akran olduğu gibi bu iki çocuk da birbirini tanır, akran olur ve birlikte büyürler. Geçen zaman içinde oğlan çocuk yakışıklı bir delikanlı, nazlı kız çocuğu ise güzeller güzeli bir kız olur. Öyle ki birlikte büyüyen bu iki çocuk, gönüllerini çoktan birbirlerine vermişlerdir. Aileler anlaşır ve bu iki gence dillere destan bir düğün yapılır, her ikisi de muradına erer. Fakat her ilişkide olduğu gibi bu ilişkide de ufak çaplı sorunlar başlar, çocuklarının da olmamasının etkisiyle bu sorunlar tartışmalara ve büyük kavgalara dönüşür.

Günlerden bir gün, kavganın iyice alevlendiği bir vakitte bir zamanların nazlı kızının gözü döner ve kocasını öldürür. Ancak korkudan ne yapacağını bilemez ve bu cinayeti kendisiyle birlikte mezara götüreceği bir sır olarak saklamaya karar verir. Kocasının ölümüne kaza süsü verir. Bu olay köyde bir infial yaratır ve genç delikanlı toprağa verilir. Gel gör ki köydeki kimse bu ölüme anlam veremez. Şüphe bir ateş gibi harlanır tüm köyde. Delikanlının arkadaşları ise daha dün yanlarında olan bu gencin ölümüne anlam veremezler, kahrolurlar. Ve içlerinden biri sonu hüsrarla biten bu sevdaya bir türkü yakar...

Taşa verdim yanımı
Toprak emdi kanımı
Azrail'e can vermezdim
Canan aldı canımı.

Elinde altın şamdan
Kız perdeyi kaldır camdan
Al hançeri, vur beni
Ben usandım bu candan.

Dağları duman aldı
Gül dibini har aldı
Azrail'e borçlu kaldım
Bir canım vardı, yâr aldı.

TAŞA VERDİM YANIMI

Yöresi: Erzincan
Kimden Alındığı: Salih Dündar

Derleyen: Muzaffer Sansöz

TA ŞA VER DİM YA NI MI
DAÜ LA RI DU MAN AL DI
E LİN DE AL TIN ŞAM DAN

3
TOP RAK EM Dİ KA NI MI OY DAĞ LAR
BÜL BÜ LÜ Fİ GAN AL DI
PER DE Yİ KAL DIR CAM DAN

6
OY DAĞ LAR OY DAĞ LAR OY DAĞ LAR
" " " " " " " " "

9
OY EZ RA İ LE CAN VER MEZ DİM
" EZ RA İ LE BORÇ LU KAL DİM
" AL HAN ÇE Rİ VU R BE Nİ

12
CA NAN AL DI CA NI MI OY DAĞ LAR
BİR CA NIM VAR YÂR AL DI
BE NU SAN DİM BU CAN DAN " " "

15
SÜM BÜL LÜ BAĞ LA ROY
" " " " " "

-1-

Taşa verdım yanımı
Toprak emdi kanımı
Azrail'e can vermezdim
Canan aldı canımı

-2-

Elinde altın şamdan
Kız perdeyi kaldır camdan
Al hançeri, vur beni
Ben usandım bu candan

-3-

Dağları duman aldı
Gül dibini har aldı
Azrail'e borçlu kaldım
Bir canım vardı, yar aldı

EGE BÖLGESİ'NDE HALK MÜZİĞİ “HİKÂYELİ TÜRKÜLER”

Ege Bölgesi tarih boyunca ev sahipliği yaptığı medeniyetlerden dolayı çok kültürlü yapıya sahip bir bölgemizdir. Hititler, Frigyalılar gibi uygarlıklara ek olarak Pers, Helen, Roma medeniyetleri de bu çok kültürlü yapının oluşumuna katkıda bulunmuşlardır. Bizans İmparatorluğu döneminde Hristiyan olan bölge, Türklerle birlikte Türk-İslâm kültürü etkisi altına girmiştir.

Afyonkarahisar, Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla ve Uşak gibi illerimizi sınırları içerisinde barındıran Ege Bölgesi müzik kültüründe zeybeklerin ayrıcalıklı bir yeri vardır. Çoğunlukla 9, 2 ve 4 zamanlı ritmik kalıplardan oluşan zeybekler zamanla bir icrâ tavrına dönüşmüş ve halk müziğimize yerleşmiştir. Tıpkı Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki kürsübaşı geleneğine benzer olarak Ege Bölgesi kültüründe de gezek adı verilen müzikli ve sohbetli toplantılar vardır.

Afyonkarahisar, İç Anadolu, Ege ve Akdeniz bölgelerinin kesişim noktasında olması hasebiyle her üç bölgenin müzikal izlerini burada görmek mümkün. Emirdağ Bölgesi'nde Abdallar, yörenin halk müzi-

ğine oldukça tesir etmiştir. Yörenin önemli sanatkârlarından Abdullah Uluçelik ve Nezahat Çınar Bayram, Yurttan Sesler’de Afyon türkülerini seslendirmiştir.

Bu bölgede yaygın olarak kullanılan çalgılar başta bağlama olmak üzere davul, zurna, kabak kemane, sipsi, çifte, dilli ve dilsiz kaval, klarinet, darbuka, def, zil ve kaşıktır. Ayrıca Ege Bölgesi’ne has olan ve bu bölgenin müzik karakterini yansıtan parmak curası da kullanılan sazlar arasında sayılabilir.

İcrâ edilen halk oyunlarında Ege Bölgesi’nin kültürel zenginliği ön plana çıkmaktadır. “Folklorik ve kültürel zenginlik açısından önemli bir yere sahip olan Ege Bölgesi yüzyıllardır farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir bölgedir. Bu açıdan bölge oyunları kostüm, müzik ve daha birçok değişik unsurları içerisinde barındırmaktadır.” (Sürmene- li, 2010: 1). Yukarıda da bahsi geçen zeybek dışında bölgede çiftetelli, cirit, halay, kaşık, teke zortlatmaları, semahlar, gelin kına havaları ve kasap oyunları da oynanmaktadır. Bölge oyunları eğer açık havada oynanıyorsa davul, zurna, klarinet gibi sazların eşliği kullanılırken kapalı havada davulun yerine darbuka kullanılır. Kadınların tercih ettiği kapalı ortam oyunlarında ise cümbüş ve darbuka çalgıları temel çalgılar arasındadır.

Bölgede önemli bir yere sahip halk ozanları işledikleri konular ve kullandıkları dil açısından farklılıklara sahiptir. Örneğin bazıları yalın ve günlük dili kullanırken bazıları aruz ölçüsünde süslü ve ağır bir dil kullanırlar. Halk ozanlarının işlediği konular diğer bölgelerle benzerlik taşır şekilde aşk, sevda, kahramanlık, yiğitlik ve inançtır. Arifi, Âşık Deli Şükrü, Âşık Sırrı, Pesendi, Âşık Ömer, Harâbi, Fikri gibi isimler bölgenin önemli halk ozanlarıdır.

Eserlerin melodik dizilerine bakıldığında genellikle yahyalı kerem, yanık kerem, garip, misket, bozlak, kalenderi, beşiri, muhalif gibi dizilerin kullanıldığı görülmektedir. Ağıt yakma geleneğinin de oldukça yaygın olduğu bölgede kına gecelerinde gurbet havaları, boğaz ha-

vaları, ağıtlar, semahlar, kına havaları, gemici türküleri, gelin ağlatma gibi türler icrâ edilir.

Ege Bölgesi'ne baktığımızda TRT Türk Halk Müziği Repertuarı'na göre bu yöredeki halk ezgileri 600'e yakındır. Bunların yarısından fazlası uşşak, hüseyinî ve karcığar makamlarından müteşekkildir. Geriye kalanlar hicaz, kürdî, eviç, rast makamları başta olmak üzere nâdir de olsa hicazkâr, çargâh, nihavent ve segâh kullanılmaktadır. Ritmik yapıda ise yine yarıdan fazlası 9/8'lik veya 9/4'lük usûlün muhtelif düzûmleri şeklinde kullanılmaktadır.

Ege Bölgesi müziğinin en önemli temsilcisi ve aktarıcısı Hisarlı Ahmet'tir. Hisarlı Ahmet günümüze dek ulaşabilmiş çoğu türkünün derlenmesinde rol almıştır. Geniş repertuarıyla bu türkülerin yöre tavrına en uygun biçimde seslendirilmesinde de payı büyüktür. Hisarlı Ahmet dışında Özyay Gönüm, Hamdi Özbay, Ramazan Güngör, Talip Özkan, Ulalı Ali Rıza, Mansur Kaymak da bölgenin önemli sanatçıları arasındadır.

İzmir'in Kavakları, Kırmızı Buğday Ayrılmıyor Sezinden, Eklemedir Koca Konak Ekleme, Bağlamam Var Üç Telli, Gidin Bulutlar Gidin, Ağ Elime Mor Kınalar Yaktılar bölgenin en sevilen türküleri arasında sayılabilir.

1. Evlerinin Önü Yoldur (Al Fadime'm) / Afyon Türküsü

Al Fadime'm türküsü, Afyon'un Emirdağ ilçesinin Sağırlı Köyü'ndeki Fadime ile Cevizli Köyü'ndeki Efe Kadir arasında geçen hasretlik hikâyesidir. Fadime, küçüklüğünden itibaren güzelliğiyle herkesin kalbinde taht kurmuş pembe yanaklı, uzun boylu, sarışın, ceylan gözlü bir kızdır. Herkesin talip olduğu bu güzel kız, kendi aşiretinden komşu köyün genç yağız delikanlısı Efe Kadir'e gönlünü kaptırır. Efe Kadir de Fadime'sine vurgundur. Çok geçmeden ailesini yanına alıp Fadime'yi Allah'ın emri, Peygamber'in kavli ile istemeye gider. Fakat Fadime'nin ailesi kızlarını Efe Kadir'e vermek istemez. Boynu bükük, sevdasına kavuşamamanın üzüntüsüyle bir o yana bir bu yana dolaşır durur. Efe Kadir her nereye baksa sevdiceğini görür. En son bu hasretliğin son bulması için Fadime'yi kaçırmaya karar verir. Tüm köylünün tarla işleriyle uğraştığı bir zamanda Fadime sevdiceği Efe Kadir ile kaçır. Eve döndüğünde Fadime'yi bulamayan aile derhal ikisinin peşine düşerler. Çok geçmeden yakalanan âşıkler, oracıkta birbirinden ayrılmak zorunda kalır. Yaşı küçük kız kaçırıldığı için Efe Kadir cezaevine gönderilir. Fadime ise ailesinin zoruyla köylüsü Kara Musa ile evlendirilir. Dokuz ay hapiste kalan Efe Kadir içindeki yangına tercüman olacak şiirler kaleme alır. Cezasının ardından köye döndüğünde yârine yazdığı bu mısraları gözyaşı dökerek okur. Okuduğu şiirlerden "evlerinin önü yoldur" mısraıyla başlayan türküsü civardaki tüm sevdalı gençlerin dilinde dolaşır.

Evlerinin önü yoldur
Yoldan geçen karakoldur
Gurban olam sarı gelin
Gel testini bizden doldur

Al Fadime'm bal Fadime'm
Yanakları gül Fadime'm
Uyan uyan sabah oldu
Namazını gıl Fadime'm

Şu dağların burcu musun?
Kız boynumun borcu musun?
Gurban olam sarı gelin
Sen kötünün harcı mısın?

Evlerinin önü satır
Atlı geçer güpür güpür
Gurban olam sarı gelin
Gel de bizim evi süpür

Koyun yola dizilirdi
Bağlı ipler çözülürdü
Ahranımış gâvur oğlan
Buz olsaydı çözülürdü

Al Fadime'm suya gider
Su yolunda çalım eder
Çalım etme al Fadime'm
Ben cahilim aklım gider

EVLERİNİN ÖNÜ YOLDUR

(AL FADİMEM)

Yöresi: Afyon
Kimden Alındığı: Metin Akın

Derleyen: Ali Demirhan

14

NA MA_ ZI_ NI_ GIL_ FA_ DI_ MEM (SAZ_)
" " " " " " " " (SAZ_)

-1-

Evlerinin öñü yoldur
Yoldan geçen karakoldur
Gurban olam sarı gelin
Gel testini bizden doldur

Bağlantı: Al Fadime'm bal Fadime'm
Yanakları gül Fadime'm
Uyan uyan sabah oldu
Namazını gıl Fadime'm

-3-

Evlerinin öñü satır
Atlı geçer güpür güpür
Gurban olam sarı gelin
Gel de bizim evi süpür
Bağlantı...

-5-

Al Fadime'm suya gider
Su yolunda çalım eder
Çalım etme al Fadime'm
Ben cahilim aklım gider
Bağlantı...

-2-

Şu dağların burcu musun?
Kız boynumun borcu musun?
Gurban olam sarı gelin
Sen kötünün harcı mısın?
Bağlantı...

-4-

Koyun yola dizilirdi
Bağlı ipler çözülürdü
Ahranımış gâvur oğlan
Buz olsaydı çözülürdü
Bağlantı...

2. Devrent Deresini Duman B r d  / Denizli Türküsü

Bu türkünün hikâyesi 2 farklı şekilde rivayet edilmektedir. Birinci varyantı, Cumhuriyet dönemi öncesinde yurdu işgal eden düşmanlara karşı Ege Bölgesi'ndeki halkın, efelerin, çetelerin haklı mücadelesi esnâsında gerçekleşmiştir. Ancak dostun düşmanın birbirine karıştığı bu dönemde efe görünümlü dahili düşmanların sayısı az da değildir. Bunlardan birisi de Gâvur Ali. Kendine efe dedirtip, düşmanla işbirliği yapan hain birisidir. Helal haram demeden yol kesip insanların malına canına kasteden Ali... Ödemiş'in Kaymaklı Köyü'nden Ali'nin, dünyalar güzeli, tatlı dilli bir kız kardeşi vardır. Öyle ki tatlı dilli olmasından ötürü herkes onu Ayşe değil de Dudu olarak çağırır. K yl s  Süleyman, Dudu'ya mecnunlar gibi âşıktır. Dudu da Süleyman'a vurgundur. Arada bir gizlice buluşup hasret giderirler. Ne var ki Süleyman, Dudu'nun ailesine göre daha yoksuldur. Dudu'nun hem babası hem de kardeşi keçi inatlı olup bir kere "hayır" dediler mi onları sözünden geri çevirmek imk nsızdır. Böyle bir karaktere sahip olduklarının farkında olan Süleyman, bir türlü cesaret edip de kızı istemeye gidemez. Ancak Dudu'sundan da asl  vazgeçmeye niyeti yoktur. Dudu da babası ve abisinin bu hâlini bildiği için Süleyman'ın kaçırma teklifini kabul eder. Ertesi gün s zleştikleri yerde buluşup kaçacaklardır. Süleyman annesine gider ve aklından geçenleri bir bir anlatır. Annesi "Aman oğul, onların şerrini üstümüze  ekme. Boşuna Gâvur Ali demiyorlar. Deve kinlidir  stelik. Vazgeç oğul!" dese de Süleyman bir kere karar vermiştir. Geri dönüşü yoktur bu işin. Gün aşıp akşam vakti yaklaştığında Dudu ile Süleyman s zleştikleri yerde buluşur ve Süleyman onu atının terkisine alıp Devrent Deresi'ne doğru yolalırlar. Ertesi gün durumun farkına varan Dudu'nun ailesi hemen intikam yeminleri eder. Gâvur Ali dağdan köye iner, Süleyman'ın ailesini tehdit eder. "şerefimizi beş paralık eden, bacımı kaçıran adamı gördüğüm yerde mihlamazsam bana Gâvur Ali demesinler!" diye intikam yemini eder. Süleyman ve Dudu çoktan uzaklara gitmiştir. Ali her yerde onları arar. Ancak bir türlü izlerini bulamaz. Sonunda Ali'nin aklına bir şeytanlık gelir. On-

ları yakalamanın en güzel yolu, durumu kabul etmiş gibi görünmektir. Gavur Ali etrafa haber salar. “İki gönül bir olup karar vermişler. Gel-sin el öpsünler barışalım. Et tırnaktan ayrılır mı? Ne de olsa enişte-miz!” deyip onları getirtmek ister. Bu haberi duyan Süleyman’ın içinde ümitler yeşerir. Ancak Dudu bu hususta kararsız. Abisi de babası da hem kindar hem de inatçı. Dudu, Süleyman’a “Sen onları tanımazsın. deve kinlidir onlar. Bu işte bir şeytanlık var. Benim gönlüm rıza gös-termiyor. Ama yine de sen bilirsin.” der. Süleyman bir kere inanmıştır, daha doğrusu inanmak istemiştir. Bir yandan arkadaşına yük olma-mayı, diğer yandan da daha fazla gizlenemeyeceklerini düşünür. Der-ken, hemen yola koyulurlar. Süleyman aile büyüklerini araya koyup af dilemenin peşindedir. Süleyman derhal kahveye gidip büyüklerin ellerinden öpüp duruma el atmalarını istemiştir. Süleyman’ın geldiğini duyan Gavur Ali, kahvehaneyi bir hışımla basar, daha “hoş geldin” de-medem “Düştün tuzağıma. Sen kim oluyorsun da bacımı kaçıyorsun? Benim şerefimle oynuyorsun.” deyip tetiği Süleyman’ın alnına doğru çeker. Süleyman oracıkta ruhunu teslim eder. Gavur Ali orayı terkedip doğruca dağ yolunu gerisin geriye tutar. Acı haber tez yayılır. Dudu bir yandan, Süleyman’ın annesi ve babası bir yandan yere atarlar kendile-rini. Bu hüznü olay Devrent türküsü olarak dillerde dolandır durur ve günümüze kadar gelir.

Bir diğer rivâyet ise 12 Şubat 1933 tarihinde Buldan-Devrent arasındaki dereye meydana gelen olay hakkındadır. Yeni Türkiye’de ulaşım henüz gelişmemiştir. Kervancılar yol güzergâhındaki en kısa geçit olması hasebiyle özellikle Devrent boğazını görmeden geçemez-lerdi. Denizli’nin Gölemezli Köyü’nden Deveci Kuru Ali’nin Musa’sı, Menevişli Veli ve Süleyman develerine buğday ve arpa almak için Sa-rayköy’den Sarıgöl’e yola çıkarlar. Mevsim kış, yollar karlı, fırtınalı, ti-pili... Kervancılar Devrent deresine gelmeden önce köylüler ile karşıla-şırlar. Köylüler çok kar yağdığını, fırtınanın olduğunu söylerler. Oraya gitmemelerini, Devrent boğazından geçemeyeceklerini söyleseler de onlar dinlemez yollarına devam ederler. Sözü edilen yere geldiklerinde

önce develerin ayağı kayar uçuruma yuvarlanırlar. Ardından, peşi sıra Musa, Veli ve Süleyman da develeri kurtarayım derken kar ve tipiden korunamayıp soğuktan donup ölürler. Bu acı olay üzerine bu türkünün yakıldığı hikâye edilmektedir.

Devrent deresine duman bürüdü
Yedi devesiyle Musam yürüdü
Musa'mın ciğeri mos mor (oldu) çürüdü

Devrent dereleri dar geldi bana
Vâdesiz ölümler zor geldi bana

Devrent deresine çıvgınlar esti
Elimi kolumu poyrazlar kesti
Feleğin bizlere neyimiş kastı

Devrent dereleri dar geldi bana
Vâdesiz ölümler zor geldi bana

Devrent deresinden biz de geçelim
Sılaya varmaya yollar açalım
Deve kirasından biz vazgeçelim

Yıkıldı develerim kaldıramadım
Tutuldu dillerim söyleyemedim

Devrent deresinde üç yiğit buydu
Musa'mın gözlerini kargalar oydu
Musa'mın öldüğünü anası duydu

Ağlasın ağlasın anam ağlasın
Ötkün pesereyimi duda bağlasın

Devrent deresinde bir bölük koyun
Musa'mın elbisesini hamamda soyun
Musa'mın öldüğünü yolcuya sorun

Ağlasın ağlasın anam ağlasın
Ötkün tülülerimi duda bağlasın

Devrent deresinde develer katar
Musa'mın ölüsü çaylarda yatar
Kula'nın yolcusu gel bize kurtar

Dervent dereleri dar geldi bize
Vâdesiz ölümler zor geldi bize

Devrent deresini kar gene bastı
Sağımdan solumdan tufanlar esti
Sılda yavuklum umudu kesti

Devrent dereleri dar geldi bana
Ecelsiz ölümler zor geldi bana

Devrent çayları da arpayla doldu
Veli oğlanın gözlerini kargalar oydu
Ala canlı iken de kabire kondu

Ağlasın ağlasın anam ağlasın
Benim kara mayamı kimler bağlasın

Devrent dereleri kan ile doldu
Musa'mın gözünü sansarlar oydu
Elim üşüdü de bedenim buydu

Devrent dereleri dar geldi bana
Ecelsiz ölümler zor geldi bana

Devrent'e varmaya mecal kalmadı
Yoldan geçen atlılar bizi almadı
Dünyanın malında gözüm kalmadı

Yatırdım devemi kaldıramadım
Tecellim böyleymiş ben bilemedim

Evimizin önünde bir dönüm avlı
Avlının içinde kır atım bağlı
Musa'mı sorarsan bir evin oğlu

Yanmadık mı kaldı bu yiğitlere
Cennet mekan olsun bu şehitlere

Arkayı dayadım sarı kayaya
Yükümü yüklettim tülü mayaya
Canımı değiştirim kayma paraya

Ağlasın ağlasın anam ağlasın
Tülü besireğimi duda bağlasın

Devrent deresinde kar bulamadım
Yıkıldı devemi kaldıramadım
Kalmışım ben tufanda kurtulamadım

Devrent dereleri dar geldi bana
Ecelsiz ölümler zor geldi bana

Değirmene vardım yükümü yıktım
Kaldırdım kafamı havaya baktım
Ben bu tatlı canı ucuza sattım

Kudretten karadır Musa'mın kaşı
Her daim böyledir feleğin işi

DEVRENT DERESİNİ DUMAN BÜRÜDÜ

Yöresi: Denizli
Kimden Alındığı: Süleyman Uğur
%

Derleyen: T.R.T. İSTANBUL RADYOSU
THM MÜDÜRLÜĞÜ

(SAZ.....)

5
DEV RENT DE RE SÍ NE DU MAN BÚ RÜ
DEV RENT DE RE SÍ NE ÇIV GIN LA RES

8
DÜ O FOF (SAZ.....)
Tİ O FOF

12
1. 2. YE Dİ DE VE
E LÍ MÍ KO

15
YÍ LEN MU SAM YÜ RÜ DÜ
LU MU POY RAZ LAR KES Tİ

18
MU SA MIN CÍ ĞE Rİ
FE LE ĞIN BİZ LE RE

20
2- MOS MO ROL DU ÇÚ RÜ DÜ O FOF
BÖY LE MÍ KAS TI O FOF

23
1. 2. (SAZ.....)

27

AĞ LA SI NAĞ LA SIN A NAM AĞ LA
DEV RENT DE RE LE Rİ DAR GEL Dİ BA

30

SIN TÛ LÛ MA YA LA Rİ DU DU BAĞ LA
NA VA DE Sİ ZÖ LÛM LER ZOR GEL Dİ BA

34

SIN
NA

-1-

Devrent Deresi'ne duman bürüdü of of
Yedi deveyilen Musa'm yürüdü
Musa'mın çiğeri mosmor oldu çürüdü of of
Ağlasın ağlasın anam ağlasın
Tülü mayaları dudu bağlasın

-2-

Devrent Deresi'ne çıvgınlar esti of of
Elimi kolumu poyrazlar kesti
Feleğin bizlere böyle mi kastı of of
Devrent Dereleri dar geldi bana
Vâdesiz ölümler zor geldi bana

3. İzmir'in Kavakları / İzmir Türküsü

Sultan II. Abdülhamid döneminde yaşamış Çakırcalı (Çakıcı) Mehmet Efe'nin hayat hikâyesinin türküsüdür. Çakırcalı Mehmet 1895-1910 yılları arası İzmir, Aydın, Denizli, Nazilli, Ödemiş, Konya, Antalya ve Muğla civarlarında dolaşmış ve kendince adalet dağıtmaya çalışan bir efedir. Dağlara çıkmasının asıl sebebi kendisi gibi zeybek olan babası Çakırcalı Ahmed Efe'nin öldürülmesidir. O dönemde diğer Osmanlı toprakları gibi bu bölgedeki topraklar da tehdit altındadır. Zaptiye çavuşu Boşnak Hasan tarafından katledilen babasının hem intikamını almak hem de haksızlıklara karşı durmak için Çakıcı Mehmet Efe, kısa zamanda çok geniş bir bölgeyi hükümrancılığı altına alır. Öyle ki Osmanlı'nın hüküm sürdüğü topraklarda Osmanlı ile eşit koşullarda anlaşma yaparak bağımsız bir devlet gibi hareket etmiştir.

Zalimden alıp mazluma vermesi, onların hakkını hukukunu gözetmesi onun halkın nazarında büyük bir kurtarıcı olarak görülmesini sağlamıştır. Bu yönüyle yol, köprü ve camiler yaptırmıştır. Ege'nin hemen hemen her bölgesinde bir efe vardı. Çakırcalı Mehmet'e rakip olan efelerin de sayısı az değildir. Bunlardan birisi de Kamalı Zeybek'tir. Çakıcı Mehmet Efe'nin kızanlarından birisi yanlışlıkla Kamalı Zeybek'in eşini kaçırmıştır. Ortaya çıkan bu husumetten ötürü Kamalı Zeybek, Çakırcalı'dan intikam almak için Köselioğlu Efe'nin çetesine katılır. Ancak çıkan çatışmada Çakıcı Mehmet Efe hem Köselioğlu Efe'nin çetesini hem de sonraki mücadelelerde Kamalı Zeybek'i yener. Bu şekilde rakipsiz kalan Çakıcı Mehmet Efe'nin şöhreti her tarafa yayılır ve kendisi için "İzmir'in Kavakları" türküsü yakılır.

İzmir'in kavakları
Dökülür yaprakları
Bize de derler Çakıcı
Yâr fidan boylum
Yıkarsız konakları

Servim senden uzun yok
Yaprağında düzüm yok
Kamalı da Zeybek vurulmuş
Yâr fidan boylum
Çakıcı'ya sözüm yok

Mehmet derler adına
Şeker uymaz tadına
Çakıcı da efeyi vuranlar
Ermesin muradına

İZMİR'İN KAVAKLARI

Yöresi: İzmir
Kimden Alındığı: Ekrem Güyer

Derleyen: Muzaffer Sansözzen

İZ Mİ RİN KA VAK LA RI DÖ KÜLÜR YAPRAK LA RI (SAZ.
SERVİMSEN DEN U ZUN YOK YAPRAĞIN DA DÜ ZÜM YOK

4
Bİ ZE DE DER LER ÇA KI CI YÂR Fİ DAN BOY LUM
KA MA LI DAZEY BEK VU RUL DU YÂR Fİ DAN BOY LUM

6
YI KA RIZ KO NAK LA RI
ÇA KI CI YA SÖ ZÜM YOK

-1-

İzmir'in kavakları
Dökülür yaprakları
Bize de derler Çakıcı
Yâr fidan boylum
Yıkarız konakları

-2-

Servim senden uzun yok
Yaprağında düzüüm yok
Kamalı da Zeybek vurmuş
Yâr fidan boylum
Çakıcı'ya söztüm yok

4. Başçeşme'den İndik / Manisa Türküsü

Merdan Güven'in çalışmasından naklen M. Selçuk Satı bu türkünün hikâyesini rivâyet etmektedir. 1900'lü yılların başlarında meydana gelen bu hadise kolluk birlikleri ve kaçakçılar arasında geçmiştir. Ege Bölgesi bugün olduğu gibi o dönemde de özellikle geniş bir toprağa yayılan tütün ekimi ile meşhurdur. Burada tütün kaçakçılığı, halk dilinde ayıngacılık yaygın bir şekilde yapılmaktadır. Haliyle kolluk görevlileri ile kaçakçılar arasında bitmeyen bir mücadele sürmektedir. Pek çok insanın yaralanmasına, hayatını kaybetmesine yolaçar bu durum. O dönemde Osmanlı hükümetinin özel izniyle Fransızlar tarafından kurulan Reji adlı şirket neredeyse tüm bölgenin tütün pazarını ele geçirmiştir. Fiyatların belirlenmesinden tutun da dağıtım ve satımına kadar her şey bu firmanın denetiminden geçmektedir. Zayıf ekonomik şartlarda geçimini sağlamaya çalışan halk elde ettiği tütünün yarım kilosunu dahi kendine ayıramamaktadır. Bu tutum karşısında Sultan II. Abdülhamid tekelciliği ortadan kaldırmaya çalışsa da o dönemde bazı ekonomik ve politik nedenlerle muvaffak olamamıştır. Bu durum pek çok insanın birbirine girmesine ve bölgede iç huzursuzluğa yol açmıştır. Türküye konu olan olay 1917 yılının ağustos ayında gerçekleşmiştir. İzmir'in Kaklıç Köyü'nden aldıkları tütünleri deri torbalara doldurarak Kırkağaç'a götürmeye çalışan dört ayıngacı, Yunt Dağları üzerinden menzile varmaya çalışırlar. Hedefleri Çamlıca Dağı'nın Başçeşme olarak bilinen bölgesine ulaşmak. Kaçakçıların başı bölgedeki her patikayı, yolu avucunun içi gibi bilen Melek Mustafa'nın riyâsetinde dört arkadaş Başçeşme'ye yaklaşır. Melek Mustafa, arkadaşlarından, kalan yolu at üzerinde değil de yürüyerek devam etmelerini ister. Melek Mustafa bu kadar rahat gelmelerinin hayra alâmet olmadığını düşünmektedir. Yol güzergâhında hiç çakal uluması dahi duyulmamış olması onu oldukça tedirgin etmiştir. Nitekim sezgilerinde yanılmaz. Daha önceden çatışmış olduğu Kolcubaşı İsmail pusuda onları bekle-

mektedir. Melek Mustafa, Kolcubaşı İsmail'i önceki çatışmada yaralamış ve 3 parmağının kopmasına sebep olmuştur. Bu sebeple İsmail, Melek Mustafa'dan aynı zamanda intikamını da almak istemektedir. Derken, yaylın ateşine tutulan Melek Mustafa ve 3 genç arkadaşından sadece Melek Mustafa canlı olarak kaçmayı başarır. Diğerleri oracıkta can verir. Geride kucağı bebekli iki gelin, bir de taze nişanlı bırakarak terk-i diyar ederler. Bu gencecik nişanlı kızın dilinden de bu türkü sâdır olur.

Başçeşme'den indik akşamüzeri
Devrisi gündü Kırkağaç'ın pazarı
Bilmem bize deydi kimin nazarı

Başçeşme düzünü al kanlar aldı
Eli kınalı gelinler acılı kaldı

Başçeşme düzünde iki hurç tütün
Etrafımız çevrildi kolcuyla bütün
Durman arkadaşlar kurşunlar atın

Başçeşme düzünü al kanlar aldı
Kucağı bebek gelinler acılı kaldı

Öveçli kırında üç sıra mezar
Biz vurulduk imamımız dağlarda gezer
Gün olur kalemler bunları yazar

Başçeşme düzünde vurdular bizi
Kolcubaşı İsmail'in gülmesin yüzü

BAŞÇEŞME'DEN İNDİK

Yöresi: Manisa
Kimden Alındığı: Selçuk Sati

Derleyen: Nihat Kaya

-1-

Başçeşme'den indik akşamüzeri
Devrisi gündü Kırkağaç'ın pazarı
Bilmem bize deydi kimin nazarı
Başçeşme düzünü al kanlar aldı
Eli kınalı gelinler acılı kaldı

-2-

Başçeşme düzünde iki hurç tütün
Etrafımız çevrildi kolcuyla bütün
Durman arkadaşlar kurşunlar atın
Başçeşme düzünü al kanlar aldı
Kucağı bebek gelinler acılı kaldı

-3-

Öveçli kırında üç sıra mezar
Biz vurulduk imamımız dağlarda gezer
Gün olur kalemler bunları yazar
Başçeşme düzünde vurdular bizi
Kolcubaşı İsmail'in gülmesin yüzü

5. Kütahya'nın Pınarları / Kütahya Türküsü

Üzerine türkü yakılan Vehbi, Kütahya'nın tanınmış eşrâfından Kadıyoranlar lakâbı ile bilinen bir ailedendir. Babası Şükrü Efendi civarın hâli vakti yerinde şahsiyetlerinden olup manifaturacılık yapmaktadır. Şükrü Efendi'nin sırasıyla Vehbi (1880-1901), Haşim (1885-1960) ve Azime (1895-1968) adlarında üç çocuğu vardır. Vehbi babasıyla manifaturacılık yapmaktadır. Henüz hayatının baharındayken bir yanlış anlama sonucu öldürülmüştür.

Bölgede “Deli Düve” takma adıyla bilinen hafif meşrep bir kadın, Vehbi'nin dükkanından mütemadiyen kumaşları veresiye olarak alır. Ancak uzun bir müddettir borcunu ödememektedir. Borcunu ödemesi için “Deli Düve”nin evine giden Vehbi, kapıyı çalar. Deli Düve pencereden kapıya bakarak Asalılar sülalesine mensup Ahmet Bey'in evde olduğunu, daha sonra dükkana geleceğini söyler. Ahmet Bey, dostunun kapısını çalan kişiyi görmek için dışarı çıktığında kendisinden daha yakışıklı ve genç Vehbi'yi görür. Deli Düve'nin bu gençle konuşmasını farklı algılayarak Vehbi ile tartışmaya, ardından da kavgaya tutuşur. Vehbi bu olay esnâsında Ahmet'in bıçak darbelerine dayanamayıp al kanlar içinde yere yığılır. Hakikatte Vehbi'nin Deli Düve ile hiçbir âlâkasının olmadığı Ahmet'e söylendiyse de Ahmet buna inanmaz ve hayatının baharında 21 yaşındaki Vehbi'yi öldürür.

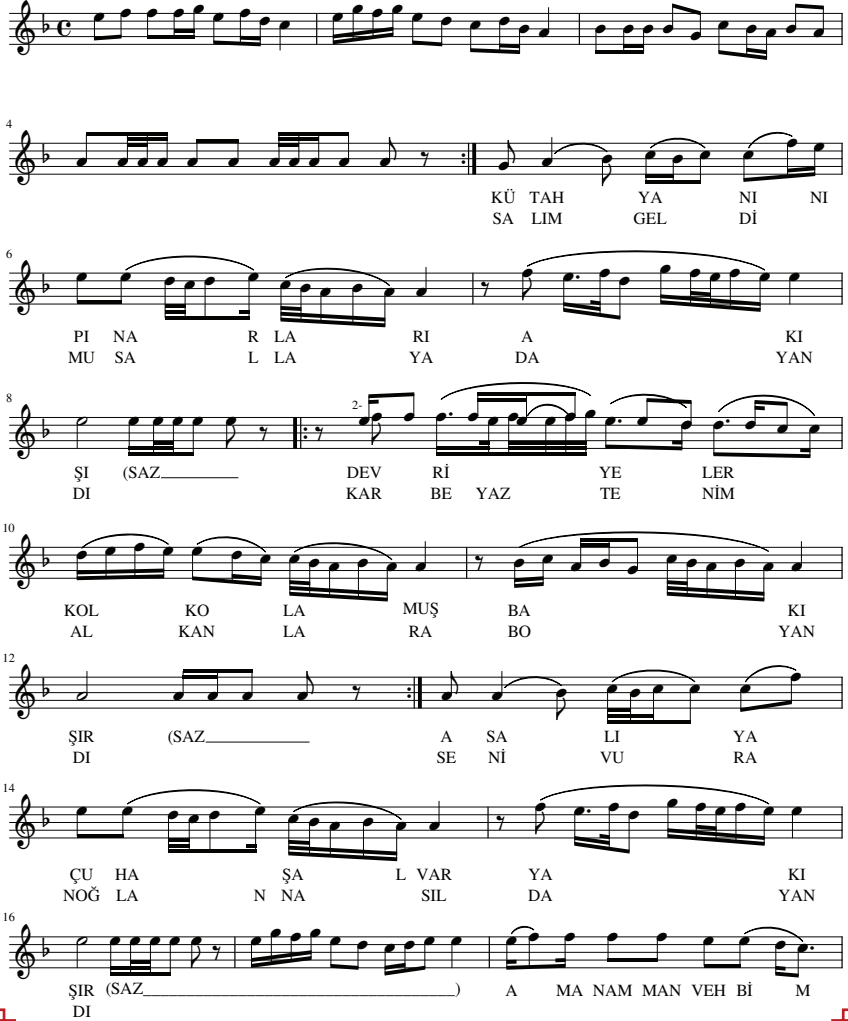
Kütahya'nın pınarları akışır
Zaptiyeler kol kol olmuş bakışır
Asalı'ya çuha şalvar yakışır
Aman aman Vehbi'm öyle de böyle olur mu?
Ah ben ölürsen dünya sana kalır mı?

Salım geldi musallaya dayandı
Karbeyaz Vehbi'm al kanlara boyandı
Seni doğuran ana nasıl dayandı
Aman aman Vehbi'm öyle de böyle olur mu?
Ah ben ölürsen dünya sana kalır mı?

KÜTAHYA'NIN PINARLARI

Yöresi: Kütahya
Kimden Alındığı: Hisarlı Ahmet

Derleyen: Yücel Paşmakçı

KÜ TAH YA Nİ Nİ
SA LIM GEL Dİ

PI NA R LA RI A KI
MU SA L LA YA DA YAN

Şİ (SAZ...) DEV Rİ YE LER
DI (SAZ...) KAR BE YAZ TE NİM

KOL KO LA MUŞ BA KI
AL KAN LA RA BO YAN

ŞİR (SAZ...) A SA LI YA
DI (SAZ...) SE Nİ VU RA

ÇU HA ŞA L VAR YA KI
NOĞ LA N NA SIL DA YAN

ŞİR (SAZ...) A MA NAM MAN VEH Bİ M
DI

19
ÖY LE BÖ Y LE O LUR

21
MU (SAZ. _____) A HI BE NÖ LÜR SEM

23
DÜN YA SA NA KA LİR

25
MI

-1-

Kütahya'nın pınarları akışır
Zaptiyeler kol kol olmuş bakışır
Asalı'ya çuha şalvar yakışır
Bağlantı: Aman aman Vehbi'm öyle de böyle olur mu?
Ah ben ölürsen dünya sana kalır mı?

-2-

Salım geldi musallaya dayandı
Karbeyaz Vehbi'm al kanlara boyandı
Seni doğuran ana nasıl dayandı
Bağlantı...

6. Çıktım Belen Kahvesine (Ormancı) / Muğla Türküsü

Günümüzde hemen hemen herkes tarafından sevilen bu türkü 1946 yılının temmuz ayında Muğla'da meydana gelen bir olay üzerine yakılmıştır. Muğla'nın Gevenes Köyü, şimdiki adı Çaybükü Mahallesi'nin Belen Kahvesi'nde ağanın oğlu Mustafa Şahbudak ile çocukluk arkadaşı muhtar Tevfik Cezayir hemen hemen her akşam dama oynar. Bu oyunu kahvehanedeki herkes heyecanla takip eder. Yine böyle bir günde kapıdan Sarı Mehmet lakaplı Ormancı içeri girer. Sarhoş bir hâlde olan Sarı Mehmet, muhtara bir gün önce Çiftlik Köyü'nde meydana gelen yangın evrakını Yatağan'a teslim etmesi için bir bekçinin gönderilmesini ister. Oyun esnâsında muhtar, Mehmet'e "seçim sonuçlarının ilçeye götürüleceğini ve bu yüzden bekçiyi veremeyeceğini" söyler. Ormancı aldığı cevaptan hoşnut olmaz ve sinirlenerek dışarı çıkar. Çok geçmeden Ormancı tekrar Mustafa ve Muhtar Tevfik'in oynadığı masaya gelir ve orayı dağıtarak küfürler savurur. Buna dayanmayan ağanın oğlu Mustafa, Ormancı'ya bir tokat atar. Durumun daha da ileri boyutlara taşmaması için köylüler Ormancı'yı dışarı çıkarmaya çalışır. Ormancı bu esnâda ağızına gelen küfürleri söyler. Buna dayanmayan Mustafa, Ormancı'nın üzerine yürür. Ormancı elindeki kamayı Mustafa'ya doğru tutar ve Mustafa'yı sol kolundan yaralar. Mustafa da Ormancı'yı korkutmak amacıyla belindeki tabancayı çıkarır yere doğru birkaç el sıkır. Ancak seken kurşunlar ikisini ayırmaya çalışan can dostu Muhtar Tevfik'e isabet eder. Mustafa oracıkta yere yığılan Tevfik'i tahta bir sal yardımıyla hastaneye götürür. Yolda çok fazla kan kaybeden Tevfik, son anda hastaneye ulaştırılır. Ancak Doktor Veli Bey, Tevfik için yapacak birşeyin kalmadığını söyler. Tevfik o esnâda eliyle işaret eder, Mustafa'yı yanına çağırır, "Ben ölüyorum hakkını helal et!" diyerek son nefesini verir. Mustafa en yakın arkadaşının ölümüne sebebiyet vermesine mi üzölsün, yoksa bu elim olay yüzünden yıllarca hapiste kalmasına mı üzölsün...

Bu acı olay nedeniyle Ormancı görev yerini bırakır, başka diyarlara göçer. Mustafa da cezası bittikten sonra üzüntüden köyüne geri dönemez. Şehir merkezine taşınır. 2000'li yılların başında vefat eder. Mustafa'nın anne tarafından akrabası Değirmenci Tahir Usta bu hüznü hikâyeden müllhem Ormancı türküsünü yapmıştır.

Çıktım Belen kahvesine baktım ovaya
Bay Mustafa çağırıldı, dam oynamaya,
Ormancı da gelir gelmez, yıkar masayı,
Söz dinlemez Ormancı, çekmiş kafayı.

Aman ormancı, canım ormancı
Köyümüze bıraktın yoktan bir acı

Gevenes'in (Gereviz) ortasında, değirmen döner,
Değirmenin suları, dağından iner,
Ormancı'ya atılan kurşun, Tefvik'e döner,
Tefvik'in feryatları, yürekler deler.

Aman Ormancı, canım Ormancı
Köyümüze bıraktın yoktan bir acı

Gevenes'in suları hoştur içmeye,
Üstünde köprüsü var, gelip geçmeye,
Tefvik'imi vurdular, hiç mi hiç yere,
Yazık ettin Ormancı, köyün iki gencine

Aman Ormancı, canım Ormancı
Köyümüze bıraktın yoktan bir acı

ÇIKTIM BELEN KAHVESİNE (ORMANCI)

Yöresi: Muğla

Derleyen: Hamdi Özbay

(SAZ)

3

5

7

9

11

13

ÇIKTIMBELEN KAHVE Sİ NE BAKTIM O_ VA YA
GE RE Vİ ZİN OR TASINDA DE ĞİR MEN DÖ NE R

BA_ K TI M O VA YA BAYMUSTA FA ÇAĞI_ R DI
DE_ ĞİR MENDÖ_ NE R DE ĞİR MENİN SU LA_ RI

DAMO_ Y NA MA YA AMANOR MAN CI
DAĞI_ N DA Nİ NE R

YA_ K TIN OR MA_ NCI KÖYÜMÜZE GE Tİ_ R Dİ_ N

YOK TA_ N Bİ RA CI

-1-

Çıktım Belen kahvesine baktım ovaya
Bay Mustafa çağırdı, dam oynamaya,
Ormancı da gelir gelmez, yıkar masayı,
Söz dinlemez ormancı, çekmiş kafayı.
Bağlantı: Aman ormancı, canım ormancı
Köyümüze bırakın yoktan bir acı

-2-

Gereviz'in ortasında, değirmen döner,
Değirmenin suları, dağından iner,
Ormancıya atılan kurşun, Tefvik'e döner,
Tefvik'in feryatları, yürekler deler.
Bağlantı...

-3-

Gevenes'in suları hoştur içmeye,
Üstünde köprüsü var, gelip geçmeye,
Tefvik'imi vurdular, hiç mi hiç yere,
Yazık ettin ormancı, köyün iki gencine
Bağlantı...

7. Gökçen Efem İner Gelir İnişten / İzmir Türküsü

Bu eser Ege Bölgesi'ne ait kahramanlık türküsünün hikâyesidir. Aynı zamanda türküye de ismini veren Gökçen Hüseyin Efe, 1889 yılında Ödemiş'in Ayasurt Köyü'nde dünyaya gelen bir yiğit. Öyle bir yiğit ki Kurtuluş Savaşı yıllarında, hemşerisi olan Halil Efe ile halkı Yunanlılara karşı örgütleyerek bir çete oluşturur. Türlü türlü durumlarda Yunan askerî birliklerini kurduğu çete kuvvetleri ile yenilgiye uğratan Gökçen Efe'nin ünü Yunanların da diline dolanır. Yunan işgal kuvvetleri komutanı ne yaptıysa Gökçen Efe'yi dağdan inmeye ikna edemez ve sonunda çareyi kellesine ödül koymada bulur ancak bu da kâr etmez.

Kurtuluş Savaşı devam ederken Gökçen Efe arkadaşlarıyla birlikte Yunanlılara ait çeşitli karakollara baskın düzenler ve zaferler elde eder. Kaderin cilvesi, Gökçen Efe bu sıralarda ağır hastalanmasına rağmen yine de yiğitçe düşmanla çarpışmaya devam eder. 1919 yılında hasta haliyle katıldığı çatışmaların birinde hayatını kaybeder ve kahramanlığı devlet tarafından ödüllendirilerek adına türküler yakılır. İşte bu türkülerden birisi de "Gökçen Efem İner Gelir İnişten":

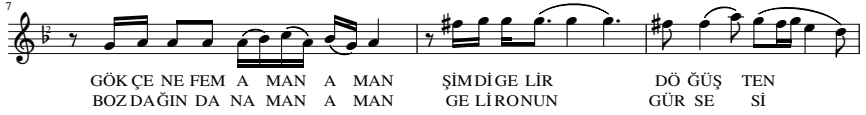
Gökçen Efem iner gelir inişten
Her yanları görünmüyor gümüştən
Gökçen Efem şimdi gelir dövüşten
Gökçen Efem, efelerin efesi
Altın gümüş para dolu kesesi

Gökçen Efem, efelerin efesi
Altın gümüş para dolu kesesi
Bozdağ'ından gelir onun gür sesi
Gökçen Efem, efelerin efesi
Altın gümüş para dolu kesesi

GÖKÇEN EFEM İNER GELİR İNİŞTEN

Yöresi: İzmir
Kimden Alındığı: Avni Güler

Derleyen: Muzaffer Sarısözen

-1-

Gökçen Efem iner gelir inişten
Her yanları görmüyor gümüşten
Gökçen Efem şimdi gelir dövüşten
Gökçen Efem, efelerin efesi
Altın gümüş para dolu kesesi

-2-

Gökçen Efem, efelerin efesi
Altın gümüş para dolu kesesi
Bozdağ'ından gelir onun gür sesi
Gökçen Efem, efelerin efesi
Altın gümüş para dolu kesesi

8. Çökertme / Muğla Türküsü

Halk müziğinde en çok icrâ edilen türküler arasında gösterilen bu eserin kahramanı Halil, bir namus meselesinden dolayı kız kardeşini öldürdüğü için kaçak bir hayat sürmeye başlar. Bu süreç içerisinde sık sık İstanköy (Kos Adası)'e gider, gelir. Yine günlerden birgün İstanköy'e gittiğinde bir düğüne davet edilir ve düğünde Rumlar, Halil'i yakalatar; Halil 7 yıl hapis yatar. Bu olaydan dolayı Halil ile Rumlar arasında bir husumet başgösterir.

Halil kaçak olarak gezer ama genç delikanlı aynı zamanda "Çacı Gülsüm" olarak anılan Hafize (Hafse)'ye gönlünü kaptırır. İki kez Gülsüm'ü kaçıran Halil, sonuncusunda Yalıkavak'ın karşısındaki Gündür'de bir in bulur ve Gülsüm'le orada yaşamaya başlar. Aldığı bir duyumun ardından Gülsüm ile birlikte Yalıkavak yakınındaki Çökertme'ye gelen Halil, buradan bir kayık ile adalara kaçmayı planlar. Rum gemicilerden Kosta Paho (Koslu Paho) ile anlaşır. Ancak Rumlarla arasındaki husumetten dolayı bu gemici Halil'e hain bir pusu kurar. Bu plana göre Paho, Halil'e Aspat'a gitmeyi teklif eder. Tekne Aspat'tan Bitez koyuna gelerek demir atar. Daha önceden Çerkes Kaymakam'a Halil'i ihbar eden Paho'nun planı dahilinde Halil yaralı bir şekilde ele geçirilir. O halde Bodrum'a getirilir ve kaymakamlık binasının altında bir mahzene hapsedilir. Halil burada acı içerisinde geçirdiği günlerden birgün Ömer Çavuş tarafından boğazlanarak öldürülür ve cesedi aceleyle gömülür.

Bu olay üzerine Bodrum'da bir türkü yakılır:

Çökertme'den çıktım da Halil'im, aman başım selamet
Bitez de yalısına varmadan Halil'im, aman koptu kıyamet
Arkadaşım İbrahim Çavuş Allah'ına emanet

Burası da Aspat değil Halil'im aman Bitez yalısı
Ciğerime ateş saldı aman kurşun yarası

Gidelim gidelim Halil'im Çökertme'ye varalım
Kolcular gelirse Halil'im nerelere kaçalım
Teslim olmayalım Halil'im aman kurşun saçalım

Burası da Aspat değil Halil'im aman Bitez yalısı
Ciğerime ateş saldı aman kurşun yarası

Güvertede gezer iken aman kunduram kaydı
İpekli mendilimi aman o rüzgâr aldı
Çakır da gözlü Gülsüm'ümü Çerkes Kaymakam aldı

Burası da Aspat değil Halil'im aman Bitez yalısı
Ciğerime ateş saldı aman kurşun yarası.

ÇÖKERTME

Yöresi: Muğla
Kimden Alındığı: Rüştü Gür

Derleyen: Muzaffer Sarısözen

1. 2.

6 Ç Ö K E R T M E D E N Ç I K D İ M D A H A L İ L İ M A M A N B A Ş I M S E L Â
G Ü V E R İ T E D E G E Z E R İ K E N A M A N K U N D U R A M K A Y

9 M E T (S A Z _ _) B İ T E Z D E Y A L I S I N A V A R M A D A N H A L İ L İ M
D İ İ P E K L İ M E N D İ L İ M İ H A L İ L İ M

12 1. 2.
A M A N K O P T U K I Y A M E T A M A N K O P T U K I Y A M E T
A M A N O R Ü Z G A R A L D İ A M A N O R Ü Z G A R A L D İ

16 A R K A D A Ş I M İ B R A M Ç A V U Ş A L L A H I M A E M A
Ç A K I R D A G Ö Z L Ü G Ü L S Ü M Ü M Ü A M A N K O L C U L A R A L

19 1. 2.
N E T N E T B U R A S I D A A S P A T D E Ğ İ L H A L İ L İ M
D İ D İ

23 A M A N B İ T E Z Y A L I S I (S A Z _ _) C İ Ğ E R İ M E A T E Ş S A L D İ

27 T E L L İ K U R Ş U N Y A R A S I

-1-

Çökertmeden çıktım da Halil'im, aman başım selamet,
Bitez de yalısına varmadan Halil'im, aman koptu kıyamet.
Arkadaşım İbrahim Çavuş Allah'ıma emanet

Bağlantı: Burası da Aspat değil Halil'im aman Bitez yalısı,
Cığırime ateş saldı aman kurşun yarası

-2-

Güvertede gezer iken aman kunduram kaydı,
İpekli de mendilimi aman o rüzgâr aldı,
Çakır da gözülü Gülsüm'ümü Çerkes Kaymakam aldı

Bağlantı...

9. Ahmet Bey'in Bir Küheylan Atı Var / Kütahya Türküsü

Kütahya'nın tanınmış ve zengin ailelerinden birinin oğlu olan Ahmet Bey, yaşadığı yere yakışıklılığı ve güzelliği ile nam salmış bir gençtir. Ahmet'in gittiği yerlerde bütün kızların gözü onda, geçtiği mahallelerde kızlar ona bakmaya doyamazdı. Fakat bunların hiçbiri Ahmet'in umurunda değil. Onun tek derdi okumak. Küheylan atı ile evden medreseye, medreseden eve... Tabii ki bir de yakın arkadaşı var Ahmet'in meşhur şairimiz Hacı Pasendi'nin oğlu Çakır Efe. Aynı medresedeler, sürekli birlikte geziyorlar, yiyorlar, içiyorlar. Gel gör ki Ahmet'in bu gözleri kamaştırıcı güzelliği ve gördüğü ilgi Çakır Efe'de ufak da olsa bir kıskançlık kıvılcımını yakmış.

Ama Çakır Efe, Ahmet gibi değil. Kütahya'da nam salmış hafif-meşrep bir kadın olan "Düverli"nin batağına düşmüş. Çakır'ın gözü hiçbir şeyi görmez olmuş. Ne medrese ne başka bir şey. Ahmet'i de istiyor yanına. İstiyor ki o da düşsün bu bataklığa. Ahmet'in medresede imtihanının olduğu bir gün yapıyor planı Çakır Efe. Düverli'yi kapatıyor evine. İmtihandan sonra diller döküyor Ahmet'e, gelsin diye evine. Ahmet bir iki denese de bundan kaçamayacağını anlar ve tamam der. Eve girdikleri gibi Düverli, Ahmet'i görür ve boynuna atlar. Ahmet ne kadar çekinse de genç sonuçta, bir süre sonra bu batağa o da düşer. Çakır Efe'nin yüreğindeki kıskançlık kıvılcımı gördüklerinin ardından harlanıyor, harlanıyor, harlanıyor... Çıkardığı gibi belindeki sivri kamasını saplar Ahmet'in sırtına ve kaçır. Ahmet sırtında kama ile biraz yürüdüktan sonra bir sokakta yere yığılır. Ahmet'in ölümü hızlıca duyulur. Yöre halkını öyle derinden etkiler ki bu olay, bir türküdür duyulmaya başlanır cümle eşraftan:

Ahmet Bey'in bir küheylan atı var
Mavi şalvarının bende yükü var
Ahmet Bey'in benden başka nesi var

Saklan dağlar Ahmet Bey'in kışından
Hiç sevdalar geçmedi mi başından?

Annem benim sandığımı açmasın
Mavi şalvarıma uçkur takmasın
Oğlum gelecek diye yola bakmasın

Saklan dağlar Ahmet burdan geçti mi?
Yoksa hovardalar aldı kaçtı mı?

Ahmet Bey'in boy kürkü var dizinde
Püskürme ben hu çekiyor yüzünde
Şimdi kızlar hiç durmuyor sözünde

Saklan dağlar Ahmet Bey'in kışından
Hiç sevdalar geçmedi mi başından?

Ahmet Bey'in boy kürkü var sarıdan
Ahmet Bey'in kaderi yok karıdan
Dost bildiği bıçakladı geriden

Saklan dağlar Ahmet burdan geçti mi?
Yoksa hovardalar aldı kaçtı mı?

AHMET BEY'İN BİR KÜHEYLAN ATI VAR

Yöresi: Kütahya
Kimden Alındığı: Ali Çavuş

Derleyen: Muzaffer Sarısözen

§

(SAZ)

5

—) AH MET BE YİN DE BİR KÜ HEY LAN
AH MET BE YİN DE BEN DEN BAŞ KA

7

A TIVAR A MA NAMAN AH MET BE YİN
NE Sİ VAR A MA NAMAN AH MET BE YİN

10

BİR KÜ HEY LAN A TIVAR A MA NAMAN
BEN DEN BAŞ KA NE Sİ VAR A MA NAMAN

13

AH O Gİ DER SE O NUN O NUN BEN DE
SAK LAN DAĞ LAR AH MET BE YİN
HIÇ SEV DA LAR GEÇ ME Dİ Mİ

15

TE Kİ VAR A MA NA MAN
KI ŞIN DA NAM MA NA MAN
BA ŞIN DA NAM MA NA MAN

§

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NDE HALK MÜZİĞİ “HİKÂYELİ TÜRKÜLER”

Oldukça verimli topraklara sahip Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa, Batman, Adıyaman, Siirt, Mardin ve Kilis gibi geçmişte birçok medeniyete ev sahipliği yapmış illerimizden oluşur. Bu özelliğinin yanı sıra “bütün türlerin örneklerini de bünyesinde yaşatan zengin bir folklor yörenimizdir” (Ataman, 2009: 116). Anadolu Selçukluları ile başlayan bölgedeki Türkleşme, Osmanlı Devleti eliyle son şeklini almıştır. Bu süreçte gelenek ve göreneklere ek olarak dînî hayat da kültürün biçimlenmesinde baş rolü üstlenmiştir. Ayrıca sınır bölgesi olmasından dolayı Arap kültürünün ve bölgede yaşayan Hristiyan Süryani mezhebinin etkisiyle bölgedeki çok kültürlülük artmıştır. Buna istinaden de türküler arasında Arapça sözlere sahip eserlere rastlanmaktadır. Kültür çokluğunun sağlayıcısı bir başka etmen ise Mezopotamya coğrafyasında farklı kültür ve halklar ile birlikte yaşamış Kürtlerdir. Bu açıdan, Kürt müziği de bölge müzik kültürü içerisinde dikkate alınması elzem bir role sahiptir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni kültürel olarak diğer bölgelerden

ayıran temel bir özelliği bulunmaktadır: Kültürel aktarıcılık rolünü üstlenmiş olan dengbejler, stranbejler ve makambejler... Minstrel, troubadour ve âşık geleneğinden gelen dengbejler; yaşadıkları zamanın tanıklığını yapan bir nevi tarih anlatıcı ve yazıcılarıdır. Dengbejler, “yaşanan ya da yaşanmış olan toplumsal olayları, aşkları, savaşları, kahramanlıkları kendine özgü üsluplarıyla müzikal olarak ifade eden anlatıcılarıdır.” (Bulmuş, 2018: 162). Farklı köy ve ilçeleri dolaşan dengbejler, genellikle destan, ilâhî, halk hikâyeleri gibi eserleri seslendirirler. Genellikle bir çalgı eşliği olmadan icrâda bulunan dengbejlere bazı zamanlarda dilsiz kaval, erbane ve mey gibi çalgılar eşlik eder.

Bu bölgede kullanılan enstrümanlar arasında en yaygın olanı bağlama, divan, cura ve çöğür gibi mızraplı-tezeneli çalgılardır. Bunun dışında bu yöreye özel Mardin rebabı olarak adlandırılan saz da sıkça kullanılır. Davul, zurna, dilli-dilsiz kavallar, darbuka, rebab, keman, kemençe, ıklığ, cümbüş, ud, kanun, def ve zil de bölge müziğinde kullanılan çalgılar arasındadır.

Gaziantep yöresi bu bölgede önemli yere sahip illerden bir tanesidir. Bu bölgede davul zurna çalgıcılığı çoğunlukla Abdallar tarafından yapılmaktadır. Orta boylu zurnalar gümüşlü olur. Ayrıca bu yöreye has zambur adı verilen bir üflemeli çalgı yine Abdallar tarafından icrâ edilir. Bu çalgı leylek veya kartal kanadı veya bacak kemiğinden elde edilir. Ortalama boyu 20-25 cm’lik iki kemiğin yanyana getirilmesi ile 5-6 delikten oluşur. Zambur’a bazı kırsal bölgelerde “çifte kamış” ismi de verilmektedir. Bu yörede kırsal bölge sanatçılarından Salman İnan, Dede Demir zikredilebilir.

Halk oyunları yönüyle de gelişkin olan bölgede katılımcıları heyecana ortak etme amacıyla helhele veya zılgıt adı verilen nâralar atılmaktadır. Bölgenin en yaygın halk oyunu da genellikle düğün ve eğlence ortamlarında oynanan halaydır. Bir orkestra eşliğinde icrâ edilen halay; sallanma ve yürüme şeklinde iki kısımdan oluşan, neşe ve canlılık içeren oyunlardır. Ancak Mardin ilimiz halay oyunu açısından bölgenin

diğer illerinden ayrılmaktadır. Mardin’de oynanan halaylar daha çok Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki icrâlarla benzerlikler taşır. Diğer illerdeki çalgılardan farklı olarak Mardin’de oynanan halaylara kanun, keman ve kemençeden oluşan bir incesaz ekibi eşlik eder. Ayrıca Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde halayların dışında barların ve tekli karşılaşmaların da oynandığını söylemek mümkündür.

Halk edebiyatı yönünden de oldukça zengin bir kültüre sahip bu bölgede Karacaoğlan, Gündeşlioğlu, Dadaloğlu, Deli Boran, Âşık Hacı gibi ozanların etkisi büyüktür. Bu isimlerin dışında özellikle İskân türküleri ile tanınan Taşdemir, Dedemoğlu, Mehmet Bey, Kul Hüseyin, Taşbaşoğlu, Kul Sadin, Kul Haydar, Mukim Bey, İnaloğlu, Hasreti, Hüseyin Çelebi, Miskin Ali gibi isimler bölgenin tanınan ozanları arasındadır.

Bölgenin ezgi yapılarını incelerken üç ana bölge ve etkisinden bahsetmek mümkündür: İskân bölgesi, il merkezi, dağlar ve yayla bölgeleri. İskân Bölgesi’nde barak ağzı denilen okuyuş biçimi kullanılırken göçerlerin yaşadığı yayla ve dağ bölgelerinde ise bu bölgeye has uzun hava ve deyişleri görmek mümkündür.

Diğer bölgelerde de gördüğümüz gibi Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki müzikli toplantılarda uzun hava okunması da yaygın bir gelenektir. Ayrıca Urfa yöresinde mâni ve hoyrat söyleme günlük yaşamın önemli bir geleneğidir. Kullandığı hançere nağmeleri ve dil özellikleriyle farklılık gösteren Urfa yöresinde hoyratların dışında barak ağzı ezgileri de yaygındır. Özellikle kış aylarında gerçekleşen sıra gecelerinde; eserler, fasıl düzeni gibi bir düzen izlenerek icrâ edilir. Başlangıç olarak Klasik Türk Müsîkîsi’nin peşrev, beste, şarkı gibi formlarıyla icrâya girilir. Bu eserlerin icrâsında çoğunlukla hicaz, uşşak, segâh ve saba ailesine dahil olan makamlar kullanılır. Aralarda gazel ve hoyratlarla taçlandırılır. Aslında Urfa müziğinde halk müziği ile Türk müziği içiçe geçmiş bir şekilde kullanılmaktadır. Dolayısıyla, Urfa müziği daha çok makamsal bir müziğin şemsiyesi altında varlığını sürdürmektedir.

Bölge illerinden olan Kilis, özgün halk müziği tarzıyla dikkat çeker. Kilis yöresine ait eserler hayata sınımsız bağlı kent içi türküler, düğünlerde kullanılan mâniler ve barak ağzı ağıtlardan oluşur.

Çok kültürlü yapısına istinaden bölgede icrâ edilen eserlerin ritmik yapılarında da bir çeşitlilik ve zenginlik söz konusudur. 2-3-4-5-6-8-9-10 ve 12 zamanlı ezgiler de bu çeşitliliğin ve zenginliğin bir kanıtı niteliğindedir.

Karanfil Deste Gider, Gönül Gurbet Ele Varma, Altın Yüzüğü Kırıldı, Al Yeşil Dökün Anneler, Bahçada Yeşil Çınar, Yola Çıktım Mardin'e, bölgenin seçkin türküleri arasındadır.

1. Türkmen Geline (Eyvanına Vardım Eyvanı Çamur) /

Adıyaman Türküsü

Türkmen Geline türküsünün hikâyesinin geçtiği yer Erzincan'dır. Ancak TRT kayıtlarına göre bu türkünün kaynak kişisi Aziz Çelik olup, yöre olarak Adıyaman gösterilmektedir. Rivâyet odur ki seferberlik zamanında Erzincan'da henüz bir hafta önce evlenmiş, sevdiceğine doyamamış delikanlı askere çağrılır. O dönemlerde zaten giden gençlerin çoğu gittikleri yerlerde şehid olur, dönemezler yurtlarına. Gittiği yer Yemen'dir. Yemen'e o kadar asker gönderilir ki giden bir daha geri dönmez. Buna dâir Anadolu'nun hemen her bölgesinde ve hatta her şehrinde Yemen'e giden gençler vardır. Bunlardan birisi de Erzincanlı delikanlıdır. Gittikten sonra uzun bir müddet kendisinden haber alınmaz. Aradan yıllar geçer, hâlâ delikanlıdan bir haber yoktur. Gelin ise kayınpederinin evinde. Ümitsiz, çaresiz bekler sevdiceğinin yolunu. Artık o da ümidini kesmiştir. Aile toplanır ve gelinin durumunu konuşmaya başlarlar. Oğullarının dönmeyeceğine kanâat getirdikten sonra gelini kayınpederi ile evlendirmeye karar verirler. Böylece gelin sahipsiz kalmamış olur, ele güne karşı kendileri de söz sahibi olmuş olur. Gelin kayınpederi ile evlendirilir. Asker yaklaşık 3-4 yıl sonra binbir güçlükle evine dönmeyi başarır. Sevinçle âhu gözlü sevdiceğine kavuşmanın hasretini çeker. Koşarak, uçarak hem yârini hem de mübarek anne ve babasını görmeye gelir. Kapıdan içeri girer; sevdiceği evin avlusunda hamur yoğuruyor. Hanımı onu görür görmez hayal gördüğünü zanneder, inanamaz. Biraz dikkatli baktıktan sonra bu kişi gerçekten askere giden kocasıdır. Göz yaşları âdeta yağmur gibi dökülür gözlerinden; hıçkırıklara boğulur. Kocasını "Sevineceğine neden ağlarsın? Gelişime sevinmedin mi?" diyerek onu teskin etmeye çalışır. Ama; ne çare, olan olmuştur bir kere. Anlatamaz sevdiceğine gerçekleri. Bir tuhaflığın olduğunu hisseden delikanlı meselenin iç yüzünü öğrenmeye çalışır. Aile efrâdı kendisinin öldüğünü zannettiklerini söylerler. Bu yüzden gelin

sahipsiz kalmasın diye onu evlendirdiklerini söylerler. Asker beyninden vurulmuştur. Dizinin bağı çözülmüştür. Kolu kanadı kırılmıştır. Ne yapacağını şaşırır. Konuşamaz, gözlerinden yaşlar sicim sicim dökülür. “Keşke ölseydim oralarda!” diye bağıarak feryad eder. Yapacak bir şey yoktur artık. Bütün köylü bu duruma dayanamaz, ağlar. İşte “Türkmen Geline” türküsü bu hikâye üzerine yapılmış ve günümüze kadar okunarak gelmiştir.

Eyvanına vardım, eyvanı çamur
Odasına vardım, elleri hamur
Uykudan uyanmış, gözleri mahmur
Ömrümde görmedim böyle gelini
Gelini, gelini, Türkmen gelini
Saramadım aney, gel gör halimi vay

İpek köynek giymiş, ayna dizinde
Sıralı benleri o mah yüzünde
Sevem dedim, vazgeçmiyor nazından
Ömrümde görmedim böyle gelini
Gelini, gelini, Türkmen gelini
Saramadım aney, gel gör halimi vay

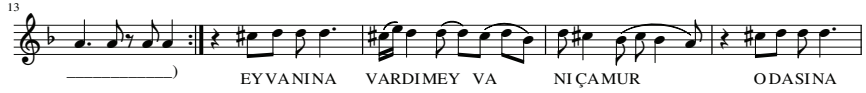
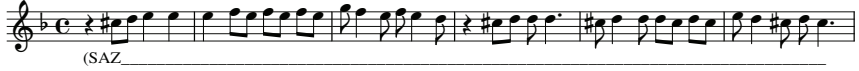
Eyvanında renk renk güller açıyor
Aşk ateşi şu bağırimi yakıyor
Kara sevda şu gönlümden gitmiyor
Ömrümde görmedim böyle gelini
Gelini, gelini, Türkmen gelini
Saramadım aney gel gör halimi

TÜRKMEN GELİNİ

(EYVANINA VARDIM EYVANI ÇAMUR)

Yöresi: Adıyaman
Kimden Alındığı: Aziz Çelik

Derleyen: Mehmet Seske

-1-

Eyvanna vardım, eyvani çamur
Odasına vardım, elleri hamur
Uykudan uyanmış, gözleri mahmur
Ömrümde görmedim böyle gelini
Bağlantı: Gelini, gelini, Türkmen gelini
Saramadım aney, gel gör halimi vay

-2-

İpek köynek giymiş, ayna dizinde
Sıralı benleri o mah yüzünde
Sevem dedim, vazgeçmiyor nazından
Ömrümde görmedim böyle gelini
Bağlantı...

-3-

Eyvannında renk renk güller açıyor
Aşk ateşi şu bağırımı yakıyor
Kara sevda şu gönülünden gitmiyor
Ömrümde görmedim böyle gelini
Bağlantı...

2. Suzan Suzi (Kırklar Dağının Düzü) / Diyarbakır Türküsü

Bu türkünün çeşitli varyasyonları olmakla beraber en çok talep gören, Diyarbakır'da okunan şeklidir. Hikâyesi hakkında birkaç rivâyet vardır. Bu rivâyetlerden ilki zengin Süryani kızı ile Diyarbakırlı genç hakkındadır. Süryani ailenin yıllarca çocukları olmamaktadır. Müslüman komşusunun tavsiyesi ile Kırklardağı'nın eteğinde bulunan ziyarete (kırklar ziyareti) gider, orada dualarla adak adarlar. Nihayet duaları kabul olur ve Suzan isimli bir kızları dünyaya gelir. Bu ikram vesilesiyle ailesi Suzan'ın her doğum gününü bu ziyarete giderek, orada kurbanlar keserek kutlarlar. Aradan yıllar geçmiş, Suzan artık genç ve güzel bir kız olmuştur. Etraftaki tüm erkekler Suzan'ın çevresinde pervane gibi döner. Ancak annesi kızını her tehlikeden korumak için elinden geleni yapar. Mütad doğum günü seremonisinin birinde; Suzan, Âdil isminde bir gence sevdalanır. Uzaktan birbirine sevdalı bu iki genç yine doğum gününde birbirlerini görmek için o günü iple çekerler. Kaderin cilvesi, hiçbir doğum gününde kızını yalnız bırakmayan annenin son doğum gününde çok önemli bir işi çıkar. Suzan sadece hizmetçilerle beraber ziyarete gitmek zorunda kalır. Orada dualar edilip kurbanlar kesilmeye başlayınca Suzan ile Âdil başbaşa kalma fırsatı yakalar. Zamanın nasıl geçtiğini anlamadan bu iki genç havanın karmasına kadar beraber göz göze diz dize aşklarını yaşarlar. Rivâyet odur ki bu iki genç ziyaretin olduğu mekânın yakınında halvet olmuşlar. Bu sebepten ötürü Kırklar Ziyareti bu günahı affetmemiştir. Geri dönüş yolunda taşan Dicle Nehri üzerindeki köprüde ne var ne yok önüne katmış, bu sırada Suzan suya kapılıp kaybolmuştur. Âdil sevdiği ile kurduğu hayalleri gerçekleştiremeden yapayalnız kalmıştır. Bu kara sevdaya dayanamayıp aklını yitirmiş ve mecnun misali her köşe bucakta şu sözlerden oluşan türküsünü okumuş:

Kırlar Dağı'nın düzü
Karanlık sardı düzü
Ben öleydim Suzan Suzi
Ziyaret çarptı bizi

Köprü altı kapkara
Ana gel beni ara
Saçlarım kumlara batmış
Tarak getir de tara

Köprünün orta gözü
Sular apardı düzü
Ben öleydim Suzan Suzi
Dicle ayırdı bizi

İkinci rivâyet ise Şeyhmus Diken'den naklen şu şekildedir: Komiser Hicabi Efendi'nin torunu Nakif, Eskişehir'de pilot olarak vazife yapmaktadır. Orada gönlünü kaptırdığı kızın mahallesine her gün alçaktan uçuşlar yaparak ziyaret eder. Ahâlinin şikayeti üzerine görevinden alınan Nakif, Diyarbekir Toprak Mahsulleri Ofisi'nde ambar memuru olarak hizmete başlar. Nerede akşam orada sabah mantığıyla yaşayan Nakif; birgün, bir kandil günü aralarında yüzbaşının eşi ve baldızı Suzan'ın da bulunduğu Kolordu'dan arkadaşları ile eğlenmeye gider. Bu mübarek günde Kırlardağı'na doğru gidip eğlenilir, içkiler içilir. Dönüş yolunda Dicle Nehri'nin taşması ile köprü üzerindeki araba sulara kapılır ve arabadaki herkes suda boğulur. Bu olay üzerine yukarıda sözleri belirtilen türkü yakılmıştır.

SUZAN SUZİ

(KIRKLAR DAĞININ DÜZÜ)

Yöresi: Diyarbakır
Kimden Alındığı: Celal Sevimli

Derleyen: Bedri Aysel

-1-
Kırklar Dağı'nın düzü
Karanlık sardı düzü
Ben öleydim Suzan Suzi
Ziyaret çarptı bizi

-2-
Köprü altı kapkara
Ana gel beni ara
Saçlarım kumlara batmış
Tarak getir de tara

-3-
Köprünün orta gözü
Sular apardı düzü
Ben öleydim Suzan Suzi
Dicle ayırdı bizi

3. Ezo Gelin / Gaziantep Türküsü

Gaziantep'te gelin denildiği zaman akla ilk olarak Ezo Gelin gelir. Güzelliğiyle akılları baştan alan, endamıyla görenleri kendine hayran bırakan, tatlı diliyle gönüllerde taht kuran, adına türküler yakılan Ezo'nun hikâyesidir bu. Asıl adı "Zöhre" olan Ezo, 1909 yılında Oğuzeli İlçesi'nin Uruş Köyü'nde dünyaya gelir. Babası Emir Dede, annesi ise Elif hanımdır. Ezo'nun üçü erkek olmak üzere toplam 6 kardeşi vardır. Küçüklüğünden itibaren güzelliğiyle herkesi kendine hayran bırakan Ezo, gittiği her mecliste, özellikle düğünlerde gelinden daha çok dikkat çeker. Mahallenin genci yaşlısı ona bakmadan edemez. Hâliyle Ezo'yu istemeye gelenlerin haddi hesabı yoktur. Yine böyle bir düğün merasiminde komşu köyden Şitto lakaplı Hanefi Açıkgoz, Ezo'yu görür görmez ona tutulur. Şitto 30 yaşında, Ezo ise 20 yaşındadır o sırada. Uruş Köyü'nde Hacı Mamuş'un düğününde herkes damat ve gelini unutup Ezo ile Şitto'ya bakar. Şitto, Ezo'yu istemek için vakit kaybetmeden ailesini gönderir. Kız tarafının büyükleri "Biraz düşünelim!" der ve işi zamana bırakır. Bu süreçte töreler gereği bir aileden kız alındığında diğer aileye de kız verilir. Şitto'nun halası Hazik (Hatice) köylüsü Mehmet'e verilirken, buna karşılık Mehmet'in bacısı da töreler gereği Şitto'ya verilecekti. Ancak Şitto'nun gönlünde gözünde sevdiceği Ezo'su vardır. Bu sebeple Şitto töreyi de karşısına alarak bu evliliğe rıza göstermez. Kaderde yazılı ise buna kimse engel olamaz. Şitto sevdalısı Ezo ile evlenir. Evlenir evlenmesine ancak kara bulutlar bir türlü bu âşıkların peşini bırakmaz. Araya giren dedikodular, yalanlar, iftiralar yüzünden 1 yılını dahi tamamlamadan bu evlilik sona erer. Ezo bu boşanmanın ardından yüzlerce taliplisi olmasına rağmen 6 yıl dul kalır. Çocukluğundan beri kendisine yangın olan Suriye'nin Carablus bölgesinde Kozbaş köyünde yaşayan teyzesi oğlu Mehmey ile kendisini bayramlarda seyranlarda memleketine götürmesi şartıyla evlenmeye razı olur. Ancak Mehmey bu sözünü yerine getirmez. Güzeller güzeli Ezo'yu alıkoyar. Bu evlilikten iki kız çocuğu dünyaya gelir. İlk evladı çok geçmeden rahmet-i Rahman'a kavuşur. Diğer kızı Celile ise vefat

edene kadar annesinin yanında kalır. Evlilikle beraber Suriye topraklarına giden Ezo'nun gönlü her daim memleketindedir. Onun hasretiyle yanıp tutuşur. Öyle ki bu gurbetliğin, kendisini öldüreceğini söyler. Nitekim çok genç denilebilecek bir yaşta, 46 yaşında ince hastalığa yakalanarak vefat eder. Vasiyeti gereği Türkiye'yi gören bir yerde mezarının olmasını istemiştir. Öyle ki Türk hükümeti Ezo'nun vefatından 40 yıl sonra mezarını Türkiye'ye getirtir; yıllarca hasretini çektiği memleketine gömer. Ezo Gelin'in adına; neredeyse 15 varyant türkü, çektiği bu hasretliğe dâir yakılır, söylenir...

Ezo Gelin benim olsaydın da
Seni vermezdim feleğe (Feleğe)
Güzel yosmam başın için
Salma beni dileğe
Annen hûridir sen benzersin meleğe

Neneyle neneyle
Bahtı karam neneyle
Çık Suriye Dağları'na da
Bizim ele el eyle
El eyle aman el eyle
Gel kara yazılım gel
Gel sılada nazlım gel
Gel bahtı karalım gel oy

Ezo Gelin çık Suriye Dağları'nın başına (Başına başına oy)
Gören vursun kemerinin kaşına (Ey)
Bizi kınayanların bu ayrılık gelsin başına (Ey)

Neneyle neneyle
Bahtı karam neneyle
Çık Suriye Dağları'na da
Bizim ele el eyle
El eyle aman el eyle
Gel kara yazılım gel
Gel sılada nazlım gel
Gel bahtı karalım gel oy

EZO GELİN

Yöresi: Gaziantep
Kimden Alındığı: Nuri Canatan

Derleyen: TRT Müzik Daire Başkanlığı
THM Müdürlüğü

Serbest

*En son bitiş kısmında ekseri böyle de okunur:

The image shows two staves of musical notation in a treble clef with a key signature of one sharp (F#). The first staff starts at measure 9 and contains the lyrics: GEL KA RA YA ZI LIM GEL. The second staff starts at measure 10 and contains the lyrics: SI LA DAN AZ GI NIM GEL BAH TI KA RAM UY UY. The music features a mix of eighth and sixteenth notes, with some measures containing triplets and a final cadence.

-1-

Ezo Gelin benim olsaydın da
Seni vermezdim feleğe (Feleğe)
Güzel yosmam başın için
Salma beni dileğe
Annen huridir sen benzersin meleğe

Bağlantı: Neneyle neneyle
Bahtı karam neneyle
Çık Suriye Dağları'na da
Bizim ele el eyle
El eyle aman el eyle
Gel kara yazılım gel
Gel silada nazılım gel
Gel bahtı karalım gel oy

-2-

Ezo Gelin çık Suriye Dağları'nın başına (Başına başına oy)
Gören vursun kemerinin kaşına (Ey)
Bizi kınayanların bu ayrılık gelsin başına (Ey)

Bağlantı...

4. Süt İçtim Dilim Yandı / Kilis Türküsü

Kilis türküsü olarak kayıt altına alınan bu türkünün hikâyesi Jandarma Çavuşu Adanalı Saim ile Kilisli güzel Servinaz arasında geçmiştir. Servinaz avlulu evlerindeki gergefte kurularak nakış işlemektedir. Ara sıra yorulduğunda ayağa kalkar, etrafına bakınır. Saim Çavuş ise evlerinin hemen karşısındaki yolun diğer tarafında askeriye görev yapmaktadır. Biraz uzak da olsa Saim Çavuş, Servinaz'ı görür ve nakış işlerken onu seyreder. Bu bakmaların süresi artınca Saim Çavuş bu güzeller güzeli kıza karşı bir şeyler hissetmeye başlar. İlk başlarda kendisini izleyen birinin olduğunu farketmeyen Servinaz, dinlenmek için ayağa kalktığı anda bir müddet sonra o da Saim Çavuş'un kendisini seyrettiğini farkeder. Uzaktan sadece birbirine bakarak aralarında bir muhabbet oluşur. Saim Çavuş artık kesin karar vermiştir kendince. Adana'daki ailesine mektup yazar. Burada servi boylu güzeller güzeli bir kıza âşık olduğunu ve kızını istemeleri için buraya gelmelerini haber verir. Saim Çavuş'un anne ve babası çok geçmeden Kilis'e gelirler. Oğullarının gösterdiği evin kapısını çalarak ve "Tanrı misafiri kabul eder misiniz?" diyerek içeri girerler. Servinaz hemen anne ve babasına haber verir. Uzaktan gelen bu misafirlere ikramlar hazırlanır; dinlenmeleri sağlanır. Hoşbeş muhabbetin ardından Saim'in babası sebebi ziyaretlerini açıklar. Oğullarının Servinaz'ı görüp çok beğendiğini; bu münasebetle Allah'ın emri, Peygamber'in kavli ile kızlarına talip olduklarını söylerler. Servinaz'ın babası Nazif Amca kızının fikrini sorar. Servinaz'ın da gönlü olduğunu anlar. Kahveler içildikten sonra Nazif Amca, damat adayını görüp tanımak ister. Onun da eve gelmesini ister. Damat utangaç bir halde kendisine işaret edilen yere oturur. Damada da kahve pişirilmek istenir. Ancak damat başına neyin geleceğini bildiği için kahve yerine süt almak istediğini söyler. Muziplik bu ya gelin yine yapmıştır yapacağını. Sütü öyle bir kaynatır ki Saim damat ilk yudumu aldığı anda dili damağı sıcaktan yanmıştır. Derken elindeki süt kilime dökülür. Damadın ağzının yandığını, sürekli öksürmek zorunda kaldığını gören Servinaz bu yaptığına çok üzülür ve utancın-

dan yanakları kıpkırmızı olur. Damat, Servinaz'ın bu hâlini görünce onu rahatlatmak ve onu ne kadar sevdiğini izhar etmek için;

“Süt içtim dilim yandı, amanın amanın

Döküldü kilim yandı, ben sana hayranım

Ben kilimde değılem, amanın amanın

Bahçemde gülüm yandı, kız sana hayranım” diyerek onu teskin eder. Ardından damadın ne işle meşgul olduğunu, nasıl birisi olduğunu anlayıp onu tanımaya çalışırlar. Bu güzel sohbetin ardından Nazif Amca kızını Saim Çavuş'a vermeyi kabul eder. Bu türkü artık tüm Kilislilerin düğünlerinde çalıp okudukları ilk türküler arasında yerini almıştır.

Süt içtim dilim yandı, amanın amanın

Döküldü kilim yandı, ben sana hayranım

Ben kilimde değılem, amanın amanın

Bahçemde gülüm yandı, kız sana hayranım

Cenderme çavuşuyam, amanın amanın

Yol verin savuşuyam, kız sana hayranım

Beni çavuş sanmayın, amanın amanın

Bölüğün başkanıyam, kız sana hayranım

Cendermeyim cenderme, amanın amanın

Beni yoldan eyleme, kız sana hayranım

Beni yoldan eyledin, amanın amanın

Bari candan eyleme, ben sana hayranım

SÜT İÇTİM DİLİM YANDI

Yöresi: Kilis
Kimden Alındığı: Kilisli Ekip

Derleyen: Muzaffer Sansöz

SÜT İÇ TİM Dİ LİM YAN DI A MA NI NA MA NIN

5 DÖ KÜL DÜ Kİ LİM YAN DI BEN SA NA HAY RA NİM

9 DÖ KÜL DÜ Kİ LİM YAN DI BEN SA NA HAY RA NİM

13 BEN Kİ LİM DE DE Ğİ LEM A MA NI NA MA NIN

17 BAH ÇEM DE GÜ LÜM YAN DI KIZ SA NA HAY RA NİM

21 BAH ÇEM DE GÜ LÜM YAN DI KIZ SA NA HAY RA NİM

-1-

Süt içtim dilim yandı, amanın amanın
Döküldü kilim yandı, ben sana hayranım
Ben kilimde değilem, amanın amanın
Bahçemde gülüm yandı, kız sana hayranım

-2-

Cenderme çavuşuyam, amanın amanın,
Yol verin savuşuyam, kız sana hayranım.
Beni çavuş sanmayın, amanın amanın,
Bölüğün başkanıyam, kız sana hayranım

-3-

Cendermeyim cenderme, amanın amanın,
Beni yoldan eyleme, kız sana hayranım.
Beni yoldan eyledin, amanın amanın,
Bari candan eyleme, ben sana hayranım

5. Yola Çıktım Mardin'e / Mardin Türküsü

Anadolu'nun neresine gidersek gidelim muhakkak bir sevda türküsüne ve hikâyesine rastlamaktayız. İşte, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Mardin şehrinde birbirine kavuşamayan iki gencin hikâyesi üzerine yakılmış türkülerden birisi de “Yola Çıktım Mardin’e” türküsüdür. 1921 doğumlu, Mardin'in Kızıltepe İlçesi Yeni Mahalle sakinlerinden Emine Yalçın Hanımefendi bu türkünün hikâyesini şöyle nakleder: Emine Hanım gençlik yıllarında uzun bir müddet Mardin'in Midyat ilçesinde yaşamıştır. Hikâyenin kahramanları Midyat çevresinde meskundur. Vaktiyle bu bölgede çok zengin bir ağa varmış. Ağanın dillere destan, güzeller güzeli, kara kaşlı, kömür gözlü, selvi boylu, görenleri kendine hayran bırakan yüzü güzel, eli güzel, dili güzel Halime adında bir kızı varmış. Halime sadece güzel değil aynı zamanda on parmağında on marifeti olan bir dilber. Taliplileri tâbiri câizse sıraya girerlermiş. Onu istemeye gelenlerin haddi hesabı yok. Ancak ağa kızı olması hasebiyle kendisi için çok büyük başlık parası istenirmiş. Cıvarda bu parayı ödeyecek neredeyse kimse yok. Öte yandan, Halime de her geleni beğenmezmiş. Güzelliği bütün bölgeye yayılan Halime'yi sırf görmek için uzak diyarlardan insanlar gelirmiş. Bunlardan biri de Estel köylerinden karayağız fakat fakir bir gençmiş. Genç, Halime'ye tutulmuş. Halime de bu fakir genci beğenmiş ve onunla evlenmek istemiştir. Genç çok vakit kaybetmeden annesini dünürücü olarak gönderir. Ağa, kızına talip olarak gelen yaşlı kadından 40.000 lira ister. Kadının bırakın 40.000'i 40 lirası bile yok. Miskin kadın boynu bükük olarak gerisin geriye döner; durumu oğluna bildirir. Ancak genç, Halime ile evlenmeyi bir kere kafasına koymuştur. Bunun da tek çaresi gurbete gidip para kazanmaktır. Tez elden yola koyulan genç, çok uzaklara gitmiş ancak bir daha geri dönememiştir. Halime sevdiğinin geri döneceğini umarak tüm taliplerini reddetmiş, evlenmemiştir. Kim bilir genç bu kadar büyük parayı toplayamamanın acısıyla o da gurbet elde mahzun kalmıştır. Bu hikâye üzerine “Yola Çıktım Mardin'e” türküsü yakılmıştır.

Yola çıktım Mardin'e
Düştüm senin derdine ay le le ley le le le ley le ley Halime
Mevla'm sabırlar versin
Yârini yitirene ay le le ley le le le ley le ley Halime

Estel Midyat arası
Sevdan başım belası ay le le ley le le le ley le ley Halime
Senin baygın gözlerin
Merhem yürek yarası ay le le ley le le le ley le ley Halime

Estel yolun yarısı
Yandı başım arası ay le le ley le le le ley le ley Halime
Bana gurbet gezdirir
Kırk bin başlık parası ay le le ley le le le ley le ley Halime

YOLA ÇIKTIM MARDİN'E

Yöresi: Mardin
Kimden Alındığı: Ömer Önderoğlu

Derleyen: TRT Ankara Radyosu
THM Şube Müdürlüğü

YOLA ÇIK TIM MAR Dİ NE DÜŞ TÜM SE NİN

DER Dİ NE VAY LE LEY LE LEY LEY LE LEY LE LEY

LE LEY HA Lİ ME (SAZ___ MEVLÂM SA BIR

LAR VER SİN YA Rİ Nİ Yİ Tİ RE NE VAY

LE LELEY LE LEY LEY LE LEY LELEY HA Lİ ME (SAZ_

-1-

Yola çıktım Mardin'e
Düştim senin derdine ay le le ley le le le ley le ley Halime
Mevla'm sabırlar versin
Yärini yitirene ay le le ley le le le ley le ley Halime

-2-

Estel Midyat arası
Sevdan başım belası ay le le ley le le le ley le ley Halime
Senin baygın gözlerin
Merhem yürek yarısı ay le le ley le le le ley le ley Halime

-3-

Estel yolun yarısı
Yandı başım arası ay le le ley le le le ley le ley Halime
Bana gurbet gezdirir
Kırk bin başlık parası ay le le ley le le le ley le ley Halime

6. Cabur Dağ'dan Kuş Geliyor / Urfa Türküsü

Arap Reşo, Urfa'nın tanınmış kişilerindendir. Fransız harbi esnâsında kahramanlığı ile ün salmıştır. Arap Reşo, Urfa'nın Açıksu civarındaki Cabır isimli bahçesine gider orada dinlenir, vaktini geçirirdi. Bu meşhur bahçenin yan tarafı Şeyhanlı aşiretinden Hacı Şeyho'ya aittir. Arap Reşo'nun davarları komşusunun tarlasına girer ve ürünlerine zarar verir. Bu durum Hacı Şeyho ile aralarını zaman zaman bozar. Bir gün Arap Reşo arkadaşı Ali Saip ile bahçesine gider, orada eğlenir. Ancak içkiyi fazla kaçırlar. O sırada Arap Reşo'nun koyunları yine Hacı Şeyho'nun tarlasına girer. Hacı Şeyho durumu Arap Reşo'ya söyler. Sarhoş olan iki arkadaş Hacı Şeyho'nun sözlerine sertçe cevap verip hakaret etmeye başlar. Hatta arkadaşı Ali Saip küfreder. Bu duruma dayanamayan Hacı Şeyho'nun çocukları Ali Saip'i vurur, öldürür. O sırada Hacı Şeyho çocuklarına bir şey diyemeden Arap Reşo'yu da vururlar. Bu olayı duyan halk hemen olay mahalline gelir. Hacı Şeyho ile oğulları hemen kayıplara karışır. Arap Reşo'nun oğlu Mehmed de babası gibi babayığit bir delikanlıdır. Bunu hazmedemez. Babasının intikamını almak için yemin eder. Hacı Şeyho'nun oğlunu bir yerde kısıtır ve öldürür. Bunun üzerine dağa kaçan Mehmed bu sırada çok geçmeden 7-8 kişiyi de öldürür. Hükûmet tarafından her yerde aranır. 1956-57 yılları arasında baba dostu Hacı Tevfik belediye başkanı seçilir. Hacı Tevfik aynı zamanda Mehmed'i de çok sevmektedir. Bir çatışmada Hacı Tevfik yaralanan Mehmed'i doktora götürür ve onu tedavi ettirir. Mehmed de Hacı Tevfik'i çok sever. İçkiyi çok seven Mehmed, bir gün arkadaşları ile beraber içkinin dozunu kaçıır. İçki paraları bitince arkadaşları Mehmed'e Hacı Tevfik'ten para almasını söyler. Başta Mehmed reddetse de sonunda kabul eder. Gecenin bir yarısında Hacı Tevfik'in kapısına dayanıp para ister. Hacı Tevfik, Mehmed'in sarhoş olduğunu görünce ses çıkarmadan "tamam evladım hemen getireyim" der. İçeri girip parayı getirirken Mehmed telaşlanır, Hacı Tevfik'in silaha sarıldığını zanneder ve erken davranıp Hacı Tevfik'i oracıkta öldürür. Artık Urfalıların da sabrını taşırın Mehmed her ne kadar saklansa da çok geçmeden yakala-

nır. Yakalayanlara 50.000 lira mükâfat verileceği haberi Mehmed'in kısa sürede yakalanmasına yolaçmıştır. Çok geçmeden elleri atın arkasına bağlı olarak şehre getirilir. Mahkemenin yargılaması sonucu Adana'da idamına karar verilir. Bu olay üzerine "Cabur Dağdan kuş geliyor" türküsü yakılmıştır.

Cabur Dağ'dan kuş geliyor
Mavzer sesi hoş geliyor
Bölük bölük giden asker
Geri dönmüş boş geliyor

Yazık oldu genç yaşına vay
Memedim aslan Memedim
Memedim civan Memedim
Dağlarda ceylan Memedim
Ağ demir pulat Memedim

Cabur Dağ'ın mağarası
Şen olsun Urfa balası
Bir yanımı dert çürüttü
Bir yanı mavzer yarası

Yazık oldu genç yaşına vay
Memedim aslan Memedim
Memedim civan Memedim
Dağlarda ceylan Memedim
Ağ demir pulat Memedim

Cabur Dağ'da bağ olur mu
Karayazı ağ olur mu
Bunca sene gurbet gezen
Yüreğinde yağ olur mu

Yazık oldu genç yaşına vay
Memedim aslan Memedim
Memedim civan Memedim
Dağlarda ceylan Memedim
Ağ demir pulat Memedim

CABUR DAĞ'DAN KUŞ GELİYOR

Yöresi: Urfa
Kimden Alındığı: Mustafa Savaş

Derleyen: Mehmet Özbek

-1-

Cabur Dağ'dan kuş geliyor
Mavzer sesi hoş geliyor
Bölük bölük giden asker
Geri dönmüş boş geliyor
Bağlantı: Yazık oldu genç yaşına vay
Memedim aslan Memedim
Memedim civan Memedim
Dağlarda ceylan Memedim
Ağ demir pulat Memedim

-2-

Cabur Dağ'ın mağarası
Şen olsun Urfa balası
Bir yanımı dert çürüttü
Bir yanı mavzer yarası
Bağlantı...

-3-

Cabur Dağ'da bağ olur mu
Kara yazı ağ olur mu
Bunca sene gurbet gezen
Yüreğinde yağ olur mu
Bağlantı...

7. Fırat Kenarının İnce Dumanı / Urfa Türküsü

“Fırat Kenarının İnce Dumanı” türküsü, sonu ölümlle biten hüznü bir aşk hikâyesinin türküsüdür. Fırat nehri Urfa'nın Bozova kazâsının kenarından akar. Bu beldede birbirine komşu iki köy arasında yakın bir muhabbet, dostluk vardır. Bu iki köyün ağalarından birinin oğlu, diğerrinin ise kızı bu gidiş gelişlerle birbirini görür ve sevdalanırlar. Oğlan kızı görmeden, kız oğlanı görmeden edemez. Evlenme çağına gelen bu iki sevdalı genç muradlarına ermek için bir hal çaresi düşünürler. Nihayet erkek durumu babasına arzeder ve ailenin ileri gelenleriyle beraber tez elden kızı istemek için yola revan olurlar. Mâlum, doğuda başlık parasını istemek âdettendir. Kızın babası hatırı sayılır bir başlık parasını müstakbel dünüründen talep eder. Sevda ya bu; oğlan babası evladı için hiçbir masraftan çekinmez. Her ne istenildiyse derhal yerine getirir. Böylece çok geçmeden düğün hazırlıklarına başlarlar.

Düğünün olduğu gün her iki köyde de davullar, zurnalar çalmaya ve tüfekler ateşlenmeye başlar. Her iki köyün ahalisi meydanda bu unutulmaz düğüne şahitlik eder. Güzel kız deve üzerindeki tahtırevana bindirilir ve gideceği köye doğru ilerlemeye başlar. Çalgılar çalınır, halaylar çekilir, kurbanlar kesilir, kınalar yakılır, her iki köyde de tam bir şenlik havası vardır. Ne var ki gelin köye girdiği esnâda ateşlenen tüfeklerden çıkan bir serseri kurşun, tahtırevandan içeri girerek muradını alamayan gelinin kalbine saplanır. Olduğu yerde can verir ve tahtırevandan aşağı düşer. Birdenbire ortamı bir sessizlik kaplar. Halaylar durur, çalgılar susar ve hep bir ağızdan ağıtlar ile feryatlar yükselir köyün ta orta yerinden. Daha birkaç dakika önceki mutluluktan, sevinçten, şölerden eser kalmamıştır. Birden kara bulutlar her iki köye çökmüştür. Artık, mâtem havası hakimdir her iki köye de. Ölen ölü, acısını kalanlar çeker derler. Gelinin ölümünün ardından damat bir türlü kendine gelemmez. Ağlamaktan göz pınarları kurur. Her gece, belini saramadan toprağa verdiği karısının mezarına gider ve bu türküyü yakar...

Fırat kenarının ince dumanı
Dağlara yayılır seher zamanı
Ben yârimden kestim artık gümanı

Bülbül bülbül; ne ağlarsın yuvan mı yoktur
Bülbül bülbül; yoksa benim gibi sızlar yaran mı çoktur
Bülbül; şu dağlardan aşalım
Di gel gel ağlaşalım karşı karşıya

Fırat kenarında koyunlar kuzlar
Yanıma gelmiyor gelinler kızlar
Değmeyin yarama derindir sızlar

Bülbül bülbül; ne ağlarsın yuvan mı yoktur
Bülbül bülbül; yoksa benim gibi sızlar yaran mı çoktur
Bülbül; şu dağlardan aşalım
Di gel gel ağlaşalım karşı karşıya

FIRAT KENARININ İNCE DUMANI

Yöresi: Urfa
Kimden Alındığı: Mahmut Güzelgöz

Derleyen: Mehmet Özbek

(SAZ)

7
FIRAT KE NA RI NI NİN CE

12
DU MA NI DAĞLA RA YA YI LI SE HER ZA MA NI

16
BENYA RİMDEN KES TİM AR TIK GÜ MA NI BÜL BÜL

20
BÜL BÜL NEAĞ LAR SIN YUVAN MI YOK

24
TUR BÜL BÜL YOKSA BENİM Gİ Bİ SIZLAR YARAN MI ÇOK

28
TUR BÜL BÜL BÜL

31
BÜL ŞUDAĞ LARDAN

35

A ŞA LIM DİGEL GELAĞ LAŞA LIM KA RIŞI KAR ŞI YA

-1-

Fırat kenarının ince dumanı
Dağlara yayılır seher zamanı
Ben yârimden kestim artık gümanı
Bülbül bülbül; ne ağlarsın yuvan mı yoktur
Bülbül bülbül; yoksa benim gibi sızlar yaran mı çoktur
Bülbül; şu dağlardan aşalım
Di gel gel ağlaşalım karşı karşıya

-2-

Fırat kenarında koyunlar kuzlar
Yanıma gelmiyor gelinler kızlar
Değmeyin yarama derindir sızlar
Bülbül bülbül; ne ağlarsın yuvan mı yoktur
Bülbül bülbül; yoksa benim gibi sızlar yaran mı çoktur
Bülbül; şu dağlardan aşalım
Di gel gel ağlaşalım karşı karşıya

8. Evlerinde Bir İpekten Halı Var / Gaziantep Türküsü

Osmanlı Devleti zamanında Gaziantep'te Türkler ve Ermeniler farklı mahallelerde yaşarmış. Ermeniler Türklerin mahallelerine in-mese de Türkler bazen eğlenmek için Ermeni mahallelerindeki mey-haneleri ziyaret ederlermiş.

Bu ziyaretlere saziyla ve sesiyle katılan Ahmet, gel zaman git zaman arkadaşlarından ayrı düşmeye başlamış. Ermeni mahallesi zi-yaretlerini sıklaştırmış, başka başka meyhanelere de gider olmuş. Bu durum üzerine bir arkadaşı Ahmet'e ne olduğunu sormuş. Meğerse Ahmet'in gönlüne bir sevda ateşi düşmüş. Yine bir zaman meyhaneye giderken önünden geçtiği cumbalı bir evin penceresinde halı silkele-yen bir dilbere kaptırmıştır gönlünü. Bu sebepten gider olmuş hemen her akşam meyhanelere...

Günlerden bir gün bu arkadaş grubuna Müslüm adında efendi bir genç katılır. Müslüm bir adağı olduğunu, bu yüzden tüm arkadaşlarını evinde misafir etmek istediğini söyler. Davete icabet sünnettir demiş-ler ve kabul etmişler. O gece toplaşıp Müslüm'le beraber cumbalı evine varırlar. Müslüm kapıyı çalmış, kapı açıldığında karşılına çıkan gü-zele, "evimin şenliği" deyince Ahmet'in kafasından kaynar sular dökü-lür. Yüzü birden düşer, keyfi kaçır. Ümidi solar. Avluya kurulan sofra-ya oturup eğlence başlayınca şarkılar, türküler birbirini kovalamış. En son Müslüm, Ahmet'ten bir türkü çalıp söylemesini isteyince Ahmet almış sazı eline ve daha önce kimselerin duymadığı türküyü başlamış:

Evlerinde bir ipekten halı var
Şekerlenmiş dudağında balı var
Ben de bildim bir münasip yarı var

Ayıp derler kendi düşen ağlamaz
Ak üstüne karaları bağlamaz

Sepet aldım bağa girdim üzüme
Ay karanlık yar görünmez gözüme
Uyma dedim uydun eller sözüne

Ayıp derler kendi düşen ağlamaz
Ak üstüne karaları bağlamaz

Gece bitip de Müslüm'ün evinden ayrıldıklarında arkadaşı sormuş Ahmet'e "Seni o kadar zamandır tanırım; nasıl bilmem bu türküyü, nasıl dinlemem senin sesinden!" diye. İşte orda Ahmet dökmüş içini dostuna, utanarak söylemiş cumbalı evin penceresindeki sevdiğinin kim olduğunu. Daha sonra Ahmet evlendiyse de mutlu olamamış ve genç yaşında yitip gitmiş bu dünyadan.

EVLERİNDE BİR İPEKTEN HALI VAR

Yöresi: Gaziantep
Kimden Alındığı: Fırıncı Tahir

Derleyen: Emin Aldemir

EVLE RİN DE BİR İ PEKTEN HA LI VAR HA LI VAR

5 ŞEKER YE MİŞ DU DA ĞIN DA BA LI VAR A NAM BA LI VAR

-1-

Evlerinde bir ipekten halı var
Şekerlenmiş dudağında balı var
Ben de bildim bir münasip yarı var
Ayıp derler kendi düşen ağlamaz
Ak üstüne karaları bağlamaz.

-2-

Sepet aldım bağa girdim üzümüne
Ay karanlık yar görünmez gözüme
Uyma dedim uydun eller sözüne
Ayıp derler kendi düşen ağlamaz
Ak üstüne karaları bağlamaz.

9. Maden Dağı Dumandır / Diyarbakır Türküsü

Maden işçiliği zor iştir. Yerin metrelerce altında, karanlıkta, havasız, saatlerce çalışmak zordur. Hikâyemizin başkahramanı Ali de bir maden işçisi. Sevdiği biricik Gülsüm'ü ile evlenmek, gereken başlık parasını kazanmak için başka yol bulamamış ve maden işçisi olmaya karar vermiştir.

Ali ve Gülsüm birbirlerini çok sevmektedir. Ancak Gülsüm'ün babası bu durumdan pek hoşnut değildir. Kızı Gülsüm'ü Ali'ye vermek yerine zengin mi zengin İlyas Ağa'nın oğluna vermek ister. Bu yüzden de Ali ve Gülsüm'ün evliliklerine yüklü bir başlık parası engeli koyar. Bizim "Çakır Ali" ise istenen başlık parasını bir araya getirmeye karardır. İstanbul'a parayı biriktirmek için gittiyse de umduğunu bulamaz ve tekrar köyüne döner. Gülsüm'ün ağabeyi Mehmet de bu evlilikten yanadır. Ali ile kafa kafaya verirler ve bir çıkar yol ararlar. Maden ocağında çalışma fikri de buradan çıkar. Hiç vakit kaybetmeden; iki kafadar, başlık parasını bir araya getirmek için maden ocağına giderler. Ancak Ali, Gülsüm'ün babasının kızını bu sırada başkasına vermenin planlarını yapmakta olduğunu duyar. Başka çaresi olmadığını anlar ve sevdiğini kaçırmaya karar verir. Hemen yola koyulmak için durumu ustasına açar, fakat ustası ertesi gün gitmesini söyler. Ali'nin aklında binlerce tilki, birinin kuyruğu diğerine değmez. Akli fikri güzeller güzeli Gülsüm'de. O dalgınlıkla Ali ateşlediği dinamiti unutur ve dinamit elinde patlar, oracıkta can verir. Cansız bedeni köye geldiğinde ölmekten beter olan Gülsüm, Maden Dağı üstüne bu türküyü yakar:

Maden dağı dumandır
Yolu dolan dolandır
Yârim gitti gelmedi
Yaş gözüme dolandı

De loy loy, deloy loy di gel yârim

Bu dağın ardı meşe
Gün kalka gölge düşe
Beni yârdan ayıran
Evine şivan düşe

De loy loy, deloy loy di gel yârim

Bu dağlar meşe dağlar
Vermiş baş başa dağlar
O yâr dönüp gelende
Yol verin aşâ dağlar.

De loy loy, deloy loy di gel yârim.

MADEN DAĞI DUMANDIR

Yöresi: Diyarbakır
Kimden Alındığı: İzzet Altınmeşe

Derleyen: İzzet Altınmeşe

MA DEN DA ĞI DU MAN DIR DE LOY LOY DE LOY LOY
BU DA ĞI NAR DI ME ŞE
BU DAĞ LAR ME ŞE DAĞ LAR

4 DE LOY LOY DE LOY LOY GİGEL MA LIM YO LU DO LAM
GÜN KAL KA GÖL
VER MİŞ BAŞ BA

7 DO LAM DI LE DE LOY LOY DE LOY LOY Dİ GELMA LIM
GE DÜ ŞE LE
ŞA DAĞ LAR LE

10 YA RİM GET Dİ GEL ME Dİ DE LOY LOY DE LOY LOY
BE Nİ YAR DAN E DE NİN
O YAR DÖ NÜP GE LEN DE

13 DE LOY LOY DE LOY LOY DİGEL MA LIM YAŞ GÖ ZÜ ME
E Vİ NE Şİ
YOL VE RİN A

16 DO LAN DI LE DE LOY LOY DE LOY LOY Dİ GELMA LIM
VAN DÜ ŞE LE
ŞA DAĞ LAR LE

-1-
Maden dağı dumandır
Yolu dolan dolandır
Yârim gitti gelmedi
Yaş gözüme dolandı.

-2-
Bu dağın ardı meşe
Gün kalka gölge düşe
Beni yardım ayıran
Evine şivan düşe.

-3-
Bu dağlar meşe dağlar
Vermiş baş başa dağlar
O yar dönüp gelende
Yol verin aş dağlar.

Bağlantı: De loy loy, de loy loy di gel yârim

Bağlantı...

Bağlantı...

İÇ ANADOLU BÖLGESİ'NDE HALK MÜZİĞİ “HİKÂYELİ TÜRKÜLER”

En eski kültür merkezlerinden İç Anadolu Bölgesi, ev sahipliği yaptığı çeşitli medeniyetlerden dolayı zengin bir kültür birikimine sahiptir. Günlük hayattan dile, gelenekten dine kadar birçok alanda görülen bu kültür etkileri müzikte de kendisini göstermektedir. Bu bölgedeki halk kültürü içerisinde düğünler, oturak âlemleri, sazlı kahveler ve cümbüş olarak adlandırılan söyleşiler farklı öneme sahiptir. Ayrıca; yalnızca kadınların kendi aralarında yaptıkları fefene ve saya geceleri de bu kültür içerisinde değerlendirilen önemli nüvelerdir.

Zengin halk müziği içerisinde kullanılan çalgılar arasında bağlama, tambura, divan, cura, çöğür, zurna, kaşık, dilli ve dilsiz kaval, çifte, kabak kemane, davul-zurna ve darbukayı saymak mümkündür. Zeybek, çiftetelli, hora, kafkas, kaşık havası, halay, misket, fidayda (hüdayda) gibi oyunlar bölgede görülen halk oyunlarından. Ayrıca türkü, halay, oyun havaları, deyişler, zeybekler, karşılamar, semah havaları, sohbet havaları bu oyunlara eşlik eden müzik formları arasında zikredilebilir.

Bu bölgede Çankırı, Simav, Akşehir ve Isparta yörelerinde görülen “Yâran Sohbetleri” oldukça etkindir. Kış mevsiminde tarımsal faaliyetlerin azalması dolayısıyla uzun kış gecelerini güzel geçirme adına yapılan bu sohbetler, “yâran odaları” ya da “yâran evleri” denilen evlerde yapılmaktadır. Bu tür meclisler yardımlaşma, hal hatır sorma, insan yetiştirme, örnek olma, sosyal düzene katkı sağlama, halkın müziği, yemeği, edebiyatı gibi önemli değerlerin korunup aktarılmasında kilit bir rol üstlenmiştir. Bu meclislerin kendine has uyulması ve kaçınılması gereken kuralları vardır. Bu kurala uymayan kişiler yâran meclisi tarafından değerlendirilir. Yine Konya’da bu geleneğe benzer olarak Konya Barana Odaları geleneğine sohbetin, arınmanın ve muhabbetin yanı sıra yöre müziğinin de önemli katkıları olmuştur.

İç Anadolu Bölgesi’nde halk ozanlığı da kendine has bir yere sahiptir. Halk edebiyatının temsilcileri olarak görülen halk ozanlarının bir kısmı tasavvuf konusunu işlerken diğer bir kısmı da gelenek ile ilgili konulara değinir. Bu sebeptendir ki İç Anadolu Bölgesi’nde türkü, ağıt ve deyiş gibi formlar yaygınlık kazanmıştır. Halk ozanı kültürüne dâir zikredilmesi gereken, bölge ile kenetlenmiş çeşitli isimler vardır. Konyalı Âşık Şem’î, Muhyî, Âşık Ömer, Konyalı Âşık Rıza, Silleli Âşık Sururî, Silleli Âşık Nigârî, Silleli Âşık Figanî, Âşık Bezmî, Âşık Kerem, Ahmet Muhtacî, Âşık Sait, İlhamî, Âşık Seyfullah, Âşık Musa, Âşık Kerem, Âşık Hasan ve Âşık Şuayip bu isimler arasında yer almaktadır. Diğer açıdan tasavvuf geleneğinde eserler vermiş olan Âşık Seyrânî’ye ait deyişler bölgeye ait ezgilerin temel kaynağıdır. Daha sonraları Pir Sultan Abdal ile doruk noktasına ulaşan bu gelenek Kul Himmet, Kemter Baba, Âşık Veli, Fakir Edna, Ruhsatî, Minhacî, Serdarî, Meslekî ve Âşık Veysel Şatıroğlu gibi isimlerin katkılarıyla günümüze dek ulaşabilmiştir. Tüm bu isimlerden ziyade Dadaloğlu, Karacaoğlu, Kerem, Garip gibi ozanların deyişlerine de bölgede sıkça rastlanır.

Bölgede; “2 oktava dayanan genişliğe ulaşabilen melodik ve ritmik yapıdaki uzun ve kırık hava formlu ezgiler, deyişler.” (Ataman, 2009: 122) icrâ edilen halk müziği formları arasındadır. Ayrıca bozlak yöresi olarak da bilinen İç Anadolu Bölgesi’nde Aydos Bozlağı, Kayabaşı Bozlağı, Avşar Bozlağı, Türkmen Bozlağı gibi bozlak türleri de icrâ edilir.

Niğde’de kırık havalar çoğunlukla icrâ edilmektedir. Niğde türküleri genel olarak hareketli olup halay oyunlarının hemen hemen hepsi türkölüdür. Burada çoğunlukla İç Anadolu türküleri çalınıp okunmaktadır. Diğer bölgelere ait türküler çok az icrâ edilmektedir. Bor, Hasan Dağı, Altunhisar taraflarında bozlak; ova yerleşimlerinde Konya havaları; Ulukışla, Çamardı bölümünde Adana havaları, barazkar ve çiftelliler icrâ edilir. Uzun ve kırık hava formlarındaki eserler genellikle kerem, yahyalı kerem, garip, kalenderi, muhalif, beşiri, müstezat, yanık kerem, bozlak, misket ayaklarında söylenmiştir.

Ankara müziğinde Seymenler’in kurdukları “alay” ve “mûsıkî meclisleri” Seymenlik kültürünün korunması ve aktarılması adına önemli bir rol üstlenmektedir. Diğer taraftan, Sincan kültürünün de katkısı yadsınamayacak kadardır. İlâveten ferfene, cümbüş, divan gecesi, sıra gezme gibi isimler altında hem eğlence hem de kültürün korunmasına dâir meclisler tertip edilmektedir. Bu bölgenin günümüz Ankara müziğinde bazı kesimlerce özellikle elektrosaz, klavye ve elektronik davullar eşliğinde icrâ edilen yeni bir müzik türünün oluştuğunu söyleyebiliriz.

Eserlerin ritmik yapısında ise söylenebilecek en önemli şey, ezgilerin genellikle 2 ve 4 zamanlı ritmik yapılarda olduğudur. 3-5-6-7-8-9 ve 15 zamanlı ritmik yapılar kullanılmış olsa da ağırlık 2 ve 4 zamanlı ritmik yapılardadır.

Muzaffer Sarısözen, Sedat Veyis Örnek, Eflatun Cem Güney, Vehbi Cem Aşkun ve İlhan Başgöz gibi Türk halk müziği için temel şahsiyetlerin yetiştiği bölgede; Bedia Akartürk, Erkan Oğur, Zülfü Livaneli, Mustafa Yıldız Doğan, Osman Özdenkçi, Mustafa Hoşsu, Saadetin Öztörün, Develili Aşık Seyranı, Dadaloğlu, Ali Ercan, Ziya Özdağ, Aşık Fahrani, Erkiletli Aşık Hasan, Hacı Ağa Himmeti ve Cingözoğlu Seyit ve Muammer Uludemir gibi sanatçılar da yetişmiştir.

Bölgenin sevilen türküleri arasında Durnam Gelir Kona Kalka, Elmaların Yongası, Suda Balık Oynuyor, Bahçe Duvarını Aştım, Gine Yeşillendi Niğde Bağları, Yeşil Ördek Gibi Daldım Göllere, Leblebi Koydum Tasa’yı saymak mümkündür.

1. Misket (Güvercin Uçuverdi) / Ankara Türküsü

Bugün hemen hemen her düğünde okunan bu Ankara türküsü-nün, sonu ölümle biten acıklı bir hikâyesi vardır. Ankaralı ismiyle müsemma Huriye ile yağız delikanlı Osman Efe'nin kavuşamamasını konu edinir. Huriye mahallede olup bitenleri seyretmek, aynı zamanda eğlenmek amacıyla evlerinin önündeki elma ağacına çıkar ve orada vakit geçirir. Yine birgün ağaçta iken yoldan geçen genç, yakışıklı Osman Efe ile göz göze gelir. Kaderin cilvesi bu ya bir bakış bile sevdalanmaya yeterlidir. Birbirlerini gördükleri andan itibaren aşk ateşine düşen bu gençler her daim görüşebilmenin yolunu ararlar. Osman Efe artık her fırsatta mahallenin önünden geçmeye çalışır, Huriye de sevdiğinin yolunu gözler. Osman, Huriye'yi hep ağaçta gördüğü ve Ankara'da küçük elmalara "misket" denildiği için Huriye'ye "misket" adını takar. Huriye evlilik çağına gelmiş, genç, alımlı ve çok güzel bir kızdır. Bu güzelliğe yörenin söz sahibi ağalarından Kır Ağa da kayıtsız kalmaz. Huriye'yi çok beğenir ve onunla evlenmek için ailesinden ister. Huriye'nin babası kızının rahat etmesi için yörenin zengin ağasına kızını vermek ister. Ancak Huriye'nin gönlü Osman Efe'dedir. Kimselere bir şey diyemez, babasına karşı çıkamaz; gözleri yaşlı, boğazı düğümlü bir şekilde sükût eder. Ertesi gün Huriye durumu hemen Osman Efe'ye bildirir. Bunu öğrenen Osman Efe kendine hakim olamaz; hemen Kır Ağa'ya Huriye ile birbirlerini sevdiklerini ve aradan çekilmesini haber salar. Kır Ağa yörede söz sahibi mert, yiğit, eșrâftan birisidir. Daha dünün çocuğu genç Osman'ın bu pervâsız, tehtitkâr, sert üslubuna öfkelenir. Osman Efe, Kır Ağa'yı, kabul etmesi hâlinde dövüşe çağırır. İki âşık belirlenen yerde karşı karşıya gelir, başlarlar kavgaya. Kavgâ çok uzun sürer, bir türlü yenişemezler. Son kertede birbirlerini bıçak darbesiyle yaralayan bu iki âşıktan Kır Ağa "Benimle mertçe kavgaya tutuşan birine ben kıyamam. Vur bıçağı bana kız senin olsun!" der. Sonunda her ikisi bıçağı elinden bırakır. Kır Ağa belli ki bu aşka saygı duyup böyle bir büyüklük yapar. Hakikatte isteseydi adamlarıyla beraber Osman Efe'ye karşı koyabilirdi. Bu sulhun olmasına karşılık her-

kes sevinçle toplanır. Misket Kız'ın evine doğru giderler. Osman arkadaşalarını sardırıp öyle çıkmak ister sevdiğinin önüne. Misket Kız ağacın üstündeyken uzaktan önde adamlarıyla Kır Ağa'nın geldiğini görünce Osman Efe'nin kaybettiğini düşünür. Bu esnâda başı döner ve dengesini kaybederek ağaçtan düşüp can verir. Bu talihsiz olayın üzerine Osman Efe'nin ağzından bu türkünün sözleri dökülür. Zamanla bu mısralar eklemeler yapılarak günümüzde okunan hâline dönüşür.

Güvercin uçuverdi
Kanadın açiverdi
Elin oğlu değil mi
Sevdi de kaçiverdi

A benim aslan yârim
Duvara yaslan yârim
Duvar cefa götürmez
SİNEME yaslan yârim

Güvercinim uyur mu?
Çağırırsam uyanır mı?
Yâr orada ben burda
Buna can dayanır mı?

A benim hacı yârim
Başımın tâcı yârim
Eller bana acımaz
Sen bari acı yârim

Câminin müezzini yok
İçinin düzeni yok
Çok memleketler gezdim
Misget'ten güzeli yok

Daracık daracık sokaklar
Misget şeker topaklar
Pul pul olsun dökülsün
Seni öpen dudaklar

Câminin ezan vakti
İçinin düzen vakti
Ben Misget'i yitirdim
Sonbahar gazel vakti

Gökte yıldız sayılmaz
Çiğ yumurta soyulmaz
Üçer avrat almayan
Hiç erkekten sayılmaz

Deniz susuz olur mu?
Dibi kumsuz olur mu?
Ben müftüye danıştım
Yiğit yârsız olur mu?

MİSKET

(GÜVERCİN UÇUVERDİ)

Yöresi: Ankara
Kimden Alındığı: M. Hulûsi Koçer

Derleyen: Muzaffer Sarısözen

(SAZ

4

7

11

14

17

19

22

26

GÜVERCİN UÇUVERDİ KANADI NAÇI VERDİ
GÜVERCİNİ MUYURMU ÇAĞIRSA MU YA NİR Mİ

BENYAN DI MA MAN E LOĞ LU DE ĞİL Mİ A MANAMAN
" " " " " SE NO RA DA BEN BUR DA A MANAMAN

SEV Dİ DE KA ÇI VER Dİ A BE NİM HA CI YA RİM
BU NA CAN DA YA NİR Mİ DE NİZ SU SU ZO LUR MU

BA ŞI MIN TA CI YA RİM EL LER BA NA A CI MAZ
Dİ Bİ KUM SU ZO LUR MU BEN MÜF TÜ YE DA NIŞ TIM

SEN BA Rİ A CI YA RİM (SAZ...
Yİ ĞİT YAR SI ZO LUR MU

-1-

Güvercin uçuverdi
Kanadın açiverdi
Elin oğlu değil mi
Sevdi de kaçiverdi
A benim aslan yârim
Duvara yaslan yârim
Duvar cefa götürmez
Sıneme yaslan yârim

-2-

Güvercinim uyur mu?
Çağırсам uyanır mı?
Yâr orada ben burda
Buna can dayanır mı?
A benim hacı yârim
Başımın tâcı yârim
Eller bana acımaz
Sen bari acı yârim

-2-

Güvercinim uyur mu?
Çağırсам uyanır mı?
Yâr orada ben burda
Buna can dayanır mı?
A benim hacı yârim
Başımın tâcı yârim
Eller bana acımaz
Sen bari acı yârim

-3-

Câminin müezzini yok
İçinin düzeni yok
Çok memleketler gezdim
Misget'ten güzeli yok
Daracık daracık sokaklar
Misget şeker topaklar
Pul pul olsun dökülsün
Seni öpen dudaklar

2. Karadır Kaşların / Eskişehir Türküsü

TRT kayıtlarında her ne kadar Zonguldak türküsü olarak geçse de aslında Eskişehir Seyitgazi bölgesine ait bir hasretlik türküsüdür. 1940'lı yıllarda Seyitgazi'de ikamet eden Mustafa Tuna, Rum asıllı komşusu Raziye'ye sevdalanır. Raziye de Mustafa'ya karşı kayıtsız değildir. Ancak Mustafa'nın babası Raziye'nin ailesinin Rum'dan dönme olduğunu öğrenince "Kendi soyuma Rum kanı karıştırmam!" diyerek bu hususta rızasının olmadığını ısrarla oğlu Mustafa'ya vurgular. Mustafa da çaresiz, babasına hürmetinden sesini çıkarmaz ve sabırla babasının rıza göstermesini bekler. Raziye'nin de ailesi kızlarının Mustafa ile evlenmesine karşı çıkar. Bu zaman zarfında Raziye'nin talipleri çıkar. Ailesinin baskısıyla çaresiz kendisini istemeye gelen başka biriyle nişanlanmak zorunda kalır. Düğün vaktinin yaklaştığını öğrenen Mustafa, sevdiceği Raziye'yi kaçırmaya karar verir. Aracı kadınların yardımıyla Raziye'nin Kuruçeşme'den su dolduracağı haberini alır. Mustafa sabahın erken vaktinde Raziye'yi eve dönerken yakalar ve yakın arkadaşı Raşit'in kullandığı at arabasına koyarak kaçıtır. Raşit atları hemen harekete geçirir ancak telaşla daha önceden planladıkları yerden farklı bir yola saparlar. Sara hastası olan Raşit o esnâda nöbet geçirmeye başlar. Mustafa bir yandan Raziye'yi diğer yandan Raşid'i zaptetmeye çalışırken atlar başıboş şekilde koşmaya devam eder. Karşidan gelen kamyondan ürken atlar orman yoluna saparak araba devrilir. Yere düşerler. Ortaya çıkan gürültü ve Raziye'nin eve gelmemesi durumun anlaşılmasına sebep olur. Her tarafa haber salan kızın ailesi jandarma ile beraber kızlarını kaçıran Mustafa'yı yakalarlar. Tam 27 gün hapisteye kalır. Mustafa'nın mahkeme günü duruşmasına katılan Raziye orada hakime "Ben kendi isteğimle gittim. Beni kimse kaçırmadı." diyerek Mustafa'nın az ceza almasına yardımcı olur. Bu ifadenin ardından Raziye ailesi tarafından hemen evlendirilir. 2 yıl sonra hapisten çıkan Mustafa sevdiceği Raziye'nin başkısıyla evlendirildiğini duyunca dayanamayıp memleketini terkederek Ankara'ya göç eder. Burada inşaat işçiliği ile uğraşır. Mustafa girdiği toplumlarda kendisini

sevdiren ve nazik bir insan olması hasebiyle arkadaşlarının yardımıyla tapu kadastro müdürlüğüne memur olarak başlar. Ankara, Bolu ve en son Amasya Taşova'da tapu müdürü olarak emekli olur. Yaklaşık 30 yıl sonra memleketine döner. Bu hasretlik neticesinde Mustafa kara gözlü sevdiceği Raziye için bu türküyü yakar.

Karadır kaşların ferman yazdırır
Bu aşk beni diyar diyar gezdirir
Lokman Hekim gelse, yaram azdırır
Yaramı sarmaya yâr kendi gelsin

Ormanlardan aşağı aşar geçerim
Nazlı yâri kaybettim ağlar gezerim
Ormanların gümbürtüsü, başıma vurur
Nazlı yârin hayali karşımda durur

Karadır kaşların benzer kömüre
Yârdan ayrılması zarar ömüre
Kollarımdan bağlasalar demire
Kırarım demiri, giderim yâre

Ormanlardan aşağı aşar giderim
Nazlı yâri kaybettim, ağlar gezerim
Ormanların gümbürtüsü, başıma vurur
Nazlı yârin hayali karşımda durur

Kızıltepe denir bir ulu orman
Sür Raşit'im atları kalmadı derman
Bizi ayıracak bu kara ferman
Ölüm ver Allah'ım ayrılık verme

Ormanlardan aşağı aşar geçerim
Nazlı yâri kaybettim ağlar gezerim
Ormanların gümbürtüsü, başıma vurur
Nazlı yârin hayali karşımda durur

Uzaklara gittim gelirim diye
Tabancamı doldurdum vururum diye
Hiç aklıma gelmez ölürüm diye
Ölürüm Allah'ım ayrılık verme

Ormanlardan aşağı aşar geçerim
Nazlı yâri kaybettim ağlar gezerim
Ormanların gümbürtüsü, başıma vurur
Nazlı yârin hayali karşımda durur

KARADIR KAŞLARIN

Yöresi: Eskişehir
Kimden Alındığı: İsmet Yeşilgül

Derleyen: Ahmet Yamacı

KARADIR KAŞ LA RIN FER MAN YAZ DI RİR
" " " " " " BEN ZER KÖ MÜ RE

BU AŞK BE Nİ Dİ YAR Dİ YAR GEZ Dİ RİR LOKMAN HE KİM GEL SE
YARDAN AYRIL MA SI ZARAR Ö MÜ RE KOL LA RİMDAN BAĞ LA

YA RAM AZ DI RİR YA RA MI SAR MA YA
SA LAR DE Mİ RE KI RARIM DE Mİ Rİ

YAR KEN Dİ GEL SİN ORMANLAR DAN AŞ ŞA ĞI
KO ŞA RIM YA RA

AŞAR GE ZE RİM NAZLIYA Rİ KAYBETTİM AĞLAR GEZE RİM

ORMANLA RİN GÜM BÜR TÜ SÜ BA ŞI MA VUR DU

15

NAZLI YA RİN HA YA Lİ KAR ŞİM DA DU RUR

-1-

Karadır kaşların ferman yazdırır,
Bu aşk beni diyar diyar gezdirir,
Lokman Hekim gelse, yaram azdırır,
Yaramı sarmaya yar kendi gelsin.
Bağlantı: Ormanlardan aşağı aşar geçerim,
Nazlı yâri kaybettim ağlar gezerim
Ormanların gümbürtüsü, başıma vurur,
Nazlı yârin hayali karşımda durur.

-2-

Karadır kaşların benzer kömüre,
Yârdan ayrılması zarar ömüre,
Kollarımdan bağlasalar demire,
Kırarım demiri, giderim yâre
Bağlantı...

-3-

Kızıltepe denir bir ulu orman
Sür Raşit'im atları kalmadı derman
Bizi ayıracak bu kara ferman
Ölüm ver Allah'im ayrılık verme
Bağlantı...

-4-

Uzaklara gittim gelirim diye
Tabancamı doldurdum vururum diye
Hiç aklıma gelmez ölürüm diye
Ölürüm Allah'im ayrılık verme
Bağlantı

3. Gesi Bağlarında Dolanıyorum / Kayseri Türküsü

Halk müziğimizin en çok okunan türküleri arasında gösterilen “Gesi Bağlarında Dolanıyorum”un farklı şekillerde hikâyesi bulunmaktadır. Türkünün sözleri ve nağmeleri o kadar beğenilmiş ki dinleyenler de zaman içinde kendilerine ait bir şeyler ilave etmiştir. Bu eklemelerle beraber türkünün sözleri 52 kıtayı bulmuştur. Türkünün muhtelif hikâyelerinden ilki I. Dünya Savaşı döneminde meydana geldiği rivâyet edilmektedir. Anadolu’nun her tarafında seferberlik olduğu gibi Kayseri’de de hemen hemen her ev harbe yiğidini, oğlunu, eşini göndermiştir. Bu dönemde kuraklık ve kıtlık sebebiyle Gesi bağlarını sulaayan Salkuma (Gürpınar), Taçın suyu kurumasıyla beraber, çekirgelerin her tarafı istila etmesi bölgede tarıma elverişli bir alanın kalmamasına sebebiyet vermiştir. Gesi’de inancı ve yaşayışıyla örnek Hacı Osman Ağa yaşından ötürü harbe katılamamıştır. Ancak Gesi’nin sahipsiz kalan kadınlarına, çocuklu insanlarına kol kanat gererek onların her türlü ihtiyaçlarına yetişmeye çalışmıştır. Ne var ki savaşa katılmamak için türlü bahaneler üreten asker kaçağı ve eşkiyalar da yok değildir. Günlerden birgün bu asker kaçaklarından ikisi Sülale lakaplı Molla olarak bilinen ailenin güzel kızı Fadime’yi görürler ve kaçırmak isterler. Kaçırılan Fadime üzüntüsünü, yasını, kederini “Gesi bağlarında dolanıyorum” türküsünü çığırarak herkese duyurmaya çalışmıştır.

İkinci rivâyet ise Kayserili Mustafa ile İstanbullu Leyla’nın hikâyesidir. Yazın tarlada çalışan Mustafa, kışın işsiz kalmamak adına İstanbul’a çalışmaya gider. Gücü kuvveti yerinde, ahlâklı olan bu genç delikanlı, çalıştığı yerde herkes tarafından sevilmiştir. Ustabaşısının takdiri ve tavsiyesi üzerine bir kızla evlenmeye karar verir. Mustafa, görücü usulüyle Leyla’yı görür ve onunla evlenmeye karar verir. Çalışma süresi dolunca alır Leyla’yı memleketine götürür. İlk zamanlarda Mustafa’nın ailesi Leyla’ya pek sıcak davranmıştır. Ancak biraz zaman geçince köy hayatı şartlarında süt sağmaktan tutun da tarlanın bellencesine kadar hiçbir işi Leyla’nın tam olarak yerine getirememesi, kay-

nanası tarafından hoş karşılanmaz ve kaynanasının homurdanmasına sebebiyet verir. Leyla bu durumu her ne kadar Mustafa'ya anlatsa da Mustafa ne yapsın, iki arada bir derede kalmıştır. Leyla'ya sabretmesini, her şeyin düzeleceğini sürekli telkin eder. Ancak Leyla'nın aklında annesi ve memleketi vardır. Köy hayatından kurtulup İstanbul'a gitmek istediğini her fırsatta Mustafa'ya bildirir ve ısrar eder. Mustafa da her gece duyduğu bu ısrara artık duyarsız kalamaz ve bu hususta önce İstanbul'a gidip iş bulacağını ve evi tuttuktan sonra kendisini gelip götüreceğini söyler. Mustafa İstanbul yollarına koyulunca Leyla artık kaynanasından daha da ağır sözler işitmeye başlar. Oğlunu kendisinden koparmak isteyen bu geline baskı ve hakaretleri daha da artırır. Leyla hem Mustafa'nın yokluğu hem de kaynananın baskısından ötürü kendini Gesi bağlarına verir. Oralarda dolaşır; şiirler söyleyip durur. Söylediği bu şiirler bugün herkesin zevkle okuduğu türkü hâline gelmiştir. Sonunda Mustafa, Leyla'yı alıp İstanbul'a götürmüştür.

Gesi bağlarında dolanıyorum
Yitirdiğim yârimi aman araniyorum
Bir çift selamına güveniyorum

Gel otur yanıma hallerimi söyleyim
Halimden bilmiyor ben o yâri neyleyim

Gesi bağlarından gelsin geçilsin
Kurulsun masalar rakı konyak içilsin
Herkes sevdiğini alsın seçilsin

Atma anam atma şu dağların ardına
Kimseler yanmasın anam yansın derdime

Gesi bağlarında üç top gülüm var
Hey Allah'tan korkmaz sana bana ölüm var
Ölüm varsa şu dünyada zulüm var

Gel otur yanıma hallerimi söyleyim
Halimden bilmiyor ben o yâri neyleyim

GESİ BAĞLARINDA DOLANIYORUM

Yöresi: Kayseri
Kimden Alındığı: A. Gazi Ayhan

Derleyen: Muzaffer Sarısözen

♩

(SAZ. _____) O _____

7

F GESİBAĞLARINDA DOLA NIYO RU_M Yİ Tİ__ R Dİ__MYA Rİ Mİ

9

AMANA RA NI YORUM (SAZ. _____)

12

Yİ Tİ__ RDİM YA Rİ Mİ AMANARA NI YORUM

14

(_____)

18

BİRÇİTSELA Mİ NAGÜVE NİYO RUM GE LO TUR YA Nİ MA

20

HALLE Rİ Mİ SÖY LE YİM (SAZ. _____)

23

HA LİM DEN BİL Mİ YOR BENO YA RINEY LEYİM

-1-

Gesi Bağları'nda dolanıyorum
Yitirdiğim yârimi aman arıyorum
Bir çift selamına güveniyorum
Gel otur yanıma hallerimi söyleyim
Halimden bilmiyor ben o yâri neyleyim

-2-

Gesi Bağları'ndan gelsin geçilsin
Kurulsun masalar rakı konyak içilsin
Herkes sevdiğini alsın seçilsin
Atma anam atma şu dağların ardına
Kimseler yanmasın anam yansın derdime

-3-

Gesi Bağları'nda üç top gülüm var
Hey Allah'tan korkmaz sana bana ölüm var
Ölüm varsa şu dünyada zulüm var
Gel otur yanıma hallerimi söyleyim
Halimden bilmiyor ben o yâri neyleyim

4. Ankara'da Yedim Taze Meyvayı / Kırıkkale Türküsü

Bu türkü Kırıkkale'nin Keskin İlçesi'nin Cin Ali Köyü'nde yaşamış, ömrünün baharında terk-i dünya eylemiş garip Sefer ile genç yaşta dul kalmış Hatça'nın hikâyesi üzerine yakılmıştır. Sefer 1920'li yılların başında yoksul bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Anası ve babası tarlalarda ırgat olarak geçimini sağlamaktadır. Çocukluğunu tarla kenarında anasını babasını bekleyerek geçiren Sefer, ilkokuldan sonra okumayı bırakır. Garip ana ve babasına yardım etme gayesiyle küçük yaşta tarlada işe başlar. Kısa zamanda ana babasından işi öğrenen Sefer, artık evin geçimini ve ihtiyaçlarını üstlenir. Hem çalışkanlığı hem de ahlâkıyla sevilen Sefer, artık evlenme çağına gelmiştir. Anası ona komşu Seyfli Köyü'nden Hatça'yı almak ister. Birbirlerini görüp beğenen bu iki genç çok geçmeden evlenir. Evlendikten sonra bu iki gencin birbirlerine olan aşkı, muhabbeti ve sevgisi günbegün artar. Sefer, Hatça'ya bakmaya kıyamazken, Hatçada Sefer'den ayrı kalmaya dayanamaz. Evleri saadet bahçesine dönen bu gençlerin mutluluğuna kara bulutlar üşüşür. Aradan henüz üç ay geçmişken genç damat âniden rahatsızlanır. İlk başlarda gençliğin vermiş olduğu kuvvetle bu hastalığını önemsemeyip ayaküstü geçirmeye çalışan Sefer'in hastalığı gittikçe artar, ateşi inmez, kesintisiz öksürük bırakmaz yakasını...

Hatça bir taraftan Sefer'in etrafında pervane, diğer taraftan bu hastalıktan ötürü sessizce akıtır gözyaşlarını sinesine. Keskin'e doktora giden Sefer'in hastalığına doktorlar bir şey söylemez ve onu gerisin geriye tekrar evine gönderirler. Sefer o günden sonra daha da kötüleşmeye başlar; yerinden kalkamaz olur, yemeden içmeden kesilir. Bu sefer Ankara'ya hastaneye götürürler. Doktorlar Sefer'in verem olduğunu ve artık çok geç kaldığını görürler. Ancak Sefer'e bu gerçeği söylemek yerine evine dönmesini, iyileşeceğini söylerler. Hatça her namazda Sefer için dua eder ama nâfile. Kısa bir müddet sonra 20'li yaşlarda Sefer kara toprağa girer. Hatça ise gencecik yaşta dul kalır. Onların bu acıklı firâkına aşağıdaki türkü yakılır:

Ankara'da yedim taze meyveyı
Boşa ıĝnemiřim yalan dünyayı
Keskin'den de sildirmeyin knyeyi

Söyleyin anama da anam aĝlasın
Babamın oĝlu var beni neylesin

Trene bindim de tren salladı
Zalim doktor ciĝerimi elledi
İyi oldun diye köye yolladı

Söyleyin anama da anam aĝlasın
Babamın oĝlu var beni neylesin

Ankara'yla şu Keskin'in arası
Arasına kara duman durası
Çok doktorlar gezdim yokmuş çaresi

Söyleyin anama da anam aĝlasın
Babamın oĝlu var beni neylesin

Mezarım başında kuşlar tşr
Benzin içtim ciĝerlerim tutuşur
Aĝlama Hatice, Sefer yetişir

Söyleyin anama da anam aĝlasın
Babamın oĝlu var beni neylesin

Binmiş taksiiye de Sefer geliyor
Anasının da ciğerini deliyor
Gelin Hatice'ni de eller alıyor

Söyleyin anama da anam ağlasın
Babamın oğlu var beni neylesin

Mezarımı derin eşin dar olsun
Etrafı lale sümböl bağ olsun
Ben ölüyom ahbaplarım sağolsun

Söylen kardeşime çalsın sazımı
Kadir Mevlâ'm böyle yazmış yazımı

ANKARA'DA YEDİM TAZE MEYVAYI

Yöresi: Kırkkale
Kimden Alındığı: Şemsi Yastıman - Hacı Taşan

Derleyen: Ali Canlı

-1-

Ankara'da yedim taze meyvayı
Boşa çiğnemmiş yalan dünyayı
Kesk'in'den de sildirmeyin küneyi

Bağlantı: Söyleyin anama da anam ağlasın
Babamın oğlu var beni neylesin

-2-

Trene bindim de tren salladı
Zalim doktor ciğerimi ellendi
İyi oldun diye köye yolladı

Bağlantı...

-3-

Ankara'yla şu Kesk'in'ın arası
Arasına kara duman durası
Çok doktorlar gezdim yokmuş çaresi

Bağlantı...

-4-

Mezarım başında kuşlar ötüşür
Benzin içtim ciğerlerim tutuşur
Ağlama Hatice, Sefer yetişir

Bağlantı...

-5-

Binmiş taksiye de Sefer geliyor
Anasının da ciğerini deliyor
Gelin Hatice'ni de eller alıyor

Bağlantı...

-6-

Mezarımı derin eşin dar olsun
Etrafı lale sümbül bağ olsun
Ben ölüyüm ahabplarım sağ olsun

Söylen kardeşime çalsın sazımı
Kadir Mevla'm böyle yazmış yazımı

5. Aşan Bilir Karlı Dağın Ardını / Sivas Türküsü

Bu türkü Sivaslı Yazıcıoğlu Ağa'nın oğlu Osman ile yörük kızı Senem'in hikâyesidir. Yörük Bey'i tüm kervanla beraber günlerdir at üstünde tüm yazı serin geçirebilecekleri, hayvanlarını rahatça otlatabilecekleri, kış için ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yeri belirlemenin çabasıdır. Nihayet Yapalak bölgesine geldiklerinde Yörük Bey'i kervanı durdurur ve "konak yerimiz burasıdır" diyerek karar kılar. Tez elden denkler çözülür, çadırlar kurulur. İçlerinde öyle bir kız vardır ki Yörük Bey'in uzun boylu, beyaz tenli, kömür gözlü, görenleri kendisine hayran bırakan güzeller güzeli kızıdır. Ertesi gün yörüklerin buralara geldiği haberi hemen yayılır. Birkaç aylığına gelen yörüklere hoş geldiniz demek, onların hatırını sormak ve onlarla kardeş gibi geçinmek âdettendir. Bu kıymetli misafirleri öncelikle hoş karşılamak o bölgedeki ağanın vazifesidir. Tanır bölgesinin şanlı beyi Yazıcıoğlu, köyünün büyüklerine de refakat etsin diye başlarına oğlu Osman'ı koyarak hoş geldine gönderir. Yörükler gelen bu misafirlerini hürmetle, muhabbetle, saygıyla karşılarlar. Kır saçlı Yörük Bey'i âdet üzere hemen güzeller güzeli kızından hanım ağa ve Yazıcıoğlu Osman'ın atını tutmasını ve onların inmesine yardımcı olmasını ister. Ceylan gözlü Senem, atının üstünde kartal gibi duran yemyeşil gözlü Osman'a bakakalır. Osman da aynı şekilde aklını baştan alan bu kızdan gözlerini alamaz. Misafirlere hoş geldiniz edilir, geniş sofraları yerlere serilir, koyunlar kızartılır, katıklar yayılır, akşama kadar şölen havasında bir ziyafet çekilir. Ne var ki hem Senem hem de Osman'ın gönlüne sevda ateşi düşmüştür. Bir lahza bile akıllarından çıkaramazlar birbirlerini. Ayrılık vakti geldiğinde Osman'ın yüreğinden bir parça yörük çadırında kalır; Senem'in yüreğinden bir parça ise sevdiceğiyle beraber gitmiştir. Birbirlerine sevdalanan bu gençler gün geçtikçe daha çok birbirlerine bağlanırlar. Osman yörük kızınının töreler gereği kendisine verilmeyeceğini bilmektedir. Senem'i kaçırmak istese de Senem babasını boynu bükük bırakmaktansa bu ateşle yanmaya razıdır. Osman'ın beti benzi solar, hayata dâir ümidi çok azalır. Ana yüreği hemen anlar oğlunun bir sı-

kıntısı olduğunu. Durumu babasına bildiren anne böyle bir izdivacın zor olduğunu bilir. Ancak evlatları için ne gerekiyorsa yapacaklardır. Bütün ileri gelenleri toplayıp hediyelerle yörük çadırına dünürlüğe giderler. Yörük Bey'i der ki: "Allah yazdıysa olur ancak obamızın da kanunları var. İhtiyarlarımıza soralım. Birkaç gün izin verin düşünelim, iletiriz kararımızı. Muradımız o ki kızımız oğlunuza kurban ola, eş ola." Obanın ileri gelenleri uzun uzun konuşur ve neticede bu evliliğin olmamasına karar verirler. Çevrenin en güçlü adamına kızını vermemenin sıkıntısı içinde o gece apar topar tüm çadırlar sökülür; sürüler toplanır ve kervan yola koyulur. Senem'in içi kan ağlıyor ancak kadere rıza göstererek babasının boynunu bükük bırakmaz. Ertesi gün tüm Tanırlılar yaylaya geldiklerinde kimseciklerin kalmadığını görür. Osman her yerinden hançer yemiş gibi bir sağa bir sola sallanarak inler, yıkılır. Her tarafa haberler gönderilir ancak ne Senem'den ne de kervandan bir haber vardır. Yıllar geçer; Osman bir düğündeki açılan saçmalar yüzünden bir gözünü kaybeder. Aynı saçmalar anne ve babasını öldürür. Aradan zaman geçse de Osman'ın aklı hala kömür gözlü Senem'indedir. Bir yaz günü çocuklarıyla beraberken, köyün Ermeni çerçisi ona bir haber getirir. "Ağam sana bir haberim var. Müjdem i isterim! Kozan'da iki büklüm, yaşlı, gözlerinin fer i sönmüş bir kadın bana nereli olduğumu sordu. Tanırlıyım dedim. Osman Ağa'yı bilir misin, diye sordu. İnsan ağasını tanımaz mı, deyince; kuşağından bir çıkını çıkarıp lapatanı elime tutuşturdu. Dedi ki: Osman Ağa'ya söyle "Yörük kızı Senem'in selamı var. Kimseye yâr olmadı. Sevdiceğine sadık kalmıştır. Ancak her şey geçti. Arayıp sormasın." Osman Ağa bu haberi duyar duymaz içinde yanardağ gibi bir kor ateş yanar. Elindeki altınları, tarlaları çerçiye verir. Atını hazırlatır, düşer Kozan yollarına. Ancak kavuşup kavuşmadıkları bilinmez. Oralarda ne zaman bir düğün olsa herkes Osman Ağa'nın dilinden dökülen bu türküyü yakar. Nerede bir düğün bir kına olsa Osman ile Senem'in sevda türküsü okunur.

Aşan bilir karlı dağın ardını
Çeken bilir ayrılığın derdini
Bülbül kaçta aldın gülün nargını
Gül alıp satmanın zamanı değil

Selvinin dalları boyundan uzun
Yavrular gözüme bir salkım üzüm
Ölmeden o yâri görürse gözüm
Koyun kuzu kurban olur o zaman

Yaprak gazel olmuş durmuyor dalda
Vefasız güzelden bize ne fayda
Bu ayda olmazsa gelecek ayda
Ölürüm vazgeçmem sevdiğim senden

AŞAN BİLİR KARLI DAĞIN ARDINI

♩ = 80

Yöresi: Sivas

Kimden Alındığı: Nuri Üstünsen

Derleyen: Muzaffer Sarısozen

-1-

Aşan bilir karlı dağın ardını
Çeken bilir ayrılığın dardını
Bülbül kaçta aldın gülün nargını
Gül alıp satmanın zamanı değil

-2-

Selvinin dalları boyundan uzun
Yavrular gözüme bir salkım üzümlü
Ölmeden o yarı görürse gözüm
Koyun kuzu kurban olur o zaman

-3-

Yaprak gazel olmuş durmuyor daldaki
Vefasız güzelden bize ne fayda
Bu ayda olmazsa gelecek ayda
Ölürlüm vazgeçmem sevdiğim senden

6. Hastane Önünde İncir Ağacı / Yozgat Türküsü

Yozgat'ın Akdağmadeni ilçesindeki civar köylerden birinde meydana gelen bir hikâyenin türküsüdür. Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin her bölgesinde olduğu gibi Yozgat'ta da türlü imkânsızlıklar baş göstermektedir. Bir yanda kurak ve çorak topraklar diğer yanda küçük ve büyükbaş hayvanların azlığı köy hayatını ve refahını olumsuz etkilemektedir. Herkes kendi imkân ve gayretiyle hayatını idame ettirmeye çalışmaktadır. Akdağmadeni ilçesinin bir köyünde fakir bir ailenin bir erkek çocuğu dünyaya gelir. Bir kuru ekmeğik ikramı bile olsa sevinçlerini ahaliyle paylaşarak âdetlerini yerine getirmek isterler. Köyün ileri gelenleri çocuklarına bir yandan güzel bir isim koyarken aynı zamanda birbirine yakın vakitlerde doğmuş çocukları birbirine beşik kertmesi yaparlar. Türküye konu olan bu genç de o zaman yeni doğan bir kız çocuğuyla beşik kertmesi olarak birbirine bağlanır. Aradan aylar, yıllar geçer; köyün delikanlısının artık askerlik çağı gelmiştir. Anası ve babası ciğerpâreleri oğulcuklarının mürüvvetini görmeyi arzu ederler. İsterler ki askere gitmeden oğulları ile beşik kertmesi güzel kızın izdivacı gerçekleşsin. Hiç olmazsa söz kesilsin, nişan yapılsın; dönünce de düğün yapılsın. Bu münasebetle oğlan evi kız evine istemeye gider. Hem oğlanın hem de kızın gönlü birbirine kaynar; birbirlerinden hoşlanırlar. Delikanlının babası "Allah'ın emri Peygamber'in kavliyle" kızı babasından ister. Aile büyüklerinin de onayıyla kızın babası bu hayırlı işe rıza gösterir ve evlenmelerine müsaade eder. Askerlik sonrası düğün için kavilleşen her iki aile mutlu mesut olarak birbirlerine dönür olurlar. Vakit Peygamber ocağına teslim olma vaktidir. Birbirlerini görmeye dahi doyamadan delikanlı vatanî görev için askere gider. Ne var ki genç damat adayı askerlikte ince hastalığa yakalanır. Komutanlar bir müddet sonra gencin memleketine gitmesine karar verirler. Beti benzi solan genci gören herkes şaşkın, bir o kadar da üzgündür. Beşik kertmesi nişanlısı herkesten daha üzgündür. Kızın babası damadın tedavisi olmadan, iyileşmesinden önce evlenmelerine rıza göstermez. Damatta artık tâkat kalmamıştır, babası at arabasına yatırarak oğlunu

Yozgat'a hastaneye götürür. Oradaki doktorlar gencin tedavisinin burada yapılmasının pek mümkün olmadığını söyler. İstanbul'a gitmeleri gerektiğini ifade ederler. Ancak damadın babasının cebinde en fazla bir günlük daha yetecek kadar para vardır. Gider sağdan soldan borç eder, bir şekilde evladını İstanbul'a bir umut ulaştırmaya çalışır. İstanbul'da en fazla birkaç gün kalacak parası olan babası biçare şekilde oğulcuğunu orada hekimlere emanet eder ve geri döner. Genç delikanlı sevdiceğinin kendisine verdiği ipek mendille gözyaşını siler, yârinin kokusunda teselli arar. Pencereden bakarak hastane önündeki incir ağacına derdini, yârini anlatır; küçük süslü kağıtlara da hislerini yazar. Bu şekilde; verem hastalığının ağrısına, sızısına, inletmesine haftalarca sabreder. Son günlerde durumu gittikçe kötüye giden genç dayanamaz. Seher vakti kuşların zikrine, duasına ruhuyla iştirak ederek ruhunu teslim eder. İstanbul'da yârinden, anasından, babasından, atalarından uzak bir diyarda gömülür. Eşyaları, yârinin dantelli mendili ve süslü kağıtları gönderilir ailesine... İşte, bu süslü kağıtlardan birinde sevdasını, acısını anlattığı "Hastane önünde incir ağacı" türküsü oluşur ve yıllardır dillerde dolaşır...

Hastane önünde incir ağacı
Doktor bulamadı bana ilacı
Baştıbip geliyor zehirden acı
Garip kaldım yüreğime dert oldu
Ellerin vatanı bana yurt oldu

Mezarımı kazın bayırdan düze
Yönümü çevirin sıladan yüze
Benden selam demen hayırsız gıza
Başına koysun karalar bağlasın
Gurbet elde kaldım diye ağlasın
Gurbet elde kaldım ağlarım
Ateş aldım yüreğimi dağlarım

HASTANE ÖNÜNDE İNCİR AĞACI

Yöresi: Yozgat
Kimden Alındığı: Nida Tüfekçi

Derleyen: Nida Tüfekçi

HASTANE Ö NÜN DE İN CİR AĞA CI ANNEM A ĞA CI

DOKTORBULA MADİ BANA İLA CI ANEM İ LA CI

BAŞTABİP GE LİYOR ZEHİR DENA CI ANEM VAYA CI

GARİPKAL DIM YÜRE ĞİME DER DOLDU ANEM DER DOL DU

ELLERİN VA TANI BANA YUR DOLDU ANEM YUR DOL DU

-1-
Hastane önünde incir ağacı
Doktor bulamadı bana ilacı
Baştabip geliyor zehirden acı
Garip kaldım yüreğime dert oldu
Ellerin vatani bana yurt oldu

-2-
Mezarımı kazın bayırdan düze
Yönümü çevirin sıladan yüze
Benden selam demen hayırsız gıza
Başına koysun karalar bağlasın
Gurbet elde kaldım diye ağlasın.

7. Zahide'm Kurbanım N'olacak Halım / Kırşehir Türküsü

“Zahidem” olarak bilinen türkünün şairi Âşık Arap Mustafa, Kırşehir'in Orta Hacı Ahmetli Köyü'nde doğmuştur. Küçük yaşlarda ailesini yitiren Mustafa, on yaşına vardığında Yukarı Ahmetli Köyü'nden Hacı Büroâdeler'den Mehmet'in yanında çiftçi olarak çalışmaya başlar. Çalışkanlığı, giyimi, yakışıklılığıyla göz dolduran Mustafa, Mehmet Ağa'nın yeni yetişen kızı Zahide'ye sevdalanır. Çekincesinden sevdasını kimseye anlatamaz, içine atar. Askere gittiğinde de sevdasından vazgeçmeyen Mustafa, köydeki dostlarından birinin mektubunda sevdiği Zahide'nin başka biriyle evleneceğini, düğününün bir hafta içerisinde olacağını öğrenir. Üzütüsünden ne yapacağını bilemeyen Mustafa, kâğıt-kaleme sarılır ve bu türkünün sözlerini oluşturan mısraları yazar:

Zahide'm kurbanım n'olacak halım,
Gene bir laf duydum kırıldı belim,
Gelenden geçenden haber sorarım,
Zahide'm bu hafta oluyor gelin.

Hezeli de deli gönül hezeli,
Çiçekdağı döktü m'ola gazeli,
Dolaştım âlemi gurbet gezeli,
Bulamadım Zahide'mden güzeli.

Ay ile doğar da gün ile aşar,
Zahide'mi görenin tebdili şaşar,
İyinin kaderi kötüye düşer,
Diken arasında kalmış gül gibi.

Zahide'm kurbanım kurtar bu dardan,
Baban anlamadı bizim bu haldan,
Kekiline sürmüş kokulu yağdan,
Derdin beni del'ediyor Zahide'm.

Ziyaret'ten çıktım Cender'in özü,
Kum gibi kaynıyor Zahide'm gözü,
Aslını sorarsan esalet yerden,
Hacı Bürolar'dan Mehmet'in kızı.

Gurbet ellerinde esirim esir,
Zahide'm kurbanım hep bende kusur,
Eğer baban seni bana verirse,
Nemize yetmiyor el kadar hasır.

Çiçekdağı'nda da hiç gitmez duman,
Zahide'm kurbanım hallarım yaman,
Yapamadım şu babayın gönlünü,
Fakir diye bana vermedi baban.

Anamdan doğal çok çektim cefa,
Şu yalan dünyada sürmedim sefa,
Adımı nâmımı soran olursa,
Orta Hacı Ahmetli Arap Mustafa.

ZAHİDE'M KURBANIM N'OLACAK HALİM

Yöresi: Kırşehir
Kimden Alındığı: Neşer Ertaş

ZA Hİ DEM GUR BA NIM OF NE O LA ÇAK HA LIM

(SAZ.) GENE BİRLAF DUYDUM GİRLİDİ BELİM

(SAZ.) GELENDENGİ DEN DENOF HABER SO RARIM (SAZ)

ZA Hİ DEM BU HAF TA (SAZ.) O LU YOR GE LİN

E ZE Lİ DE DE Lİ DE Lİ GÖ NÜL E ZE Lİ (SAZ)

Çİ ÇEK DAĞ DA DÖK TÜ MO LA GA ZE Lİ

(SAZ.) DO LAŞ TI A LE Mİ OY GUR BETGE ZE Lİ

(SAZ) BULA MA DİM ZAHİ DEMDEN GÜ ZELİ

GUR BE TEL LE RİN DE OF E Sİ RİM E SİR

Zahide'm kurbanım n'olacak halim,
Gene bir laf duydum kırıldı belim,
Gelenden geçenden haber sorarım,
Zahide'm bu hafta oluyor gelin.

Hezeli de deli gönül hezeli
Çiçekdağı döktü m'ola gazeli,
Dolaştım alemi gurbet gezeli,
Bulamadım Zahide'mden güzeli.

Gurbet ellerinde esirim esir
Zahide'm kurbanım hep bende kusur
Eğer baban seni bana verirse
Nemize yetmiyor el kadar hasır

8. Ceviz Oynamaya Gelmiş Odama / Kayseri Türküsü

Kayseri’de düğünlerde, eğlencelerde çokça söylenen bu türkünün hikâyesinin Bünyan’da geçtiği söylenir. Ulu ceviz ağaçları ile meşhur olan Kayseri’de, soğuk kış günlerinde toplanan ahâli eğlencesini yapar ve bu ceviz bolluğundan dolayı türemiş bir oyun olan ceviz oyunu oynarlarmış.

Yine soğuk bir kış gününde güzeller güzeli bir kızı, kendinden yaşça küçük bir oğlanla nişanlarlar. Söz kesilip yüzükler takıldığında oğlan da kız da birbirlerini daha sık görmek ister. Kız bir arkadaşı aracılığıyla oğlana haber yollar, “bu akşam gelsin, konuşalım” diye. Oğlan bu fırsatı bilip kızın odasına girince lâl oluverir. Nişanlısının güzelliğinden olsa gerek, dili tutulan genç ne bir kelâm edebilir ne de bir şey. Öylece oturmuş kızın yanına. Utancından ne yapacağını bilemeyen genç çıkarır cebinden cevizleri, başlar birbirine vurmaya. Nişanlısını gizlice odasından gönderen kız, peşi sıra bir türkü okur:

Ceviz oynamaya gelmiş odama
Nişanlın da bu mu derler adama
Dayanamam senin kara sevdana

Aman aman olmuyor.
Eş eşini bulmuyor.
Kara yağız genç oğlan,
Niye gönlün olmuyor?

Aradan geçen kısa bir zamanın ardından genç kızın nişanlısını küçük yaşta askere çağırırlar. Nişanlısının küçük yaşta asker olmasına çok üzülen kız, üzüntüsünü yine bir türküyle anlatır:

Asker bayrağını burca diktiler
Küçücük yârimi asker ettiler
Ben doymadan yârim alıp gittiler.

Asker oldu yârim gitti kışlaya
Ben beklerim yârim gelsin silaya
Ben ölmeden o yâri de bana yollaya.

CEVİZ OYNAMAYA GELMİŞ ODAMA

Yöresi: Kayseri
Kimden Alındığı: Adnan Türközü

Derleyen: Hamdi Özbay

CE VİZ OY NA MA YA GEL MİŞ O DA MA (SAZ.)
Nİ ŞAN LIN DA BU MU DER LER A DA MA

DA YA NA MAM SE NİN KA RA SEV DA NA A MAN

A MAN A MAN OL MU YOR E ŞE Şİ Nİ BUL MU YOR KA RA YA ĞIZ

GEN COĞ LAN Nİ YE GÖN LÜN OL MU YOR

-1-

Ceviz oynamaya gelmiş odama,
Nişanlın da bu mu derler adama
Dayanamam senin kara sevdana

Bağlantı: Aman aman olmuyor.

Eş eşini bulmuyor.

Kara yağız genç oğlan,

Niye gönlün olmuyor?

-2-

Asker bayrağımı burca diktiler
Küçükük yârimi asker ettiler,
Ben doymadan yârim alıp gittiler.

Bağlantı...

9. Ereğli'den Çıktı Sökün Eyledi / Niğde Türküsü

Niğdeli Âşık Tahir Efendi atına atlar, saziyla birlikte şehir şehir dolaşmış. Bir yaz günü yolu Ereğli'ye düşer ve burada konaklamış bir aşirete rast gelir. Bu sırada saçları örgülü, eli testili bir güzel görür ve oracıkta yanar bağı. Vakit kaybetmeden kendini tanıtır ve orada konaklar. Kızı çeşme başında gören Âşık Tahir Efendi hemen yanına gider ve evlenme teklifi eder. Kız da Âşık'a karşı boş değildir. Teklifini kabul eder; "Babam Adana'da, bir hafta sonra döndüğünde gel iste beni!" der. Bunun üzerine Tahir Efendi atına atladığı gibi köyüne döner. Durumu yakınlarına anlatır ve bir hafta sonra istemeye gitmek üzere her şeyi ayarlar. Ancak kızın babası Adana'dan erken dönmüştür. Durumu etraftan duyan baba hemen herkese toplanmalarını söyler ve Adana'ya doğru göçü sürdürür. Sonunda bir hafta dolar. Âşık Tahir Efendi nihayet muradına erecektir. Bir hışımle Ereğli'ye gelir ve onu koca bir hiçlik karşılar. Ortada ne bir ateş ne de bir çadır kalmıştır. Dünyası başına yıkılan Âşık Tahir sazını aldığı gibi oracıkta bir türkü yakar:

Ereğli'den çıktı sökün eyledi
Arayat'ı Çiftehan'ı boyladı
Kahpe felek ne etti de eyledi
Adana'ya bir kız geçti gördün mü?

Sana derim sana gâvur sandığı
Çiftehan'dır güzellerin konuştuğu
Yıkılıp da din İslâm'a döndüğü
Adana'ya biz kız geçti gördün mü?

EREĞLİ'DEN ÇIKTI SÖKÜN EYLEDİ

Yöresi: Niğde
Kimden Alındığı: Ali Ercan

(SAZ_____) OFOF

8 (SAZ_____) E REĞ Lİ DEN
TE Kİ RE VAR

14 ÇIK TI SÖKÜN EY LE Dİ A RA YA TI
DIM DAHA VA BU LAN DI GÖÇÜ NÖ NÜ

19 ÇİF TE HA Nİ BOY LA DI (SAZ_____)
AK KÖPRÜ YÜ DO LAN DI

24 _____) ZA LİM FE LEK
BENİM YA RİM

30 NE ET Tİ DE EYLE Dİ EY LE Dİ (SAZ_____)
KAVAK LI DA SU LANDI SU LAN DI

36 A DA NA YA BİR KIZ GEÇ Tİ GÖRDÜN MÜ
BURALAR DAN HÜSNEMGEÇ Tİ " " "

41 GÖR DÜNMÜ
" " "

-1-
Ereğli'den çıktı sökün eyledi
Arayat'ı Çiftahan'ı boyladı
Kahpe felek ne etti de eyledi
Adana'ya bir kız geçti gördün mü?

-2-
Tekir'e vardım da hava bulandı
Goçün öntü Akköprü'yü dolandı
Benim yarım Kavaklı'da sulandı
Buralardan Hüsnem' geçti gördün mü?

KARADENİZ BÖLGESİ'NDE HALK MÜZİĞİ

“HİKÂYELİ TÜRKÜLER”

Karadeniz Bölgesi kültürel açıdan kendi içerisinde çeşitliliğe sahip özel bir bölgemizdir. Bölgenin doğu ve batısında halk müziği açısından farklı karakterler görülmektedir. Bu farklılıklar yalnızca müzik ile sınırlı kalmayıp oyunlara, sazlara, giyim kuşama ve hattâ geleneklere dek sirâyet etmiştir. Gerek bölgenin yöresel oyunu horonda gerekse icrâ edilen eserlerin ritmik yapılarında bu farklılıkları görmek mümkündür. Bahsi geçen farklılıkların oluşmasındaki en temel etmen ise bölgenin farklı inanç ve kültürlerdeki toplulukları bir arada barındırmasıdır.

Türk, Kürt, Laz, Çerkez, Gürcü ve Ermeni birçok etnik gruba ev sahipliği yapan Karadeniz Bölgesi'nde sazlar da bu duruma göre çeşitlilik gösterir. Tulum ve kemençenin bölgenin temel çalgıları olmasının yanı sıra davul-zurna, divan, bağlama, tambura, çöğür, cura, dilli ve dilsiz kaval, darbuka, zil, kaşık, zilli maşa, kemençe, akordeon, armonika, tulum, ıklığ, keman, cümbüş, ud, klarnet, mızıka, def, nara, dümbelek, kaşık, mey çalgıları bölge müziklerinde kullanılan çalgılar arasındadır.

Halk oyunları açısından da çeşitlilik gösteren bölgede hareketli ve canlı icrâlar görülürken, Doğu Anadolu Bölgesi oyunlarında görülen ağır ve vakur bir icrâ da görülür. Horon, kaşık oyunu, ırgalama, selamlama, efe, köçek oyunu, köroğlu, kolbastı, karşılama, halay, çiftetelli gibi oyunları bölgenin yaygın oyunları arasında zikretmek mümkündür.

Bir halk kültürü geleneği olan ozanlık, Karadeniz Bölgesi'nde de yaygındır. Özellikle Batı Karadeniz Bölgesi'nde oluşmuş eserlerde ozanların deyişlerine sıklıkla yer verilmiştir. Köroğlu, Dörtdivanlı Hilmi, Âşık Kemalî, Rumuzî, Dertli, Figanî, Âşık Himmet, Yorgansız Hakkı, İhsan Ozanoğlu sayılabilir. Ayrıca Nihanî, İlhamî, Huzurî, Zuhurî, Yunus Emre, Emrah, Sümmanî, Hatayî, Pir Sultan, Nesimî, Dedemoğlu, Celalî, Zihni gibi halk ozanlarının eserleri söylenerek günümüze ulaşabilmiştir.

Gemici havaları, yiğitlemeler, elpük koşması, koçaklamalar, yelpük koşma, meydan havaları, topal koşma, güzellemeler, kına havaları gibi konularda muhabbet havaları, düğün havaları, oturak havaları, esnaf havaları, uzun havalar (bozlak-mâni) türünde eserler bölgede yaygın olarak görülmektedir. Karşılıklı atışmalı türküler olarak bilinen, aynı zamanda Okobalu/Meka-Moka denilen müzik türü icrâ edilmektedir. Ayrıca ölenin ardından ağıt yakmak için kadınlar tarafından vefat eden kişinin evinde söylenen Bgara (ağlama) okunmaktadır. Ayrıca bu eserler kerem, yanık kerem, kandilli kerem, kalenderi, garip, muhalif, bozlak, tatyan, misket ve yahyalı kerem ayaklarında yakılmıştır. Giresun yöresinde söylenen türküler ise yapılan işe göre adlandırılabilmektedir. Örneğin fındık toplarken söylenenlere “fındık havası”, yaylaya çıkarken söylenenlere “yayla havası” veya “yol havası”, “ova garibi”, “tamzara” gibi tâbirler kullanılmaktadır. Kıyı kesimlerde horon ve kemeçe; iç kesimlerde ise çoğunlukla bağlama icrâ edilir. Tuzcuoğlu, Picoğlu ve Karaman adlı kişiler Giresun'un Görele ilçesinde doğmuş önemli kemeçe sanatkârlarıdır. Kahve Koydum Fincana, Eşref Bey Ağıdı, Oy Asiye en çok bilinen ve okunan türkülerdir.

Bu bölgede, TRT Türk Halk Müziği Repertuarı'na göre icrâ edilen halk ezgileri 600 civarındadır. Yine bu bölgede icrâ edilen ezgilerin, makamların %50'si Uşşak ve ailesinden oluşmaktadır. Ardından %15 kadarıyla Hicaz makamı gelmektedir. Geriye kalan eserler Rast, Nikriz, Kürdî, Eviç makamlarından müteşekkildir.

Çok kültürlü yapısından dolayı ezgi çeşitliliğine sahip bölgemizde ritmik yapı da çeşitlilik göstermektedir. Özellikle Batı Karadeniz Bölgesi'nde 2/4, 4/4, 5/8, 7/8, 9/8, 10 zamanlı ritmik yapılarda coşkulu ve dinamik bir icrâ görülmektedir. Bölgenin bir başka özelliği de 9 zamanlı ritmik yapının farklı varyasyonlardaki icrâsıdır.

Bölgenin önemli sanatçıları arasında Kâmil Sönmez, Ümit Tokcan, Ramazan Çelik, Mustafa Topaloğlu, Kazım Koyuncu, İsmail Türüt, Volkan Konak gibi isimleri saymak mümkündür.

Beyaz Geyme Toz Olur, Kâben'in Yolları Bölük Bölüktür, Kara Kaşlar Kara Gözler Sende Var, Çarşamba'yı Sel Aldı, Bir Güzelin Hasretinden Âhından, Ağasar Dereleri, Maçka Yolları Taşlı bölgenin sevilen ve popüler türkülerinden bazılarıdır.

1. Beyaz Giyme Toz Olur / Bolu Türküsü

Bu türkünün hikâyesi Ege sahil bölgesinin işgal edildiği bir dönemde Bolu'ya göç etmek zorunda kalan bir ailenin hikâyesidir. Türk örf, âdet ve geleneklerine nazaran biraz daha serbest ve rahat yaşayan bu ailenin hâl ve hareketleri Bolulular tarafından sıcak karşılanmamıştır. Özellikle bu ailenin üç genç kızının Bolulu gençlerle beraber içki, eğlence âlemleri yapmaları civar tarafından hoş karşılanmamış ve alenî olmasa da rahatsızlıklarını kızların babasına hissettirmişlerdir. Ne var ki baba bu durumdan pek rahatsız olmaz ve söylenenleri pek de dikkate almaz.

Mudurnu eşrâfından evli üç erkek, kızların evine misafir olur, onlarla eğlenmeye başlarlar. Artık yabancı kişilerin de gecenin bir saatinde mahalleye gelmesi mahalle bekçisi tarafından görülür. Durumu hemen muhtara, imama ve diğer âzâlar başta olmak üzere herkese bildirir. Bundan rahatsız olan ahâli evin kapısına dikilir ve kapıyı çalarlar. Durumdan haberdar olan çakır keyif gençler çaresiz kapıyı açar. İçeri giren zaptiyeler üç kız ve iki erkeği götürürler. Erkeklerden biri ise gizlice un kilerine girmiş ve kimse farketmeden saklanmayı başarmıştır. Ahâli gidince yerinden çıkmıştır. Giydiği siyah elbise bembeyaz olmuştur. Üzerini ne kadar temizlemişse de bir türlü un lekesi ve unun izlerini yok edememiştir. Eşine ve çocuklarına durumu izah edemeyeceğini düşündüğü için bu hâlde evine de dönemez. Evine en yakın bir çiftliğe gider ve orada kahyanın karısından yardım ister. O da her ne yaptıysa tam olarak temizleyemez ve genç adam orada sabaha kadar kalır. Bir yandan eşini aldattığı için bin pişman, diğer yandan yakalanma korkusu içinde kalakalmıştır. Derken o gece kızlarla eğlenen üçüncü kişinin o olduğu anlaşılır. Ancak kızların babasının zaptiyelere üç erkeğin gelişlerinden haberi olduğunu ve onların kendi misafiri olduğunu söylemesi üzerine hepsi kurtulur. Bu olay üzerine bir ozan, o genç ve karısının bu durumu üzerine bu türküyü yakmış ve günümüze kadar gelmiştir.

Beyaz geyme toz olur
Siyah geyme söz olur
Gel beraber gezelim
Muradımız tez olur

Salına da salına da gel
Haydi yavrum dön dolaş yine bana gel

Beyaz geyme tanırlar
Seni yolcu sanırlar
Zaten bende talih yok
Seni benden alırlar

Salına da salına da gel
Haydi yavrum dön dolaş yine bana gel

Alçak ceviz dalları
Sıva beyaz kolları
Kız (Yâr) nereden geleyim
Hep sarmışlar yolları

Salına da salına da gel
Haydi yavrum dön dolaş yine bana gel

2. Hem Okudum Hemi de Yazdım / Çorum Türküsü

1930'lu yılların başında meydana gelen üzücü bir hadise üzerine yakılmış bir türküdür. Çorum'un Osmancık ilçesinin Hacıhamza kasabasının eşrâfından Mehmet Bey'in hikâyesidir. Mehmet Bey karayağz, uzun boylu, geniş gövdeli, kaytan bıyıklı bir delikanlıdır. Etrafındaki herkese şefkat ve merhametle muamele eden, gönlü gibi eli de açık birisidir. Yanında çalışan ırgatlara dahi kendi ailesi imiş gibi hizmet eder; onların ihtiyaçlarıyla ilgilenir. Sevdiği kızla evlenmiş ve bu birliktelelikten nur topu gibi bir erkek çocuğu dünyaya gelmiştir. Çocuğun haneyi teşrifıyla evin birden havası renklenmiş, âdeta şölen tadında bir ortam oluşmuştur. Gelen misafirler, akrabalar, eş, dost derken ev panayı gibi çocuk görmeye ve sevmeye gelen insanlarla dolup taşar. Bölgenin sevilen bu insanına aynı zamanda nüfuzundan dolayı başkaları tarafından haset edilmektedir. Muhtelif vesilelerle çocuğunun dünyaya geldiğini öğrenen uzaktaki akrabalar Mehmet Bey'e telgraflar göndermektedir. Ancak hiçbir tanesi tebrik değildir; hükümetin kendisini bir iş için çağırdığını yazmaktadır. Mehmet hükümet işi diye tez elden bunu halletmenin yoluna koyulur. Adamlarına seslenir ve kendisine refakat edecek kişiyle beraber iki atın hazırlanmasını ister. Karısına da "İşim biter bitmez geri dönerim. Hem yavruma bir şeyler de alırım. Sana ve anama da giyecek alırım." der. Çocuğunu öpüp kokladıktan sonra hemen yola revan olurlar. Çok fazla ilerlemeden dar geçide yaklaşır. Tam o sırada saçı sakalı birbirine girmiş eli silahlı iki eşkiya misalli adam karşlarına çıkar. "Teslim olun! Elinizde, cebinizde her ne varsa atlarla beraber bırakın gidin!" diye bağırlar. Mehmet gerisin geriye dönmeye çalışırken arkadan da iki kişi onları sıkıştırır. Kaçmanın imkansız olduğunu anlayan Mehmet, teslim olmayı kabul etmeyip, bu eşkiyalarla mücadele etme yolunu tercih eder. Bölgenin bu yiğit delikanlısı teslim olmayı kendine yediremez. Aralarında sert bir çatışma başlar. Mehmet ve adamı birer ağacı kendilerine siper yaparak silahlarına davranır. Ancak bir müddet sonra kurşunu biten Mehmet'e eşkiyalar "Teslim ol!" çağrısı yaparlar. Buna da direnen Mehmet kısa

bir sürenin ardından “Ah!!!” diyerek yere yığılıverir. Adamı da aynı şekilde ağır yaralanarak yere düşer. Mehmet oracıkta kısa bir sürenin ardından adamının sağ yanında ruhunu teslim eder. Cepleri boşaltılmış, silahları ve atları alınmış bir şekilde yerde kalırlar. Acı haber hemen kasabaya ulaşır. İnsanlar genç yaşta böyle bir yiğidin ölmesine mi kundaktaki körpe yavrusunun yetim kalmasına mı gencecik yaşta dul kalan taze geline mi yoksa el bebek gül bebek oğlunu yetiştiren ihtiyar annesine mi üzüleceklerini şaşırırlar. Bu ağıt Mehmet için yakılır ve bugüne kadar dillerde okunur durur.

Hem okudum hem de yazdım
Yalan dünya senden bezdim
Dağlar koyağımı gezdim
Yiten yavru bulunmuyor

Kurşun gelir sine sine
Merhem koyun yaresine
Öldürmüşler Mehemmed'i
Haber verin annesine

Seni vuran dağlı mıydı
Kurşunları yağlı mıydı
Düşman seni vurur iken
Senin kolun bağlı mıydı

El yazıya el yazıya
Duman çökmüş Gölyazı'ya
Kurban olam kurban olam
Beşikte yatan kuzuya hey

El veriyor el veriyor
Orta direk bel veriyor
Döndüm baktım sol yanına
Mehammed'im can veriyor

Atalardan aldım söğüt
Derelere diktim söğüt
Hep kırılısın Avşar eli
Mehmet gitti babayığit

Karalı bayrak kaldırdım
Çifte davullar dövdürdüm
Kınamayın komşular
Kademsiz gelin getirdim

HEM OKUDUM HEMİ DE YAZDIM

Yöresi: Çorum
Kimden Alındığı: Ali Çiyez

Derleyen: Muzaffer Sarısözen

HE MO KUDUM HE Mİ DE YAZ DIM YA LAN DÜN YA
EL YA ZI YA EL YA ZI YA DU MAN ÇÖK MÜŞ
EL VE Rİ YOR EL VE Rİ YOR OR TA Dİ REK

4
SEN DEN BEZ DİM OF DAĞ LAR KO YA Ğİ Nİ GEZ DİM
ÇÖL YA ZI YA OF KUR BA NO LAM KUR BA NO LAM
BEL VE Rİ YOR OF DÖN DÜM BAK TIM SAĞ YA Nİ MA

8
Yİ TEN YAV RU BU LU NUR MU
BE ŞİK TE YA TAN KU ZU YA VAY
ME HEM ME DİM CAN VE Rİ YOR VAY

-1-

Hem okudum hem de yazdım
Yalan dünya senden bezdim
Dağlar koyağını gezdim
Yiten yavru bulunmuyor

-2-

Kurşun gelir sine sine
Merhem koyun yaresine
Öldürmüşler Mehemmed'i
Haber verin annesine

-3-

Seni vuran Dağlı mıydı
Kurşunları yağlı mıydı
Düşman seni vurur iken
Senin kolun bağlı mıydı

-4-

El yazıya el yazıya
Duman çökmüş Gölyazı'ya
Kurban olan kurban olan
Beşikte yatan kuzuya hey

-5-

El veriyor el veriyor
Orta direk bel veriyor
Döndüm baktım sol yanıma
Mehemmed'im can veriyor

-6-

Atalardan aldım söğüt
Derelere diktim söğüt
Hep kırılıns Avşar eli
Mehmet gitti babayiğit

-7-

Karalı bayrak kaldırdım
Çifte davullar dövdürdüm
Kınamayın komşular
Kademsiz gelin getirdim

3. Giresun'un İçinde / Giresun Türküsü

Yeşil ve mavinin içiçe geçtiği Karadeniz'in her karışında bir sevdâ, bir yaşanmışlık vardır. Giresun'un şirin bir köyünde yaşayan Feride de Karadeniz'in hırçın suları gibi bir mizaca sahiptir. Ne var ki gönlü kendisinin tam zıttı denilebilecek halim, selim, mazlum Ömer'e sevdalıdır. Çocukluktan beri birbirine yanık bu iki genç, evlilik çağına gelince durumu ailelerine bildirirler. Onların da onayını aldıktan sonra artık önlerinde hiçbir engel kalmamıştır. Ne var ki köy ağasının oğlu Musa, içten içe Feride'ye yangındır. Ömer ile evleneceğini duyunca akli başından gider; çılgına döner, ne yapacağını şaşırır. Ne yapıp edip bu evliliğe mânî olmak ister. Nitekim Musa hemen peşine adamlarını takar ve bu sevdadan vazgeçmesi için Ömer'i öldüresiye döver. Bundan sonra Musa ve adamları Ömer'e gördükleri her yerde türlü eziyetler yapar. Bu kadar işkenceye rağmen mazlum Ömer sevdiceği için ölümü göze almıştır. Feride, Ömer'den başka hiçkimseye yâr olmayacağını, Ömer'e sevdalı olduğunu Musa'ya bildirir. Ömer çok geçmeden ailesini de yanına alarak Feride'yi istemeye gider. Ve o gün söz kesilir. Ancak Musa bu iki âşığın peşini bırakacak gibi görünmez. Söz kesilmesine rağmen buna engel olmanın yollarını arar. Feride ile Ömer bu diyarda kendilerinin barınamayacaklarını anlarlar. Aileler de bu durumdan çok rahatsız olurlar. Sonunda herkesin rızasını aldıktan sonra buralardan kaçmanın en uygunu olduğuna karar verirler. Sevdalı iki genç bir gece sessiz sedasız kaçıp gitmek için yola koyulurlar. Dağ taş demeden epeyce bir yol aldıktan sonra birden Musa ve adamları karşlarına çıkar. Ömer, Feride'yi arkasına alır. Artık ne olacaksa o gün olacaktır. Musa, Ömer'i teke tek dövüşmeye davet eder. Birbirlerine saldıran bu iki genç her tarafları kan revan olana kadar dövüşürler. Çaresiz Feride sevdiceğinin hâline ağlar durur. Musa cebindeki bıçağı çıkarır ve Ömer'in yüzüne doğru sallar ve onu yaralar. Ömer bir şekilde Musa'nın elinden bıçağı alır, tam Musa'ya saplayacakken 6 el silah sesi duyulur. Ömer sırtından vurulmuştur. Son bir hamle ile Musa'ya saldırayım derken karnına aldığı iki bıçak yarasıyla Ömer cansız olarak yere yığılıverir.

Musa ve adamları oradan hızlıca kaçıp giderler. Feride yerde yatan sevdiceğiyle başbaşa kalmıştır. Gözyaşları içinde ne yapacağını bilemez olmuştur. 6 kurşun yarası ve 3 bıçak yarasıyla sevdiceğini ölüme uğurlayan Feride'nin dilinden bu türkünün sözleri dökülür.

Giresun'un içinde
İki sokak arası
Altı kurşun attılar
Üç de bıçak yarası

Vuruldum düştüm yere
Gidemedim uzağa
Ne edelim Feride'm
Düşürdüler tuzağa

Vuruldum sevduçeğüm
Kantar yüreğim kanar
Alamadım ben seni
Yanar yüreğim yanar

Vuruldum düştüm yere
Gidemedim uzağa
Ne edelim Feride'm
Düşürdüler tuzağa

Giresun'un içinde
Gezerim yalı yalı
Feride'mi vuranın
Çekilir mi vebali?

Vuruldum düştüm yere
Gidemedim uzağa
Ne edelim sevdiğim
Düşürdüler tuzağa

GİRESUN'UN İÇİNDE

Yöresi: Giresun

Derleyen: Azize Gürses

Kimden Alındığı: Ali Osman Özyakupoglu - Mustafa Küçük

-1-

Giresun'un içinde
İki sokak arası
Altı kurşun attılar
Üç de bıçak yarası

Bağlantı: Vuruldum düştüm yere
Gidemedim uzağa
Ne edelim Feride'm
Düşürdüler tuzağa

-2-

Vuruldum sevduçüğüm
Kantar yüreğim kanar
Alamadum ben seni
Yanar yüreğim yanar

Bağlantı...

-3-

Giresun'un içinde
Gezerim yalı yalı
Feride'mi vuranın
Çekilir mi vebalı?

Bağlantı...

4. Koroğlu (Bolu Beyi) / Kastamonu Türküsü

Osmanlı Devleti tarih içinde adaleti ve nizamıyla âleme yön vermiş en büyük hükümdarlıklardan birisidir. Ancak bazı dönemlerde padişahların yetkilendirdiği devlet ricâli, yetki ve sınırlarını aşmış, başına buyruk davranarak halka zulmetmiştir. 17. Yüzyılda Bolu Beyi de bu yetkiyi ve haddi aşan kişilerden birisidir. Öyle ki gazabıyla her tarafa korku salmıştır. Sırf cılız bir at sunduğu için kendisine yıllarca hizmet etmiş seyisine öfkelenir ve gözlerine mil çektirir. Zavallı seyisin gözleri kör edilir ve cılız at üzerine konularak kaleden tardedilir. At üstünde nereye gideceğini bilemeyen seyis, uzun süre yolunu bulmaya çalışır ve nihayet köyüne varır. Babacığının bu hâlini gören on beş yaşındaki oğlu duruma çok üzülür. Babasının da vasiyetiyle intikamını alacağına yemin eder. Babasını getiren cılız at, kısa zamanda canlanır ve âdeta şahbaz bir hâle bürünür. Atını ve sazını yanına alan Koroğlu, dağlara çıkar. Her gittiği yerde Bolu Beyi'nin zulmünü insanlara anlatır ve ilahi adaletin tecelli edeceğini söyler. Hz. Ali misali atı ve zülfikârıyla nerede bir zulüm görse onu düzeltir. Artık on beş yaşındaki çocuk, delikanlı olmuş, gücü kuvveti yerinde olarak rüzgâr gibi atıyla bir o yana bir bu yana giderek adalet için hizmet etmektedir. Nihayet Bolu Beyi'ne karşı duracak kadar güçlenen Koroğlu, bir gün Çamlıbel'de konaklar. Kervancının biri yolcular arasında genç bir adamı dövüp uçuruma atmaya kalkışır. Bunu farkedten Koroğlu, hemen genç çocuğu kurtarıp kervancıya gereken karşılığı verir. Bu genç çocuk Bolu Beyi'ne yük götüren Ayvaz'dır. Bunu fırsat bilen Koroğlu; artık, Bolu Beyi'ne ulaşabilecektir. Sabaha karşı şehre vardıklarında kaleden hüznü bir şarkı sesinin geldiğini işitirler. Bu ses, babasının kimseyle evlenmesine müsaade etmediği ve aynı zamanda odasına hapsediği Bolu Beyi'nin kızına aittir. Koroğlu alır sazını eline ve bu güzeller güzeli kıza sabırlı olmasını ve onu kurtaracağını ünler. Şehre tebdil-i kıyafetle giren Koroğlu, şehirde şenliklerin yapıldığı yere gider. Orada pehlivanların arasında katılarak hepsini alt eder. Sonunda bu başarısından ötürü Bolu Beyi onu huzuruna çağırır. Ve ona “Bre pehlivan, sen

kimsin? Seni muhâfızlarımın başına geçirdim..” der. Koroğlu bu sırada hemen kılıcına sarılıp Bolu Beyi'nin kellesini uğurur ve halkına zulmeden bu adamdan kurtulur. O günden itibaren Bolu Bey'i olarak başa geçer. Halkına adaletle hükmedip söz verdiği Bolu Beyi'nin kızıyla da evlenir. O günden bu güne bu türkü dillerde okuna gelir...

Bizden selam olsun Bolu Beyi'ne
Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır
Ok gıcirtısından, kalkan sesinden
Dağlar seda verip seslenmelidir.

Düşman geldi tabur tabur dizildi
Alnımıza kara yazı yazıldı
Tüfek icat oldu, mertlik bozuldu
Eğri kılıç kında paslanmalıdır

Koroğlu düşer mi yine şânından
Ayırır çoğunu er meydanından
Kır at köpüğünden, düşman kanından
Çevrem dolup, şalvar ıslanmalıdır.

KÖROĞLU

(BOLU BEYİ)

Yöresi: Kastamonu
Kimden Alındığı: İhsan Ozanoğlu

Derleyen: Muzaffer Sansöz

6
11
17
22
29
34
40

HEY HE Y E FE LE REY (SAZ) BEN DEN SE LÂ MOL SUN
HEY HE Y Gİ NE DE HEY DÜŞMANGEL Dİ TA BUR
HEY HE Y E FE LE REY KÖ ROĞ LU DÖ NER Mİ

BO LU BE Yİ NE (SAZ) BO LU BE Yİ NE (SAZ) ÇI KIP ŞU DAĞ
TA BUR Dİ ZİL Dİ HE LE Dİ ZİL Dİ AN LI MI ZA
KEN Dİ ŞA NIN DAN KEN Dİ ŞA NIN DAN ÇI KA RIR ÇO

LA RA YASLAN MA LI DIR (SAZ) AT KİŞ NEME SİN DEN
KA RA YA ZI YA ZIL Dİ TÜ FEK İ CA DOL DU
ĞU NU ER MEY DA NIN DAN Kİ RATKÖ PÜ ĞUNDEN

GAR GI SE SİN DEN (SAZ) GAR GI SE SİN DEN (SAZ) DAĞLAR SE DA
MERT LİK BOZUL DU MERT LİK BOZUL DU EĞ Rİ KI LIÇ
DÜŞ MANKA NIN DAN DÜŞ MANKA NIN DAN ÇEV RE DOLUP

VE Rİ P SES LEN ME Lİ Dİ Rİ SES LEN ME Lİ DİR AT KİŞ NE ME
KIN DA PAS LANMA LI Dİ Rİ PAS LANMA LI DIR TÜ FEK İ CA
ŞAL VA R IS LANMA LI Dİ Rİ IS LANMA LI DIR Kİ RATKÖ PÜ

SİN DEN GAR GI SE SİN DEN (SAZ) DAĞLAR SE DA VE RİP
DOL DU MERT LİK BOZUL DU EĞ Rİ KI LIÇ KIN DA
ĞÜN DEN DÜŞ MANKA NIN DAN ÇEV RE DO LUP ŞAL VAR

5. Hekimoğlu / Ordu Türküsü

Ordu dolaylarında annesiyle beraber yaşayan yoksul bir kişidir Hekimoğlu. Çevresindekiler tarafından dürüstlüğü, samimiyeti, cesareti ve zekasıyla bilinen ve sevilen bir gençtir. Yörede söz sahibi Gürcü Beyi; Ayşa isminde, güzelliğiyle herkesin gözünü kamaştıran nârin bir kızla sözlenmiştir. Ancak Ayşa, Gürcü Bey'i ni sevmiyor ve onunla evlenmeyi istemiyor. Ayşa'nın gönlü, herkes tarafından sevilen, temiz kalpli, çalışkan ve cesur Hekimoğlu'ndadır. Hekimoğlu da Ayşa'ya yandırdır. Bunu bir şekilde öğrenen Gürcü Beyi öfkesine hakim olamayarak Hekimoğlu'nu kozlarını paylaşmak üzere yüzleşmeye davet eder. Hekimoğlu, Gürcü Bey'inin bu meydan okumasına kayıtsız kalmaz, belirlenen yere tek başına gider. Ancak Gürcü Beyi tek başına gitmez. Kalleşçe sözünü tutmayarak buluşma yerine önceden adamlarını yerleştirir ve Hekimoğlu'nun işini bitirmeye karardır. Yayımlı ateş arasında kalan Hekimoğlu bir şekilde olay mahâllinden kurtulmayı başarır. Artık buralarda duramayacağını anlar. Canını kurtarmak için iki amcaoğlunu da yanına alarak dağa çıkmaya karar verir. Zalim Gürcü Beyi her tarafta Hekimoğlu'nu arar ve yakalanması için hem adamlarını hem de jandarmayı seferber eder. Köylüler Hekimoğlu'nun dürüstlüğüne ve samimiyetine inandığı için onu hep korumuş ve yardım etmiştir. Bu kadar takibe ve ihbara rağmen Hekimoğlu yakalanmaz. Hekimoğlu da yoksul köylülere karşı duyarsız kalmaz; onların sorunları ile ilgilenir, onlara yardım eder. Zenginlerden aldıklarını fakirlerle dağıtır. Yine bu kesintisiz ihbar ve aramaların olduğu bir dönemde Hekimoğlu samimiyetine güvendiği muhtarın evinde bir müddet kalır. Ancak muhtar Gürcü Beyi'ne hizmet eden sinsi bir adamdır. Durumu hem Gürcü Beyi'ne hem de jandarmalara haber verir. Kısa sürede evin etrafı sarılır. Hekimoğlu aynalı mavzeri ile teslim olmaz ve çatışmaya girer. Hekimoğlu bu çemberden ağır yaralı olarak kurtulur, kaçarken yolda ölür.

Hekimoğlu derler benim de aslıma
Aynalı martin yaptırdım narinim kendi nefsim

Konaklar yaptırdım döşetemedim
Ünye de Fatsa bir oldu narinim baş edemedim.

Konaklar yaptırdım mermer direkli
Hekimoğlu'nu sorarsan narinim demir yürekli

Bahçe armut dibinde kaymak yedin mi
Hekimoğlu'nu görünce narinim budur dedin mi

Çiftlice Muhtarını puştur pezevenk
Hekimoğlu geliyor narinim uçkur çözerek

Hekimoğlu derler bir ufak uşak
Bir omzundan bir omzuna narinim yürü armak fişek

HEKİMOĞLU

Yöresi: Ordu
Kimden Alındığı: Ümit Tokcan

Derleyen: Ümit Tokcan

HE Kİ MOĞ LU DER LER BE NİM AS LI MA

AY NA LIMAR TİN YAPTIRDIMDA NA Rİ NİM KEN Dİ NES Lİ ME

-1-

Hekimoğlu derler benim de aslıma
Aynalı martın yaptırırım narinim kendi nefsiye

-2-

Konaklar yaptırırım döşetemedim
Ünye de Fatsa bir oldu narinim baş edemedim

-3-

Konaklar yaptırırım mermer direkli
Hekimoğlu'nu sorarsan narinim demir yürekli

-4-

Bahçe armut dibinde kaymak yedin mi
Hekimoğlu'nu görünce narinim budur dedin mi

-5-

Çiftlice Muhtarı puştur pezevenk
Hekimoğlu geliyor narinim uçkur çözerek

-6-

Hekimoğlu derler bir ufak uşak
Bir omzundan bir omzuna narinim yürü armak fişek

6. Çarşamba'yı Sel Aldı / Samsun Türküsü

Bu türkü sevdiğine kavuşmadan hayatının baharında göçüp giden iki aşığın hikâyesidir. Samsun'un Çarşamba ilçesinde meydana gelen olayın kahramanları Abdal Deresi civarındaki fakir ailenin oğlu Ahmet ile güzeller güzeli Melek'tir. Ahmet sevdiceğine kavuşmak için niyetini Melek'e bildirir. Ahmet'in yıllardır süren karasevdası nihayet karşılıksız kalmamıştır. Bu cevapla beraber dünyalar Ahmet'in olur ve kısa bir müddet içinde nişanlanırlar. Ahmet tez zamanda askerliğini yapıp nişanlısıyla evlenmenin hayalini kurar. Nihayet askere gitme zamanı gelmiştir. Ahmet bir yandan kutsal vatanî görevini yapmanın gururunu yaşarken diğer yandan sevdiğini gözü yaşlı bırakmanın hüznünü yaşar. Ağanın oğlu Mehmet Ali ise içten içe Melek'e karşı muhabbet beslemektedir. Ahmet'in askere gidişini fırsat bilerek niyetini kıza belli eder. Ancak ne fayda; Melek'in gönlü ve ruhu tamamıyla sevdiceği, nişanlısı Ahmet'e bağlıdır. Mehmet Ali'ye bunun olmayacağını defalarca söylemesine rağmen, o bir türlü vazgeçmez. Ne olursa olsun Melek ile evlenmeyi kafasına koymuştur. Ahmet'in arkadaşları ne kadar uyardılsa da buna engel olamazlar. Birgün Mehmet Ali ve adamları Melek'i dağa kaldırırlar. Derler ya, kötü haber tez duyulur diye... Ahmet askerdeyken bu haber kendisine ulaştırılır. Ahmet hemencecik Çarşamba yollarına düşer. Gelir; atını hazırlar, silahlarını kuşanır ve arkadaşlarıyla beraber Melek'i bulmak için düşer dağ yollarına. Bir yandan atını dört nala sürer, diğer yandan "Meleeeekkkk, Meleeeekkk!" diye bağırarak sevdiceğini arar. Gece gündüz, dağ tepe demeden her tarafta Melek'i arar.

O gün her tarafta öyle bir yağmur yağar ki sanki ikinci Nuh Tufanı kopmaktadır. Her taraf yağmur çamur, şimşekler gökyüzünde durmadan çakar. Ova renkten renge bürünür. Yeşilirmak taşmış, ova kaynararak bir göle dönüşmüştür. Canik Dağları'nın zirvesinden eteklerine doğru akan sular âdeta bir çığ gibi önüne kattığı evleri, insanları, hayvanları, öküz arabalarını Çalı Burnu'na doğru sürükler. Yağmur durur,

şimşekler kesilir. Güneşle beraber artık sular çekilmeye başlar. Hayat yeniden kurulmaya başlanır. Evler onarılır, inşa edilir. Tarlalar yeniden sürülür. Abdal Deresi'nin Yeşilirmak'a katıldığı yerde ahâli toplanmaya başlar. Derenin indiği yamacın dibindeki büyük kayanın üstünde el ele tutuşmuş birbirine sevdalı iki gencin cesetleri vardır. Düğünlerini âhirete bırakan Ahmet ve Melek'in hikâyesine yürek dayanmaz. Yattıkları kaya 7 yerinden yarılr ve her yarıktan bir servi boyu sular fişkırmaya başlar. Bu acıklı hikâyenin üzerine başlayan mırıldanmalar, dualar; "Çarşamba'yı Sel Aldı" türküsüne bürünür. Yedi yerinden parçalanıp içinden su fişkırان yere bir su değirmeni kurulur. O günden bugüne burası çınar ağaçlarının gölgelediği Değirmenbaşı olarak anılır.

Çarşamba'yı sel aldı
Bir yâr sevdim el aldı aman aman
Keşke sevmez olaydım
Elim koynumda kaldı

Oy ne imiş ne imiş aman aman
Kaderim böyle imiş
Gizli sevda çekmesi aman aman
Ateşten gömlek imiş

Çarşamba yollarında
Kelepçe kollarında aman aman
Allah canımı alsın
O yârin kollarında aman aman

Çarşamba yazıları
Körpedir kuzuları aman aman
Körpedir kuzuları
Allah alnıma yazmış
Bu kara yazıları aman aman

Oy dağlar ulu dağlar aman aman
Yârim gurbette ağlar
Yâri güzel olanlar aman aman
Hem ah çeker hem ağlar

ÇARŞAMBA'YI SEL ALDI

17

A TE Ş TEN GÖ M LE Ğİ MİŞ

-1-

Çarşamba'yı sel aldı
Bir yâr sevdim el aldı aman aman
Keşke sevmez olaydım
Elim koynumda kaldı
Oy ne imiş ne imiş aman aman
Kaderim böyle imiş
Gizli sevda çekmesi aman aman
Ateşten gömlek imiş

-2-

Çarşamba yazıları
Körpedir kuzuları aman aman
Allah alınma yazmış
Bu kara yazıları aman aman
Oy dağlar ulu dağlar aman aman
Yârim gurbette ağlar
Yâri güzel olanlar aman aman
Hem ah çeker hem ağlar

7. Çift Candarma Geliyor / Artvin Türküsü

Artvin’de, Artvin’in çalışkan insanları yorgunluklarını üzerlerinden atmak için yaylalara çıkıp sosyalleşmeyi tercih ederler. Yaylalarda horon teperler, halay çekerler, eğlenirler. Bu şenliğe 7’den 70’e, genci yaşlısı, kadını erkeği herkes katılır. Öyledir ki bu şenliklerde insanlar tanışır, kaynaşır, hatta gençler birbirlerine sevdalanır.

Günlerden birgün, yine böyle bir şenlik zamanında, yağız bir delikanlı ile genç bir kız birbirlerine sevdalanırlar. Hele ki güzelim kız, yağız delikanlıya olan aşkından yanıp tutuşur. Yaşları daha küçük olduğundan aileler bu sevdanın evlilikle murada ermesine müsâade etmez. Sevdiğine düğünle varamayacağını anlayan genç kız, günün birinde bohçasını sırtlanır ve kendi isteğiyle delikanlının evine varır. Hal böyle olunca oğlan da kızı evinde tutamayacağını bilir ve yaylaya çıkarlar. Kızlarının kayıp olduğunu fark eden aile, hemen köyün karakoluna haber eder. Jandarmalar bir süre yaptıkları aramanın sonucunda kızla oğlanın yaylada bir evde olduğunu tespit eder ve iki âşığı alıp götürürler. Dillere destan bu sevdâ kulaktan kulağa tüm Artvin’e yayılır. Yöre insanı öylesine etkilenir ki küçük yaşta çekilen sevdâyı ve derdini anlatmak için bir türkü yakarlar:

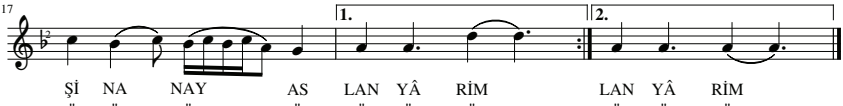
Çift candarma geliyor le
Kaymakam konağından
Fiske vursan kan damlar le
Kırmızı yanağından

Zeytin yaprağı yeşil le
Altında kahve pişir
Benden sana yâr olmaz le
Get aklın başan devşir.

ÇİFT CANDARMA GELİYOR

Yöresi: Artvin
Kimden Alındığı: Yöre Ekibi

Derleyen: Muazzez Türing

-1-

Çift candarma geliyor le
Kaymakam konağından
Fiske vursan kan damlar le
Kırmızı yanağından

-2-

Zeytin yaprağı yeşil le
Altında kahve pişir
Benden sana yâr olmaz le
Get aklın başan devşir

8. Trabzon'dan Çıktım Uzun Yazılar (Kâhya) / Trabzon Türküsü

Yahya Kaptan, Trabzon Kayıkçılar Kâhyası'dır. Biraz da başına buyruk, otorite tanımaz bir tavrı vardır. Hatta türkünün "Trabzon'dan çıktım uzun yazılar" mısrası, Kâhya'nın faaliyetlerinin izlendiğini ve Ankara'ya rapor edildiğini anlatır. Millî Mücadele yıllarında Topal Osman (Osman Ağa) Trabzon'a gittiğinde, milislerine Föstüroğlu'nun kâtibi Kostî'yi aldırıp hapseder. Daha sonra bir vapurla İstanbul'a gönderir. Kâhya Yahya, Osman Ağa'nın bu Rum'u önce hapsedip sonra da İstanbul'a gönderdiğini öğrenince kırbacını kaptığı gibi meydana çıkar ve Osman Ağa'nın taklidini yapar.

Çok zaman geçmeden Kâhya, Trabzon Soğuksu'daki köşküne giderken aba zıpka giymiş bir grup onu pusuya düşürür. Kâhya'nın yolunu bekleyen bu grup, Kâhya'nın arabası görünür görünmez ateş açar. Kâhya orada şoförüyle birlikte can verir. Bu pusuyu Osman Ağa'nın kurdurduğu söylene de o bunu reddeder, aralarındaki husumetin yalnızca meydana yaşanan olay olduğunu dile getirir. Bunun üzerine; Trabzon dolaylarında bir ağıttır yakılır:

Trabzon'dan çıktım uzun yazılar
Asker vurdu beni, yarem sızılar
Ah, evde ağlaşıyor körpe kuzular
Okuyun Fatiha Kâhya ruhuna!

Çömlekçi'den çıktım, başım selamet
Kostaki'ye vardım, koptu kıyamet
Ah çocuklarım olsun Hakk'a emanet
Okuyun Fatiha Kâhya ruhuna!

Arkadaşlar der ki "Ne oldu size?"
Şimdi anladım, vurgun var bize
Makine içersinde kan çıktı dize
Okuyun Fatiha Kâhya ruhuna!

TRABZON'DAN ÇIKTIM UZUN YAZILAR (KÂHYA)

Yöresi: Trabzon
Kimden Alındığı: Bicoğlu Osman

Derleyen: Trabzon Müzik ve Halk
Oyunları Derneği

(SAZ)

5 TIRABZON DAN ÇIK TIM

9 UZUNYA ZI LAR YAĞLI KURŞUNYE DİM YARAM SI ZI LAR

12 (SAZ) EV DE AĞ LA ŞI YOR

15 KÖR PE KU ZU LAR A NA BEN VU RUL DUM

17 YA RAM DE RİN DİR

1. 2.

-1-
Trabzon'dan çıktım uzun yazılar
Asker vurdu beni, yarem sızılar
Ah, evde ağlaşıyor körpe kuzular
Ana ben vuruldum yaram derindir

-2-
Çömlekçi'den çıktım, başım selamet
Kostaki'ye vardım, koptu kıyamet
Ah çocuklarım olsun Hakk'a emanet
Ana ben vuruldum yaram derindir

MARMARA BÖLGESİ'NDE HALK MÜZİĞİ “HİKÂYELİ TÜRKÜLER”

Orta Asya göçleri ile gelen kültürün Osmanlı Devleti etkisi ile Türk-İslâmlaşmasının ardından kendine has bir kültür oluşturan Marmara Bölgesi, tıpkı diğer kıyı bölgeleri gibi kültür açısından zengin bir yapıya sahiptir. Stratejik konumundan dolayı, Marmara Bölgesi günümüzde de bu etkisini korumaktadır. Bahsi geçen çok kültürlülük bölgenin müziğini de derinden etkilemiştir.

Bölgenin müzik kültüründeki bu zenginlik çalgılara da yansımıştır. İcrasında dilli-dilsiz kavallar, zurna, tulum, bağlama, cura gibi üflemeli ve mızraplı sazlar yaygın olarak kullanılırken kaşık, davul, keman, kemane, darbuka, klarnet, zil ve cümbüş de bölgenin çalgıları arasında sayılabilir.

Tıpkı diğer bölgelerin illerinde olan oturak geleneğine benzer olarak Bursa'da gezek geleneği oldukça yaygındır. Güneydoğu Anadolu'daki sıra gecelerine benzeyen bu gelenek; haftada bir kez gezek üyelerinin hânelerinde bir araya gelinerek yapılan müzikli, sohbetli oturaklardır. Balıkesir'de de bunun bir benzeri olan barana sohbetleri görülür.

Marmara Bölgesi'nde oynanan halk oyunlarında özellikle Ege ve Karadeniz Bölgeleri'nden esintiler görmek mümkündür. Anadolu coğrafyasında oynanan tüm oyunların örneklerine burada rastlanabilir. Ancak özellikle karşılama ve hora şeklinde adlandırılan oyunlar yaygın olarak icrâ edilirken gelin alma, zeybekler, kasap oyunları, çiftetelli, güreş havaları, kılıç-kalkan, halaylar ve kaşık havalarını da bölgenin oyunları arasında saymak mümkündür. Özellikle Balıkesir yöresinde oynanan bengi, bu oyunlar arasında özel bir yere sahiptir.

Atasözleri, deyimler, tekerlemeler, söylenceler, destanlar, ağıtlar ve mâniler yönünden oldukça zengin olan Marmara Bölgesi'nde Ahmet Derûnî, Ahterî, Aşkî, Behcetî, Ferdi Dede, Bidâdî, Giryânî gibi isimler hem halk müziği hem de halk edebiyatı üzerinde etkili isimlerdir.

Bölgede zeybek, bengi, güvende, ağıtlar, halay, düğün havaları, kına havaları, efe türküleri, yiğitlik üzerine yakılmış türküler, aşk ve seveda türküler, semahlar, nefesler ve deyişlerde misket, muhalif, garip, kerem, yanık kerem, beşiri, kalenderi, yahyalı müstezat dizileri kullanılmıştır.

Marmara Bölgesi ezgilerinin ritmik yapılarında yoğunlukla 9 zamanlı ritmik yapı kullanılmaktadır. Yaygın olarak kullanılan bu ritmik yapı Türk mûsikisindeki Aksak usûlü (2+2+2+3) ile aynı yapıdadır. 9 zamanlı ritmik yapının yanında 2-4-5-6-7 ve 10 zamanlı ritmik yapılar da bölge ezgilerinde kullanılmıştır.

Üsküdar'a Gider İken, Bağa Girdim Bağ Budanmış, Karyolamın Demiri, Bahçede Erik Dalı, Bir İncecik Duman Tüter, Elmayı Top Top Yapalım; bölgenin sevilen türkülerinden bazılarıdır.

1. İki Keklik / Balıkesir Türküsü

Balıkesir'in Edremit ilçesi Güre Köyü'nden kahveci Mehmet Şevket Efendi'nin eşi Şöhret Hanım'ın, oğlu adına yaktığı bir türkünün hikâyesidir. Şöhret Hanım gerek giyim kuşamı gerekse imkânlarıyla köyünün eşrafı arasında gösterilmektedir. Zeytin toplamaya dahi rugan topuklu ayakkabısıyla gitmektedir. Birinci Dünya Savaşı dönemi 1914 yılı civarı yıllar el bebek gül bebek yetiştirdiği oğlunu Kars Sarıkamış'a askere gönderir. 78 bin şehit askerimizden 60 bin askerimizin savaşmadan donarak şehit olduğu hazin savaş... Şöhret Hanım biricik evladı, körpe yavrusunu bu kutlu yolda 15-22 Aralık 1914'te karın, fırınının şiddetli olduğu bir günde soğuğa teslim eder. Diğer 60 bin arkadaşı gibi o da oracıkta soğuktan donarak şehit olur. Kara haber tez ulaşır Balıkesir'e. Ancak herkes anayı arar, bulamaz. Sağa giderler, sola giderler; Şöhret Hanım'dan bir haber yok. Nihayet bir kayanın başında etrafındaki kekliklerle dertleşirken bulurlar Şöhret Hanım'ı. Gelen askerlere oğlunu sorar, hâlini sorar. Ondan bir haber vermelerini ister. Diğer taraftan; tüm köylüler aceleyle Şöhret Hanım'ın yanına koşmaya başlar. Bir ara Şöhret Hanım gelenler arasında oğlu da var mıdır diye ümitlenerek o tarafa bakınır. Derken, oradakiler kara haberi verirler. Şöhret Hanım olduğu yerde yıkılıverir; sesi soluğu kesilir. Dilinden şu mısralar dökülür bir anda:

İki keklik bir kayada ötüyor
Ötme de keklik derdim bana yetiyor
Aman aman yetiyor
Anasına kara da haber gidiyor

Yazması oyalı kundurası boyalı
Yar benim aman aman yar benim
Uzun da geceler yar boynuma
Sar beni aman aman sar beni

İki keklik bir dere den su içer
Dertli de keklik dertsizlere dert açar
Aman aman dert açar
Buna yanık sevda derler tez geçer

Yazması oyalı kundurası boyalı
Yar benim aman aman yar benim
Uzun da geceler yar boynuma
Yar benim aman aman yar benim

İKİ KEKLİK

Yöresi: Balıkesir
Kimden Alındığı: Mustafa Sarı

Derleyen: Muzaffer Sarısözen

İ KI KEK LİK BİR KA YA DA Ö TÜ YOR
İ KI KEK LİK BİR DE RE DEN SU İ ÇER
İ KI KEK LİK BİR KA YA DA YAS LA NİR

3
ÖT ME DE KEK LİK DER DİM BA NA YE Tİ YO RU A MAN NAM MAN
DERT Lİ DE KEK LİK DERT SİZ LE RE YET A ÇAR " " " "

5
YE Tİ YOR AN NE Sİ NE KA RA DA HA BER
DERT A ÇAR BU NA YA NIK SEV DA DER LER

7
Gİ Dİ YOR YAZ MA Sİ O YA LI KUNDURASI BOYA LI
TEZ GE ÇER YAZ MA Sİ O YA LI KUNDURASI BOYA LI

9
YAR BE NİM A MAN NAM MAN YAR BE NİM

11
U ZUN DA GE CE LER YAR BOY NU MA SAR BE NİM A MAN NAM MAN

13
SAR BE NİM

-1-

İki keklık bir kayada ötüyor
Ötme de keklık derdim bana yetiyor
Aman aman yetiyor
Anasına kara da haber gidiyor
Bağlantı: Yazması oyalı kundurası boyalı
Yar benim aman aman yar benim
Uzun da geceler yar boynuma
Sar beni aman aman sar beni

-2-

İki keklık bir dereden su içer
Dertli de keklık dertsizlere dert açar
Aman aman dert açar
Buna yanık sevda derler tez geçer
Bağlantı...

2. Zeytinyağlı Yiyemem Aman / Bursa Tüküsü

Bu türkü aslında sömürge mantığının insanlara nasıl empoze edildiğinin önemli örneklerinden birisidir diyebiliriz. Bugün hemen hemen herkesin ezbere bildiğı bu türkünün hikâyesi II. Dünya Savaşı dönemindeki Türkiye'nin binbir güçlkle ayakta durmaya çalıştığı zamana tekabül eder. 1948-1951 yılları arasında ABD, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu toplam 16 ülkeye Marshall ekonomik yardım paketi hazırlar. Bu paketin şartlarından birisi de yardım alacak ülkelerin kendisinden mısırözü yağı almasıdır. Dünyanın en büyük mısır üreticilerinden birisi ABD, bu yolla hem elindeki stokları tüketecek hem de dolaylı olarak kendine kazanç sağlayacaktır. Bu gayeye yönelik ABD'nin talimatıyla öncelikle zeytin cenneti Türkiye'de yüzbinlerce zeytin ağacı yok edilir. Yetmezmiş gibi bir de zeytinyağının fazla ısınmasının insanları kanser yaptığına dair bir uydurma haber yayılır. Ancak ne tesadüftür ki ABD zeytin ağaçlarından elde edilen yağları dolar karşılığı olarak kendisine alır. Ardından Türkiye'deki insanların mısırözü yağı ve margarine alıştırılması için çeşitli fabrikalar kurulur. Buralardan çıkan ürünleri büyük reklamlarla güzel göstererek insanları kandırmaya çalışırlar. Böyle çelişkiler yumağında bunlara ilaveten zeytinyağının zararlı olduğunu gösteren "Zeytinyağlı yiyemem aman" adlı türkü piyasaya servis edilir. Bir anda ülkenin en çok okunan ve dinlenen parçası olarak her tarafta çalınmaya başlar. Şükür ki geç de olsa bu hatadan dönülmüştür. Ancak 2-3 nesil tamamen mısırözü ve margarine mâruz kalarak büyümüştür. Bugün halen bunun etkisini görüyor ve yaşıyoruz.

Zeytinyağlı yiyemem aman
Basma da fistan giyemem aman
Senin gibi cahile
Ben efendim diyemem aman

Kaldım Domaniç dağlarında
Sevgili yârim nerelerde

Kara üzüm asması
Yeşil olur yazması
Ben yârimden ayrılmam
Kara yazı yazması

Kaldım Domaniç dağlarında
Sevgili yârim nerelerde

Asmadan üzüm aldım
Sapını uzun aldım
Verin benim yârimi
Annemden izin aldım

Kaldım Domaniç dağlarında
Sevgili yârim nerelerde

ZEYTİNYAĞLI YİYEMEM AMAN

Yöresi: Bursa

Kimden Alındığı: İhsan Kaplayan

Derleyen: Muzaffer Sarısö.

ZEY TİN YAĞ LI Yİ YE ME MA MA _____ N BAS MA DA FIS TAN
KA RA Ü ZÜM AS MA SI _____ YE Şİ LO LUR
AS MA DA NÜ ZÜM AL Dİ _____ M SA PI Nİ U

Gİ YE ME MA MA _____ N BAS MA DA FIS TAN Gİ YE ME MA MAN SE NİN Gİ Bİ
YAZ MA SI _____ YE Şİ LO LUR YAZ MA SI BEN YA RİM DEN
ZU NAL Dİ _____ M SA PI Nİ U ZU NAL DIM VE RİN BE NİM

CA Hİ LE BE NE FEN DİM Dİ YE ME MA MA _____ N
AY RİL MAM KA RA YA Zİ YAZ MA SI AN NEM DE Nİ Zİ NAL Dİ _____ M
YA Rİ Mİ

BE NE FEN DİM Dİ YE ME MA MAN KAL DİM DU MA Nİ Çİ DAĞ LAR DA
KA RA YA Zİ YAZ MA SI KAL DİM DU MA Nİ Çİ DAĞ LAR DA
AN NEM DE Nİ Zİ NAL DİM KAL DİM DU MA Nİ Çİ DAĞ LAR DA

SEV Gİ Lİ YA RİM NE RE LER DE
SEV Gİ Lİ YA RİM NE RE LER DE
SEV Gİ Lİ YA RİM NE RE LER DE

-1-

Zeytinyağlı yiyemem aman,
Basma da fistan giyemem aman.
Senin gibi cahile,
Ben efendim diyemem aman.

Kaldım Domaniç dağlarında,
Sevgili yârim nerelerde.

-2-

Kara üzüm asması,
Yeşil olur yazması.
Ben yârimden ayrılmam,
Kara yazı yazması.

Bağlantı...

-3-

Asmadan üzüm aldım,
Sapını uzun aldım.
Verin benim yârimi,
Annemden izin aldım.

Bağlantı...

3. Edirne'nin Ardı Beyler / Edirne Türküsü

Bu türkü Edirne taraflarında birbirine sevdalı iki gencin kavuşamaması üzerine yakılmıştır. Edirne eşrâfından genç ve yakışıklı Mestan, civardaki güzeller güzeli Rum kızı Dankile'ye sevdalanmıştır. Ne var ki bu sevdaya köylünün, ahâlinin hiç mi hiç rızası yoktur. Kimseciklerden habersiz bir şekilde Meriç Nehri'nin kıyısında gizlice buluşup hasretlerini giderirler. Mestan artık Dankile'siz, Dankile de artık Mestan'sız yapamaz. Köy halkı Türk birinin Rum bir kıza gönülünü kaptırmasına anlam veremez. Böyle bir şeyin olması gelenek ve göreneğe göre aslâ kabul edilemezmiş gibi tavır takınırlar. Hele de köyün eşrâfından herkesin sevip saydığı birisinin bunu yapması çok daha büyük bir problem olarak görülür. Köylüler bu durumdan rahatsız olurlar ve bu rahatsızlıklarını bir şekilde her iki gence de hissettirirler. Ancak birbirlerinden vazgeçmek istemeyen bu gençlerin akıllarına bir fikir gelir. Kavuşabilmenin tek çaresi buralardan kaçıp gitmektir. Bir yolunu bulup Meriç Nehri üzerinden kaçmayı planlarlar. Bu kaçıştan haberdar olan Mestan'ın ailesi bu durumu hazmedemez. Her iki genci Meriç kıyısında bulup katlederler. Bunun üzerine bu türkü yakılır.

Edirne'nin ardı beyler
Meriç akar sular çağlar
Eşinden ayrılan ağlar (yanar)
Ay oldu mu mori Dankilom duyuldu(n) mu
Hacıoğlu Mestan gibi vuruldu(n) mu

Edirne köprüsü taştan
Sen çıkardın beni baştan
Ayırdılar beş kardaştan
Ay oldu mu mori Dankilom duyuldu(n) mu
Hacıoğlu Mestan gibi vuruldu(n) mu

EDİRNE'NİN ARDI BEYLER

Yöresi: Edirne
Kimden Alındığı: İhsan Köycü

Derleyen: Muzaffer Sarısöz

E DİR NE Nİ_____N AR DI DA BAY LER
E DİR NE KÖ_____N RÚ SÚ TAŞ TAN

ME RIÇ A KAR MO RU DAN Kİ LOM SU LAR ÇA_____Ğ LAR
SEN Çİ KA_____R DIN MO RU DAN Kİ LOM BE Nİ BA_____Ş TAN

E ŞİN DE_____N A_____Y Rİ LAN YA NA_____R
A YİR Dİ LA_____R BEŞ KAR DAŞ TA_____N

A YOL DU_____N MU MO RU DAN Kİ LOM DU YUL DU_____N MU
A YOL DU_____N MU MO RU DAN Kİ LOM DU YUL DU_____N MU

HA CI OĞ LU ME Sİ TAN Gİ Bİ VU RUL DU_____N MU
HA CI OĞ LU ME Sİ TAN Gİ Bİ VU RUL DU_____N MU

-1-

Edirne'nin ardi beyler
Meriç akar sular çağlar
Eşinden ayrılan ağlar (yanar)

Bağlantı: Ay oldu mu mori Dankilom duyuldu(n) mu
Hacıoğlu Mestan gibi vuruldu(n) mu

-2-

Edirne köprüsü taştan
Sen çıkardın beni baştan
Ayrırdılar beş kardıştan

Bağlantı: Ay oldu mu mori Dankilom duyuldu(n) mu
Hacıoğlu Mestan gibi vuruldu(n) mu

4. Üsküdar'a Gider iken (Kâtibim) / İstanbul Türküsü

İstanbul türküsü olarak kayıt altına alınan Kâtibim'in iki farklı hikâyesinden söz edilir. Birincisi XIX. yüzyılın son dönemlerinde yaşamış Üsküdar Adliyesi Başkâtibi "Aziz Mahmud Bey" hakkında yazılıp okunmuştur. Aziz Mahmud Bey genç yaşta anne ve babasını kaybetmiştir. Akranlarına nazaran iyi bir eğitim almıştır. 20'li yaşlarda Üsküdarlı Ali Bey'in kızı ile dünya evine girer. Ancak bu evlilikten çocuk olmaz. 30 yaşına kadar 4 evlilik gerçekleştiren Aziz Mahmud Bey'in son evliliğinden Sade isminde bir evladı doğar. Aziz Bey o kadar yakışıklı ve endamlıdır ki Üsküdar'da faytonla işe giderken herkesin dikkatini çeker. Gören bir daha geri dönüp ardı sıra bakar. Kolalı gömleği, dar paçalı pantolonu, sırma bıyıkları, fino fesiyle ve elindeki bastonuyla civarın bekar ve dul kadınlarının gözdesi olmuştur. Şöhreti o kadar yayılmıştır ki o dönemde evlilik çağına gelen her genç kızın hayalinde "Kâtip" gibi birisi vardır. Anneler dahi oğullarına gelin baktıklarında onlara benim oğlum "Kâtip" gibidir derler. Aziz Bey'in bir rivâyete göre hayatı boyunca 17 evlilik gerçekleştirdiği anlatılmaktadır. Bunlardan birisi de Rıza Paşa'nın vefatıyla dul kalan eşi Ayşe Hanım'dır. Ayşe Hanım da çok güzel, alımlı birisidir. Faytonla işe giderken Aziz Bey'i görür, Ayşe Hanım'ın gönlü birden bu yakışıklı beye kayar. Uzun bir müddet takip hâlinde olan Ayşe Hanım, Aziz Bey'e olan sevdasını ve hislerini kağıda dökmeye başlar. Bu vesileyle bir gün Ayşe Hanım sevdiceğini görür görmez ona duygularını şiir okuyarak açık bir şekilde ifade eder. Kendisine îlân-ı aşk yapan bu kadından etkilenen Aziz Bey de ona karşı meyilli davranır ve kısa bir müddet sonra evlenirler. Ancak bu rüya gibi beraberlik Ayşe Hanım'ın hastalanması ve peşinden vefatıyla sona erer. Aziz Bey sevdiğine hürmeten uzun bir müddet evlenmez. Bu aşkın meyvesi olarak "Kâtibim" türküsü günümüze kadar gelmiştir.

Bir diğer rivayete göre, bu türkü bir bayanın yakışıklı bir adama muhabettinden ziyade, alışılmışın dışında farklı giyinenlerle alay etmek için kullanılmıştır. Sultan Abdülmecid, Kırım Harbi zamanında asker ve memurlardan tutun katiplere varıncaya kadar her devlet çalışanının setre ve pantolon giymesini emr  ferman eylemiştir. Bu, halk tarafından gâvur mukallitliği olarak algılanır. İskoçyalı bir bestekra ait olan ve “Donsuz asker”ler adına yazılan marşın müziğinin, İstanbul klhanileri tarafından yeni yetme ktiplerle alay etmek için “Üsküdar’a gider iken” şiirine giydirilerek okunduğu rivâyet edilmektedir.

Üsküdar'a gider iken aldı da bir yağmur
Kâtibim'in setresi uzun, eteği çamur
Kâtip uykudan uyanmış, gözleri mahmur
Kâtip benim ben kâtibin el ne karışır
Kâtibim'e sırmalı ceket ne güzel yaraşır

Üsküdar'a gider iken köşebaşı bakkalı
Elinde kalemi döker rakamı
Kâtip bırakmıyor benim yakamı
Kâtip benim ben kâtibin el ne karışır
Kâtibim'e kolalı da gömlek ne güzel yaraşır

Kâtibim'in elinde kanarya kafesi
Dar kalıba vurulmuş kâtibin fesi
Kâtip evlenecek çoktur hevesi
Kâtip benim ben kâtibin el ne karışır
Kâtibim'e sırmalı ceket ne güzel yaraşır

Üsküdar'a gider iken bir mendil buldum
Mendilimin içine lokum doldurdum
Kâtibim'i arar iken yanımda buldum
Kâtip benim ben kâtibin el ne karışır
Kâtibim'e kolalı da gömlek ne güzel yaraşır

ÜSKÜDAR'A GİDER İKEN

(KÂTİBİM)

Yöresi: İstanbul

Derleyen: Muzaffer Sarsöz

ÜS KÜ DA RA Gİ DE Rİ KEN AL DI DA BİR YAĞ MUR
ÜS KÜ DA RA Gİ DE Rİ KEN BİR MEN DİL BUL DUM

KÂ Tİ Bİ MİN SE Tİ RE Sİ U ZUN E TE Ğİ ÇA MUR
MEN Dİ Lİ MİN İ Çİ NE LO KUM DOL DUR DUM

KÂ Tİ Bİ MİN SE Tİ RE Sİ U ZUN E TE Ğİ ÇA MUR
MEN Dİ Lİ MİN İ Çİ NE LO KUM DOL DUR DUM

KÂ TİP UY KU DA NU YAN MIŞ GÖZ LE Rİ MAH MUR
BEN YA Rİ Mİ A RA Rİ KEN YA NİM DA BUL DUM

KÂ TİP BE NİM BEN KÂ Tİ BİN EL NE KA Rİ ŞİR
KÂ TİP BE NİM BEN KÂ Tİ BİN EL NE KA Rİ ŞİR

KÂ Tİ Bİ ME KO LA LI DA GÖM LEK NE GÜ ZEL YA RA ŞİR
KÂ Tİ Bİ ME KO LA LI DA GÖM LEK NE GÜ ZEL YA RA ŞİR

-1-
Üsküdar'a gider iken aldı da bir yağmur
Kâtibim'in setresi uzun, eteği çamur
Kâtip uykudan uyanmış, gözleri mahmur
Bağlantı: Kâtip benim ben kâtibin el ne karışır
Kâtibim'e sırmalı ceket ne güzel yaraşır

-3-
Kâtibim'in elinde kanarya kafesi
Dar kalba vurulmuş kâtibin fesi
Kâtip evlenecek çoktur hevesi
Bağlantı...

-2-
Üsküdar'a gider iken köşebaşı bakkal
Elinde kalemi döker rakamı
Kâtip bırakmıyor benim yakamı
Bağlantı...

-4-
Üsküdar'a gider iken bir mendil buldum
Mendilimin içine lokum doldurdum
Kâtibim'i arar iken yanımda buldum
Bağlantı...

5. Kur'a Kağıtları Allı Yeşilli / Kocaeli Türküsü

Birçok milleti kendi sinesinde barındıran Osmanlı Devleti, onların farklılıklarını zenginlik olarak görüp koruma gayretinde olmuştur. Bu aslında sahip olduğu İslâm medeniyetinin temel kâidelerinden birisidir. Hâl böyle olunca o milletler de bu ihtişamlı devlete kendi sadâkat ve bağımlılığını her fırsatta gösterme gayretinde olmuştur. Özellikle bugün Marmara Bölgesi diye isimlendirdiğimiz coğrafyada gerek inanç gerekse yaşayış bakımından çok farklı etnik/dînî gruplar bir arada yaşamıştır. Bu bölgelerden birisi de Kocaeli bölgesidir. Kocaeli, Osmanlı döneminde hem pâyitahta yakın olmuş hem de en fazla asker gönderme gayretinde olan bir yer olmuştur. Genç yaşlı demeden herkes “ya şehid ya gazi olurum!” düşüncesiyle ölüme koşarak gitmiştir. Kimisi henüz bıyıkları terlememişken, kimisi ömrünün baharında, kimisi yeni evli bu kutsal göreve aşkla koşmuştur. Tabi cepheye gönderilen askerler kura çekilerek gönderilirmiş. Al kağıdı seçenler garp tarafına, yeşil kağıdı seçenler ise şark tarafına gönderilirmiş. Burada şu hususa da çok dikkat edilirdi. Aynı aileden 2 kardeş aynı cepheye gönderilmezdi. Biri dönmezse bari diğeri dönsün, ocağı tütsün diye. “Kur'a kağıtları allı yeşilli” türküsü de vatanına göz diken düşmana karşı koymak için canını hiçe sayıp şehadet şerbetini içmeye yemin eden Kocaelili bir gencin hikâyesini anlatmaktadır. Bu genç henüz yeni evlendiği eşini anne ve babasına emanet eder. Emanetine iyi bakmalarını söyler. Arkasına bakmadan, belki bir daha dönmeyecekmiş gibi peygamber ocağına gidip onları âb-ı kevserde Hz. Peygamber ile beraber beklemeye söz vererek hânesinden çıkar.

Kur'a kağıtları allı yeşilli
Ben babama ısmarladım eşimi
Kim ayletmiş benim kız kardeşimi

Ağlar anam ağlar babam gelmez ölürüm
Devletin yoluna kurban olurum

Tâlim ettiğimiz bir kısık dere
Sallama kırbacını her yanım yara
Sorun binbaşıya sılamız nere

Ağlar anam ağlar babam gelmez ölürüm
Devletin yoluna kurban olurum

Kur'a kağıtları Üsküdar aştı
Üçlülerin dörtlülerin tebdili şaştı
Üç aylık gelini bıraktı kaçtı

Ağlar anam ağlar babam gelmez ölürüm
Devletin yoluna kurban olurum

KUR'A KAĞITLARI ALLI YEŞİLLİ

Yöresi: Kocaeli
Kimden Ahıdığı: Fatma Dinç (Koca Fatma)

Derleyen: Yılmaz Pakalınlar

KU RA KÂ ĞİT LA RI AL LI YE ŞİL Lİ
TA Lİ MET Tİ Ğİ MİZ BİR Kİ SİK DE RE
KU RA KÂ ĞİT LA RI ÜS KÜ DA RAŞ TI

BEN BA BA MA IS MAR LA DIM
ÜÇ SAL LA MA KIR BA CI Nİ
LÜ LE RİN DÖRT LÜ LE RİN

E Şİ Mİ KİM AY LET MİŞ BE NİM
HER YA NİM YA RA SO RUN BİN BA Şİ YA
TEB Dİ Lİ ŞAŞ TI Ü ÇAY LİK GE Lİ Nİ

KIZ KAR DE Şİ Mİ AĞ LA RA NAM
SI LA MİZ NE RE AĞ LA RA NAM
BI RAK TI KAÇ TI AĞ LA RA NAM

AĞ LAR BA BAM GEL MEZ Ö LÜ RÜM DEV LE TİN
AĞ LAR BA BAM GEL MEZ Ö LÜ RÜM DEV LE TİN
AĞ LAR BA BAM GEL MEZ Ö LÜ RÜM DEV LE TİN

12

YO LU NA A NAM KUR BA NO LU RUM
YO LU NA A NAM KUR BA NO LU RUM
YO LU NA A NAM KUR BA NO LU RUM

-1-

Kur'a kağıtları allı yeşilli
Ben babama ısmarladım eşimi
Kim ayletmiş benim kız kardeşimi

Bağlantı: Ağlar anam ağlar babam gelmez ölürüm
Devletin yoluna kurban olurum

-2-

Talim ettiğimiz bir kısık dere
Sallama kırbacını her yanım yara
Sorun binbaşıya silamız nere
Bağlantı

-3-

Kur'a kağıtları üsküdar aştı
Üçlülerin dörtlülerin tebdili şaştı
Üç aylık gelini bıraktı kaçtı
Bağlantı

6. Yüksek Yüksek Tepelere / Tekirdağ Türküsü

Bu türkü Tekirdağ Malkara'da yaşanmış bir hasretlik türküsüdür. Malkara'nın köylerinden birinde henüz 16 yaşına girmiş, güzel mi güzel Zeynep ile uzak diyarlardan gelen Ali'nin hikâyesidir. Bir düğün münasebetiyle Zeynep'in köyüne gelen Ali, Zeynep'i görünce onun endâmına zarafetine alımına vurulur. Ali, Zeynep'e onu beğendiğini ve niyetini hissettirse de Zeynep, Ali'nin bu tavrına karşılık vermez. Ancak Ali bir kere kafasına koymuştur. Evine döner dönmez ailesini Zeynep'i istemek üzere gönderir. Hâli vakti yerinde olan aile, Zeynep'i babasından ister. Babası kızının rahat edeceğini düşünerek kızını Ali'ye verir. Ali, sevdiceğine ne zaman ailesini görmek isterse onu götüreceğine dâir sözler vaadler verir. Yârine kavuşan Ali, hemen düğünü yapar ve Zeynep'i alır götürür kendi yurduna. Ali her ne kadar söz verdiyse de Zeynep bundan sonra hem köyünden hem de ailesinden çok uzaklarda yaşayacaktır. Çok geçmeden Zeynep'ten hevesini alan Ali, artık farklı davranmaya başlar. Zeynep'i ne ailesine götürür ne de ailesini ziyaret etmesine müsaade eder. Çocuk denecek yaşta annesinden, babasından, kardeşlerinden ve köyünden ayrı kalan Zeynep, aile ve sıra hasretiyle yanıp tutuşur. Gariptir ki Zeynep'in ailesi de kızları ne hâldedir diye ne ararlar ne de sorarlar. Zeynep köy hasretini gidermek için artık tepelere çıkar, kendi köy yoluna bakarak teselli arar. Tam 7 yıl kocasının oyalamaları ve kötü muamelelerine sabreden Zeynep, üzüntüden ve kederden hastalanır, yataklara düşer. İlk başta kocasının ailesi bu hastalığın geçeceğini, iyileşeceğini zannederler amma Zeynep günbegün daha da kötüleşir. Çaresiz kalan kocası Zeynep'in ailesine durumu haber verir ve gidip onları getirir. El bebek gül bebek baba evinde nazlı bir kuş gibi büyüyen Zeynep yaban elde solmuş, dili tutulmuş, hasta yatağında perişan olarak uzanmaktadır. Bu hâli gören anne ve babası yerde can çekişen kızlarını görünce perişan bir vaziyette gözyaşlarına hakim olamayarak ağlarlar. Zeynep hasta yatağında kendi kendine gâh gözleri açık gâh gözleri kapalı şu sözleri mırıldanmaktadır.

“Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar
Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler
Anasının bir tanesini hor görmesinler
Uçan da kuşlara mâlum olsun ben anamı özledim
Hem anamı hem babamı hem köyümü özledim.”

Bunu duyan anne ve babası kızlarını kime vermişti acaba? O zengin, hali vakti yerinde olan adam kızlarına gül gibi bakacaktı hani? Taze fidan solmuş, artık son demlerini yaşamaktadır. Derken, kısa bir müddet sonra terk-i dünya eyler ve ahirete göçer. Zeynep'in bu türküsü artık evinden yurdundan ayrılan herkesin diline dolandır.

Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar
Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler
Anasının bir tanesini hor görmesinler

Uçan da kuşlara mâlum olsun ben anamı özledim
Hem anamı hem babamı hem köyümü özledim

Babamın bir atı olsa binse de gelse
Anamın yelkeni olsa uça da gelse
Kardeşlerim yolları bilse de gelse

Uçan da kuşlara mâlum olsun ben anamı özledim
Hem anamı hem babamı hem köyümü özledim

YÜKSEK YÜKSEK TEPELERE

Yöresi: Tekirdağ
Kimden Alındığı: Kızlar Ekibi

Derleyen: Ümit Kaftancı

YÜK SEK YÜK SEK TE PE LE RE EV KUR MA SIN
LAR AŞ RI AŞ RI MEM LE KE TE
KIZ VER ME SIN LER AN NE Sİ NİN
BİR TA NE Sİ Nİ HOR GÖR ME SİN LER
U ÇAN DA KUŞ LA RA MA LÜM OL SUN
BE NAN NE Mİ ÖZ LE DİM HE MAN NE Mİ
HEM BA BA MI BEN KÖ YÜ MÜ ÖZ LE DİM

-1-

Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar
Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler
Anasının bir tanesini hor görmesinler

Uçan da kuşlara mâlum olsun ben anamı özledim
Hem anamı hem babamı hem köyümü özledim

-2-

Babamın bir atı olsa binse de gelse
Anamın yelkeni olsa uça da gelse
Kardeşlerim yolları bilse de gelse

Uçan da kuşlara mâlum olsun ben anamı özledim
Hem anamı hem babamı hem köyümü özledim

7. Ağlama Kâzibe'm Sızlama Kâzibe'm / Edirne Türküsü

Bugün Trakya'nın en bilinen türkülerinden birisi olan Kâzibe'm türküsünün öyküsü, 1900'lü yıllara dek uzanmaktadır.

Trakya'nın Yunanistan Drama'sı yörelerinde bulunan Sürücüler Köyü'nde varlıklı bir Tahir Ailesi bulunmuş. Bu Tahir Ailesi'nin bir de kara kaşlı, kara gözlü, güzeller güzeli Kâzibe adında kızları varmış. Sürücüler Köyü'nde çobanlık ile geçinen Hasan Kâhya, Tahir Efendi'nin kızı Kâzibe'ye vurulur. Sevdası dillerden dillere bir efsane olur dolaşır. Kâzibe ne kadar güzelse Çoban Hasan da o kadar yakışıklı, civanmerttir. Kâzibe, Çoban Hasan'ın kendisine olan sevdasının farkına varınca, onunla gününü gün etmeye niyetlenir.

Günlerden birgün, yine Sürücüler Köyü'nden varlıklı bir ailenin genç oğlu Kara Ali, Kâzibe'yi görür ve beğenir. Hemen Tahir Ailesi'ne görücü gönderir. Çoban Hasan ise bu haberi ve hatta Kâzibe'nin Kara Ali'ye isteyerek varmasını duyunca çılgına döner.

Kara Ali ve Kâzibe'nin düşünleri yaklaşırken Çoban Hasan çaresizliğinden bir türkü yakar:

Ağlama Kâzibe'm sızlama Kâzibe'm
Telli de gelinsin Kâzibe'm telli de gelin
Yedi seneye varmadan Kâzibe'm
Sen yine benimsin Kâzibe'm sen yine benimsin

Kâzibe'm hey
Dön gel oyna
Kâzibe'm hey
El çırp oyna, Kâzibe'm

Sürücüler altında moryada Kâzibe'm
Aşlama ocağı Kâzibe'm aşlama ocağı
Pek atardın moryada Kâzibe'm
Bulamadın kocayı Kâzibe'm bulamadın kocayı

Pencereden bakarsın Kâzibe'm
Elma mı atarsın Kâzibe'm elma mı atarsın
Hasan Kâhya'yı görünce Kâzibe'm
Önüne de bakarsın Kâzibe'm önüne de bakarsın

Koca dağda Hasan Kâhya Kâzibe'm
Yanık kaval öttürür Kâzibe'm yanık kaval öttürür
Drama ortasında da Kâzibe'm
Al yanak öptürür Kâzibe'm al yanak öptürür

Haydi gidelim canlarım Kâzibe'm
Bağlara yaprağa Kâzibe'm bağlara yaprağa
Çok canlarım çekiyor moryada Kâzibe'm
Seninle kaçmağa Kâzibe'm seninle kaçmağa

Sürücüler altında Kâzibe'm
Sarımsak olur mu Kâzibe'm sarımsak olur mu
Üç altına moryada Kâzibe'm
Türkü yasak olur mu türkü yasak olur mu

Bu türkü kulaktan kulağa tüm köye yayılır. Kara Ali durumun farkındadır ve Hasan'ın gönlünü almak için ona üç altın lira armağan

gönderir. Çoban Hasan gururludur. Bu hediye kabul etmez. Gün gelir, düğün olur. Çoban Hasan türküsünü düğünde de söyler ve düğünün tüm neşesini kaçıırır. Türkü öyle bir türküdür ki Kâzibe ve Kara Ali'nin yuvasının içine dek sirayet eder. Kara Ali gün geçtikçe karısından şüphe etmeye başlar ve neticesinde evlilik biter.

İşte dillerden düşmeyen, kulaktan kulağa yayılan “Ağlama Kâzibe'm Sızlama Kâzibe'm” türküsünün hikâyesi böyledir.

8. Arda Boylarında Kırmızı Erik / Çanakkale Türküsü

Bu türkü, Tekirdağ'ın Kayı Köyü'nden Halime ve Recep'in ölümlerle biten aşk hikâyesini anlatır bize. Halime ve Recep birbirlerini çok severler. Ama Recep yoksul bir ailenin çocuğudur. Günlerden birgün Recep gözünü karartır ve Halime'yi babasından istemeye gider. Halime'nin babası ise Recep'i kapı dışarı eder. Kızını bir yoksula vermek istemez. O sırada yine aynı köyden varlıklı bir ailenin oğlu İsmail, Halime'ye talip olur. Bu durum üzerine Recep dayanamaz, Halimelerin kapısına dayanır, babasıyla çatışır. Ancak baba güçlüdür, Recep dağa kaçmak zorunda kalır. Tam da o günlerde Halime ile İsmail'i evlendirirler. Halime her ne kadar istemese de evlilik gerçekleşir. Düğün gecesi yakılan kınanın ardından, sabaha karşı, herkes uyurken, daha kınası kurumadan bırakır kendini Arda'nın soğuk sularına. Halk arasında yayılan bir rivâyete göre Recep de dayanamaz sevdiğinin ölümüne ve peşine atar kendini Arda'ya... Kayı Köyü'nün genç kızlarının bu hikâyenin ardından "Arda boylarına ben kendim gittim / Dalgalar vurduka can teslim ettim" dizelerini barındıran türküyü yaktıkları söylenir:

Arda boylarında kırmızı erik
Halime'nin ardında on yedi belik

Ah anneciğim ah anneciğim yaktın ya beni
Bu genç yaşta denizlere attın ya beni

Arda boylarında sarı karınca
Ah nere gideyim sabah olunca

Yakın ingeler yakın kınamı yakın
Yarın halay boş dönecek seyrine bakın

Arda boylarına ben kendim gittim
Dalgalar vurdukça can teslim ettim

Alıverin feracemi anneciğim giysin
O kıymetli İsmail'e kendisi gitsin

Uyan uyan a Receb'im senin olayım
Arda'larda beraber mutluluğa dolalım

Doku anneciğim doku paltomu doku
O paltomun cebindeki mektubu sen oku

ARDA BOYLARINDA KIRMIZI ERİK

Yöresi: Çanakkale
Kimden Alındığı: Çanakkale-Boynan Köyü Kadınları

Derleyen: Serpil - Nihat Kaya

AR DABOY LA RIN DA KIR MI ZI E RİK
A LI VE RİN FE RA CE Mİ AN NE CİĞİMDİK SİN

HE Lİ ME NİN AR DIN DA ON YE Dİ BE LİK
O KİY MAT LI İS MA İ LE KEN Dİ Sİ GİT SİN

HE Lİ ME NİN AR DIN DA ON YE Dİ BE LİK
O KİY MAT LI İS MA İ LE KEN Dİ Sİ GİT SİN

A HAN NE Cİ ĞİMA HAN NE Cİ ĞİMYAK TIN YA BE Nİ
U YAN U YAN E RE CE BİM SE Nİ NO LA YİM

BU GENÇ YAŞ TA DE NİZ LE RE AT TIN YA BE Nİ
AR DAŞ LAR AL DI YA NER DE BU LA YİM

BU GENÇ YAŞ TA DE NİZ LE RE AT TIN YA BE Nİ
AR DA ŞAR AL DI YA NER DE BU LA YİM

-1-

Arda boylarında kırmızı erik
Helime'nin ardında on yedi belik

Ah anneciğim ah anneciğim yaktın ya beni
Bu genç yaşta denizlere attın ya beni

-2-

Alverin feracemi anneciğim giysin
O kıymetli İsmail'e kendisi giysin

Uyan uyan a Receb'im senin olayım
Ardalar'da beraber mutluluğa dolalım

-3-

Arda boylarına ben kendim gittim
Dalgalar vurdukaç can teslim ettim

Ah anneciğim ah anneciğim yaktın ya beni
Bu genç yaşta denizlere attın ya beni

9. Drama Köprüsü / Tekirdağ Türküsü

Debreli Hasan, Drama’da doğup büyümüş ve Drama, Kavala, Sarışaban, İskeçe bölgelerinde faaliyet göstermiş bir halk kahramanı eşkıyadır. Türküye de adını veren Drama Köprüsü’nün hikâyesi ise bir hayli ilginçtir. Debreli Hasan, Drama Köprüsü’nü yaşadığı dönemde haksız kazanç elde eden ya da halka zulmeden zenginlerden aldığı haraçla yaptırmıştır. Bu türkü de aslında Debreli Hasan’ın öyküsüdür.

Debreli Hasan, dağlarda eşkıyalık yaparken çok kalabalık bir çeteğe sahip değildir. Halkın gönlünde taht kurmasının sebebi ise yoksulların her daim yanında olmasıdır. Öyle ki günlerden birgün Debreli Hasan dağda, evlenmek üzere tek danasını İskeçe pazarına götüren bir gence rastlar. Gencin parasının olmadığını ve evlenmek için danasını satmak istediğini anlayan Debreli Hasan, düğün için gerekli parayı gence verir. Debreli Hasan, padişah tarafından affedildikten sonra mübâdele esnâsında güvenlik güçlerinden kaçmayı başarır ve Türkiye’ye göç eder. Debreli Hasan’ın hikâyesini anlatan türkü şu şekildedir:

Drama köprüsü Hasan dardır geçilmez
Soğuktur suları Hasan bir tas içilmez

At martini Debreli Hasan dağlar inlesin
Drama mahpusunda Hasan dostlar dinlesin

Mezar taşlarını Hasan koyun mu sandın
Adam öldürmeyi Hasan oyun mu sandın

At martini Debreli Hasan dağlar inlesin
Drama mahpusunda Hasan dostlar dinlesin

Drama köprüsü Hasan dardır daracık
Çok istemem Yanko Çorbacı bin beş yüz liracık

At martini Debreli Hasan dağlar inlesin
Drama mahpusunda Hasan Karakedi dinlesin

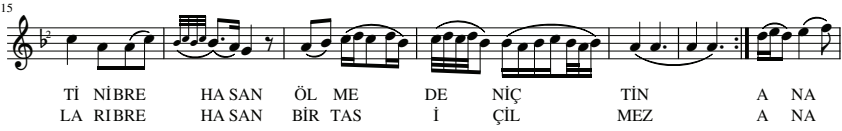
Drama köprüsünü Hasan gece mi geçtin
Ecel şerbetini Hasan ölmeden mi içtin

At martini Debreli Hasan dağlar inlesin
Drama mahpusunda Hasan dostlar dinlesin

DRAMA KÖPRÜSÜ

Yöresi: Tekirdağ
Kimden Alındığı: Arif Şentürk

Derleyen: TRT Müzik Dairesi

-1-

Drama köprüsünü Hasan gece mi geçtin
Ecel şerbetini Hasan ölmeden mi içtin
Anadan babadan nasıl vazgeçtin Hasan

Bağlantı: At martini Debreli Hasan dağlar inlesin
Drama mahpusunda Hasan dostlar dinlesin

-2-

Drama köprüsü Hasan dardır geçilmez
Soğuktur suları Hasan bir tas içilmez
Anadan geçilir yardım geçilmez Hasan

Bağlantı...

SONUÇ

Anadolu coğrafyasının hemen her yöresinde, sanat gayesinin ötesinde, yaşanmışlığı ve kültürel hayatı gelecek nesillere taşıyıp canlı tutabilme amacına yönelik icrâ edilen dinamik müziğin halk müziği olduğu kitabın muhtelif bölümlerinde izah edilmeye çalışıldı. Zamanındaki hayatın güncel sorunlarına değinmesinin yanı sıra hiç eskimeyecek toplumsal meseleler de halk müziğinin ana ekseninde yer almaktadır. Halk müziğinde icrâ tekniği, kullanılan çalgılar, dil özellikleri, ağız, üslup ve motifler ait olduğu bölgenin kültürüne, kimliğine ve karakterine uygun bir davranış sergilemektedir. Bu farklılık, görüldüğü gibi sadece zâhiren kendini göstermektedir. İşin bâtınına ve muhtevâsına baktığımızda hepsi aynı hakikati farklı renk ve seslerle ifade etmektedir. Âdeta kesrette vahdeti gösteren kıymetli değerlerimiz olarak bu eserleri müşahade etmekteyiz. Bu bakımdan özlem, hasret, sıla, sevgi, ölüm, savaş, nişan, düğün gibi hayata dâir hemen hemen her meseleyi hikâyesi olan türkülerde de görebilmekteyiz. Öyle ki dış mihraklar tarafından sipariş usûlü bestelenen “Zeytin Yağı

Yiyemem Aman” türküsü de hikâye bakımından farklılık gösteren istisna bir eserdir.

Bu çalışmada Türk Halk Müziği'nin tanımı, halk müziğinde çoğunlukla icrâ edilen uzun hava ve kırık havalar başta olmak üzere kullanılan çalgı aletleri ele alınmıştır. Genel şablonun verilmesinin ardından her bölgenin müzikal yapısı teker teker izah edilmiştir. Akabinde her bölgeye ait en az 8 türkünün hikâyesi notalarıyla beraber verilmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak ve döküman taraması yoluyla temin edilen bilgiler, veri analiziyle değerlendirilmiştir. Notalar ise bilgisayar ortamında MuseScore 3 programı ile yazılmıştır.

Bu çalışma ekseninde Türk Halk Müziği'nde kullanılan enstrümanlara bakıldığında yaygın olarak bağlama ailesinden uzun sap bağlama, kısa sap bağlama, cura, divan sazı gibi enstrümanların kullanıldığı görülmektedir. Özellikleri verilen cümbüş, davul, kabak kemane, karadeniz kemençesi, keman, klarnet, tar, ud, zurna gibi diğer enstrümanların ise yöresel icrâlarda daha çok birer renk saz statüsünde kullanıldıkları tespit edilmiştir.

Çalışmada verilen hikâyelerden yola çıkılarak, ölçülü ve ölçsüz (bir ritmik kalıp içerisinde olan ve olmayan) formlardan oluşan ve aşıklık geleneğini temel alan Türk Halk Müziği'nin dinamik, toplumsal sorunlara duyarlı ve hayatın içinden nüveler barındırdığı sonucuna ulaşmak mümkündür. Türkülerin makamsal yapılarına bakıldığında ağırlıklı olarak Türk Müziği'nde uşşak ve hicaz ailesine benzer diziler kullanılmış ve türküler 2, 4, 9 ve 10 zamanlı olarak yakılmıştır. Aynı zamanda bu çalışma ile her bölge için verilen en az 8, toplamda 60 türkü hikâyesi ile bir Türk Halk Müziği genel şablonu gösterilmeye çalışılmıştır. Türk Halk Müziği formlarına örnek gösterilen ve her bölgede hikâyesi anlatılan türkülerin notaları olacak şekilde toplam 80 türkünün notası, varyasyonları değerlendirilerek yeniden yazılmıştır. Geçmişte ve günümüzde Türk Halk Müziği'nin yapısı ve türkü hikâyelerine dâir muhtelif çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmada özellikle

7 bölgeye ait halk müziğinin genel çerçevesi ve türkü hikâyeleri gerek araştırmacı kimselerin gerekse halkın okuyup istifade edebileceği bir şekilde ele alınmaya gayret edildi. Birbirinin tekrarı kitap serisinin dışına çıkıp alana bir katkı sunulması hedeflenmiştir. Çalışma içerisinde örnek teşkil eden ve hikâyeleri verilen eserlerin notaları TRT Müzik Dairesi Yayınları THM Repertuarı baz alınarak yazılmış, icrâ farklılıkları tespit edilen yerlerde bu farklılıklar göz önünde bulundurularak çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Sonuç olarak bu çalışma ile hem icrâcılarının hem de akademisyenlerin yararlanabileceği, Türkiye'nin 7 coğrâfî bölgesini kapsayan, temel bir Türk Halk Müziği bilgisi ve nota arşivi oluşturulmuştur.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akat, A. (2012). *Doğu Karadeniz Bölgesinde Çepniler ve Müzik*. Trabzon: Serander Yayınları.

Akdoğu, O. (2004). *Bir Başkaldırı Öyküsü Zeybekler. Tarihi - Ezgileri – Destanları*. İzmir: Sade Matbaacılık.

Akdoğu, O. (1996). *Türk Müziğinde Türler ve Biçimler*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Artun, E. (2000). *Adana Halk Kültürü Araştırmaları 1*. Adana: Altın Koza.

Ataman, A. (2009). *Bu Toprağın Sesi Halk Musikimiz*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

Atılğan, H. (1998). *Çukurova türküleri 1*. Adana: Adana Valiliği.

Atılğan, H. Turhan, S. (1999). *Malatya Musiki Folkloru*, Malatya: Malatya Belediyesi Kültür Yayınları.

Bayrak, M. (1996). *Öyküleriyle Halk Anlatı Türküleri*, Ankara: Baran Ofset.

Bekki, S. (2004). *Baş Yastıkta Göz Yolda/ Sivas Türküleri*. İstanbul: Kitabevi.

Boratav, P. N. (1992). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek.

- Budak, O. A. (2000). *Türk Müziğinin Kökeni Gelişimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Büyükyıldız, H.Z. (2015). *Türk Halk Müziği Ulusal Türk Müziği*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.
- Can, T. ve Turhan, S. (2006). *Ordunun Dereleri/ Ordu Türküleri*. Ankara: Ordu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Çine, H. (1989). *Burdur'dan Damlalar*. İzmir: Uyan Matbaası.
- Güven, M. (2009). *Türküler Dile Geldi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Duygulu, M. (2018). *Türkiyenin Halk Müziği Makamları*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Duygulu, M. (2014). *Türk Halk Müziği Sözlüğü*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Emnalar, A. (1998). *Tüm Yönleriyle Halk Müziği Nazariyatı*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Eren, Yusuf. (2014). *Türkülerimizin Hikâyeleri*. İstanbul: Sokak Kitapları Yayınları.
- Gazimihal, M. R. (1961). *Musikî Sözlüğü*. İstanbul: MEB Yay.
- Gazimihal, M. R. (2006). *Anadolu Türkleri ve Musiki İstikbalimiz*. (Haz. Mehmet Salih Ergan-Ahmet Şahin Ak). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Göbelez, C. (1996). *Çalgılar Dünyasında Keman*. İstanbul: Liszt Müzikevi Yayınları.
- Gökalp, Z. (2019). *Türkçülüğün Esasları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Güven, M. (2009). *Türküler Dile Geldi*. Ankara: Ötüken Yayınları.
- Hoşsu, M. (1997). *Geleneksel Türk Halk Müziği Nazariyatı*. İzmir: Kombassan A.Ş.
- İbn Sînâ. (2013). *Mûsikî*. çev. Ahmet Hakkı Turabi. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Kaplan, A. (2008). *Kültürel Müzikoloji*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Karadeniz, M. E. (2013). *Türk Musikisinin Nazariye ve Esasları*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Kaynar, Ü. (1996). *Türk Halk Kültürü ve Halk Müziği*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Koçak, A. (ed.). (2007). *Halk Müziğinde Çalgılar Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*. Kocaeli: Motif Vakfı Yayınları.

- Önalđı, Ő. (1997). *Türk Halk Musikisi Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Öncel, M. (2021), *Medeniyet Değerlerimiz -Mûsikî*. İstanbul: Evrensel Değerler.
- Özbek, M. (1994). *Folklor ve Türkülerimiz*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Özbek, M. (1998). *Tük Halk Müziği El Kitabı 1. Terimler Sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Özgöl, M. Turan, S. Dökmetaş, K. (1996). *Notalarıyla uzun havalarımız*. Ankara: Cem Veb Ofset Ltd. Şti.
- Öztelli, C. (1972). *Evlerinin Önü/ Bütün Halk Türküleri*. İstanbul.
- Öztuna Y. (1970). “*Türk Musikisi Ansiklopedisi I*”, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Özkan, İ. H. (2014). “*Türk Musikisi Nazariyatı ve Usûlleri*”. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Öztuna, Y. (1969). “*Türk Musikisi Ansiklopedisi*”. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Öztuna, Y. (1990). *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi-1*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Sarı, Emre. (2016). *Türkü Hikâyeleri*, Antalya: Noktaekitap.
- Sarisözen, M. (1962). *Türk Halk Musikisi Usulleri*. Ankara: Resimli Posta Matbaası.
- Say, A. (1985). *Müzik Ansiklopedisi*, C. 3, Ankara.
- Şenel, S. (1997). *Halk Musikisi*, TDV İslâm Ansiklopedisi.
- Şenel, S.(2009). *Yücel Paşmakçı ile Türküler Üzerine*. İstanbul: Kayhan Matbaacılık.
- Tanpınar, A, H. (2013). *Beş Şehir*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanrıkorur, C. (2011). *Osmanlı Dönemi Türk Musikisi* (3.Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Terzibaşı, A. (1975). *Kerkük Hoyratları ve Mânileri*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Torun, M. (2020). *Ud Metodu Gelenekle Geleceğe*. İstanbul: Porte Müzik Eğitim Malzemeleri.
- Turhan, S. (1992). *Anadolu Halk Türküleri ve Ezgileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

- Turhan, S. (2017). *Trakya-Rumeli Türk Halk Müziği ve Halk Oyunları* (1.Baskı). İstanbul: Motif Vakfı Yayınları.
- Tuna, K. (2001). *Erzurum Türküleri ve Nazariyatı*. Ankara: Semih Ofset Matbaacılık.
- Tüfekçi, N. (1986). “*Halk Müziği*”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Varlı, Ö. D. (ed.). (2018). *Müzik ve Politika*. Bursa: Etnomüzikoloji Derneği Yayınları.
- Yakıcı, A. (2007). *Halk Şiirinde Türkü -Tanım-Tasnif-İnceleme-Metin*. Ankara: Akçağ Yayınları,
- Yaltırık, H. (2002). *Trakya Bölgesinin Tasavvufi Halk Müziği*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yavuz, B. G. (2012). *Yukarı Küçükmenderes Havzasında Zeybekler*. Ödemiş: Efe Ofset ve Matbaacılık.
- Yediyıldız, B. (1998). *Ordu ilinin Tarihçesi. Ordular Rehberi*. Ordu: Ordu İli Kültür ve Kalkınma Vakfı Yayınları.
- Williams, R. (1960). *Culture and Society 1780-1950*. New York: Anchor Books.
- Williams, R. (1993). *Kültür*. çev. Suavi Aydın. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Makaleler**
- Akdeniz, İ. (1998). “Harput ve Elazığ’da Müzik”, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Atatürk Üniversitesi Yayınevi, Erzurum s. 1-11.
- Arseven, V. (1992). *Türk Halk Müziğinin Ezgisel Yapısı Üzerine. Türk Halk Musikisinde Çeşitli Görüşler*, (Haz.: Salih Turhan), Ankara: Kültür Bakanlığı, s.15-28.
- Ark, O.F., Uzun, M. Ö. (2018). “Geleneğin Temsili Bağlamında Afyonkarahisarlı Mahalli Sanatçı Abdullah Uluçelik ve Halk Kültürüne Katkıları”, *Asos Journal Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6/81, s. 416-466.
- Aydın, M. Ünüvar, Ş. (2020). “Somut olmayan kültürel miras kapsamında Elazığ kürsübaşı geleneği”, *Journal of Gastronomy Hospitality and Travel*, 3(2):213-233.
- Demirtaş, Y. (2017). “Harput Müziği’nde Klarinet’in Yeri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 49, Temmuz 2017, s. 225-234

- Doğan, C. (2019). “Farklı Müzik Kültürlerinde Mey Çalgısı ve İcrâcıları”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi (İTOBİAD)*, s. 1239-1260.
- Eroğlu, T. (2017). “Türk Halk Müziğinin Türkiye’deki Coğrafi Bölgelere Göre Temel Özellikleri Bakımından İncelenmesi”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s. 513-527.
- Işıқтаş, B. (2018). “Dünyada ve Türkiye’de Organoloji Çalışmaları: Çalgıların Sınıflandırılması, İşlevi ve Anlamı”, *UHMAD Uluslararası Hakemli Müzik Araştırmaları Dergisi*, 12: 1-24.
- Oğuz, M. Ö. (1993). “Halk Şiirinde Tür ve Şekil Meselesi”, *Milli Folklor*, 5, 19.
- Öncel, M. “Şanlıurfa Müziğinde Hoyrat ve Hoyratçılık: Yaşar Özden Örneği”, *İstem*, 17/34 (2019), 353-362.
- Öztürk, İ.M. (2017). “Eskilerden Bir Ezgi: Cümbüş”, *HIST*, s. 200-9.
- Şenel, S. (2006). “Halk Müsikîsi” *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, TDV Yay., İstanbul. C. 15, s. 5-9.
- Şenel S. (1992). “Türk Halk Musikisinde “Uzun Hava” Tanımları ve Bu Tanımlar Etrafında Ortaya Çıkan Problemler”, *IV. Milletlerarası Türk halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, C.3, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, s. 166.
- Uçar, A., Tanınmış, G. E. (2021). “Kemanın Ayrılmaz Parçası Çeneliğin Tarihsel Gelişimi ve Anatomik Açıdan Etkileri”, *Sanat Eğitimi Dergisi*, 52: 10-17.
- Uygun, Mehmet Nuri. (2014). “Kütahya’nın Pınarları (Vehbi) Türküsü ve Yaşanmış Öyküsü”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Kütahya Özel Sayısı, s. 93-96.
- Yahya Kaçar, G. (2008). “Rumeli Türküleri”. *Erdem Dergisi*, S.51, s.218-233.

Tezler

- Aydın, A. (2014). Türkiye’de Dilsiz Kaval İçin Yapılmış Metodolojik Çalışmalar Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Ordu.
- Beydüz, Y. Z. (1998). Bağlamada Boyut Farklılıklarının İcrada Yarattığı Sorunlar ve Çözümleri. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Demirbaş, T. (2020). Enstrümantasyon Açısından Telli ve Yaylı Türk Halk Müziği Çalgıları. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- Gedil, Ö. (2019). Karadeniz Kemençesi Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi Kırıkkale.
- Günay, E. (2006). Müzik Sosyolojisi, Sosyolojiden Müzik Kültürüne Bir Bakış, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- Gündoğdu, S.M. (2013). Piçoğlu Osman Efendi'nin Hayatı Ve Karadeniz Kemençe Kültürüne Olan Etkileri Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Haluk Yücel (2011). Türk Halk Müziği Üzerine Bir İnceleme, Akademik Bakış Dergisi, ss. 1-13.
- Hartavioğlu, Z. (2013). Barak Müziği ve Geleneğinin Tespiti, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Haşhaş, S. (2017). Geleneksel Türk Halk Müziğinde Yörelere Özgü Müzikal Kimlik Saptamaları "Doğu Anadolu Bölgesi Örneği", İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kadir, Y. (2015). Ege ve Karadeniz Bölgesi Halk Ezgilerinin Sınıflamalı Müzikal Analizi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaya, O. (2017). İzmir İli Bergama İlçesi Müzik Uygulamalarında Asma Davul İcrası, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Kaya, M. (2020). Türk Halk Müziği Korolarında Nota Disiplini Çerçevesinde Kabak Kemane İcrası Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Öncü, A. (2011). *Trabzon Türküleri (Tasnif, İnceleme, Metin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum.
- Sürmeli, F. M. *Ege Bölgesi Zeybek Oyunlarının Adlarına Göre Tasnifi ve İncelenmesi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Toraman, M. (2001). Sipsi'nin Türk Halk Müziğindeki Yeri ve Önemi, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Yazıcı, D. (2016). Mersin Yöresi Müzik Kültürü ve Trt Repertuarına Kayıtlı Mersin Türkülerinin İncelenmesi, Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD), 2(2):279-294.
- Yılmaz, K. (2015). Ege ve Karadeniz Bölgesi Halk Ezgilerinin Sınıflamalı Müzikal Analizi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.

Yurtçu, C. (2006). Bir Performans Aracı Olarak Kaval ve Teknik Gelişimi, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi SBE, İstanbul.

Yürümez, E. (2019). Uzun Hava Türleri (Araştırma-İnceleme, Notasyon Ve Metodolojik Eğitim) Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.

Yıldız, D. (2017). Burdur, Teke yöresi halk çalgılarından “sipsi”nin yapısal ve icrâ özelliklerinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Burdur.

İnternet Kaynakları

<https://gezgindergi.com/derin-vadilerin-ninnili-calgisi-tulum/>

<http://kentgazetesi.biz/kilis-yoresine-ait-olan-sud-ictim-dilim-yandi-turkusunun-hikayesi/>

<http://kurtyazarlar.blogspot.com/2014/12/dengbejler-karapete-xaco-kimdir.html>

<http://mus.gov.tr/mus-turkusu-mus>

<http://muzikdersinotlari.blogspot.com/2014/01/turk-halk-muzigi.html>

<http://repository.bilkent.edu.tr/password-login>

<http://www.aydindogumluyuz.com/2009/01/halk-oyunlari-resimleri-zebek-oyunu.html>

<http://www.bitlis.gov.tr/bitliste-bes-minare-efsanesi>

<http://www.melodikanotalari.com/muzik-dersi/kirik-hava-nedir.html>

<http://www.musikidergisi.net/?p=814>

<http://www.perfectgazete.com/dogu-anadolu-halay-bolgeleri/>

<http://www.sinematurk.com/kisi/3624-asik-ihsani/>

http://www.turkuler.com/nota/ezgi_giresunun_ icinde.html

<https://37haber.com/asik-yorgansiz-hakki-cavusu-taniyalim/>

https://asikveyselanadolulisesi.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/34/34/761630/icerikler/bibliyografya_3426453.html

<https://baglamaileilgili.blogspot.com/2016/03/baglama-ailesi.html>

<https://baglamaileilgili.blogspot.com/2016/03/baglama-ailesi.html>

<https://bianet.org/biamag/yasam/210137-suzan-suzi-den-bize-kalan>

<https://elifmericliblog.wordpress.com/ege-yoresi/#jp-carousel-138>

<https://gesivakfi.org/images/banners/gesibaglari.pdf>
<https://hamzababa.com/alevilikde/alevilikte-semah/>
<https://harput.web.tr/harput-kulturu/harput-musikisi/>
<https://islamansiklopedisi.org.tr/ud>
<https://muzikodi.com/cumbus/>
<https://www.karadenizurlari.com.tr/karadeniz-muzikleri-ve-sanatcilari/>
<https://sarkilarnotalar.blogspot.com/2011/06/izmirin-kavaklari.html>
https://tr.wikipedia.org/wiki/Kabak_kemane
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Sipsi>
<https://vanlinihathoca.com/dengbejlik-nedir-neden-yasatilmalı.html>
https://wikiwand.com/tr/Balıkesir_yöresi_halk_oyunları
<https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/erzurum-turkulerinin-unutulmaz-se-si-mukerrem-kemertas/2192566>
<https://www.akasyam.com/carsambayi-sel-aldi-turkusunun-hikâyesi-149962/>
<https://www.batmanburada.com.tr/blog/dogunun-unlu-dengbejleri/>
<https://www.biyografya.com/biyografi/1072>
<https://www.haberler.com/horon-5-bin-yildir-turk-oyunu-3250181-haberi/>
<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/akdeniz-bolgesi-illeri-nelerdir-akdeniz-ozellikleri-iklimi-daglari-ovalari-ve-bitki-ortusu-41529185>
<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/karadeniz-bolgesi-illeri-nelerdir-karadeniz-bolgesinin-ozellikleri-iklimi-daglari-ovalari-ve-bitki-ortusu-41529210>
<https://www.kemence.com/karadeniz-kemencesi.html>
<https://www.lafsozluk.com/2015/02/mey-nedir-ne-demektir-anlami.html>
<https://www.repertukul.com/Calgilar--DAVUL>
<https://www.repertukul.com/Calgilar--KABAK-KEMANE>
<https://www.repertukul.com/Calgilar--KARADENIZ-KEMENCESI>
<https://www.repertukul.com/Calgilar--SIPSI>
<https://www.repertukul.com/Calgilar--TAR=>
<https://www.repertukul.com/GUCUK-HOCA-GELMEZ-TUTUN-SATI-YOR-Iraz-in-Agiti-620>

<https://www.repertukul.com/Yoreler--KARABUK/>
<https://www.turkudostlari.net/kimdir.asp?kim=49>
<https://www.youtube.com/watch?v=wOXEzmkGcgQ>
<https://www.youtube.com/watch?v=cpyvjdhvB58>

Ziraat Katılım

Katkılarıyla